

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
Hadtudományi Doktori Iskola

Szak Andrea

A koszovói válság magyarországi sajtóvisszhangja

Témavezető:

Prof. Dr. Harai Dénes
egyetemi tanár

Budapest, 2015.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	6
1.1. A tudományos probléma megfogalmazása.....	6
1.2. Kutatási célkitűzések	6
1.3. Hipotézisek	8
1.4. A kutatási módszerek	9
2. Bevezetés a kommunikáció tudományába	12
2.1. Hét tradíció a kommunikációs elméletek területén	13
2.2. A kommunikáció általános, és elméleti modelljei.....	18
2.3. A közéleti kommunikáció alapvető szinterei, a politikai kommunikáció, és a tömegkommunikáció	24
2.4. Összegzés	39
3. A szerb-albán etnikai konfliktus történeti háttere	40
3.1. Bevezetés.....	40
3.2. A nemzetállamiság korának kezdete, az identitástudat kialakulása	41
3.3. Az etnikai-vallási térszerkezet változásai a Balkánon	44
3.4. A délszláv háború előzményei	55
3.5. Összegzés	67
4. A koszovói válság elemzése a véleményvezér magyar sajtóban	68
4.1. Bevezetés	68
4.2. A koszovói válság 1998. július 30. és 1998. október 21. közötti időszakának főbb szakaszai, kiélezett kérdései	76
4.3. A kvantitatív elemzés eredményei	105
4.4. A bombázások első hetében (1999. 03. 24 - 03.31.) megjelent sajtóanyag, legkiemelkedőbb cikkeinek elemzése.	111
4.5. Kvantitatív elemzés	206
4.6. Összegzés	223
5. A 2004-es koszovói zavargások	227
5.1. A napilapok szerinti kvantitatív adatok, táblázatok.....	229
5.2. A táblázatokban szereplő adatok értékelése, elemzése	231
5.3. Az öt napilapban megjelent cikkek értelmezése.....	232
5.4. Összegzés.....	238

Összegzett végkövetkeztetések	240
Új tudományos eredmények.....	242
Ajánlások és javaslatok az értekezés gyakorlati felhasználására	242
Irodalomjegyzék	243
Hivatkozott irodalom:.....	243
Felhasznált irodalom:	244
Publikációs jegyzék:.....	247
Függelék	248
1. A 2004-es zavargások újságcímek szerinti csoportosítás.....	248
2. Az új típusú kihívások és kockázatok.....	251

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra A vizsgált újságok egységesen végig pozitívan álltak a NATO-hoz	83
2. ábra A NATO-csatlakozás támogatottsága Magyarországon	90
3. ábra A megjelent cikkek megoszlása a napilapok között.....	105
4. ábra A Népszabadságban megjelent cikkek elhelyezkedése.....	106
5. ábra A Magyar Hírlapban megjelent cikkek oldalak szerinti elhelyezkedése	107
6. ábra Népszavában megjelent cikkek oldalak szerinti elhelyezkedése.....	108
7. ábra Népszavában megjelent cikkek oldalak szerinti elhelyezkedése.....	109
8. ábra Az 1999. március hónapban megjelent cikkek számarányának összehasonlítása a vizsgált négy napilapban	207
9. ábra 1999. március hónapban megjelent cikkek százalékos számaránya megoszlása a négy napilapban	208
10. ábra A négy napilapban megjelent cikkek hangvételének megoszlása.....	209
11. ábra Műfajonkénti megoszlás esetszámra (A)	209
12. ábra Műfajonkénti megoszlás százalékosan (B)	210
13. ábra A különböző forrásokra történő hivatkozások	211
14. ábra A bombázások, a különböző katonai csapások erősebb, gyengébb jelzőinek, illetve az intenzitásuk és időtartamuk ábrázolása a grafikonon, a napilapok megoszlása szerint.....	212
15. ábra Egy esetleges NATO katonai szerepvállalás magyarországi következményei, az ország biztonságára vonatkozóan.....	213
16. ábra A menekült áradat, illetve a humanitárius katasztrófa naponkénti megjelenítése ..	214
17. ábra A menekült-kérdés és a hozzá kapcsolódó kérdéskör gyakorisága az elemzett lapokban.....	215
18. ábra A témával kapcsolatban az orosz vélemények negatív és pozitív értéktartományának gyakorisága	216
19. ábra A szerbek reakciójának gyakorisága az elemzett lapokban	217

20. ábra NATO csatlakozásunk támogatottságának vizsgálata.....	218
21. ábra A “Média a jövőért” alapítvány 1999. június és 2000.március között végzett felmerései 1.....	221
22. ábra A “Média a jövőért” alapítvány 1999. június és 2000.március között végzett felmerései 2.....	221
23. ábra A “Média a jövőért” alapítvány 1999. június és 2000.március között végzett felmerései 3.....	222
24. ábra A “Média a jövőért” alapítvány 1999. június és 2000.március között végzett felmerései 4.....	222

1. Bevezetés

1.1. A tudományos probléma megfogalmazása

Az 1999-es koszovói válság több szempontból is kritikus időszak volt, mind a nemzetközi, európai, mind a hazai politikai életben. Egyrészt fenn állt az eskalációs, a humanitárius katasztrófa veszélye, másrészt jelentős kihívást jelentett a bővítés előtt álló NATO-nak, amely fennállása óta nem vett részt európai fegyveres konfliktusban. A NATO-csatlakozás szempontjából Magyarország számára is különösen nagy próbatételt jelentett a koszovói válság, hiszen az események a csatlakozást megerősítő népszavazás után, de még a hivatalos csatlakozás előtt kezdődtek meg, és erősödtek fel. A magyar lakosság, a politikai döntéshozók számára egyaránt nem volt közömbös, hogy már NATO-tagként veszünk részt a koszovói események szerepvállalásában, vagy tagság nélkül. A NATO garantálja-e Magyarország biztonságát, vagy szomszéd országgént esetleg belesodródunk a válságba. Számos nyitott kérdés volt ebben az időszakban, s ennek rendkívül érzékeny része volt mind az európai, mind a magyar közvélemény támogatásának elérése. Ez a válság a közvetlen közelben fenyegetett, ezért kulcsszerepe volt a kommunikációnak, a sajtónak. Magyarországon ebben az időszakban a média már a sajtószabadság alkotmányos elvén, törvényben rögzítetten, a hírversenypiaci körülményei között működött, ám valójában először találta magát szemben európai, hazánkat is komolyan veszélyeztetőt politikai-katonai helyzettel. Fontos kérdés, hogy jelentett-e Magyarországon, ez ténylegesen olyan krízis (válság) helyzetet, amelyet a kormánynak a tömegkommunikáció eszközeivel is kezelni kell. Kutatásomban ezért tartottam média- és válságkommunikációs szempontból nagyon fontosnak a hazai véleményvezér írott sajtóban megjelent írások elemzését.

1.2. Kutatási célkitűzések

Kutatásom fókuszpontja, a véleményvezér magyar sajtó tárgyszerűségének, tényszerűségének vizsgálata volt. Abból a feltételezésből indultam ki, hogy egy ilyen rendkívüli válságközeli helyzetben nem tehet mást a felelős média. Természetesen a befolyásolási, manipulatív szándék gondolata sem volt megkerülhető, hiszen már számos kutatás bizonyította, hogy a média egyre komplexebb eszközrendszerrel próbálja befolyásolni, manipulálni a közönségét. A téma kibontása érdekében dolgozatomban a következő kérdéseket fogalmaztam meg:

1. Az aktuális kormányzat hogyan képes kezelni a média eszközrendszerével a válságközeli, krízis helyzetet?
2. A hivatalos „közlők” elhallgatva, késleltetve adtak-e információkat, amivel befolyásolták a sajtó híryanagyait vagy mindig megfelelő részükről a tájékoztatás?
3. Ha volt manipuláció, ki manipulált, a sajtó vagy az információt szolgáltató?
4. A sajtó hogyan próbált hatni a közvéleményre, pánikhangulatot, feszültséget gerjesztett, vagy esetleg elhallgatott lényegi információkat?
5. Tetten érhető a tudatos félrevezetés, vagy épp ellenkezőleg, a valós helyzet megismertetése a média célja?
6. Domináns-e a reális, tényszerű információközlés, vagy a befolyásoló szándék az erősebb?
7. Az elemzett négy hazai – később bemutatott gondolatjel sajtóorgánum politikai orientáltsága mennyiben volt meghatározó?

Történelmi kapcsolataink, közvetlen szomszédságunk, érintettségünk miatt feldolgoztam a szerb-albán etnikai konfliktus kialakulásának történeti hátterét, a nagyhatalmi politikában gyakran kulcsfontosságú szerepet betöltött balkáni térség etnikai-vallási térszerkezetének változásait.

Választ kerestem arra, hogy a nemzetállamok 19. századi megalakulása, az egyes nemzetek önmeghatározása mennyiben hordozta csírájában a későbbi etnikai feszültségeket, milyen hatása lehet ennek, a mai Európára, illetve közvetlen régióinkra.

Mindezek mellett hangsúlyozni szeretném, hogy kutatásom nem a koszovói válságra, hanem annak fókuszáltan magyarországi hatására, sajtóvisszhangjára irányult.

Kutatásom elméleti megalapozása érdekében feldolgoztam a kommunikáció tudományának kialakulását, a tömegkommunikációt, annak kapcsolódó hatásmechanizmusát, hiszen – amint, azt a későbbiekben bemutatom - mindez szervesen hozzájárul a téma kibontásához. Természetesen kutatásom fő vonalát a sajtóelemzés adta, melynek során vizsgáltam azt is, hogy a jelenlegi újságírói kultúra szerint félreérthető Magyarországon, a közvetlen szomszédságunkban kialakult válsághelyzetnek, fegyveres konfliktusnak milyen a hírértéke. Ezekre a kérdésekre a közvetlen elemzésen túl nagyobb rálátást kaphatunk, ha ismerjük a különböző médiahatás-elméleteket, azok képviselőit, kutatóit, illetve a területre jellemző legmeghatározóbb paradigmaváltozásokat. Elengedhetetlennek tartottam a kommunikáció tudományának, fejlődési folyamatainak, különböző állomásainak részletes bemutatását, abból a célból, hogy lássuk, milyen nagyobb egységbe ágyazódik maga a tömegkommunikáció.

A több hónapig elhúzódó válság óriási mennyiségű sajtóanyagot termelt ki, ezért célszerűnek tartottam kiválasztani, azokat a részeket, amelyek magyar részről a legfontosabbak voltak. Vizsgálatom alapjául a négy legolvasottabb, legmeghatározóbb véleményvezér magyar napilap: a Népszabadság, a Magyar Hírlap, a Magyar Nemzet és a Népszava, koszovói válsággal kapcsolatos cikkei szolgáltak. Elemzésem gerincét a márciusi bombázásokig terjedő időszak adta, mivel a magyar vonatkozások miatt ez volt a legizgalmasabb, legkiemelkedőbb rész. Itt lehetett nyomon követni a fent említett szempontokat leginkább, hiszen ebben az időszakban a Szövetség még békés úton, diplomáciai tárgyalásokkal próbált eredményeket elérni. S végül foglalkoztam a 2004-es - egy hétig tartó - koszovói „zavargással”, amely szinte napra pontosan a 1999. évben elindított márciusi bombázások, ötödik évfordulóján kezdődött. Ennek az időszaknak a sajtóelemzését a hazai és nemzetközi politikai helyzetben bekövetkezett változások mellett a tömegkommunikáció hangsúlyeltérései miatt illesztettem a kutatásba.

1.3. Hipotézisek

1. Az aktuális kormányzat - az ellenzék támogatásával- aktív sajtó tevékenységével, időbeni és tartalmas tájékoztatással kezelte a koszovói válság kapcsán kialakuló speciális külpolitikai helyzeteket, ezzel hozzájárulhatott ahhoz, hogy nem alakult ki Magyarországon a lakosság körében pánikhelyzet.
2. A véleményvezér magyar írott sajtó ebben szomszédságunkat érintő, a NATO csatlakozási folyamata miatt is kényes, kritikus nemzetközi helyzetben nem gerjesztett feszültséget a lakosság körében. A különböző orientáltságú politikai napilapok felelősséggel kell, hogy tájékoztassák saját olvasótáborukat, a közvélemény megnyugtatására kell, hogy törekedjenek.
3. Az általam megvizsgált, s a különböző szempontrendszer szerint elemzett, több mint ötszáz cikkben a háborús események, s a hozzáfűzött vélemények egy adott kor hű lenyomataként is felfoghatók. A történészek által feldolgozható fontos kordokumentumként is kezelhetők. A tömegmédiá hatásmechanizmusának, eszközrendszerének elemzése segítségével szolgálhat a kutatóknak az egyéb forrásból származó dokumentumok mellett, s erről az időszakról mélyebb összefüggéseket is feltárhatnak az utókor számára.

1.4. A kutatási módszerek

Kutató munkám során történeti elemzés, logikai-fogalomelemzés, hermeneutikai, lingvisztikai elemzés, elemző szemantika, kvantitatív és kvalitatív tartalomelemzés módszerét alkalmaztam.

A történeti elemzést természetesen a történeti fejezetnél alkalmaztam, a sajtóelemzésem kutatási módszeréül a logikai-fogalomelemzést, a hermeneutikai, lingvisztikai elemzést, az elemző szemantikát, és a kvantitatív és kvalitatív tartalomelemzést választottam.

A tartalomelemzési módszer használatát elsősorban azért tartottam fontosnak alkalmazni, mert általánosan elterjedt objektívnek elfogadott a nemzetközi válságok, konfliktusok kutatásában. A tartalomelemzés a kommunikáció valóságos tartalmának objektív, szisztematikus és mennyiségi leírására alkalmas kutatói technika.¹ Ennek az eljárásnak köszönhetően a vizsgált szövegek, cikkek törvényszerűen visszatérő sajátságai alapján, módszeres és objektív eljárással olyan következtetéseket tudtam levonni, amelyeket nyíltan nem mondunk ki, de az üzenet megszerkesztettségéből, kódolásából egyértelműen kiolvashatók. A közlemények, újságcikkek módszeres vizsgálata olyan információkat is feltár/hat, amelyek burkoltan a kódolásban vannak elrejtve. A módszer segítségével minden vizsgált szövegrészből bizonyos rejtett, „többlet ” információt vonhatunk ki. Természetesen nemcsak az lehet fontos, ami szerepel a szövegben, a ki nem mondott tartalom is feltárható. Mindenfajta tartalomelemzési eljárás célja az általánosítás: a vizsgált tartalmat egyszerűbb és általánosabb formában bemutató modell létrehozása.”² A tudományos jelleg mellett azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a hétköznapi életben mindannyian végzünk ösztönös tartalomelemzést. Gondoljunk csak arra, amikor újságot olvasunk, tévét nézünk, rádiót hallgatunk; kategorizáljuk az üzeneteket, információkat, számunkra kedvező, kedvezőtlen felosztás szerint. Az általam vizsgált véleményvezér napilapok politikai orientáltságán, olvasótáboruk összetételének megállapításánál túl, fontosnak tartottam az adott napilapok példányszámának a vizsgálatát, amelyből egyértelműen kiderült, hogy a Népszabadság jutott el legnagyobb mértékben az olvasókhoz, a másik három napilap olvasóközönsége összességében nem érte el a Népszabadság által produkált számot. Ebből az egyszerű számadatból logikusan következett, hogy az újság által megfogalmazott vélemények, hírek, sokkal több emberhez eljutottak, így a nagy számok törvénye alapján nagyobb hatást tudtak gyakorolni a közvéleményre is. Főképp, ha figyelembe vesszük

¹ Veikko Pietil: Tartalomelemzés Bp., 1979 Tömegkommunikációs Kutatóközpont p. 57.

² Jakusné Harnos Éva: A propagandaszövegek tartalmának elemzési lehetőségei, Honvédelem, 1986. pp. 1-3.

Lazarsfeld kétlépcsős elméletét, mely szerint a különböző médiumokból érkező információ csak áttétesen, két lépcsőben befolyásolja az emberek gondolkodását, hiszen elsősorban a környezetükben élő véleményvezérekre, a család, a munkahely, a baráti társaság tekintélyes tagjára hallgatnak, éppen ezért, ebben az értelemben a személyközi kommunikáció véleménybefolyásoló hatása sokkal nagyobb lehet, mint a tömegkommunikációé. Egyedül abban az esetben nem, ha az adott véleményvezérnek tartott személy, egy adott sajtóorgánumból informálódik, így az adott médium által közölt hírek felerősödhetnek, s az olvasótáboron kívül sokkal több emberhez eljuthatnak. Azonban nem hagytam figyelmen kívül azt sem, hogy mind a négy napilap értékrendje, politikai beállítódása szerint megcéloz egy bizonyos olvasótábort, mindegyik lapnak megvan az olvasóközönsége, akiknek a befolyásolása nem tekinthető, klasszikus értelemben vett befolyásolásnak, inkább csak a már kialakult vélemények egyfajta megerősítésének. Hiszen egy adott olvasóközönség csak azzal az információval tud azonosulni, ami az ő attitűdjével azonos, s kerül a disszonáns helyzeteket, információkat, kerül minden olyan helyzetet, ami az ő világvéleményével nem azonos, mert túl sok kognitív energiát kötne le, ami egy átlagos élethelyzetben nem biztos, hogy mindenki számára bevállalható lenne. Mivel az általam vizsgált négy napilap híryanagának nagy része, különböző hírügynökségektől érkezett a lapok szerkesztőségébe, ezért naponta mérhetetlen mennyiségű hírdömping állt rendelkezésükre, de azt hogy egy adott hírmédium szerkesztősége mit választ, miből „csinál hírt”, az csakis rajtuk múlik. Egy politikai napilap elsősorban nem azt szabja meg, hogy mit gondoljunk, hanem azt hogy miről gondolkodjunk. Magával a hírek kiválasztásával, bemutatásával, a szerkesztők, újságírók fontos szerepet játszottak a politikai valóság formálásában. Nem mindegy mit tűztek napirendre, vagy mit hallgattak el. Nemcsak a hírről értesültek az olvasók, hanem arról is, hogy milyen jelentőséget tulajdonítanak a gyakran ismételt, bizonyos kontextusban szerepeltetett híryanagoknak, célzott szerepük miatt, azok hordozták az információk javát. A lapok felállítottak egy bizonyos fontossági sorrendet, egyfajta értékhierarchiát, bizonyos eseményeket fontosnak tartottak, másokat elhallgattak. Nem mindegy mi került a lapok címlapjára, hányadik oldalon folytatták az adott cikket, s azt milyen terjedelemben adták közre. Nem volt mindegy mennyire figyelemfelkeltő a cím, milyen betűnagysággal, betűvastagsággal szedték, a többi cím közül mennyire volt kiemelkedő, s nem volt utolsó szempont az sem, hogy volt-e mellette fotó, s ha igen, az milyen hatásadás-technikával készült. Egy háborús konfliktus esetén nagyon fontos volt az adott lap szóhasználata, megvizsgáltam, hogy kerülte, vagy inkább használta a háborús retorikát. A szavak, mondatok elsődleges jelentéstartalmán túl, még milyen többletjelentést sugallnak. A szavak, szóösszetételek használatának meglehetősen

nagy súlya van egy adott cikkben, de természetesen az sem mindegy, hogy mi olvasók, hogyan értelmezzük. Nagy kérdés, hogy mi történik akkor, amikor elkezdjük olvasni az újságban szereplő cikkeket. A hermeneutikai (értelmezéstan) hagyomány a kommunikációs folyamatot az olvasók nézőpontjából szemléli, még akkor is, ha a folyamat egészét vizsgálja. A különböző sajtótermékek szövegei, a feladótól és annak szándékaitól elszakított üzenetként jelennek meg. Amikor filmet nézünk, vagy regényt olvasunk, akkor sem arra gondolunk elsősorban, hogy az író, rendező mit akart kifejezni, hanem rögtön elhelyezzük a saját értelmezési tartományunkba, s abban próbáljuk értelmezni. Ugyanez érvényes az újságcikkekre is. Amikor megkapjuk az „üzenetet”, szabadon dönthetjük el, mit is jelent számunkra. Természetesen a háttérben ott van minden előzetes tudásunk, ismeretanyagunk, tapasztalatunk. A szöveg és az olvasás segítségével tudtam megközelíteni ezt a problematikát. Mivel a szöveg többjelentésű jelek, szavak oly módon összeálló szövege, ami által növekszik a jelentéslehetőségek száma, így a legtöbb szöveg polyszemantikus, sokjelentésű, s egy folyamatosan változó rendszer, mivel a szavak idővel, társadalmanként, kultúránként eltérő értelmezést is kaphatnak. Amikor olvasunk, egyben „ötvözzük”, a legkülönbözőbb elemeket rakjuk egy új egységbe. Az olvasás során a szövegünk azáltal kap jelentést, hogy elemei összeérnek a fejünkben, ahol már ott van minden előzetes tapasztalatunk, tudásunk, kialakult véleményünk, így tehát az a jelentés, amit megkapunk egy regény, vagy egy cikk olvasásakor, az keveréke azoknak az elemeknek, amelyeket az olvasáskor magunkkal viszünk és azoknak a kifejezési elemeknek, amelyeket a szövegben találunk.

Amikor egy új szöveggel találkozunk, legyen az egy regény vagy egy napilap legfrissebb száma, akkor mindig korábbi, hasonló szövegekkel kapcsolatos tapasztalatainkat használjuk fel. Bizonyos elvárásokkal nyitjuk ki az újságot arra nézve, hogy mit fog tartalmazni. Ezek az elvárások döntően befolyásolják, hogyan fogadjuk, s értelmezzük azt, amit olvasunk.

2. Bevezetés a kommunikáció tudományába

A kommunikáció napjainkban szinte divatfogalomná vált. Sokan, sokféleképpen, a legkülönfélébb összefüggésben használják ezt a kifejezést anélkül, hogy ismernék a valódi tartalmát, jelentését. A kommunikáció igazi interdiszciplináris tudomány, hiszen sokféle hagyományos tudományterületből építkezik. Szűkebb értelemben az emberrel foglalkozó tudományok és azok határterületei a meghatározóak, és csak tágabb értelemben érdekesek a fizikai, matematikai alapjai. A kommunikáció igazából a kibernetika, illetve a szabályozáselmélet nyomán vált érdekessé. A szabályozás főleg az élő rendszerekben, illetve az ember által létrehozott, antropomorf, gépi vagy információs rendszerekben fontos. Társadalmilag, illetve köztudatilag a kommunikáció az emberi, személyközi (interperszonális) kommunikáció nyomán vált ismertté, amely az emberek közötti kapcsolatokat és kölcsönhatásokat egészen újszerű módon értelmezi. Az emberi kommunikációban az interdiszciplinaritás a biológia, az antropológia, a lélektan, a szociálpszichológia, illetve a tágabb társadalomtudományok fogalmainak alkalmazásán át érvényesül. A személyközi kommunikáció világát sajátossá teszi az interszubjektivitás is, hiszen a kommunikáció minden ember élmény-és tapasztalatanyagának része, valamennyien kommunikátorok vagyunk, részt veszünk kommunikációs folyamatokban, és nemcsak külső jelenségként tudjuk értelmezni, hanem önmagunkban is keresni, tudatosítani tudjuk a különböző alkalmazási módjait, szabályait, kódjait. A kommunikáció elmélete felveti a kommunikációs kompetencia, a hatékonyság kérdését, és a kommunikációs teljesítmény vetületében vizsgálja a befolyásolás, a kontroll, a változtatás folyamatait a személyközi-és a csoport kapcsolatokban. Igaz, hogy a kommunikáció csak a 20. században lett központi jelentőségű fogalom, és a különböző megnyilvánulásai, szabályszerűségeivel, csak az utóbbi évtizedekben kezdtek rendszeresen foglalkozni a kutatók. Ez azért is érdekes, mert minden társas emberi jelenség alapjáról és legfontosabb jelenségéről van szó. Mivel az ember, társas lény, ezért mások tényleges vagy vélt jelenléte szinte élete során mindig befolyásolta a viselkedését, gondolatait, véleményét. Magyarán talán csak annyi szolgálhat, hogy magát az emberi viselkedést, a kommunikációt, saját magunkat sokkal nehezebb kívülről szemlélni, problémának tekinteni, mint bármi mást, hiszen a mindennapokban szervesen részesei vagyunk az emberi kapcsolatoknak, az egymással folytatott kommunikációnak, benne vagyunk, benne élünk,

hiszen rólunk szól. Talán ezért is indultak sokkal lassabban fejlődésnek a lélektannal foglalkozó tudományok, és a társadalomtudományok, mint a természettudományok.³

2.1. Hét tradíció a kommunikációs elméletek területén

Ha a kommunikációelméletet gyakorlati tudományként kezeljük, akkor a különböző elméleteket ott kell tetten érni, ahol az emberek a mindennapjaik során a különböző kommunikációs megoldásokat használják. A kommunikációelmélet hét tradíciójának megismerését, azért is tartottam fontosnak munkámban, mert ezek megalapozzák, a kommunikációs problémák és a gyakorlatok különböző megfogalmazásait. Az egyes tradíciók ismertetésénél az is világossá válik, hogy a tradíciók szószólói, hogyan határozzák meg a kommunikációt.

A szociálpszichológiai hagyomány: ez testesíti meg a tudományos, empirikus perspektívát. Ennek az irányzatnak a követői, úgy vélik, hogy vannak olyan kommunikációs igazságok, amelyek módszeres vizsgálattal feltárhatók. Olyan ok-okozati összefüggéseket keresnek, amelyek megjósolják, mikor lesz sikeres egy bizonyos kommunikációs viselkedés, s mikor nem. Carl Hovland, a kommunikációs hatások kísérleti kutatásának egyik alapítója, egy harmincfős kutatócsoportot vezetett a Yale Egyetemen. A kommunikációs behatások, a hallgatóság fogékonysága, és a véleményváltozás közötti összefüggéseket kutatták. A Yale Attitűdvizsgáló Csoport a meggyőzési lehetőségek három különböző módját kutatta: ki mit mond kinek, s milyen hatással. A fő hatás, amit vizsgáltak, a vélemények változása volt, amelyet attitűdskálákon mértek az üzenet fogadása előtt és után. Rájöttek, hogy a nagyon hitelesnek tűnő forrásból származó üzenet nagyobb véleménymódosítást eredményezett, mint a kevésbé hihető forrásból származó. Pl.: egy cikk a megfázás gyógymódjairól hatásosabbnak tűnt a New England Orvosi Magazinban egy orvos tollából, mint a Life Magazin, vezető riporterétől. A kutatók a hitelesség kétféle forrását találták meg: a szakértelmet és a jellemet. A jellemet az észlelt őszinteség alapján ítélték meg a résztvevők. A szakértelem fontosabb volt a jellemnél a véleményváltozás növelésében, de a meggyőzés hatása nem tartott sokáig. Néhány héten belül eltűnt a különbség a hiteles és a kevésbé hiteles források között. A kutatócsoport ezt „szunnyadó effektus”-nak nevezte, s újabb kísérletekbe kezdtek, hogy kiderítsék az okát. Rájöttek arra, hogy az emberek, idővel elfelejtik azt, hogy egy gondolatot

³ Buda Béla: A kommunikáció tudománya, jelenségvilága és alkalmazása. ZMNE Budapest, 2004. pp. 22-24.
In: Vincze Lajos (szerk.): Kommunikációkultúra

hol olvastak, hol hallottak, de ha ismét kapcsolatba hozzák az üzenetet a forrással, akkor a hitelesség még mindig sokat számított.⁴

A kibernetikai hagyomány: Norbert Wiener nevéhez fűződik a kibernetika szó megszületése, amely a mesterséges intelligencia (MIT) megjelölése. A kifejezés, azt mutatja meg, hogy a visszacsatolás hogyan teszi lehetővé az adatok feldolgozását a fejünkben és a számítógépeinkben. A II. világháború alatt Wiener egy olyan légvédelmi rendszert fejlesztett ki, amely a jövőbeli röppálya kiszámításánál figyelembe vette a múltbeli adatokat is. Az ő visszacsatolás-fogalma alapozta meg a kibernetikus tradíciót, amely a kommunikációt összekötő kapocsnak tekinti a különböző rendszerek különálló részeivel (számítógép, család, szervezet, stb.). A kommunikáció, mint információfeldolgozás, ötletét Claude Shannon, a Bell Telefontársaság kutatója vetette fel. Célja az volt, hogy minél nagyobb vonalkapacitást biztosítson minél kisebb torzítás mellett. Egy telefonbeszélgetés esetében a hívó fél az információ forrása, belebeszél a kagylóba, ami a vezetékeken keresztül továbbít egy jelzést. A kapott jelzés útközben statikus zörejeket vesz fel, és ez a megváltozott jelzés alakul vissza hanggá a hívott fél telefonjában. A folyamat minden lépésénél elvész némi információ, így a kapott üzenet különbözik a küldöttől. A zaj az információ ellensége, mert csökkenti a csatorna információhordozó képességét adó és vevő között. Shannon számára az információ egyben a bizonytalanság csökkentését is jelentette.⁵

Retorikai hagyomány: egészen a XX. századig a görög-római hagyományok a szónoklattan területén adták a legfőbb forrását a kommunikációnak. Az i.e. IV. században Démoszthenész kövekkel a szájában kiabált a tengernek, hogy jobban artikuláljon, ha majd az athéni népgyűlés előtt beszél. Néhány évszázaddal később Cicero fejlesztette szinte tökélyre a retorika tudományát. Kialakított egy olyan rendszert, amellyel meg lehetett találni bármilyen jogi ügy kulcspontját. 1963-ban Martin Luther King, „Van egy álmom” kezdetű beszédében olyan stilisztikai eszközöket használt, mint a vizuális láttatás, alliteráció, metafora. A szónoklás görög-római hagyományát, azóta is több ezren finomítgatják hosszú évszázadok óta. Szinte hihetetlen, hogy az a technika, az a módszertan, ami elkezdődött az ókori városállamok szofistáival, még ma is virágzik. Hat nagyon fontos sajátosság jellemzi:

⁴ Neményiné Dr. Gyimesi Ilona (2004): Kommunikációelmélet. Szöveggyűjtemény. Perfekt Kiadó, Bp., pp. 30- 31.

⁵ ua. 32.

1. A meggyőződés, hogy az embert a beszéd különbözteti meg az állattól.
 2. Annak bizonyossága, hogy a társadalom demokratikus fórumokon való megszólítása hatásosabb, mint a rendeletekkel, erőszakkal fenntartott uralom gyakorlása.
 3. Egyetlen beszélő próbál nagyszámú hallgatóságot befolyásolni nyíltan meggyőző céllal.
 4. A szónoklattan a vezetőképzés alappillére. A felkészítés során a szónokok megtanulnak, meggyőző érveket kialakítani és olyan erőteljes hangon beszélni, hogy mondanivalójuk erősítés nélkül is elérjen a hallgatósághoz.
 5. A hangsúly a nyelv hatalmán és szépségén van, cél, hogy megmozgassák az emberek érzelmeit és így cselekvésre ösztönözzék őket. A szónoklás inkább művészet, mint tudomány.
 6. Az 1800-as évekig a nyilvános szóbeli meggyőzés kizárólag a férfiak privilégiuma volt, a nőknek szinte semmi esélyük nem volt arra, hogy nyilvánosan beszédet mondjanak.
- Így érthető, hogy az Egyesült Államokban a női egyenjogúsági mozgalmak egyik fő eleme lett a nyilvánosság előtti beszéd joga.

A retorikával foglalkozó szakemberek, még ma is vitatkoznak azon, hogy melyik a leghatékonyabb, leggyümölcsözőbb módszer: a tanulás vagy a rengeteg gyakorlás. Az a tény, hogy a vita még nincs lezárva, bizonyítja, hogy mindkettő elengedhetetlen fontossággal bír.

A szemiotikai hagyomány: a szemiotika a jelek tudománya. Jelnek minősül mindaz, ami valami mást helyettesít. A délre szálló madarak a tél közeledtét, egy luxusautó a nagy vagyont, egy nyíl a menetirányt jelzi. A szavak speciális jelek: szimbólumok. A legtöbb szimbólumnak nincs természetes kapcsolata az általa jelzett dologgal. A Richards, a Cambridge Egyetem irodalomkritikusa az elsők között írta le, hogy a szavak önkényes szimbólumok, amelyeknek nincs belső jelentésük. A szavak annak a kontextusnak megfelelő jelentést vesznek fel, amelyekben használják őket. Szerinte az tévhit, hogy a szavaknak pontos jelentésük van, úgy gondolta, hogy a jelentést nem a szavak, vagy más szimbólumok hordozzák, hanem maguk az emberek. Brit kollégájával, C. K. Ogdennel megalkotta a szemantikai háromszöget. A legegyszerűbb példa, ha egy kutyára gondolunk. A háromszög csúcsán vannak azok gondolatok, amelyek eszünkbe juthatnak, ha a jobb alsó sarokban lévő kutyust látjuk. Amint érzékeljük a szóban forgó állatot, a hűséges barát, a melegség fogalmakra gondolunk. A kutya, mint jelölt és a jelentés között közvetlen, ok-okozati kapcsolat van. Gondolataink a bal alsó sarokban látható kutya szó szimbólumával is közvetlen kapcsolatban állnak, a gyerekkorban elsajátított nyelv alapján gondolataink jelölésére a kutya szót használjuk. A kutya, mint szó, és maga az állat közötti kapcsolat azonban sokkal árnyaltabb. Két ember számára ugyanez a szó, jelenthet egészen mást. Valaki asszociálhat,

egy kedves, szelíd háziállatra, aki szereti a gyerekeket, másvalaki gondolhat egy harapós, mogorva vadállatra is. A szemiotika területén sok kutató a nonverbális emblémákra, a képi jelekre helyezi a hangsúlyt. A francia Roland Barthes például a nyomtatott és az elektronikus média által keltett érzelmi és ideológiai jelentéseket elemezte. A szemiotikai tradícióba tartozó tudósok azt kutatják, hogy a jelek - álljanak néhány képből, vagy több ezer szóból - hogyan közvetítik jelentésüket, és hogy hogyan lehet őket félreértés nélkül használni.⁶

A szociokulturális hagyomány: ez a tradíció azon a feltételezésen alapul, hogy az emberek a kultúrát beszéd közben teremtik újra és újra. Legtöbbször úgy gondolhatjuk, hogy a szavak a valóságot tükrözik. A szociokulturális felfogás szerint azonban ez gyakran fordítva történik. A valóságról alkotott képünket erősen befolyásolja az a nyelv, amibe bele születünk, amit gyerekkorunk óta használunk. A szemiotikai felfogás szerint a legtöbb szónak nincs feltétlen vagy logikus kapcsolata azzal, amit jelöl. Például a zöld szín, mint szó és a gyep színe közötti kapcsolat pusztán az adott nyelven beszélők közötti társadalmi megállapodás része. Azzal a megállapítással, hogy a zöld szó tetszőlegesen a szociokulturális megközelítést követők is egyetértenek, de a képesség, hogy lássuk a zöld színt, attól függ, hogy van-e külön szavunk rá. A legtöbb nyelvben persze van ilyen szó, ám számos amerikai őslakos nyelvben nincs. Ettől még nyilvánvaló, hogy nem színvakok. A Chicago Egyetem nyelvésze, E. Sapir és tanítványa B. Lee Whorf, azt állítja, hogy egy kultúra nyelvének szerkezete formálja az emberek gondolatait, tetteit. Elméletük szembeáll azzal a feltevessel, hogy minden nyelv, hasonló, s a szavak csupán a jelentés hordozására szolgálnak. Az angol nyelv E/2. sz. személyes névmását, a „you” szót használják az amerikaiak a beszélők közötti kapcsolattól függetlenül. A németeknek már választaniuk kell a magázó „Sie” és a tegezõ „du” között. A japán nyelvben tíz különböző megszólítás lehetséges, a nemtől, a kortól és a beszélő helyzetétől függően, melyek mindegyikét az angol „you” jelöli. Van olyan álláspont, mely szerint a különböző nyelvek szókincai tükrözik az egymás közötti társadalmi-kulturális különbségeket, a Sapir-Whorf elmélet azt állítja, hogy ez fordítva is működik. A nyelv határozza meg, hogy hogyan észleljük a valóságot. A gyerek a beszédtanulás során sajátítja el azt a készséget, hogy mit keressen. A világ nagy része észrevétlen marad, mert kimondhatatlan, nincs rá szavunk. A kortárs szociokulturális kutatók azt állítják, hogy az egymással beszélgetõ emberek közösen szerkesztik a saját társadalmi világukat. Ha ebben

⁶ Neményiné Dr. Gyimesi Ilona (2004): Kommunikációelmélet. Szemelvénygyűjtemény Perfekt Kiadó, Bp., pp. 34-36.

kialakulnak összeütközések, akkor ez a tradíció segít a „mi” és az „ők” közötti viszonyrendszer kulturális szakadékának áthidalásában.⁷

A társadalomkritikai hagyomány: a társadalomkritika kifejezés a „frankfurti iskola” néven ismertté vált német tudóscsoporttól ered, akik nevüket kritikai gondolkodásukról kapták. Tagjaik között olyan filozófusok, társadalomtudósok, művészet-és irodalomtörténészek voltak, akik az 1930-ban Frankfurt am Mainban alapított, Institut für Sozialforschung köré tömörültek. A csoport két vezető egyénisége, Theodor Adorno és Max Horkheimer írta a Felvilágosodás dialektikája című könyvet 1944-ben, amikor menekülteként már Los Angelesben éltek. Ebben jelent meg a Kultúripar című híres esszé, amelynek egyik alapgondolata az, hogy a kultúripar termékeinek mechanikus, standardizált formája a közönség gondolkodásának, életmódjának a standardizációját is maga után vonja. Ezzel elősegítve a konformizálódást, a társadalomban uralkodó normákhoz való feltétlen ragaszkodást és alkalmazkodást. Egy idő után mindez oda vezet, hogy a szabadidő eltöltése ugyanolyan gépiesen szabványos lesz, mint a futószalag mellett végzett munka.⁸ Ez az érvelés elgondolkodtathat mindannyiunkat arról, hogy hová vezethet, milyen hosszú távú hatásai lehetnek annak, ha valaki csak rövid, könnyen dúdolható négynegyedes ütemű melódiákat hallgat, ha csak nagyon leegyszerűsített cselekményű, tartalmú filmeket néz, vagy ha csak a szappanoperák, torz dramaturgiája által megteremtett világot ismeri, amelyek mind, ugyanarra a kaptafára épülnek.

A fenomenológiai hagyományok: a kommunikáció, mint önmagunk és mások felfedezése a dialógusokon keresztül. A mindennapi élet szándékos elemzése a cél, mégpedig az azt megélő személy szempontjából. Ez a tradíció nagy hangsúlyt fektet arra, hogy az emberek hogyan értelmezik saját szubjektív tapasztalataikat. Egy személyes történet fontosabbá válik, megbízhatóbb lesz, mint bármely kutatási hipotézis vagy kommunikációs axióma. A probléma sajnos az, hogy nincs két ember, akinek egyforma lenne az élettörténete. Mivel nem tudjuk egy másik személy élményeit megtapasztalni, ezért hajlamosak vagyunk egymás mellett elbeszélni. Carl Rogers pszichiáter sok éves klinikai tapasztalat után, azt állítja, hogy két ember a felszínes benyomásokon túl, egy mélyebb szinten egymásra tud hangolódni, csak nyugodt kommunikációs környezet szükséges hozzá és empátiás megértés, amivel

⁷ Neményiné Dr. Gyimesi Ilona (2004): Kommunikációelmélet. Szemelvénygyűjtemény. Perfekt Kiadó, Bp., pp. 39-41.

⁸ Jostein Gripsrud (2007): Médiakultúra, médiatársadalom. Új Mandátum Könyvkiadó Bp., p. 42.

átmenetileg félretesszük saját nézeteinket és előítéletek nélkül belépünk egy másik ember világába. Ez a technika nem csak a terápiás munkákra, hanem minden interperszonális (személyközi) kapcsolatra igaz. Rogers a párbeszéd fontosságát hangsúlyozza, és azt, hogy mindkét fél törekedjen a másik megértésére, elfogadására.⁹

A bemutatott hét tradíció mindegyikének mély gyökerei vannak a kommunikációelméletben. Természetesen ez a hét megközelítés nem öleli fel az összes lehetségest, de jó alappillérül szolgálhat a kommunikáció tudományának megértéséhez.

2.2. A kommunikáció általános, és elméleti modelljei

A kommunikációkutatásban két fő irányzat alakult ki. Az egyik iskola a kommunikációt üzenetátadásnak tekinti, s azt kutatja, hogy az üzenet küldője és befogadója hogyan kódol és dekódol, valamint az átadók hogyan használják a csatornákat és a kommunikáció közvetítőit. Emellett vizsgálják még a hatékonyság és pontosság kérdését is. Ez a megközelítés a kommunikációt olyan folyamatnak tekinti, amelynek során egy személy befolyásolja egy másik személy viselkedését, lelkiállapotát, gondolatait. Ha a hatás nem a várákozásnak megfelelően alakul, akkor ez az irányzat kommunikációs zavarról beszél, s vizsgálja a zavar létrejöttének okait. Ezt az irányzatot **folyamatiskolaként** szokták emlegetni. A másik irányzat a kommunikációt a jelentések kialakulásaként és cseréjeként értelmezi. Azt vizsgálja, hogy az üzenetek, szövegek hogyan hatnak szemantikailag a befogadókra, vagyis a szövegek kulturális szerepével foglalkozik. A félreértést nem tartja a kommunikációs zavar szükségeszerű megnyilvánulásának, hiszen az adódhat a küldő és a befogadó közti különbségből is. Ez az iskola a kommunikációkutatáson a szöveg és a kultúra vizsgálatát érti. Kutatási módszerét a szemiotikától (jelekkel, jelrendszerekkel foglalkozó tudomány) kölcsönzi. Ez az irányzat, **szemiotikai iskola** néven vált ismertté. A folyamatiskola a társadalomtudományokon, elsősorban a pszichológián és a szociológián belül folyó kommunikációs kutatásokat jelenti, s célja a kommunikációs aktusok vizsgálata. A szemiotikai iskola a nyelvészeti és esztétikai indíttatású kommunikációs kutatásokat foglalja magába, vizsgálódásainak középpontjában a kommunikáció produktumai állnak. A kommunikációt mindkét iskola azonos módon, üzeneteken keresztül zajló társadalmi interakcióként definiálja, eltérnek azonban a társadalmi interakció fogalmának értelmezésében. A folyamatiskola szerint az a társadalmi interakció, amelynek során valaki

⁹ Neményiné dr. Gyimesi Ilona (2004): Kommunikációelmélet. Szemelvénygyűjtemény. Perfekt Kiadó, Bp., pp. 42-43.

kapcsolatot teremt valaki mással, s azzal mintegy befolyásolja annak viselkedését, lelkiállapotát, érzelmi reakcióját, esetleg még a gondolatiságát is, s ez természetesen fordítva is megtörténik. A szemiotikai irányzat szerint a társadalmi interakció során válik az egyén egy bizonyos kultúra vagy társadalom tagjává. A két iskola az üzenet fogalmának értelmezésében is különbözik. A folyamatiskola szerint az üzenet az, amit a kommunikációs folyamat továbbít, s ebben nagy szerepe van az intenciónak. Például, ha behajlítom a mutatóujjamat, ez önmagában nem üzenet, csak akkor válik üzenetté, ha szándékosan tettem, s már előtte megállapodtam valakivel, hogy ez jelzésként fog funkcionálni. A szemiotikusok számára viszont az üzenet egy jel, amely a befogadóval folytatott interakció során jelentést hordoz. Az üzenet továbbítójának jelentősége itt háttérbe szorul. A hangsúly a szövegen és annak olvasatán van. Az olvasat során a befogadó megfejti a szöveg jelentését, s a kódok, jelek értelmezésében saját kulturális tapasztalatait használja fel. Ebből következik, hogy az eltérő társadalmi-kulturális háttérrel rendelkező olvasók ugyanannak a szövegnek más értelmezését adják. Ez a jelenség nem a kommunikációs zavar megnyilvánulása. Az üzenet itt nem egyenlő azzal, amit „A” küld „B”-nek, hanem egy strukturált kapcsolatrendszer egyik eleme, a külső valóság és a szöveg alkotója vagy olvasója mellett. E struktúra modelljét egy háromszögben szokás ábrázolni, amelyben a nyilak a folytonos interakciót fejezik ki, a struktúra pedig egy dinamikus működő gyakorlatot takar.¹⁰ A kommunikációs modelleket az üzenetátadás jellege szerint három átfogó kategóriába tudjuk besorolni, beszélhetünk: telekommunikációs, tömegkommunikációs és társadalmi kommunikációs modellekről.

A kommunikáció általános modellje

A kommunikáció általános modelljét, amely alapul szolgált minden későbbi kommunikációs modell számára, Claude Shannon és Warren Weaver alkották meg az 1940-es években. Elméletük a folyamatiskola trendjébe tartozik, amely a kommunikációt üzenetek átadásának tekinti. Tudományos kutatásaikat Amerikában a Bell Telephone Laboratoriesnál folytatták a második világháború idején, azzal a céllal, hogy kidolgozzák a kommunikációs csatornák használatának leghatékonyabb módját. Csatornákon a telefonkábel és a rádióhullámot értették, befogadón pedig a rádióvevőt. A modellt a kódolás, dekódolás terminusaival Wilbur Schramm egészítette ki később. Elméletük központi kérdése az volt, hogyan lehet egy adott csatornán minél nagyobb mennyiségű információt továbbítani, és hogyan lehet a csatorna

¹⁰ Róka Jolán (2002): Kommunikációtan. Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából. Századvég Kiadó, Bp., pp. 12-13.

információtovábbító képességét mérni. Annak ellenére, hogy a csatornára és annak kapacitására összpontosítottak, s ez által tudományos eredményeik jobbra a műszaki és a matematikai tudományokat gazdagították, meggyőződésük szerint elméletük a társadalmi kommunikáció valamennyi aspektusára alkalmazható. Modelljük a kommunikációt egyszerű lineáris folyamatnak ábrázolja: információforrás – átadó – jelzés – zajforrás - kapott jelzés-befogadó – végcél. Ez a Shannon-Weaver – modell a telekommunikációs és tömegkommunikációs folyamat elemeit vázolja, de alkalmas az interperszonális kommunikáció modellálására is.¹¹ Ez a modell alkalmazható mindenfajta kommunikációra, de hiányoznak belőle bizonyos, csak a tömegkommunikációra jellemző sajátosságok.

A koncentrikus körök modellje (tömegkommunikációs modell)

1974-ben Ray Hiebert, Donald Ungurait és Thomas Bohn egy új, koncentrikus körök modelljével álltak elő, amelynek a középpontjában a kódoló forrás, a kommunikátor áll. A külső körök egyike a befogadó közönség. A kettő között (kommunikátor-befogadó) számos fontos elem helyezkedik el. Például a kapuőr az, aki megállíthatja vagy megváltoztathatja a közönség felé tartó üzeneteket. Ilyenek a szerkesztőségvezetők, hírszerkesztők, akik az adott médium profiljának legmegfelelőbb híreket válogatják ki a több száz lehetséges közül. Ez a modell több olyan tényező hatását is elismeri, amelyek alakítják vagy újraformálják a tömegkommunikációs üzeneteket, még mielőtt azok elérnék a közönséget. Ezeket a tényezőket regulátoroknak hívjuk. Az üzenetek dekódolásakor a befogadóra számos szűrő hathat. Az üzenetek megformálására használt kódot és szimbólumokat információs filtereknek nevezzük. Megkülönböztethető fizikai (fáradtság), pszichikai (kimerültség) filter is. Ennél a modellnél konkretizálva van az, hogy a tömegmédia képes az üzenetek erősítésére. Ez az erősítési folyamat azt jelenti, hogy a tömegkommunikáció bizonyos témáknak és személyeknek statust kölcsönöz pusztán azzal, hogy említést tesz róluk. A status adományozás, mint a közvélemény-és közízlésformálás egyik hatékony eszköze pozitív és negatív hatású is lehet. Gondoljunk csak a politikai kommunikáció folyamataira.

¹¹ Róka Jolán (2002): Kommunikációtan. Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából. Századvég Kiadó, Bp., p. 14.

Spirálmodell (1967, társadalmi kommunikációs modell)

A koncentrikus körök modellje, bár Shannon és Weaver modelljénél bonyolultabb, részletesebb, de még mindig nagyon leegyszerűsíti a valóságot. A tömegkommunikáció ugyanis rendkívül összetett jelenség, amely emberek százait igényli már a kódoláskor is: hírgyűjtés, híratadás, hírszerkesztés, stb. A dekódolás pedig, a befogadók ezreit, millióit érinti, akik egyéni módon, a háttértudásuknak, réteghelyzetüknek, pillanatnyi lelkiállapotuknak megfelelően dekódolják az üzeneteket. Az üzenetek mindenkor célja pedig a megfelelő hatás kiváltása. A kiváltott hatásra a befogadók valamilyen módon vagy formában biztos, hogy reagálnak: magánszférában vagy a köztérben, például a közvélemény-kutatások alkalmával. Ebből következik, hogy az események, jelenségek magyarázata az eredeti üzenetnek újabb és újabb, továbbfejlesztett, módosított változatait hozza létre. Frank Dance 1967-ben megalkotta spirálmodelljét, hogy jelezze ezt a komplexitást. Dance modellje a valóságot spirál formájában ábrázolja, amelyben a társadalmi-és a tömegkommunikáció is, számos szinten zajlik, s folyamatosan gerjeszti önmagát a végtelenségig.

Lasswell modellje (1948, tömegkommunikációs modell)

Harold Lasswell, a Yale Egyetem professzora a tömegkommunikációs folyamat narratív modelljét alkotta meg. A modell lényege négy kérdésben fogalmazható meg: Ki mit mond? Milyen csatornán? Kinek? Milyen hatással? Ez a modell a Shannon-Weaver telekommunikációs modelljének verbális változata. Felépítése lineáris, a kommunikációt a kommunikátor és a befogadó között zajló üzenetátadás folyamatának tekinti. A kiváltandó hatás a legfontosabb, nem pedig az üzenet szemantikai megformáltsága. Hatáson a befogadóban kiváltott, megfigyelhető, mérhető változást érti, amelyet a folyamat azonosítható elemei (kommunikátor, befogadó, üzenet, kód, stb.) idéznek elő. Ha ezen elemek egyikét megváltoztatjuk, akkor a hatás is változni fog. A tömegkommunikációs kutatások többnyire ezen a modellen alapulnak. (A tömegkommunikációs fejezetben, erről a modellről bővebben lesz szó)

Newcomb modellje (1953, társadalmi kommunikációs modell)

Theodor M. Newcomb modellje nem lineáris, hanem háromszögletű. Ez az újítás abban áll, hogy a kommunikációnak a társadalomban, a társadalmi kapcsolatokban betöltött szerepét

tanulmányozza. Ennek a szerepnek az a lényege, hogy az adott társadalmi rendszeren belül fenntartsa az egyensúlyt. „A” a kommunikátor, „B” a befogadó, ezek lehetnek egyének, állampolgárok, kormányzati szervezetek, stb., „X” pedig egy harmadik változó, amellyel mindketten kommunikatív viszonyban állnak. Ezek az elemek rendszert alkotnak, kapcsolataik kölcsönösen összefüggnek. Ha az egyik megváltozik, az hatással van a másik kettőre is. Társadalmi konfliktushelyzetben az állampolgárok és az államvezetés médiahasználatának igénye megnő, ami azzal magyarázható, hogy „X”, ebben az esetben egy rendkívüli konfliktus (háború, forradalom), és egy dinamikusan változó esemény is. Tehát a kommunikátornak és a befogadónak folyamatos kapcsolatot kell fenntartani a médián keresztül. Ez a modell feltételezi, hogy az embereknek szükségük van információra. A demokráciákban természetes jog az információ, de egyben egy természetes emberi szükséglet is. Nélküle nem érezzük, hogy a társadalom része vagyunk. Szükségünk van információra a bennünket körülvevő társadalmi környezetünkről ahhoz, hogy tudjuk, hogyan viszonyuljunk hozzá. Ennek a modellnek a célja a társadalmi konszenzus megteremtése és fenntartása.

Westly és MacLean modellje (1957, tömegkommunikációs modell)

Westly és MacLean, Newcomb társadalmi kommunikációs modelljét fejlesztették tovább a tömegkommunikációra vonatkoztatva. Az ABX-rendszerét vették alapul, de két lényeges változtatást hajtottak rajta végre, egyrészt bevezettek egy új elemet „C”-t, ami a szerkesztői-kommunikációs funkciót szimbolizálja, másrészt visszatértek a lineáris formához. „A” azaz újságíró, aki egy sztorit küld a hírszerkesztőségbe, ami után következik a szerkesztői, kiadói, műsorszórási folyamat, azaz „C”, amely továbbítja a sztorit „B”-nek, a közönségnek. A szerzők azt állítják, hogy a tömegmédiá, amelyen keresztül a közönség, a befogadók a valósághoz kapcsolódnak, kiterjesztik a társadalmi környezetet. Az a tömegtársadalom, amelyben élünk, valóban megnövelte a társadalmi környezet jelentőségét, amiről tájékozódnunk kell. Ezt a megnövekedett igényt csak a tömegmédiá képes kielégíteni, e modell szerint a befogadó teljesen ettől függ. Ezt a felfogást számos kritika érte, mivel nem veszi figyelembe a mikro-és makrokörnyezetet, vagyis a családot, a munkahelyet, munkatársakat, barátokat, iskolát és más kapcsolathálózatokat sem, amelyen keresztül beilleszkedhetünk a társadalomba.

Jakobson modellje (1960, verbális kommunikációs modell)

E modell hasonlóságot mutat mind a lineáris, mind a háromszögű modellel, s megteremtette az átmenetet a folyamat-és szemiotikai iskola között. Jakobson nyelvész volt, ebből következik, hogy őt elsősorban az üzenet jelentése és belső struktúrája foglalkoztatta. Az ismert lineáris alapokból indul ki: a kommunikátor üzenetet küld a befogadónak. Az üzenetnek túl kell mutatnia önmagán, tehát kontextusa kell, hogy legyen. További két tényezőt említ még: a kommunikátor és a befogadó közötti pszichológiai kapcsolatot, valamint a kódot, az üzenetrendszert. Szerinte hat tényezőre van szükség, hogy a kommunikáció létrejöhesse. Ezek mindegyikéhez a nyelv egy-egy sajátos funkciója kapcsolódik. **1. Az affektív funkció**, az üzenet és a kommunikátor közti kapcsolatra vonatkozik, vagyis a kommunikátor érzelmeire, attitűdjeire, réteghelyzetére vonatkozik, azaz az üzenet szubjektív elemeire. (szerepe a költészetben jelentős) **2. A konatív funkció** a befogadóban az üzenet kiváltotta hatást jelenti, leginkább a propagandában, reklámokban használatos. **3. A referenciális funkció** az üzenet valóságtartamát tárja fel, jelentősége a tényszerű kommunikációban nagy. **4. A fatikus funkció**, amikor a kommunikátor és a befogadó közötti kapcsolat fenntartott, a kommunikációs csatornák nyitva tartásával. **5. A metanyelvi funkció** feladata a kód ellenőrzése, a visszajelzés, hogy vajon a felek értik-e egymást. **6. A poétikai funkció** az üzenet önmagához való viszonyát mutatja be, ennek jelentősége az esztétikai kommunikációban nagy. Nincs olyan közlés, amelyben a nyelvnek csupán egy funkciója nyilvánulna meg. Talán egyedül az indulatszavak töltenek be kizárólag emotív funkciót, s a kisgyerekeknél találkozhatunk a csupán fatikus funkciót betöltő beszélgetéssel, amikor a gyerek azért beszél, hogy fenntartsa a kapcsolatot környezetével.

Gerbner modellje (1956, társadalmi kommunikációs modell)

Gerbner modellje Shannon és Weaver modelljénél sokkal komplexebb, de megőrizte annak lineáris modelljét. Azonban két fontos ponton felül múlta azt, egyrészt az üzenetet összekapcsolta a valósággal, amelyről szól, másrészt a kommunikációt kétdimenziós (vertikális és horizontális) folyamatnak tekinti: érzékelési és befogadási, illetőleg kommunikációs folyamatnak.¹²

¹² Róka Jolán (2002): Kommunikációtan. Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából. Századvég Kiadó, Bp., pp. 22-29.

2.3. A közéleti kommunikáció alapvető színterei, a politikai kommunikáció, és a tömegkommunikáció

Az írott és az elektronikus sajtót a negyedik hatalmi ágként emlegetik, de vajon mennyire újkeletű ez a megfogalmazás, s milyen értelemben igaz?

Eredetileg Edmund Burke-től, egy 18. századi angol politikus-írótól származik a „Fourth Estate „vagyis a „Negyedik Rend” elnevezés. Thomas Carlyle korabeli történész-író feljegyzései szerint Burke, a következőket mondta a brit parlamentben: „Három rend van jelen a Parlamentben a klérus, a nemesség és a polgárok, de ott fönt, a Tudósítók Galériáján foglal helyet a Negyedik Rend, mely mindnyájunknál fontosabb.”¹³

Eredeti értelemben még nem hatalmi ágról volt szó, csak a kornak megfelelő fogalomról, arról a feltörekvő erőről, amely a nyilvánosságot jelentette, amelynek alapvető, de nem kizárólagos eszköze volt a sajtó. Véleményem szerint, amikor Burke a sajtógalériát említette, valójában a nyilvánosságra gondolt. Ha van a „hatalom” szónak ebben az összefüggésben – negyedik hatalmi ág - értelme, akkor az inkább a nyilvánosságé. Vitathatatlan, hogy a nyilvánosság erejének van hatalma, a közvetítőkön a különböző médiumokon keresztül.

A közéleti kommunikáció a társadalmi kommunikáció bizonyos színterein zajlik, s magába foglalja mindazokat a kommunikációs hatásokat, gyakorlatokat, amelyek a gazdaság, a társadalom, a politika és a közszereplés folyamataiban történnek. A közéleti kommunikáció mindig társadalmi közegben jelenik meg, s ezért a társadalmi jelenségek és a kommunikáció újszerű értelmezését adja. Természetesen a „közélet kommunikációja” rendszerspecifikus is. Az egypártrendszerben a politika uralja a közéletet, míg a többpártrendszerű társadalmakban a politika, csak egy (igaz, nagyon jelentős) szegmense a közéletnek, de mellette még számos, más meghatározó szegmens is van: a gazdaság, a kultúra, a tömegkommunikáció, a média világa stb.¹⁴

A társadalomtudományok történetében Gabriel Tarde (1843-1904) francia szociálpszichológus volt az első, aki rámutatott a társadalmi jelenségek következetes szekvenciájára a közvélemény alakításában. Elmélete szerint, a sajtó inspirálja az emberek közötti társalgást, a társalgás formálja a véleményeket, a közvéleményt, ami aztán kiváltja a cselekvéseket. Trade szerint a médiának a közvéleményre csak annyiban van hatása, amennyiben az általa közvetített információ az emberek közötti társalgás tárgyát képezi. A közvéleményt a társadalmi tudat egyik elemének tartja, amely szorosan összefügg a másik kettővel, a tradícióval, és a rációval. E három komponens kölcsönösen táplálja és korlátozza

¹³ Horvát János: A negyedik hatalmi ág? JEL-KÉP 1997/2 p. 61.

¹⁴ Buda Béla-Sárközy Erika (2001) Közéleti kommunikáció Akadémiai Kiadó, Budapest, p. 71.

egymást. Maga a vélemény az ítéletek pillanatnyi, többé-kevésbé logikus összessége, amelyet ugyanannak a társadalomnak (országának) a tagjai, többször is reprodukálnak. Feltétel persze, hogy a társadalom tagjai között tudatosuljon a gondolatok hasonlósága, s az egyéni vélemény társadalmi véleménnyé transzformálódjon. A véleménynek, a köz-véleménynek a kialakításához az ókorban és a középkorban, elsősorban a közéleti diskurzus járult hozzá, manapság pedig a különböző médiumokban zajló társadalmi diskurzus, de a legfőbb forrás minden időben az egyéni társalgás volt. A vélemény az emberiség történetének állandó kísérője volt, bár szerkezete, tartománya a történelmi fejlődés során teljesen átalakult. Tarde szerint minden korszaknak volt közvéleménye, ami természetesen alapjaiban más volt, mint a mai értelemben vett közvélemény. Gondoljunk csak az ókori városállamokra, ahol a személyes beszélgetések tere sokkal nagyobb volt, az orátor beszédei révén közös gondolat alakult ki, amely kapocsként szolgálhatott az adott közösség tagjai között. Ez eredeti, s nem manipulált vélemény volt. A kommunikációs és technikai infrastruktúra, a könyvnyomtatás elterjedése, a periodikus sajtó megjelenése, az úthálózatok, postarendszerek kiépítése, jelentősen hozzájárult a közszellem kifejlesztéséhez. Ebben a folyamatban kétségtelenül a nyomtatott sajtónak jutott a legnagyobb szerep. A sajtó ereje abban rejlett, s rejlik ma is, hogy képes nemzeti, sőt nemzetközi szintre emelni a közszellemet.¹⁵ A társadalomtudományok történetében Tarde fogalmazta meg elsőként a társalgás központi hatását a politikai folyamatokra. Modellje (média-társalgás-vélemény-cselekedet) csak lineárisan működik, hiszen a politikai társalgást az újságok táplálják, a vélemény, a társalgás eredménye, a gazdasági, kulturális politikai cselekedet a véleményektől függ. (Ezt a modellt, később többen vitatták. A tömegkommunikációs fejezetben lesz szó részletesebben a különböző médiahatás-elméletekről) Tarde-hoz hasonlóan Jürgen Habermas is a közteret tekinti a közvéleményformálás kommunikációs alaphálózatának. A véleményformálás folyamatai, különösen, ha politikai kérdésekről van szó, nem választhatók el a résztvevők preferencia-és attitűdváltozásaitól. A közsférában elhangzó kijelentések tematikusan és hírérték szerint különböző hangsúlyt kapnak, a rájuk adott pozitív vagy negatív reagálások arányában. Az információk és az érvek összpontosított véleményeket hoznak létre, amelyek végül közvéleménnyé szerveződnek. Habermas hangsúlyozza, hogy a közvélemény statisztikai értelemben nem reprezentatív, nem az emberek egyéni véleménye, s mint ilyet nem szabad összetéveszteni a felmérések eredményeivel. A politikai közvélemény-felmérések a közvéleményről bizonyos képet nyújtanak, de csak abban az esetben, ha azokat

¹⁵ Róka Jolán (2002): Kommunikációtan Századvég Kiadó, Budapest, pp. 100-103.

összpontosított közvita előzte meg, valamint egy annak megfelelő véleményformálás a mobilizált közszférában”¹⁶

A közvélemény által támogatott politikai befolyásolás politikai hatalommá alakulhat, ha a politikai rendszer hivatalos tagjainak meggyőződésére és döntéseire hat és meghatározza a szavazók viselkedését. Habermas szerint a közvéleményen alapuló politikai befolyásolás csak az intézményesített folyamatokon keresztül válhat politikai hatalommá. A politikai befolyásolás pedig a közszférában fejlődik ki. Ebben a leszűkített közegben is meghatározó szerepe van a társadalmi diskurzusnak, amely kialakítja a közvéleményt, s a közvélemény politikai cselekedetet von maga után, ami pedig a politikai hatalomban testesül meg. Habermas a köztér kommunikációs csatornáit a magánszférával (családi-baráti kör, szomszédok, kollégák, ismerősök) kapcsolja össze, hangsúlyozva, hogy a közszféra és a magánszféra kapcsolata történetileg a média közvetítésével alakul és formálódik.

A XX. század technikai vívmányai, a telekommunikáció, átstrukturálta a társadalmi élet számos közegét, beleértve a társadalmi interakció jellegét is. A tömegmédia mellett a telekommunikáció vált a közvéleményt és a közízlést befolyásoló legfontosabb információs eszközzé, s ezzel együtt politikai befolyásoló szerepe is megnövekedett. Ahogy 1960-ban a Kennedy-Nixon kampányban a televízió jelentett új stratégiai lehetőségeket a választók befolyásolására (ez volt az első, televíziós elnökjelölti vita), úgy az 1996. évi amerikai elnökválasztási kampányban az internet hozott változást, mint a kampány egyik legkomplexebb információs forrása. Állandó eseménynaptárt biztosított, publikálta a politikai hirdetéseket, lehetőséget biztosított az egyes pártok és választópolgárok közötti folyamatos információcserére. A televízió szintén követte az események menetét, sugározta az elnökválasztási vitát, a politikai reklámokat. Mélyebb és erőteljesebb hatást gyakorolt a választókra, hiszen a televíziónál a verbális és a vizuális impulzusok együttese érvényesült, míg az internet esetében az információ verbális jellegű volt, s ebből adódóan a tájékoztató szerepe erősebb volt a befolyásoló funkciójánál. Idővel persze ez a trend is változni látszik, hiszen az interneten már elérhetőek különböző vizuális tartalmak is. A legtöbb tévétársaság már interneten is sugároz, műsorai már ott is elérhetővé váltak. Bár lehet, hogy technikai minőségben még alulmúlja a televízió által nyújtott képi megjelenítési formákat, de a felzárkózás csak idő kérdése. A másik nagy előnye az internetnek, az interaktivitás. A különböző közösségi oldalak, kapcsolati hálózatok megjelenése, arra ösztönözte a

¹⁶ Róka Jolán (2002): Kommunikációtan Századvég Kiadó, Budapest, pp. 106-107.

politikusokat is, hogy használják ki, amennyire csak lehet, az internet által kínált lehetőségeket. (Obama 2008-as kampányában is jelentős szerepet vitt az internet).

Manapság bárki, magánszemély, politikus szinte naprakészen megoszthatja gondolatait, véleményét, érzéseit egy adott témával kapcsolatban szinte bárkivel. Egy autentikus személy blog-bejegyzéséből, véleményéből napi hír válhat szinte azon nyomban, ami aztán beindíthatja a többi médium érdeklődését, a közéleti kommunikációt is.

A tömegkommunikáció hatásának kérdése

A média és a közönség viszonyának egyik legfontosabb kérdése az, hogy a média befolyásolja-e - ha igen, milyen mértékben, s hogyan - az emberek viselkedését, gondolkodását. Az természetesen nyilvánvaló, hogy a modern tömegkommunikációs eszközök megjelenése megváltoztatta életünket, s egyben legfontosabb információforrásunkká vált. Azt is tudjuk, hogy nagymértékben átalakította szabadidőnk eltöltését. A világról való tájékozódásunk szerepét egyre inkább átvették a különböző médiumok a szűkebb közösségektől, a családtól, baráti körtől, iskolától. Bár korábban is csak tudásunk töredékére tettünk szert személyes tapasztalás útján, mégis ezeknek a szocializációs ágenseknek a szerepével kapcsolatban, ritkán szokás feltenni azt a kérdést, hogy milyen hatást gyakorolnak az emberekre. A tömegmédia abban különbözik az összes többi szocializációs ágenstől, hogy ma már életünk szinte minden helyszínén jelen van, ezért is feltételezhető, hogy hatása nagyobb, mint minden másnak. „A tömegkommunikáció meggyőző erejét bizonyító statisztikák megdöbbenők. Az Amerikai Egyesült Államokban 1220 televízió, 9871 rádióállomás üzemel, 482 napilap és 11328 képes magazin jelenik meg rendszeresen...¹⁷ A számadatok a tömegkommunikáció meggyőző erejét bizonyítják, ami valójában csak azt erősíti, hogy a média mára már mindennapjaink szerves részévé vált, de magáról a média hatásáról nem bizonyít semmit. A tájékoztatás esetében az üzenet címzettje józan megfontolások alapján mérlegel, s dönt arról, hogy megváltoztatja-e a véleményét, magatartását, avagy sem. A befolyásolás esetében viszont az üzenet címzettjének a kommunikátor akaratának megfelelően változik a véleménye, viselkedése. A kérdés tehát az, hogy a média képes-e a kommunikátor akaratának megfelelő vélemény-és viselkedésváltozást kiváltani, azaz képes-e manipulálni közönségét. Képes-e befolyásolni anélkül, hogy az emberek mindennek tudatában lennének. Ugyanezt a kérdést a szakirodalom újabban úgy is

¹⁷ Pratkanis, Anthony-Aronson, Elliot: A rábeszélőgépek Bp., 1992. Ab Ovo Kiadó p. 167.

meg szokta fogalmazni, hogy a média vagy a közönség befolyásolja-e nagyobb mértékben a másikat. A kérdésnek az ad különös hangsúlyt, hogy a közkeletű nézet szerint, csak a tájékozott, autonóm állampolgárok képesek megfontolt döntéseket hozni, a tájékozódás a népszuverenitás előfeltétele, s ha a média képes manipulálni, az végső soron a demokráciát sodorhatja veszélybe.

A média nagy hatását vallók körében megkülönböztethetők a médiapesszimista és a médiaoptimista álláspont képviselői. A médiapesszimisták szerint a média zömmel káros hatást gyakorol a társadalomra, a pornográfia a családi kapcsolatok fellazulásáért, a médiaerőszak a való világban tapasztalható erőszak elharapozásáért felelős.

A médiaoptimisták ellenben azt várják a médiától, hogy elviszi a tudást, az ízlést, a morált az otthonokba, nemesítve a társadalmat.¹⁸

A könyv, a nyomtatott sajtó, a színház, a szép-és ponyvairodalom, a mozi és a filmhíradó kapcsán is felvetődött az emberekre gyakorolt hatások kérdése. A közönségre, mindig az a médiahordozó gyakorolja a legnagyobb hatást, ami még az újdonság erejével hat. Akkor, amikor hatásmechanizmusokról beszélünk, nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy az igazi hatásnak mindig van egy reális nyomon követhetősége, viselkedésben, tettekben. Ilyen óriási hatása volt a korabeli társadalomra, Goethe: Az Ifjú Werther szenvedései című műve, ami csupán az olvasásával elindított egy hihetetlen öngyilkossági sorozatot a korabeli fiatalok körében, vagy egy dallam, Seres Rezső fülbemászó melódiája a „Szomorú vasárnap„, ami az 1930-as években szintén egy öngyilkossági hullámot indított el Magyarországon. Az említett két példa is jól bizonyítja, mit nevezhetünk igazi hatásnak, befolyásolásnak. Manapság a médiafogyasztók is egyre inkább fenntartásokkal fogadják az információkat, kételkednek azok igazában, hisz tudják, milyen eszközrendszerrel dolgoznak az egyes médiumok, pl.: a bulvár sajtó. A közönség, ma már óriási tapasztalattal és nem utolsó sorban kritikával rendelkezik a médiafogyasztást illetően.

Hatás-és befogadás-elméletek

Az alábbiakban, kronologikus sorrendben haladva, azok a tudományos igényű elméletek, empirikus vizsgálatok következnek, amelyeket a médiahatás-kutatás és a befogadás vizsgálatok mérföldköveinek tekinthetünk. A példákból egyértelműen láthatjuk, hogy mennyire összetett, s közel sem egyértelmű a média ránk gyakorolt hatásának kérdése.

¹⁸ Angelusz Róbert-Tardos R. : Médiahasználat vagy médiafogyasztás? Jel-Kép, 3. sz. 1998.

Lövedékelmélet

Az 1920-as és az 1930-as évek közgondolkodását és tudományos gondolkodását, az úgynevezett lövedékelmélet jellemezte. Eszerint a média nagy és közvetlen hatást gyakorol az emberekre. Ekkoriban úgy gondolták, hogy a különböző médiumokból érkező üzenetek százszázalékosan hatottak, szinte lövedékként csapódtak a közönség tudatába, s ezzel maradandó változást is okoztak. Ezt az elméletet injekcióstű-elméletnek is nevezik, mivel a média az üzeneteivel közvetlen (direkt) hatást gyakorol a közvéleményre. Az elméletet a legkoherensebben Harold Lasswell fejtette ki, a Világháború propagandatechnikái (1927) című munkájában. Lasswell arra volt kíváncsi, hogy az első világháborúban alkalmazott propagandatechnikák, miként voltak képesek tömeges véleményváltozást kiváltani. A lövedékelmélet a tömegkommunikációt, olyan egyirányú folyamatként írja le, amelyben a közönség passzív és kritikátlan szerepet játszik, és nincs módja az aktív visszacsatolásra. A közönséget, olyan egynemű masszaként kezelte, amelynek valamennyi tagja egyformán reagál a lövedékként rá záporozó üzenetekre. A korabeli társadalomelmélet ténynek tekintette a személyes kötelékek meglazulását, a hagyományos identitások felbomlását, a társadalom atomizálását („a magányos tömeg” megjelenését), ezért úgy vélte, a közönség különösen kiszolgáltatottá válik a média manipulációs törekvéseinek. Lasswell, részletesen leírta a sikeres propaganda eszközeit, s azok használatát, köztük az ellenségkép megteremtését és a tudatos hazugságot. Kutatásait megerősíteni látszott az is, hogy az 1930-as években Európa totális államaiban, a hitleri Harmadik Birodalomban és a sztálini Szovjetunióban, a politikai hatalom korábban ismeretlen mértékben élt a propagandával, támaszkodva a modern tömegkommunikációs eszközökre, elsősorban a rádióra. A média rendkívüli hatásának legismertebb példája, Orson Welles, 1938-ban bemutatott rádiójátéka, a Világok harca. Ez a fikciós mű, a hírműsorok eszközeivel ábrázolta a „marslakók” Egyesült Államok elleni támadását. A korabeli sajtóbeszámolók szerint a rádiójáték hatására pánik tört ki azok körében, akik a műsor bevezetőjét nem hallották, s azt hitték, valós eseményekről van szó.¹⁹

¹⁹ Bajomi-Lázár Péter (2006): Manipulál-e a média? Médiakutató, Bp., Hatásrovat nyári szám

A kétlépcsős hatás modellje

Az 1940-es években új paradigma jelent meg a tudományos vizsgálatokban, amely szerint a média csak közvetett módon, s nem százszázalékosan tudja befolyásolni a közvéleményt. Paul Lazarsfeld és munkatársai, „Az emberek választása” (1948) című munkájukban, az amerikai Ohio államban, 1940-ben lezajlott elnökválasztási kampánynak a választókra gyakorolt hatását vizsgálták. A kampány alatt hat hónapon át rendszeresen ismételt méréseik során azt tapasztalták, hogy az emberek politikai preferenciái alig változtak, vagyis ellenállónak mutatkoztak a befolyásolási kísérletekkel szemben. Ebből arra következtettek, hogy az emberek aktív és kritikus résztvevői a tömegkommunikációs folyamatnak. S úgy vélték, a közönség nem homogén masszaként fogadja be az üzeneteket, hanem mindenki a maga módján, hiszen az adott választással kapcsolatban érheti őket más hatás is. A közönség egésze heterogén módon viselkedik. Ugyanakkor azt is megfigyelték, hogy egyes választói csoportok viselkedése homogén, mindössze az emberek négy százaléka mondta azt, hogy másként szavaz, mint a közvetlen hozzátartozója. Lazarsfeldék ebből azt a következtetést vonták le, hogy a média csak áttétesen, két lépcsőben befolyásolja a választók gondolkodását. Az emberek elsősorban a környezetükben élő véleményvezérekre, a család, munkahely, baráti társaság valamelyik tekintélyes tagjára hallgatnak, azaz a személyközi kommunikáció véleménybefolyásoló hatása nagyobb, mint a tömegkommunikációé. Ugyanakkor azokra a véleményvezérekre, akik a médiából alakítják ki a saját véleményüket, korlátozott mértékben és áttételesen mégiscsak hat valamennyire a média.

A szelektív észlelés elmélete

Ez az elmélet arra kereste a választ, hogy miért olyan alacsony hatásfokúak a politikai kampányok. Joseph Klapper a „Tömegkommunikáció hatásai” (1949) című munkájában azzal magyarázta Lazarsfeld és munkatársai kutatási eredményeit, hogy az emberek szelektálnak az üzenetek között, inkább azt keresik, azzal tudnak igazán azonosulni, amelyek megerősítik a már létező véleményüket, s kerülnek azokat, amelyek ellentmondanak. Klapper a szelekció három szintjét különböztette meg: 1. a szelektív válogatást, ami azt jelenti, hogy az emberek eleve nem követik figyelemmel azokat az újságokat, műsorokat, amelyekről tudják, hogy saját véleményükkel szemben állnak. 2. a szelektív észlelést, ami azt jelenti, hogy ha esetleg meghallják, az ellentétes véleményeket, elengedik a fülük mellett. 3. a szelektív emlékeztést, ami szerint, ha véletlenül meghallgatnak saját véleményükkel ellentétes üzeneteket, s meg is

jegyzik, akkor azt nagyon hamar el is felejtik. Klapper, ezt Leon Festinger kognitív disszonanciaredukció-elmélete (1957) nyomán azzal magyarázta, hogy az ember kerüli a disszonáns helyzeteket, azaz igyekszik minden olyan információtól, véleménytől megszabadulni, amelyek a saját, gondosan felépített világgképének újragondolására késztetnék, mert az túl sok kognitív energiáját kötné le. A szelektív észlelés elméletéből, tehát az következik, hogy a média hatása elsősorban a létező vélemények megerősítésében, és nem a véleményváltozás kiváltásában mutatkozik meg.²⁰

A kultivációs elmélet

Az 1970-es évek meghatározó médiahatás-elmélete George Gerbner, magyar származású amerikai médiakutató kultivációs teóriája volt, amely ismét a média nagy társadalomra gyakorolt hatását látta igazoltnak. Az új elmélet megjelenésében szerepet játszott, a televízió ekkori elterjedése, amelynek a közvéleményre gyakorolt hatása nagyobbak látszott, mint az addig egyeduralkodó nyomtatott sajtóé, rádióé. Gerbner szerint a média hatása hosszútávon nyilvánul meg, tehát kumulatív módon érvényesül, mégpedig úgy, hogy a társadalomban fellelhető heterogén véleményeket homogenizálja. A televízió nemcsak tükröt tart a „valóság” elé, de formálja is azt. A valóság képeit bizonyos szabályok szerint rakja újra össze, s így új virtuális valóságot teremt. A média a valóság bizonyos elemeit kultiválja (előnyben részesíti), míg másokat teljesen a háttérbe szorít, a kultúrát, és a kultúrafelfogást befolyásoló szerepet játszik, azaz hatására mindazok, akik sok időt töltenek a képernyő előtt, fokozatosan elfogadják a valóság televízióban ábrázolt képét a „valóság” hű reprezentációjaként. Gerbner, elméletét először, a „Kulturális mutatók”, (1969) című tanulmányában fejtette ki. Kvantitatív tartalomelemzéssel azt mutatta ki, hogy a média mit kultivál, milyen gyakran és milyen kontextusban jelennek meg a televízió különböző műsoraiban a feketék. Az erős, a napi több mint, négy órát tévézők, és a gyenge, a napi kevesebb, mint négy órát tévézők világgképét összevetve, azt tapasztalta, hogy azoknak, akik sokat tévéznek, jobban hasonlít a világgképük, a média által közvetített világgképhez, s hajlamosak alábecsülni a feketék számát, de túlbecsülni a fekete bűnözők valóságos társadalmi arányát. Gerbner gyorsan népszerűvé váló elméletét, később sokan bírálták. Azt rótták fel neki, hogy a mai sokcsatornás, sokszínű televíziós piacon nem beszélhetünk egységes televíziós világgképről. Gerbner első vizsgálatának idején még valóban csak három jelentős nagy televíziós hálózat (az ABC, a

²⁰ Bajomi-Lázár Péter (2006): Manipulál-e a média? Médiakutató, Bp., Hatásrovat nyári szám

CBS és a NBC) fedte le az Egyesült Államok televíziós piacát, de manapság az amerikai néző, már 200-500 kábelcsatorna kínálatából válogathat. Ezenkívül, még érvként szolgált, hogy nem mindenkinek azonosak a tévénézési szokásaik, nem veszi figyelembe az üzenetek kontextusát, sem pedig a nézők eltérő életútját, egyéni tapasztalatait, holott ezek a tényezők is befolyásolják a látottak értelmezését.²¹

A napirendelmélet

Gerbner elméletével szemben, néhány évvel később megfogalmazott napirendelmélet, ismét a korlátozott hatás iskoláját látszott erősíteni. Először Bernard Cohen fogalmazta meg a „Sajtó és külpolitika”, (1963) című könyvében, hogy a média, különösen a hírmédia, elsősorban nem azt szabja meg, hogy mit gondoljunk, hanem azt, hogy miről gondolkodjunk. Maxwell McCombs és Donald Shaw „A tömegmédiá napirend-meghatározó szerepe”, (1972) című munkájában, egy észak-karolinai kisvárosban, Chapel Hillben 1968-ban zajlott választási kampány során végzett vizsgálatára hivatkozva úgy érvelt, hogy a média az információk kapuórének szerepét játssza. Magával a hírek kiválasztásával és bemutatásával, a szerkesztők, újságírók, műsorszórók fontos szerepet játszanak a politikai valóság formálásában. Nemcsak a hírről értesülnek az emberek, hanem arról is, hogy milyen jelentőséget tulajdonítanak neki. A gyakran ismételt, s bizonyos kontextusban szerepeltetett híryananyagok hordozzák azoknak az információknak a javát, amelyek alapján a választók döntenek majd. Az események közötti szelektálással, a média fontossági sorrendet, egyfajta értékhierarchiát állít fel, egyes eseményeket fontosnak, másokat kevésbé fontosnak pozicionál. Az emberek többsége azokat a témákat tartja fontosnak, amelyek a hírműsorok élén, a lapok címlapján szerepelnek, és amelyekről a médiumok nagy terjedelemben számolnak be. Az újabb napirendkutatások tovább árnyalják a McCombs és Shaw korai írásában festett képet. Everett M. Rogers és James W. Dearing : „Hol tart ma a napirendkutatás”, (1987) című írása szerint különbséget kell tenni háromféle napirend: a média, a közvélemény és a politika napirendje között. E három napirend kölcsönösen és előre nehezen megjósolható módon befolyásolja egymást. A média napirendje nemcsak alakítja, de tükrözi is a közvélemény és a politika napirendjét, és viszont. Az empirikus kutatások szerint, a három napirend közül, a média látszik a legbefolyásosabbnak.²²

²¹ Bajomi-Lázár Péter (2006): Manipulál-e a média? Médiakutató, Bp., Hatásrovar nyári szám

²² Ua.

A framingelmélet

Ha a média napirendje képes befolyásolni a közvélemény és a politika napirendjét, akkor felmerül a kérdés, hogy ki befolyásolja a média napirendjét. Az egyik lehetséges válasz erre a kérdésre az, hogy a médiabirodalmak tulajdonosai, a hírekben gyakran idézett források és más befolyásos hatalmi tényezők rendelkeznek döntő befolyással a médiában közvetített tartalmakra. A média nagy hatását feltételező framingelmélet szerint, a média, a politika és a gazdasági elit ellenőrzése alatt áll, míg a többség, a pénz, a hatalom nélkül, csak befogadóként, nem alakítóként férnek hozzá a médiához. Az elit, hatékonyan képes befolyásolni a médiaüzenetet, szemben a „tömeeggel”. A különböző médiumok által közvetített üzeneteket, különösen a híreket, nem objektíven ábrázolja, hanem torzítja, olyan értelmezési keretben prezentálja, amely az események kontextusának egyes elemeit hangsúlyozza, a többit azonban a homályban hagyja. A politikai problémák bemutatása során, így a hírek automatikusan felkínálnak bizonyos értelmezéseket, amiket előnyben részesítenek más értelmezésekkel szemben, azaz felkínálnak egy preferált olvasatot. E marxista gyökerű megközelítés szerint, a média a domináns társadalmi ideológiát hordozza, és szükségszerűen torzítva mutatja be a valóságot, a társadalom, vezető rétegeinek eszköze a tömegek tudatának formálására, a fennálló társadalmi rend legitimitására. Az elmélet szerint a média kisebb hatást gyakorol a számos, különböző forrásból tájékozódó elitre, mint a többségre, a tömegekre. Az elmélet az 1970-es években a „Képernyő” című folyóiratban közölt írásokban formálódott, de a legkoherensebb formájában Edward Herman és Noam Chomsky: „Konszenzusgyártás. A tömegmédia politikai gazdaságtana” (1988) című munkájában jelent meg. Voltaképpen a korai propagandaelméletek új változatával álltak elő, azt állítva, hogy a közvélemény formálásában kulcsszerepet játszanak a médiát befolyásoló kormányzati erők és a velük összefonódó nagyvállalati érdekek. E befolyást megkönnyíti a média koncentrációja, valamint az, hogy az újságírók előszeretettel támaszkodnak hivatalos forrásokra. Ahogy ők fogalmazzák: „új propagandamodelljük, azokat a módokat tárja fel, amelyeken keresztül a pénz és a hatalom kiválogatja a közlésre alkalmas híreket, marginalizálja az ellenvéleményeket, és lehetőséget teremt arra, hogy a kormány és a domináns magánérdekek eljuttassák üzeneteiket a nagyközönséghez.”. Ez a propagandamodell, ugyanakkor számos ponton különbözik, a totális rezsimekben megismertektől, hiszen a nyugati társadalmak fősodrású médiája már nem él szisztematikusan az olyan eszközökkel, mint például az ellenségkép megteremtése vagy a nyers hazugság. Ezért kérdés, hogy a „propaganda” kifejezés használata - még az elmélet keretein belül is - indokolt-e. Elméletük nem vesz

tudomást az olyan jól ismert esetekről sem, amikor a média nyilvánvalóan nem a status quo fenntartásának, hanem a változásnak az eszköze, ilyen volt például a McCarthy, illetve a Watergate-ügy. A framingelméletet megkérdőjelezi a technológia fejlődése is. A sokcsatornás, sokszínű médiapiacra a professzionális kommunikátorok között megjelentek azok az amatőrök is, akik korábban nem vagy csak kevésbé juthattak szóhoz, például a közösségi rádiók, vagy kalózzrádiók mikrofonjánál. Igaz, hogy ezek a médiumok sohasem tartoztak a média fősodrához (közönségrészesedésük elenyésző volt), mégis a valóságértelmezésnek a politikai elitől független alternatívát kínáltak az embereknek. Az internet megjelenése óta a legfontosabb hagyományos médiumok, az újság, a rádió, a televízió elvesztették információs és véleményformáló hegemoniájukat. A világháló nemcsak az információk több forrásból való ellenőrzésére kínál lehetőséget egyre több ember számára, de a vélemények kifejtésére, kifejezésére is. Elméletileg, kiegyenlítheti a társadalmi különbségekből fakadó hátrányokat, ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy az internetes hírforrásokat kevésbé tartják megbízhatónak, hitelesnek, mint a hagyományos médiumokat. A hozzáférés sem teljesen egyetemleges, éppen a hátrányos helyzetű csoportok számára nem feltétlen biztos, hogy elérhető, ami ennek az új médiumnak, pont a társadalmi kommunikációban betöltött szerepét korlátozza.²³

Használat és kielégülés-modell

Ismét a korlátozthatás-elméletek közé sorolható az a néhány évvel később megfogalmazott használat és kielégülés-modell. Eszerint az emberek médiahasználatának sajátos, egyenként eltérő mintái vannak. A befogadónak különböző szükségleteik, elvárásai vannak, amelyeket a médiahasználat során elégítenek ki, tehát nem a média használja, befolyásolja az embereket, hanem épp fordítva, az emberek használják a médiát; nem a média formálja a közvéleményt, hanem domináns módon a közönség formálja, a saját szükségleteire a médiumokat. Az emberek aktívan válogatnak, azt a csatornát keresve, amelyik a legjobban megfelel az ízlésüknek, véleményüknek, s valami miatt szükségét érzik, hogy nézzék, ha ennek az igénynek valamelyik csatorna nem felel meg, egyszerűen továbbkapcsolnak. Jay Blumler és Elihu Katz: „Mire használja az egyén a tömegkommunikációs eszközöket?” (1974) című munkája szerint, az emberek saját pszichológiai, szociális és szociokulturális szükségleteik kielégítésére használják a médiát. A médiahasználat legfontosabb célja a szükséglet-

²³ Bajomi-Lázár Péter (2006): Manipulál-e a média? Médiakutató, Bp., Hatásrovat nyári szám

kielégítés, vagyis az örömszerzés. A szerzők szerint a média legfontosabb használati módjait, az alábbiak jelentik: 1. a tanulás és az információszerzés, az emberek a tévéműsorok segítségével tájékozódnak a világról, 2. a szociális kontaktus, az emberek különféle módokon viszonyulhatnak a képernyőn látott figurákhoz, megbeszélhetik a többiekkel, 3. az elszakadás, az emberek a televíziót nézve egy időre elmenekülhetnek a valóság nehézségei elől, 4. a szórakozás és az időtöltés. Ezek szerint, a média használata interaktív folyamat, amely mindig az egyéni szükségletekhez, szerepekhez, értékekhez, társadalmi helyzetekhez kötődik. A médiahasználat során a felhasználó aktívan válogathat. Bár a médiának lehetnek nem szándékos hatásai is, de csak korlátozott mértékben képes befolyásolni a közönséget, mert használata az emberek már meglévő elképzeléseikhez, attitűdjeikhez igazodik. Ez a modell egyben paradigmaváltást is jelentett, a média és a közvélemény viszonyát vizsgáló kutatásokban. A kutatások ettől kezdve már nem a média közönségre gyakorolt hatására fókuszálnak, hanem arra, hogy miként használja a közönség a médiát, azaz milyen körülmények befolyásolják a média használatát.²⁴

A hallgatási spirál

Az utánfutóhatás, vagy a „tarts a győztessel”- hatás elmélete szerint akkor, ha az emberek a médiából szerzett pozitív képek, információk alapján úgy érzékelik, hogy egy adott politikai erő nyeri a választásokat, hajlamosak annak a politikai erőnek a híveként feltűntetni magukat, sőt akár rájuk voksolni, még akkor is, ha egyébként egy másikkal rokonszenveznek. Motivációjuk vagy az elszigeteléstől való félelem, vagy a „győzteshez” való tartozás vágya. Az elméletet először megfogalmazó, Lazarsfeld és munkatársai, ugyanakkor azt hangsúlyozták, hogy az utánfutóhatás csak a politika iránt kevésbé érdeklődő és kiforratlan politikai preferenciákkal rendelkező választók esetében érvényesül. Az utánfutóhatás-elméletét fejlesztette tovább a média nagy társadalmi hatását feltételező elméletekhez való visszatérést jelentő hallgatási spirál elmélete. Amely szerint a média, azáltal gyakorol hatást az emberek véleményére, viselkedésére, hogy egyfajta véleményklímát teremt, elhitei velük, hogy a domináns közvélemény másként gondolkodik, mint ők. Az elméletet Elisabeth Noelle-Neumann német politológus és közvélemény-kutató fogalmazta meg, „A hallgatási spirál: elmélet a közvéleményről” (1974) című írásában. Neumann szerint, azok az emberek, akik úgy érzik, a véleményük megértésre talál a közvéleményben, előszeretettel hangoztatják

²⁴ Bajomi-Lázár Péter (2006): Manipulál-e a média? Médiakutató, Bp., Hatásrovat nyári szám

álláspontjukat, ám azok, akik úgy érzik, különvéleményt képviselnek, a társadalmi elszigetelődéstől tartva inkább, csendben maradnak vagy megváltoztatják a véleményüket. Tehát valamilyen módon, elválík az emberek magánszférában, családi, baráti körben, és a nyilvános szférában hangoztatott véleménye. S kialakul egyfajta hallgatási spirál: a domináns vélemény megerősödik, az ellenvélemény pedig marginalizálódik. A média tehát azáltal gyakorol hatást az emberekre, hogy azt a benyomást kelti bennük, hogy a saját véleményükkel kisebbségbe szorulnának. Az elmélet azon a feltevésen alapul, hogy az emberek számára fontosabbak a társas kapcsolataik, az, hogy mások elfogadják őket, mint az, hogy hangot adjanak saját véleményüknek, illetve attól tartanak, hogy véleményük felvállalása kedvezőtlenül befolyásolhatja egzisztenciájukat, karrierjüket. A média befolyásolja az emberek „nyilvános” magatartását, de közben a véleményük változatlan maradhat. A hallgatási spirál elméletét igen plasztikusan fogalmazza meg John Keane brit történész-médiakutató, a Média és demokrácia (1991) című, magyarul 1999-ben kiadott könyvében. Keane a hallgatási spirált burkolt társadalmi cenzúrának, öncenzúrának vagy belső cenzúrának tekinti: „A belső cenzor figyelmeztet rá, hogy túl sok forog kockán: a jó hírünk, a családunk, karrierünk, munkahelyünk, a cégünk ellen indított per. Mosolyogva tesz lakatot a szánkra, remegni kezdünk, és kétszer is meggondoljuk, mit mondjunk. Ez megérinti még a gyermekeinket, barátainkat is, s annak a művészetére oktatja őket, hogyan ne mondják ki azt, amit gondolnak. A cenzúra ott lakik testünk gesztusainak lomhaságában, óvatos és tiszteletre méltó öltözködésünkben és mindenekfelett az intellektuális gyávaságban, a szellemtelen humorban, a gyenge képzelőerőben és a lapos szavakba öltöztetett színlelt véleményekben”.²⁵ Noelle-Neumann szerint, a média befolyásolja az emberek valóságérzékelését, mégpedig azért, mert mindenütt jelen van, s a különböző médiumok hajlamosak azonos véleményeket megfogalmazni. Az emberekre folyamatos információt zúdít, és folyamatosan befolyásolja a társadalmi valóságról alkotott elképzeléseiket, azaz folyamatosan normákat közvetít.

A kódolás-dekódolás modell

Ez az elmélet szintén a korlátozott hatás iskolájába sorolható. Valentin Volosinov nyelvész nyomán (1975), abból a szemiotikai megfontolásból indul ki, hogy a szöveg mindig többértelmű (poliszémikus), azaz korántsem biztos, hogy az üzenet ugyanazt jelenti a

²⁵ Bajomi-Lázár Péter (2006): Manipulál-e a média? Médiakutató, Bp., Hatásrovat nyári szám

kommunikátor, mint a címzett számára. A szövegnek nincs a befogadótól független, immanens jelentése, a jelentés a társadalmi interakciókban állandó küzdelem tárgya. A modellt, a brit Stuart Hall fogalmazta meg a „Kódolás-dekódolás” (1980) című munkájában. Kiindulópontja szerint, a jelentés mindig a használat során jön létre, az, hogy milyen jelentést csatolunk egy jelhez, elsősorban a kontextus függvénye. Egy hír értelmezését meghatározzák egyebek mellett a hírgyártás körülményei, például mennyi az adott médium hírforrásainak a száma, az eseményről szóló információt befolyásoló érdekcsoportok, a befogadó társadalmi, gazdasági helyzete, személyisége, a befogadás körülményei. A média nyelve mindig ideologikus, azaz mindig hordoz valamilyen, az épp uralkodó értékrendet tükröző preferált értelmezést. Hall, a framingelmélet szellemében állítja ezt, de hozzáteszi, hogy a befogadónak, szabadságában áll elfogadni, vagy elutasítani ezt az értelmezést. Hall kódolás-dekódolás-elméletét David Morley tesztelte empirikus módon, a „Televízió, közönség és kritikai kultúrakutatás” (1980) című munkájában. Azt a feltevést fogalmazta meg, hogy a néző, a jel dekódolása során, aktív munkát végez; a jelentést a befogadás környezete és a szöveggörnyezet, a tartalmi előzmények is alakítják. A nézők eltérő értelmezési stratégiákat használnak, ugyanazt a műsort nézik, de mégsem ugyanazt a műsort látják. Hipotéziseit Morley, így összegzi: „Saját tapasztalatom, és valószínű az olvasóé is, azt mutatja, hogy néhány perc közös híradónézés elég ahhoz, hogy a hallottakról elinduljon a vita, a családok, barátok között. (...) A médiából származó üzenetekre adott válasz is azon múlik, hogy mennyire egyeznek, vagy esetleg ütköznek más üzenetekkel, nézőpontokkal, amelyekkel életünk más területén kerültünk kapcsolatba.” Ezt a feltevését, úgy tesztelte, hogy néhány tucat emberrel megnézetett egy műsort, majd foglalkozásuk szerint csoportokra osztotta őket, és fókuszált interjúkat készített velük, amelyekben a látottakról faggatta őket. Eredményei megerősítették a várakozását.²⁶ Azt tapasztalta, hogy ugyanazt a műsort az egyik néző érdekesnek, a másik unalmasnak találta; míg az egyik azonosult az adásban elhangzó premisszákkal, a másik elutasította ugyanazt; egyesek szerint a riporter túl keményen kérdezett, mások szerint, túl „puha” kérdéseket tett fel. A fókuszált interjúk alapján Morley, az üzenetek értelmezésének három lehetséges elméleti stratégiáját különböztette meg: 1. a domináns kód szerinti befogadást, ilyenkor a néző elfogadja az üzenet preferált jelentését, 2. az egyeztető dekódolást vagy alkut, ilyenkor a néző elfogadja az uralkodó kód egyes részleteit, de más részleteit elutasítja, 3. az oppozíciós értelmezést, azaz a néző teljes mértékben elutasítja a domináns értelmezést. Azt a kérdést, hogy mi befolyásolja a nézett

²⁶ Bajomi-Lázár Péter (2006): Manipulál-e a média? Médiakutató, Bp., Hatásrovat nyári szám

műsor értelmezését, az idézett művében Morley csak általánosságokban válaszolja meg, úgy véli, a befogadás módjára az egyén pszichés felépítése, társadalmi-gazdasági helyzete, szubkultúrája van hatással.

A performatív hatás modellje

Csigó Péter magyar médiakutató kifejezésével élve, a performatívnek nevezett hatás modellje, abból az új, sokcsatornás televíziós látképből indul ki, amelyet a kereskedelmi televízió, Umberto Eco olasz társadalomkutató kifejezésével a „neotelevízió” (1983) ural. A neotelevízió egyfelől hibrid, mivel a műfajok, illetve a realista és a fikciós elemek állandó keveredése jellemzi, ilyen például a reality show térhódítása. Másfelől az autoreferencialitás jellemzi, hiszen visszatérő hivatkozási alapja már nem az objektív valóság, hanem saját maga, s ennek célja a néző várakozásának állandó fenntartása. A performatív hatás modellje, azt állítja, hogy a néző folyamatos „párbeszédet” folytat a televízióval. Az üzenetek befogadásának középpontjában a néző identifikációja áll: a média által felkínált diskurzusok segítségével fogalmazza újra saját azonosságtudatát, de közben nem passzív, hanem aktív és kreatív szerepet játszik. Egy műsor csak akkor képes hatást gyakorolni nézőire, ha képes mozgósítani, elkötelezni őket, vagyis a befogadók érzelmi kötődést alakítanak ki a műsorral, azonosulnak vele. A performatív hatás modellje, akár csak Klapper elmélete, a szelektivitással magyarázza azt, hogy a média legfeljebb megerősíteni képes a már létező véleményeket, de megváltoztatni nem tudja. Ennek az elméletnek a felfogása szerint, a szelekció háttérben nem a kognitív disszonancia redukálásának vágya, hanem a néző motiváltsága, vagy motiválatlansága áll.²⁷

²⁷ Bajomi-Lázár Péter (2006): Manipulál-e a média? Médiakutató, Bp., Hatásrovat nyári szám

2.4. Összegzés

A média és a társadalom viszonya a tömegsajtó és a filmhíradó térhódítása óta foglalkoztatja a kutatókat. A kutatások a médiainger és a közönség egyirányú kapcsolatára egyszerűsített hatásmodellről eljutottak a befogadás-vizsgálatokig, amelyek már a média és a közönség bonyolult kölcsönös hatását igyekeznek feltérképezni. A kutatások némileg leegyszerűsítve, két „iskolába” sorolhatók. A média közvetlen és nagymértékű hatását feltételező direkt hatásmodellek, illetve a média csekély, áttétes hatását feltételező korlátozthatás-modellek iskolájába. Míg az előbbi iskolába tartozó elméletek a közönséget passzív, az üzeneteket kritikátlanul befogadó homogén masszaként képzelték el, addig az utóbbiba tartozók a közönségnek az üzenetek dekódolásában játszott aktív és kritikus szerepét, heterogenitását, az egyes egyének eltérő értelmezési stratégiáit hangsúlyozták. A direkt hatást képviselők szívesebben beszélnek a befogadók passzív hozzáállását, kiszolgáltatottságát sugalló „médiafogyasztásról”, míg a korlátozott hatást vallók inkább a közönség autonómiáját, tudatos választását domborítják ki.

Az áttekintett elméletek és a tömegkommunikációs forradalom napjainkban is látható üteme szerint, a különböző médiumok, az emberek gondolkodására, viselkedésére gyakorolt hatásának mértéke és iránya megjósolhatatlan. Valószínűsíthetően csak korlátozott mértékben és áttételesen tudnak befolyásolni. A média csak egy, az embereket befolyásoló számos tényező közül. A különböző szocializációs ágensek /iskola, család, baráti kör/ különböző nézeteket közvetítenek és együtt hatnak az emberekre, az egyiket nem lehet elkülöníteni a másiktól, már csak azért sem, mert a különböző társadalmi hatások a médiát is folyamatosan alakítják. A másik fő ok az, hogy a mai sokcsatornás, sokszínű médiapiac nem beszélhetünk egységes médialátkepről. Csak egy biztos, hogy a különböző médiumok üzenetei, bizonyos időkben, bizonyos hatást gyakorolnak a közönség egy bizonyos részére. A média és a közönség viszonya, egymásra gyakorolt hatása olyan összetett, hogy mindeddig nem sikerült egyetlen modellel sem meggyőzően leírni. A legtöbb említett kutatásról az is elmondható, hogy empirikus eredményeit szelektíven értékelte, csak azokat az adatokat vette figyelembe, amelyek alátámasztották a kiinduló hipotézist. Az így kapott eredmények sokszor egyoldalúak lettek, a különböző „iskolákba” tartozó kutatások eredményei pedig gyakran ellentmondanak egymásnak.

3. A szerb-albán etnikai konfliktus történeti háttere

3.1. Bevezetés

Az utóbbi, több mint, két évtizedben megfigyelhető Európában az a törekvés, hogy a különböző nemzetek etnikai, nyelvi, kulturális alapon újrarájzolják határait, újra meghatározzák önmagukat. Az etnikai, nyelvi, kulturális, vallási identitásnak növekvő politikai súlya lett.

Az 1991-ben felbomlott Jugoszlávia esetében sem véletlenül jutott kiemelt szerep az eltérő történeti- kulturális háttérnek, vallási hovatartozásnak. A válságsorozat utolsó állomása, Koszovó esetében, közel tíz éven keresztül folytak a tárgyalások a belgrádi vezetés és a koszovói albánok között, s a többszöri nekifutás ellenére, hosszú éveken keresztül mindig eredmény nélkül, sikertelenül végződtek. Az eredménytelenség okát keresve nyilván nem szabad megrekedni a jelen politikai döntések elemzésénél, szükséges és kikerülhetetlen a történeti-kulturális háttér ismerete. A történelmi múlt, az előző századokból örökölt ellentétek meghatározóak lehetnek, kihathatnak egy-egy kérdés megítélésére, döntések meghozatalára.

A két évszázados probléma – a nemzetiségi kérdés - a soknemzetiségű birodalmak felbomlása után sem szűnt meg, csupán átalakult a nemzetállamiság korában. Különösen igaz ez Kelet-Közép-Európára, Délkelet-Európára, ahol ma is komoly nemzeti-területi ellentétektől terhelt válságövezetek vannak. Orvosolni, kezelni kell a már kialakult konfliktusokat, és mindent el kell követni a megelőzés érdekében, mert ellenkező esetben, további válságócok alakulhatnak ki. Ha figyelembe vesszük azt, hogy azok az etnikai ellentétek, amelyek ma megmérgezik az egyes térségek életét, nem voltak mindig döntően meghatározóak, akkor érdemes elgondolkozni azon, hogy mi okozhatta ezeket a változásokat.

Tény, hogy a 19. század elején Kelet-Közép- és Délkelet-Európa 24 nagy és több kisebb népcsoportjának tagjai három politikai egység, az Oszmán, a Habsburg és az Orosz Birodalom alattvalói voltak; ezeknek a birodalmaknak a legfőbb összetartó ereje a dinasztikus hűség és a vallás volt. A nagyobb illetve a kisebb népcsoportok hovatartozását ez a két szempont határozta meg alapvetően. A nemzetiségi hovatartozásnak csak a későbbiekben lett jelentősebb súlya, amikor Európában a 19. század utolsó harmadára a dinasztikus politizálást már felváltotta a nemzetállamiság korszaka. Természetesen azoknak a függetlenségi törekvéseknek, amelyek a 19. század közepétől végigsöpörtek Európa országain, a legfőbb mozgatója, irányadója a nemzeti hovatartozás lett.

Az így kialakult új hatalmi viszonyok következtében létrejött az egységes olasz állam /1859/ Németország egyesítésével /1871/ új nagyhatalom született, megkötötték az osztrák-magyar kiegyezést /1867/, megszilárdult Franciaországban a III. köztársaság rendszere. A nagyhatalmi vetélkedés 1871 és 1914 közötti szakasza három fő területre koncentrált: a német-francia ellentétre, a balkáni „keleti” kérdésre és a gyarmatokért folyó versengésre. A német-francia ellentét a seldani vereségtől egészen a második világháború végéig meghatározta az újkori történelmet.

A balkáni államok a három európai nagyhatalom /Oroszország, a Monarchia és Anglia/ vetélkedésének színtere lett: Oroszország a tengerszorosok megszerzésétől remélte korábbi nagyhatalmi potenciáljának visszaszerzését, Anglia a tengeri hatalmának megtartására törekedett; a Monarchia pedig egy nagy délszláv állam létrejöttét akarta megakadályozni. Ezek az érdekellettek vezettek aztán az I. illetve a II. balkáni háború kirobbanásához, az azt megelőző szövetségi rendszerek kialakulásához, majd az I. világháború kitöréséhez. A 20. század elején a három birodalom közül már csak a Habsburgok katolikus /nyugati keresztény/ és a Romanovok ortodox /keleti keresztény/ birodalma létezett. A muzulmán Oszmán Birodalom balkáni vilájetjeinek helyén, ekkor már hat új állam volt található.

A nemzetállamok kialakulásának második szakasza az I. világháború végére tehető, amikor a Habsburg Birodalom felbomlott, s az Orosz Birodalom Szovjetunióvá alakult, elveszítve nyugati peremterületeit. Ennek következtében a térség északi és középső övezetében hét új állam jött létre, ill. született ujja.

A II. világháború után, a Szovjetunió expanziója révén a független államok száma 12-ről 9-re csökkent, majd a Szovjetunió 1990/91-es felbomlásának és a térségből való visszavonulásának köszönhetően az 1990-es évek közepére kilencről húszra, az államalkotó nemzetek száma tizenkettőről tizennyolcra emelkedett.

3.2. A nemzetállamiság korának kezdete, az identitástudat kialakulása

A modern európai történelemben a nemzetvé válásnak, a nemzetnek két alaptípusát különbözteti meg a szakirodalom: az egyikre a közös terület, a jogi-politikai, gazdasági keretekhez, az államhoz való tartozás; a másikra a nyelv, a kultúra azonossága, a közös származás mítosza a jellemző.²⁸

A nemzetállamok kialakulását nagyban elősegítette a nacionalista eszmerendszer elterjedése. A XIX. század második felétől szinte nincs Európában olyan térség, nincs olyan népesség,

²⁸ Romsics Ignác: Nemzet, nemzetiség és állam. Napvilág Kiadó Budapest, 2004. pp. 7-9.

ahol ne akarnák kivívni nemzeti függetlenségüket. Elindult egy megállíthatatlan lavina Európa-szerte, s a dinasztikus politizálás megszokott keretei fokozatosan eltűntek. A nemzeti öntudat felélesztése elképzelhetetlen volt a nyelv, a kultúra nélkül. A különböző szláv országokban a szerb Matica mintájára létrehozott társulatoknak /tudományos akadémiáknak/ éppen a nyelv, a beszédkultúra ápolása lett az elsőrendű célja. Tevékenységük meghozta a gyümölcsét, nélkülük a nemzetek létrejötte lehetetlen lett volna. Természetesen a nép eredetével, hagyományával foglalkozó történettudomány is fontos szerepet játszott mindebben. A nemzeti megújulási mozgalom, mint annyi más népnél, a balkáni térségben is a 19. század második felére és a 20. század elejére esett. Társadalmi struktúrák szempontjából Kelet-Európa népeit ekkor két csoportra lehetett felosztani:

1. A középkori államisággal rendelkező nemzetekre (lengyelek, csehek, magyarok, horvátok), ahol már rendelkeztek politikai intézményrendszerrel, önkormányzattal.

A görögök és az albánok esetében is erről volt szó, hiszen az Ottomán Birodalom központi kormányzásában, katonai vezetésében részt vettek;

2. és olyan nemzetekre, ahol nem volt feudális uralkodó osztály. Ezekben a nemzetekben közös sorsot jelentett egy nagyobb, idegen hatalomnak való alárendeltség. Általános volt a nemzeti elnyomás valamilyen formája. Kialakult egyfajta védekező állás a szomszédos népekkel szemben. Ez az érzés olyan döntő tényezővé vált, hogy még századokig formálta a nemzeti identitástudatot.²⁹ A nemzeti identitástudat a népesség szélesebb rétegeiben csak a 19. században terjedt el, főleg az oktatáson keresztül.

Az előzőekben már említettük azt a két legfontosabb pillért, ami nélkül nem volt lehetséges a nemzet kialakulása, de ugyanez érvényes az identitástudatra is: 1. saját irodalmi nyelv megújítása vagy egy nyelvjárás kiválasztása, 2. ősi eredet levezetése a történetírás által.

Ebben az időszakban ezek a nemzetek nem rendelkeztek saját, független állammal. A legtöbb nemzet esetében a középkori állam, a „dicső múlt” került a középpontba. / A szerbek, például, Stefán Dusán 14. század közepén fennálló uralmáig nyúltak vissza./ Szinte egyetlen esetben sem esett egybe a nemzeti nagyságnak az ősi területe a korabeli állam etnikai területével.

A nagy középkori állam víziója a 20. században is fontos alkotórésze maradt a nemzeti öntudatnak, de emellett fontos tényező volt az európai történelemben betöltött szerep is. A nemzeti történetírásban kiemelt hangsúlyt kapott Európa „védelmi rendszerében” való részvétel is. Ez az elem a 19. század második felétől kezdve került a történetírás horizontjába. A modern polgári társadalom kialakulását követően minden kelet-európai nemzet társadalmi

²⁹ Niederhauser Emil: Nemzet és kisebbség (válogatott tanulmányok) Nyelv és történelem. Nemzeti hagyományok Kelet-Európában. Lucidus Kiadó Budapest, 2001. p. 262.

rendszere változásokon ment át. A középkori állami berendezkedéssel rendelkező, illetve a nem rendelkező nemzetek közti különbségek már nem játszottak fontos szerepet.

A független államok felállítása a Balkánon, az osztrák-magyar kiegyezésnek köszönhető változások a 19. század utolsó évtizedeiben ahhoz vezettek, hogy enyhültek a nemzeti követelések. A nemzeti öntudat már átítatta az egész társadalmat, a század végére már alig akadt ember, aki ne tudta volna, hogy melyik nemzethez tartozik.

Az elemi oktatás fejlődése, az írástudatlanság csökkenése is szerepet játszott a fejlődésben. A nyelv és a történelem megtartották elsődleges helyüket a nemzeti öntudat megszilárdulásában. A feudális múltból örökölt, vagy újonnan kreált nemzeti szimbólumok, eszközök, nemzeti zászlók, himnuszok mind hozzájárultak a nemzeti identitástudat kialakításához, formálásához. Természetesen a nemzeti öntudat terjedésének voltak objektív okai is: Ausztria-Magyarország és Oroszország soknemzetiségű állam maradt egy, illetve két domináns nemzettel. Még az Ottomán Birodalom európai része is – ami megmaradt az 1878-as egyezményt követően – soknemzetiségű volt. Több nemzet esetében is volt arra példa, hogy felosztották két vagy több állam között. A Magyarországon és Oroszországban indított ismétlődő, erőltetett asszimilációra irányuló törekvések újabb nemzeti sérelmekhez vezettek.

A természetes asszimiláció hosszú folyamata és a növekvő társadalmi mobilitás tovább erősítette ezeket az érzelmeket. A nemzeti érzület, a nacionalizmus, a kor domináns ideológiájának számított. Még a szociáldemokrata pártok nagy része sem tudta kikerülni ezt a befolyást.³⁰ A két balkáni háború és a két világháború a nemzetek és az államok életében jelentős változásokat hozott. A nagyobb, soknemzetiségű birodalmak széthullottak, területükön új államok egész sora jelent meg. A háborúkat követően voltak győztesek és vesztesek, mint korábban a „nemesi” és a „nem nemesi” nemzetek esetében, csak most a szereposztás változott meg. A korábbi helyzetből örökölt nemzeti gyűlölet megmaradt, bár új célkitűzésekkel és sérelmekkel. Kelet-Európa látszólag nemzetállamok régiója lett. Az új államok többsége, több etnikumot is magába foglalt. Csehszlovákia és Jugoszlávia tükrözte leginkább a gyűlölt Osztrák-Magyar Monarchia soknemzetiségű összetételét. Békeegyezmények, nemzetközi megállapodások határozták meg a nemzeti kisebbségek jogait, különösen az oktatás, a kultúra terén. Ezek tovább növelték a viták, a konfliktusok lehetőségét. A nyelv már nem jelentett problémát, még az albánok is megegyezésre jutottak helyesírásuk tekintetében.

³⁰ Mommsen, Hans, Die Sozial-Demokratie und die nationale Frage 1. kötet
Das Ringen um die supranationale Integration in der sicheithanischen Arbeiterbewegung 1867-1907, Europa,
Wien, 1963. p. 16.

A nyelv és a nemzetiség bonyolultabb problémakört jelentett a soknemzetiségű államokban. Jugoszláviában, a szerbeknél és a horvátoknál a nemzeti különbségek nem elsősorban nyelvi, hanem inkább vallási és kulturális különbségekben mutatkoztak meg. Ezek a különbségek részben a kulturális szintben való eltéréseket jelölték; a nemzeti hagyományokat más szempontból foglalták magukba. pl.: az 1921-es népszámlálás során nem került sor a népesség nemzetiség szerinti összeírására, csak az anyanyelvre kérdeztek rá, hiszen így a szerb-horvát nyelvi kategóriába be lehetett sorolni szinte minden nemzetet.³¹

3.3. Az etnikai-vallási térszerkezet változásai a Balkánon

A történelmi múlt, a kulturális hagyományok ismerete feltétlenül szükséges a helyi konfliktusok elemzéséhez, megértéséhez. A szerbek görcsös ragaszkodása az albánok lakta Koszovó területéhez, a koszovói albánok függetlenségi vágyának megértése lehetetlen a történelmi előzmények ismerete nélkül. A történelem, az eltérő kulturális gyökerek, hagyományok befolyásolhatnak ma is. Nyilván nem kizárólagosan, de elég jelentős mértékben ahhoz, hogy egy rövid történelmi visszatekintést tegyünk. Nemcsak a térség kronológiai történetét érdemes figyelemmel kísérni, hanem az etnikai-vallási térszerkezet alakulását, változásait, és az ezzel összefüggő népmozgásokat, hatalmi átrendeződéseket is. Hiszen nem szabad elfelejtenünk, hogy a balkáni térség, jelentős hányadát kitevő, szerb-horvát anyanyelvű népesség elsősorban vallási alapon különül el: szerb (ortodox), horvát (római katolikus), illetve muzulmán (muszlim) etnikumra. Ezt a fajta átgondolást az is elengedhetetlenné teszi, hogy amikor találkozunk a szerb – koszovói albán ellentét problémájával, akkor mindig azzal szembesülünk, hogy a szerbek, követeléseik alátámasztása érdekében mindig államuk múltbéli kiterjedésére hivatkoznak, s ez szolgál jogalapul jelenlegi politikai döntéseikhez. „Korunk Balkánjának jellegzetes konfliktusgóca Koszovó, ahol két egymással versengő, egymásnak feszülő oldal minden lehetséges érvet, ideológiát, történelmi forrást felhasznál nemzeti céljai igazolására. Mindkét történetírás, úgy ír Koszovóról, mintha ez a „tartomány” több száz éve létező történelmi-földrajzi egység lenne. Ezzel szemben Koszovó (Kosovo Polje, magyarul Rigómező) 1875-ig csupán egy kisebb alföld földrajzi elnevezése volt. Neve egy középkori szerb-oszmán csata emlékeként vált ismertté. (I. rigómezei csata:1389., II. rigómezei csata: 1448.) Az első Koszovó névre hallgató közigazgatási egységet az Oszmán Birodalom szervezte meg 1875 és 1878 között, amely

³¹ Niederhauser Emil: Nemzet és kisebbség /válogatott tanulmányok Lucidus Kiadó Budapest. 2001. Nyelv és történelem. Nemzeti hagyományok Kelet-Európában/ pp. 269-270.

azonban nem egyezik meg a mai Koszovó területével. (a mai Közép –és Kelet-Koszovót, illetve a mai Macedónia északkeleti felét foglalta magában, Skopje (Üsküb) székvárossal. Koszovó csupán az 1945 utáni Jugoszláviában nyerte el mai területi kiterjedtségét. Ezért óvatosan kell fogadni azokat a szerb és albán történelmi érveléseket, amelyek Koszovót illetően több évszázados viszályról szólnak. Igaz, a mai napig nem adtak ki Koszovóról olyan történelmi munkát, amelynek elkészítésében a szerb és az albán tudományos élet közösen vett volna részt. Mindkét történetírás a saját nemzeti történelméről ír: nemcsak a másik fél szerepét csökkenti, hanem olyan más népek jelenlétének sem szentel figyelmet, amelyek szintén ezen a területen éltek: görögök, vlahok, szászok, latinok, romák, cserkeszek stb. Koszovó esetében tehát két, egymással versengő nemzeti historiográfia áll szemben. Az elsősorban aktuális, politikai mondanivalót közvetítő történelmi munkák gondolatmenetét a következő sémára lehet felfűzni: 1. mi voltunk itt előbb; 2. azóta, mi vagyunk itt a többség; 3. Koszovó a mi szenvedéseinknek az ára.”³²

Először érdemes arról a földrajzi területről említést tennünk, amit manapság csak negatív előjelű kifejezésként emlegetnek: a Balkánról.

Ez az elnevezés mindig is több volt egy csupasz földrajzi fogalomnál; az idő során vált az elmaradottság, az erőszak, és a vadság szimbólumává. Történelme során gyakran vált a nagyhatalmak ütközőpontjává, melynek számos oka volt: a félsziget fontos geopolitikai helyzete, a tengerszorosok közelsége, területének vegyes etnikai összetétele, kereskedelmi újtjai, amelyek összekötötték az európai országokat a Közel-Kelettel. A Boszporusz és a Dardanellák birtoklása a 18. századtól összeforrott az orosz nagyhatalmi törekvésekkel. Amennyiben Oroszország meg tudta volna oldani fekete-tengeri hadiflottájának szabad áthajózását a szorosokon, a Földközi-tengeren, akkor a távolabbi tengereken és óceánokon is közvetlenül biztosítani tudta volna a hatalmi törekvéseit.

A többi nagyhatalom nem véletlenül próbálta távol tartani az Orosz Birodalmat a tengerszorosoktól. A már többször emlegetett nemzetállamiság kialakulása után, Oroszország a pánszláv hagyományokra, az ortodox testvériségre hivatkozva minden eszközzel támogatta a szerb illetve a bolgár törekvéseket. A folyamat ezen a ponton összekapcsolódott az Oszmán Birodalom válságával és összeomlásával, nagyhatalmi helyzetének elvesztésével. A korabeli világ egyetlen jelentősebb hatalma számára sem volt érdektelen, hogy ki szerzi meg a széteső keleti nagyhatalom uralma alól felszabaduló területek feletti befolyását, hogyan rajzolják át a határokat, miként alakul át a status quo. Ez az ún. „keleti kérdés”, amelyen belül a

³² Csaplár-Degovics Krisztián: Szerb-albán konfliktus Koszovó területén História történelmi folyóirat Bp., 2009/05-06. szám p..59.

legösszetettebb probléma a balkáni térséget érintette, ami elsősorban a félsziget vegyes etnikai összetételéből adódott. A félsziget története szervesen kapcsolódik Bizánc történetéhez. A Római Birodalom kettéválása és a Nyugatrómai Birodalom bukása után a Keletrómai Birodalom még mintegy egy évezreden át fennmaradt. Az első évszázadok után ugyan kisebb lett a területe, hiszen már csak a Balkán-félsziget és Kis-Ázsia maradt Bizánc uralma alatt.³³ Nem véletlenül fontos ez a momentum, hiszen az ortodox rítusú kereszténység meghonosodása másképp elképzelhetetlen lett volna, s ez a későbbiekben a szerbek identitását is nagymértékben meghatározta. A Balkán-félsziget legősibb népei közé tartoztak az albánok; elődeik az illírek (a mai északi albánság, a gegek ősei) és a különféle hellén törzsek voltak. Nyelvük az ősi illír és pelasg nyelv egyik modern változata. Az albán elnevezéssel először a II. században Alexandriai Ptolemaiosz földrajztudós munkájában találkozhattunk. A ma használatos „sasok földje” önelnevezés a 16-17. században jelent meg először.³⁴ „Az albán történeti felfogás a koszovói albánságot az ókorban itt élt és még Nagy Sándorral is harcoló illír dardán törzs leszármazottjának, Koszovót pedig Dardánia örökösének tartja. A nemzetközi történeti szakirodalom ma annyit tart elfogadhatónak, hogy a szláv jelenlét a 7. század óta folyamatos a mai tartomány területén. Azt azonban nem lehet megállapítani, hogy melyik történelmi korszaktól fogva tartható egy szláv etnikai közösség szerbnek, horvátnak, lengyelnek stb. Egyben azonban egyetértés van: amióta ismert írott forrás áll rendelkezésre a szerb történelemről, a mai tudásunk szerint, Koszovó nem lehetett a szerb kultúra bölcsője.”³⁵ A délszláv törzsek fokozatos beköltözése a Balkánra csupán az i. u. 6-7. században vált lehetővé, nagyméretűvé pedig a Kelet-római Birodalomban kitört belső háborúk, a Duna menti határvédelem összeomlása után (i.sz. 602) vált. Az antik világ bukása a félsziget etnikai összetételét jelentősen megváltoztatta. A délszláv törzsek megjelenésével az illír népesség a hegyek közé, a romanizált (újlatin) lakosság pedig a szűk tengerparti sáv városaiba szorult vissza.³⁶

A szláv kultúra legfontosabb megalapozói és terjesztői az egyházi központok lettek. Az ortodox kereszténység felvételét nemcsak nyelvi – kulturális okok indokolták, hanem Bizánc közelségéből fakadó, kényszerítő szempontok is. A bolgárok ugyan megpróbálták kihasználni Bizánc és Róma versengését, ezért a latin kereszténység felvételét is megkísérelték, hosszú

³³ Niederhauser Emil: Kelet-Európa története. História Könyvtár MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2001. p.11.

³⁴ Kapronczay: Péter: A koszovói konfliktus történeti, politikai, kulturális háttere. Napvilág Kiadó Budapest 1999. p.19.

³⁵ Csaplár-Degovics Krisztián: Szerb-albán konfliktus Koszovó területén. História történelmi folyóirat Bp., 2009/05-06. szám p. 59.

³⁶ Kocsis Károly: Egy felrobbant etnikai mozaik esete. Az etnikai konfliktusok történeti-földrajzi háttere a volt Jugoszlávia területén. Teleki László Alapítvány, Budapest. 1993. p.3.

távon mégis eredménytelen maradt a próbálkozásuk. Az ortodoxia az elkövetkező évszázadok során az ortodox hitű délszláv népek öntudatának részévé vált.³⁷

A 9. században aztán megtörtént a horvát, szerb törzsek részleges összefogása, megkeresztelése. A frank és a bizánci érdekszféra között élő délszláv népek közül a horvátoknak sikerült először i. sz. 870-ben független fejedelemséget létrehozniuk, amely I. Tomislav idején vált királysággá (i. sz. 925.). A bizánci, bolgár, magyar, horvát szorításban a meglehetősen széttagolt domborzatú környezetben élő szerb törzsek összefogása csak részlegesen sikerült egészen a 12. század végéig, az is csak a mai Montenegro területén lévő Duklai Fejedelemségnek 1042-ben, 1077-től királyságnak. A szerb területek irányításának a súlypontja 1180-1196 között áttolódott a mai Raska, Szandzsák és Koszovó környékére.

Ebben az időszakban vált függetlenné (1180-1204) Bosznia is, amely a 10-11. században, Bulgáriában létrejött népi szektának /bogumiloknak/, a legfőbb támaszává vált. A mai Bosznia területe, az 1054-es egyházszakadás óta a katolikus és ortodox egyház állandó vetélkedésének színterévé vált. A vallási villongásokba, az erőszakos hittérítésekbe belefáradt lakosság körében rendkívül népszerűvé vált a bogumilok tanítása, és így létrejött a boszniai (bogumil, pataréus) egyház, melyet a magyar királyok, a mindenkori kalocsai érsek erőszakos, pápai utasítására történő hittérítése következtében csak 1459-ben sikerült elnémítani.³⁸ Így Bosznia népességének vallási megosztottsága nemcsak a török korig, hanem a 12-13. századig nyúlik vissza. Horvátország az utolsó horvát király halálát követően, 1091-ben magyar megszállás alá került, majd 1102-től perszónálunióba lépett Magyarországgal.

A dalmát tengerpart felett pedig állandósult Bizánc, Velence és Magyarország versengése. 1432-től vált tartósan velencei birtokká. A szerb királyság 1217-ben alakult meg, 1219-ben függetlenné vált a szerb ortodox egyház. A szerb állam fénykorát a középkorban a legendás Dusán cár idején 1331-1355 között élte. Az állam politikai-kulturális központját a mai Koszovó területe képezte. Erre az időszakra hivatkoztak több ízben a szerb politikusok, amikor érveltek Koszovó tartományának jogos megtartása mellett. Az persze elgondolkodtató, hogy ez az alig negyed évszázadnyi tündöklés mire jogosít fel a 20. század végén, 21. század elején.

³⁷ Kapronczay Péter: A koszovói konfliktus történeti, politikai, kulturális háttere. Napvilág Kiadó Budapest, 1999. p.25.

³⁸ A pataréus és bogumil eretnokség keletkezése: a pataria mozgalom kezdetben Észak-itáliai társadalmi mozgalom volt, az egyházi megtisztulásra, a simónia ellen stb., a bogumilok mozgalma Kis-Ázsiából kiindulva Bulgáriában, majd a Balkán-fsz. északi részén terjedt a 10-12. sz.-ban; később Franciaországban, Németországban, Itáliában is elterjedő mozgalom, mely a Német-római Birodalomban is elterjedt. A jelenségeket Isten két fiának, a jónak és rossznak a küzdelméből vezetik le. A korabeli társadalmi rendet és intézményeket a rossz isten, a Sátán alkotásának tekintették. A 13. században tanításaik központja Bosznia.

Bár tudjuk, hogy a dicső történelmi múlt felelevenítése, meghatározó hivatkozásul szolgált a nemzetek újjászületésekor, a nemzeti identitástudat kialakulásánál. Ebből kiindulva talán érthető ez a fajta megközelítés, hiszen a Jugoszlávia szétesését követő zavaros időkben ismételten felerősödött a nacionalizmus.

Az ezt követő időszakban léptek az oszmán törökök Európa területére, ami nemcsak a szerbek, hanem egész Európa sorsát befolyásolta, meghatározta. Elfoglalták Thrákiát és Macedóniát (1371), később az első rigómezei (Kosovo Polje, 1389) csatát követően Szerbia török vazallussá, 1459 után pedig több mint 400 évre török birtokká vált. Ez a vereség meghatározó lett a későbbiekben, hiszen vazallus államként vagy az önálló államiságot már teljesen elveszítve több száz évre török birtokként létezni egy államalakulatnak sem volt mindegy. Gondoljunk csak a török több mint 150 éves magyarországi tartózkodására! Az első rigómezei csata veresége, s következménye olyan komoly érvágást jelentett a szerbek számára, mint nekünk, magyaroknak az 1526-os mohácsi csatavesztés vagy a cseheknek 1620-as fehérhegyi csata. A 15. század közepén a délszláv térség területén az egyes etnikumok, átmeneti zónáktól eltekintve, még viszonylag jól elkülönültek egymástól. A katolikus, ill. a bogumilból re-katolizált horvát lakosság településterülete a mai Horvátországon kívül kiterjedt a mai Bosznia-Hercegovina nagy részére is. A Velencei és Raguzai Köztársasághoz tartozó tengerparti sávot és a szigeteket vegyesen lakták horvátok, olaszok és a velük rokon nyelvű dalmaták. Az északi, a Magyar Királyság szerves részét képező, fejlett mezőgazdaságú alföldi területeken (Bácska, Bánát, Baranya, Szerémség északi fele) szinte kizárólag magyarok éltek. A török által már erősen megtizedelt, ortodox vallású menekülésre kényszerített szerb nép többsége még a Duna-Száva vonaltól délre, a Drinától keletre tömörült. A történelmi szerb állam déli területein, pl.: Koszovóban a korábbi egységes szerb etnikai struktúra a szerbek fokozódó kivándorlása és az albán pásztorok 13. század óta tartó bevándorlása miatt labilissá vált.³⁹ A romanizált, pásztorkodó életmódot folytató balkáni vlahok többsége ekkorra már macedóniai, albániai őshazájából felhúzódott a Szerb érchegeység (Krajina) és az Al-Duna vidékére. A fent említett etnikumok a középkor folyamán még viszonylag elkülönülve éltek, de a 15-16. században feltartóztathatlannak tűnő török hódítást megelőző hatalmas népmozgás, a lakosságot tömeges menekülésre kényszerítette, s így az etnikai térképet átalakította. A 14-16. század folyamán egymás után vált a Török Birodalom részévé: Macedónia (1371), Koszovó (1455), Szerbia (14599), Bosznia (1463), Hercegovina (1482), Crna Gora (1499), Dalmácia (1513-1537), Kelet-Horvátország (1526-

³⁹ Kocsis Károly: Egy felrobbant etnikai mozaik esete. Az etnikai konfliktusok történeti-földrajzi háttere a volt Jugoszlávia területén. Teleki László Alapítvány, Budapest. 1993. p.4.

1592), Vajdaság (1526-1551). A török hódoltság alá került balkáni területeken a népesség többszöri kicserélődése, a több százezer lakost érintő kényszermigráció következtében jelentősen átalakult az etnikai-vallási térszerkezet. A hódítók szinte maguk előtt görgették a meghódított területek lakosait. A katolikus horvát lakosság tömegesen vándorolt el etnikai területének, hadszíntérré vált keleti és középső részéről a horvát perifériákra (Zágráb környékére, Isztriára, Dalmáciára és Nyugat-Magyarországra.). A magyar nyelvterület összezsugorodása – a lakosság északra menekülése miatt – a magyarok csaknem teljes eltűnését jelentette. Az elmenekült magyarok és horvátok helyét – részben önként, részben török telepítésre – többnyire vlah, szerb pásztrok foglalták el. A vlahok esetében ezúttal nem románokra kell gondolni, hiszen ekkor a vlah megnevezés nem az etnikumra, hanem a pásztorkodó (főként szarvasmarha-tenyésztő, juh-kecsketenyésztő) életmódot folytató, a katonai szolgálatok miatt kiváltságos helyzetben lévő (adómentesség), főleg az ortodox vallású, szerb népességre vonatkozott.

Az intenzív vlah, szerb kolonizáció különösen az elnéptelenedett határvidékek (például a mai horvátországi és boszniai krajina, Szlavónia, Dél-Magyarország: Bácska, Bánát, Szerémség) korábbi etnikai arculatát formálta át, és tette ortodox vallásúvá, és szerb etnikumúvá. Az említett két Krajinát, tehát a történelmi Horvát Királyság és a horvát etnikum által elnéptelenedett középső részét, magterületét a szendrői és a kruseváci szandzsákokból betelepített vlahok (szerbek) népesítették be. A 15. század végén, 16. század elején Bosznia népességének többségét már vlahok képezték. Annak ellenére, hogy a törökök nem törekedtek a legyőzött lakosság erőszakos asszimilációjára, el-izlamosítására, a helybeli szláv, albán népesség, főként a helyben maradt nemesség egyre nagyobb arányban tért át az iszlám vallásra, annak érdekében, hogy vagyonát, helyi hatalmát megtarthassa és a Török Birodalom teljes jogú polgárává válhasson. Az iszlám térhódítása a későbbi Novi Pazari Szandzsákot is magában foglaló Boszniai vilájet területén volt a legjelentősebb, amely a Habsburg Birodalom és a Velencei Köztársaság elleni háborúk legfőbb támaszpontjává vált. A muzulmán vallásúak aránya Bosznia-Hercegovina területén rohamosan emelkedett: 1468-ban 0,9%, 1520-ban 38,7%, 1710-ben 66%. A fővárosban, amely a középkorban Vrhlosra, a török hódoltság idején Bosna-Seraj, Serajevo, Sarajevo nevet viselte, az elizlamosítási folyamat annyira gyors volt, hogy 1600-ban a város lakosságának már 96,5%-a az iszlám vallást követte. Az iszlám térhódítása hasonlóan sikeres volt az albánok körében is, akik 1690-től egyre nagyobb arányban költöztek Koszovóba, Metohijába, és a mai Macedónia nyugati részébe. Koszovóban az elizlamosodás, elalbánosodás a városokban volt inkább jellemző, a falvak a 17. század végéig még meg tudták őrizni szerb jellegüket. A tömeges iszlamizáció

következtében a lakosság 2/3-a, (a hegyvidéki területek kivételével) felvette a hódítók vallását. A közel 600 éves török uralom az albánokra akkor sújtott, amikor az önálló államiságuk még ki sem alakult. Ennek nagy hatása volt az albán identitástudatra. A hosszú török rabság egy balkáni népben sem alakított ki olyan mértékű individualizmust, mint az albánokban. Ez különösen a túlélőképességben, az idegen honban való feltétlen érvényesülésben mutatkozott meg. Aztán a 18. században az Oszmán Birodalom hanyatlásával együtt jelentkezett az albán szeparatizmus is, amely 1912-ig az autonómián, a gazdasági-politikai függetlenségen nem lépett túl. A meghódított területekre, főként Macedóniába, Szerbiába, Boszniába nagy számban települtek be törökök. A török hódítás lendülete a 15 éves háború (1593-1606) idején tört meg; majd az oszmánok európai uralmának hanyatlása – Magyarország és Horvátország – nagy részének felszabadításával járó 1683-1699-es osztrák-török háború idején kezdődött meg. A sikerek következtében egyre gyakoribbá vált a boszniai katolikusok zaklatása, aminek következtében a 17. század végéig a maradék katolikus horvátok fele elmenekült Szlavóniába, Baranyába, Bácskába. A visszavonuló török csapatokkal kb. 130 000 muzulmán menekült át Magyarországról Boszniába, aminek következtében az össznépségen belül ott többségbe kerültek (1710-ben 66%). A katolikusok nagy számban menekültek a velenceiek által felszabadított Dalmáciába, ahol a boszniai törökök 1669/70 után már csak két keskeny, egymással ellenségeskedő Velencei és Dubrovnik-i Köztársaságot elválasztó korridoron keresztül juthattak ki az Adriai-tengerhez.⁴⁰ A Habsburg irányítású szövetséges csapatok, miután Magyarország területét a Bánát kivételével visszafoglalták (1688), benyomultak egészen Szarajevóig és Szkopjéig. Az osztrák csapatok vereségét és visszavonulását követően a török ellen felkelt és a muzulmán lakosságot tizedelő szerbek a török bosszújától félve tömegesen (30 000 család) hagyták el Szerbiát. Ennek a menekülésnek következtében Dél-Szerbia és főként Koszovó szerb népessége rendkívül megritkult. A szerbek nagyobb kiterjedésű menekülésére a későbbi osztrák-török háborúk után is sor került (1718, 1739, 1791 után). A törökök a stratégiai fontos Istambul-Szkopje-Pristina-Novi Pazar-Szarajevó főút térségéből, főleg Koszovóból és a Szandzsákból elmenekült szerbek helyére szervezetteren telepítették be a muzulmán, főleg az albán lakosságot, a térség politikai stabilitása érdekében. Ezzel etnikai szempontból éket vertek a szerbek, a crnagoriak, a macedónok közé, megakadályozva egy esetleges törökellenes összefogást.

⁴⁰ Kocsis Károly: Az etnikai konfliktusok történeti földrajzi háttere a volt Jugoszlávia területén Teleki László Alapítvány, Budapest, 1993. pp. 7-8.

A velencei-török és az osztrák-magyar-török határ stabilizálódását (1718, 1739) követően megkezdődött a határok mindkét oldalán a betelepítési politika: a politikailag-katonailag megbízható határőr lakosság betelepítése az újonnan megszervezett határőrvidékre. Az Oszmán Birodalom különös hangsúlyt fektetett a legfontosabb, az iszlám kultúra által leginkább átitatott tartomány, Bosznia határvédelmének megszervezésére. Ekkor népesült újra a háborúban elpusztult boszniai Krajina, szerb és muzulmán népességgel. A leginkább megbízható muzulmán lakosságot Horvátország területébe mélyen beékelődő bihácsi szandzsákba, városokba telepítették. A határ másik oldalán a 17. század végi, 18. század eleji háborúk során elnéptelenedett határvidékre a velenceiek, a Habsburgok, illetve a horvát bán tervszerűen telepítették be az elmenekült illetve átcsábított szerb lakosságot, akik határőrként, befogadók legfőbb támaszává váltak, mind a külső, mind a belső ellenséggel szemben. Természetesen voltak olyan határőrezred-körzetek, amelyeket főleg horvátokkal népesítettek be. Az ekkor kialakult határőrvidékek benépesítése hatást gyakorolt a mai Horvátország és Bosznia közös határvidékének etnikai térszerkezetére, főleg a szerb etnikai terület jelenlegi kiterjedésére. A Rákóczi-szabadságharc leverését és a Bánát felszabadítását (1718) követően a középkori Dél-Magyarország népességének túlnyomó többségét képező magyarságnak már a nyomát is alig lehetett felfedezni. A bácskai, bánáti, szerémségi, kelet-szlavóniai tájakat, szinte kizárólag szerb menekültek lakták, akik mellé az osztrák kormány, a tervszerű kolonizáció keretén belül, főleg dél-németországi katolikus németeket telepített. A minden szempontból megbízható németeket, főként a Duna közelébe, a legtermékenyebb területekre telepítették. Az északi területekkel ellentétben a „Fekete-hegyek” országában, Montenegróban (Crna Gorában) a török időkben sem változott az elszigetelt hegyvidéki környezetben, állandó törzsi villongások közepette élő nép ortodox vallási és szerb etnikai jellege. Ez részben annak volt köszönhető, hogy a velenceiek kotosi támaszpontjának szomszédságában lévő területen a török uralom csak névleges volt. Ennek ellenére, főként az ortodox egyház által összefogott törzsek a függetlenség felé vezető úton a legelső sikereket a 18. század elején érték el. 1859-ben aztán nemzetközileg elismert függetlenséget kaptak.

Ekkor Montenegró (Crna Gora) volt Európa – Oroszországon kívüli – egyetlen független szláv állama. Szerbiától, a szerb etnikumtól való közel 500 éves elkülönülés, a térségi elszigeteltség, a függetlenség elnyerése nagyon megnövelte az itt élő szerb lakosság regionális öntudatát, ami később a II. világháború után hivatalosan is elismert, önálló nemzet kialakulásához vezetett.⁴¹

⁴¹ Kocsis Károly: Az etnikai konfliktusok történeti földrajzi háttere a volt Jugoszlávia területén Teleki László Alapítvány, Budapest, 1993. p. 9.

A Velencei Köztársaság 500 éves dalmáciai, isztriai uralma Velence francia elfoglalásával (1797) ért véget. Ettől kezdve a horvát többségű, de jelentős olasz kisebbségnek otthont adó terület – 1809 és 1814 között történt francia megszállásától eltekintve – osztrák uralom alá került 1918-ig. 1830-ban a belgrádi pasalikban élő szerbek, két felkelésétől kezdve a szultán elismerte a 100 km-es körzetre kiterjedő fejedelemség autonómiáját. Ebben a félig-meddig önálló államban született meg 1844-ben I. Garasanin jóvoltából a szerbek első nemzeti programja. Célja: az összes szerb lakta terület felszabadítása, és egy államban történő egyesítése. Ehhez a nyelvi ideológiát Vuk Karadzic szolgáltatta, aki szerint minden délszláv szerb, csupán a vallásuk különbözik. A szerb nemzeti egység megteremtésére törekedve Szerbia és Crna Gora (Montenegro) 1876-ban megtámadta a két államot elválasztó Török Birodalmat. Az orosz segítséggel megnyert háborút lezáró 1878-as berlini kongresszus elismerte Szerbia függetlenségét, és Crna Gorához hasonlóan a szerb etnikai terület határáig terjesztette ki a két állam határát, de eredeti céljukat, Bosznia–Hercegovina és a Novi Pazar Szandzsák anektálását nem engedélyezték. Szerbia és Montenegro fennhatósága alá került a szerbek 55%-a, a történelmi területének, megbonthatatlan etnikai tömbben élő része. A szerbek 45%-ának etnikai területe főként a Duna-Száva vonaltól északra, a Drinától nyugatra feküdt (Dél-Magyarország, Horvátország, Szlavónia, Bosznia-Hercegovina) ott, ahová 1918-at megelőzően a szerb állam területe soha nem terjedt ki. Az 1878-as megszállást követően egyre nagyobb mértékűt öltött a katolikus horvátok, németek beköltözése. Ez az etnikai, átrendeződési folyamat a muzulmánok rovására az I. világháború végéig tartott. A nagyszerb törekvésekhez, Jován Cvijic földrajztudós szolgáltatta a geopolitikai, néprajzi, földrajzi indokokat. Szerinte a szerbek rendelkeznek a Balkánon a legerősebb öntudattal, és egyedül ők tudják összefogni, államba tömöríteni a délszláv népeket. Ennek érdekében tagadta a macedón nemzet létét, a horvátokat leegyszerűsítve katolikus, a muszlimánokat iszlamizált szerbeknek tekintette. A nagyszerb etnikai-földrajzi elméletet 1912-ben gyakorlati lépések követték. Szerbia és Montenegró, Görögországgal és Bulgáriával összefogva, rátámadt a Török Birodalom még megmaradt európai birtokaira. Az I. balkáni háború (1912) során elfoglalták Koszovót, Macedóniát, a Novi Pazar Szandzsákot és Észak-Albániát, mivel Szerbiának szüksége volt egy Montenegrótól független adriai-tengeri kijáratra. Észak-Albánia megszállását a terület, 1170-1355 közötti szerb fennhatósággal is indokolták. (Csak a nagyhatalmak nyomására adták vissza a területet.) A középkori szerb állam többsége ekkorra már muzulmán, albán lakosságúvá vált. A visszafoglalt központi területein (Koszovó, Szandzsák) Szerbia – történelmi okokra hivatkozva- megkezdte az azóta is különböző intenzitással folyó „etnikai tisztogatást”. A balkáni háborúk eredményeként, a közös szerb-

montenegrói határ által összefüggő, szerb etnikumú államterület jött létre az Adria és az Al-Duna között, a 12-14. századhoz hasonlóan. Az 1870-es évektől elmélyülő keleti kérdés és balkáni válság állandó harcok színterévé változtatta az albánok lakta területeket. Az itt kirobbant harcok központja Koszovó lett. Az orosz propaganda felszabadító ideológiájának hatására 1878 májusában az Észak- Albán területek vezetői gyűlést tartottak Prizrenben, és 1878. június 10-én megalakították az Albán Ligát. Megfogadták, hogy nem fizetnek több adót a töröknek, nem adnak több újoncot a hadseregnek. Mozdósították a 17-20 év közötti férfiakat. Ősszel a déli területek is csatlakoztak a Ligához, melynek célja az autonómia kivívása volt, melyet a Porta nem adott meg. 1881-ben vérbe fojtották az albánok mozgalmát. Az 1909-es ifjútörök forradalom sem hozott változást az albánok számára. 1909-ben az „Egység és Haladás” elnevezésű mozgalom által megfogalmazott albán kulturális, gazdasági és politikai követeléseket a Porta visszautasította, ezért 1910 tavaszán ismét felkelés robbant ki Koszovóban. Követeléseiket a montenegrói Podgoricában, 1911. június 23-án kiadott Vörös Könyvben foglalták össze. 1912-ben a felkelés vezetői a nagyhatalmakhoz fordultak, hogy biztosítsák számukra az autonómiát Törökország keretein belül. A kirobbant Balkán-háborúban hetek alatt megszállták az albán területeket, s 1912. november 28-án Vlorában az albán vezetők kikiáltották a független albán államot, december 20-án a londoni konferencián pedig döntés született egy Törökországon belüli nagyhatalmi felügyelet alatt álló albán autonóm állam létrehozásáról. A határokról viszont nem tudtak megállapodni. Ausztria-Magyarország az albánok lakta területek túlnyomó részét nagyvonalúan Albániának jutatta volna, a balkáni szövetségesek viszont egy sokkal kisebb területű Albániát tudtak elképzelni. 1913. július 29-én elismerték a nagyhatalmaktól függő Albániát. Határait a 1913. 12. 17-ei firenzei jegyzőkönyv kívánta véglegesíteni, gyakorlatilag viszont napjainkig tartó küzdelmet indított el a határrevízióért, és az albán területekért. ⁴²

Szerbia az első, ill. a második balkáni háborúban (1912, 1913) elérte délen expanziós céljait, így figyelme, a délszlávok által lakott területek felé irányult. Az I. világháborúban aztán az osztrák-magyar-bolgár csapatok 1916-ban elfoglalták Szerbia és Montenegró teljes területét. A háború végén a francia-szerb csapatok, a szaloniki frontot áttörve, 1918. év novemberéig visszafoglalták Szerbiát, és megkezdték Bosznia- Hercegovina, Dél-Magyarország megszállását. A horvátok és a szlovének csatlakozásával létrejött 1918. december 1-én a Szerb-Horvát –Szlovén Királyság. Az antant segítségével létrehozott Szerb-Horvát-Szlovén Királysággal Szerbiának sikerült a szerbek 98,5%-át egy államon belül egyesíteni. A három

⁴² Kapronczay Péter: A koszovói konfliktus történeti, politikai, kulturális háttere Napvilág Kiadó, Budapest, 1999. p. 29.

fázisban történő egyesítés során a szerb állam területe 1912-1920 között 63 ezer négyzetkilométer etnikai magterületből 249 ezer négyzetkilométerre nőtt. Ennek nagy ára volt, hiszen a szerb irányítású államban a szerbek aránya 4,5%-ról 62,2%-ra emelkedett. Szerbia a szerbek egyesítése érdekében magára vállalta az új tarka etnikai-vallási összetételű, eltérő kultúrájú, történelmi múltú területek bekebelezésével járó feszültségeket. Az így létrejött királyság egy centralizált, militarista nagyszerb állam volt, amely nem vett tudomást más nemzetekről, el-szerbesítésükre pedig kiemelt hangsúlyt fektetett. Az idegen etnikai területek fellazítása érdekében több tízezer szerb telepes kapott földet az új államhatároktól kb. 40 km-es övezetben. Ebben az időszakban költöztették a legnagyobb számban a szerbeket, a politikailag legveszélyesebbnek tekintett Koszovóba, Macedóniába, Baranyába, Bácskába, Bánátba. Ezek a migrációk még így sem tudták átformálni a 18. századi etnikai térszerkezetet. A kulcsfontosságú városokban továbbra is intenzíven folyt a szerbek betelepítése. 1929-ben a már Jugoszláviára átkeresztelt királyság területét felosztották 9 bánságra, de a határokat úgy húzták meg, hogy csupán 3 bánságban kerüljenek kisebbségbe a szerbek. A II. világháború során egészen pontosan a bécsi konferencián, (1941. április 20-22.) felosztották az elfoglalt Jugoszlávia területét. Olaszország saját igazgatása alá helyezte a Szandzsák területével is megnövelt Montenegrót, és az általa megszállt Albániához csatolta az albán többségű nyugat-macedóniai, koszovói területeket. Ennek a hatalomváltásnak a következménye lett, hogy a két világháború között széttelepített szerbek menekültek vissza ismét a kb. 60 ezer négyzetkilométernyire zsugorított Szerbiába. Az olasz megszállás alá került területekről viszont, több tízezer szerbet deportáltak Olaszországba. A Független Horvát Állam területén a horvát usztasák véres revansot vettek a horvátok korábbi, két világháború közötti elnyomásáért. Az új állam közigazgatását – ahogy a szerbek is tették 1922-1931 között – etnikai szempontból manipulatív módon szervezték át. A megyék határait úgy jelölték ki, hogy a szerbek lakta területeket horvát és muszlimán (iszlamizált horvátoknak tekintett) népességű területekkel vonták össze. Ennek következtében az usztasa horvát állam közel 6 millió lakosának több mint a fele római katolikus, harmada ortodox, 13%-a muzulmán vallású volt. Ebből következik, hogy a nemzeti kisebbségek (nem horvátok) aránya nagyon magas, 50%-nál is több volt. Kezdetben, főleg üldöztetésük miatt, a szerbek kényszerültek fegyveres ellenállásra, partizánharcra. Az 1943-ig antifasiszta harcokban felszabadult területek, főleg a nehezen hozzáférhető, hegyvidéki és a leginkább szerbek lakta régiókra terjedt ki. Bár a szövetségesek továbbra is elismerték a királyt törvényes uralkodónak, a háború alatt a tényleges hatalom a partizánok kezébe került, élükön Joszip Broz Titóval. Ez a partizánháború a későbbiekben kiterjedt a horvát nyelvterületre is, az usztasákban csalódott,

horvát és muszlim tömegek háborúhoz való csatlakozása következtében. Ezek a harcok 1945 májusára befejeződtek; több mint egymillió emberáldozatot követeltek, beleértve a kapcsolódó véres etnikai leszámolásokat is.⁴³

3.4. A délszláv háború előzményei

A II. világháború után létrejövő, Joszip Broz Tito által vezetett Jugoszláv Demokratikus Szövetség hat tagköztársaságból (Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Bosznia és Hercegovina, Macedónia, Montenegró) és két autonóm tartományból (Vojvodina, avagy a Vajdaság és Koszovó) állt. (Utóbbi kettő Szerbia területén belül található, s az ott élők korlátozott autonóm jogokat kaptak.) 1963. április 7-én az ország új nevet kapott; Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság lett, Tito pedig haláláig elnök. Ebben az államban minden tagköztársaságnak és tartománynak megvolt a saját alkotmánya, parlamentje, köztársasági elnöke és miniszterelnöke. A legnagyobb hatalommal Tito, mint a jugoszláv állam elnöke rendelkezett, de rajta kívül voltak még egyéb magas hivatalok is (szövetségi elnök, szövetségi parlament, és persze a kommunista párt vezetői az egyes tagköztársaságokban és tartományokban). A nemzetileg heterogén államban már az 1990-es évek előtt is voltak etnikai problémák, elnyomások, ilyen volt az 1970-71-es Horvát Tavasz. Zágrábban fiatalok tüntetéseket tartottak, szélesebb szabadságjogokat és nagyobb horvát autonómiát követelve. A tüntetéseket a kormány elnyomta, a vezetőket pedig bebörtönözte, a horvátok akciója mégsem volt teljesen sikertelen, mivel 1974-ben új Alkotmányt adtak ki, mely szélesebb jogokat biztosított a tagköztársaságoknak és tartományoknak. Jugoszlávia azonban nem bizonyult tartós államalakulatnak. A délszláv állam feldarabolódásának okaiként a történészek külső és belső jelenségeket egyaránt megneveznek. Külső tényezőként, egyben előzményként kell megemlítenünk a bipoláris világrend megszűnését; a hidegháború alatt ugyanis a két világháború győztes nagyhatalmainak érdekében állt az egységes Jugoszlávia fennállása, mely biztosította az erőegyensúlyt a térségben. Azonban már az 1980-as években megfigyelhető volt a bipoláris világrend hanyatlása, s ez leértékelte Jugoszláviát a Nyugat szemében, a Szovjetunió számára pedig másodlagossá vált saját problémái, és a Nyugattal való kapcsolat újraértékelése mellett. Jugoszlávia felbomlásának belső okai is voltak; ismert, hogy a Balkán, s főleg a volt délszláv állam területe etnikailag mennyire heterogén. Jugoszlávia belső határai az 1930-as évektől kezdve sohasem fedték a nemzeti-etnikai határokat, s ez állandó nemzeti

⁴³ Kocsis Károly: Az etnikai konfliktusok történeti földrajzi háttere a volt Jugoszlávia területén Teleki László Alapítvány, Budapest, 1993. pp. 12-19.

ellentéteket szült, ráadásul az ország gazdaságilag sem volt egységesen fejlett: a szlovén és horvát területek gazdasága erősebb volt a délebbi szerb, montenegrói, koszovói illetve bosnyák területekénél. Elsősorban az előbbi két nemzet számára mutatkozott a renacionalizáció és az európaizálódás lehetséges útnak a jövő felé. Az európaizálódás folyamata már az 1980-as évek második felében megfigyelhető volt; 1988 májusában az Európai Közösséggel fenntartott kapcsolatok is magasabb szintre emelkedtek. A szlovének és a horvátok egyre lazább kapcsolatot akartak a jugoszláv állammal. Velük szemben azonban a déli államok ragaszkodtak az egységes föderációhoz, elsősorban Macedónia és Montenegró, melyeket a szétválás esetén a periferizálódás és a kisállami státusba való lesüllyedés fenyegetett. A szerbek is ragaszkodtak a föderációhoz, mivel ez biztosította számukra a szerb nemzet állami egységét. Mindemellett az ország az 1970-es évektől gazdasági válsággal küszködött, mely a kormányzat rossz gazdaságpolitikájából fakadt; hatalmas mennyiségű nyugati tőkét kölesönöztek, mellyel az exportból kívántak nagyobb profitot szerezni. Amikor azonban Nyugaton gazdasági recesszió jelentkezett, a jugoszláv export komoly akadályba ütközött, s ez súlyosbította az adósság terheit. Bizonyos társadalmi csoportok a kommunista párton belül érdekeltté váltak a nyugati gazdaságban, ezért egyre jobban támogatták a kapitalista átalakulást. Ez magával hozott további társadalmi problémákat, melyek az egyes térségekben más- és máshogyan mutatkoztak meg; 1981-ben, Koszovóban tüntetés tört ki, mellyel a helyiek teljes köztársasági státust és Albániával való egyesülést követeltek. Részben e társadalmi és ideológiai problémák hatására erősödött meg 1889-90-ben az etatizmus és a nagyszerb nacionalizmus.⁴⁴

A felbomlás kezdetei

Politikai értelemben Jugoszlávia szétesési folyamatának kezdetét 1986-ra tehetjük, amikor is Slobodan Milosevic-et a Szerb Kommunisták Szövetségének elnökévé választották. Milosevic a Szerb Kommunisták Szövetsége Központi Bizottságának 1987. szeptember 23-24-én tartott plénumán magához ragadta a hatalmat, és a nyílt nacionalizmus felé fordult.⁴⁵ E nacionalizmus fő oka a koszovói konfliktusban keresendő; az 1960-as évektől a térségben, beleértve Macedóniát és Montenegrót is, jelentősen megnőtt az albánok száma, olyannyira, hogy valószínűleg a szerbek és a horvátok után az ország legnépesebb nemzetiségét alkották.

⁴⁴ Barbara Jelavich: Balkán története II./20. század Osiris Kiadó Bp., 1996

⁴⁵ Juhász József-Magyar István-Tálás Péter-Valki László: Koszovó Egy válság anatómiája. Osiris Kiadó, Bp., 2000

(Azért állíthatjuk ezt csak valószínűleg, mert az 1991-es népszavazást bojkottálták.). Érdekes, hogy ezzel egy időben, Bosznia-Hercegovinában 26-ról 44%-ra nőtt a muszlimok aránya, ami az iszlám demográfiai előretörését jelentette, s fokozta a Jugoszlávián belüli etnikai ellentétet. Koszovó problémája azonban csak később, az 1970-es évek végétől vált igazán égetővé: a Jugoszláviát ért gazdasági válság ebben a térségben kifejezetten erős volt, s a korábban említett 1974-es, új alkotmány minden előnye ellenére nem jelentett megoldást a Koszovó strukturális gondjaira. Koszovóban az autonómia helyett inkább a függetlenség igénye jelent meg, s a gazdagabb tagköztársaságok, Szlovénia és Horvátország egyre nagyobb és feleslegesebb tehernek érezte Koszovót, annak gazdasági felzárkóztatására viszont Szerbia egyedül nem lett volna képes. Koszovóban az albánok és a szerbek közötti ellentét bizonyos albán kisebbségi jogok biztosítása ellenére is fennállt; a tartományban az albán volt a hivatalos nyelv, a koszovói albán jelképek használatát engedélyezték, s Prištinában albán egyetem működött. 1981. év márciusában, a Koszovóban élő albánok a tartomány tagköztársasággá válásáért tüntettek. Bár a tüntetést a kormányzat elfojtotta, s ezt követően egyfajta normalizálódás vette kezdetét, az 1980-as évek közepén újabb indulatok kaptak lángra; ez alkalommal azonban a koszovói szerbek és montenegróiak voltak elégedetlenek az albánokkal szembeni kisebbségi helyzetük miatt. Ez kedvezett a szerb nacionalizmus híveinek, akik amúgy is elleneztek az 1974-es, Szerbiát „feldaraboló” Alkotmányt. Mivel a koszovói kérdést kizárólag Szerbia határain belül nem lehetett megoldani, továbbá bármilyen, a kormányzat felől jövő komolyabb lépés érintette volna az össz-szövetségi államjogi egyensúlyt, a probléma egész Jugoszláviát, annak összes tagköztársaságát érintette.

Tito, a maga módszerével, biztosíthatta volna a szövetségi központ egységét és hatalmát, azonban halála után egy olyan kollektív vezetés került hatalomra, amely erre a feladatra alkalmatlannak látszott. Tito 1980-ban bekövetkezett halála lassanként létrejövő kormányzati káoszt hagyott maga után; a lényegében csak a külügy, a pénz- és vámpolitika, valamint a hadsereg maradt a központi kormányzat kezében. Ez a kormányzati káosz csak fokozta a gazdasági válságot. A szerbek re-centralizációt akartak – szemben a horvátokkal-, ennek megvalósításához azonban a többi tagköztársaság és a tartományok beleegyezése volt szükséges. Tehát kialakult egyfajta patthelyzet, melynek megoldását a szerbek az "alulról szerveződő" tömegmozgalomban látták. Ez azt jelentette, hogy a re-centralizációt ellenző tartományi és föderális politikusokat félre kellett állítani. Ennek eszköze volt az ún. antibürokratikus forradalom, amely a koszovói szerbekkel és montenegróikkal folytatott szolidaritási tüntetések sorát jelentette. Bár ezek spontán tüntetéseknek tűntek, valójában felülről szervezettek voltak. Ez az „antibürokratikus forradalom” még a Kelet-Európában

lezajló rendszerváltások előtt ment végbe, tehát sokkal kedvezőbb nemzetközi légkörben. Az „antibürokratikus forradalom” sikerrel is járt, a szerb alkotmányt is sikerült revízió alá vonni. Ez persze nem jelentett kölcsönösen jó megoldást; gyakorlatilag az addigi államjogi egyensúly megszűnt, s az új helyzet nem volt sem működőképes, sem kölcsönösen elfogadható. Az albán kérdést pedig továbbra sem sikerült megoldani; 1990 januárjában újabb albán tüntetések kezdődtek, 1990. július 2-án pedig az albán többségű koszovói parlament kikiáltotta a Szerbiától függetlennek, Jugoszlávia hetedik tagköztársaságaként felfogott "Koszovói Köztársaságot". Bár a központi kormányzat ideiglenesen békét teremtett a tartományban, ez a béke nem volt hosszú életű.

1990. választási év volt Jugoszláviában, s egyben egy új szakasz kezdete is. A választásokat követően ugyanis a köztársasági kormányzatok jelentősebb szervekké lettek, mint a szövetségi központ, melynek ekkorra már csak a továbbra is centralizált jugoszláv néphadsereg (JNA) volt a kezében. Jugoszlávián kívül is jelentős változások mentek végbe, melyek hatottak a délszláv államra is; a keleti tömb felbomlása és az európai integráció egyértelmű jelei voltak annak, hogy a délszláv népek számára megszűnt a külső fenyegetés, s így nincs értelme a közös államnak. Jugoszlávia tehát a felbomlás szélén állt, s természetesen erre külföldön is számítottak. Az Amerikai Egyesült Államok azonban nem várta ennyire Jugoszlávia feldarabolódását illetve megszűntét, hiszen az ország nyugati bankok adósa volt, s szétesése esetén semmiképp sem tudott volna fizetni. Ráadásul az USA nem sokkal korábban, 1991 februárjában fejezte be az Öböl-háborút, s nem akart újabb konfliktusba keveredni, távol az amerikai kontinentstől. George Bush külügyminisztere, James Baker 1991. június 21-én azt mondta Belgrádban, hogy az USA Jugoszlávia területi integritását és egységét támogatja, s így nem ismerné el sem Szlovéniát, sem Horvátországot önálló államnak, mivel azok veszélyt jelenthetnének a térség erőegyensúlyára. Hozzá kell azonban tennünk, hogy a Bush-kormány már csak a közeledő választások miatt sem kívánt részt venni egy nehezen átlátható konfliktusban.⁴⁵

Nem sokkal később, még 1991 nyarán az USA taktikai szinten teljesen irányt váltott a jugoszláv ügyben; biztatta az EK vezetői eljárását, s a Jugoszláviában lévő feleket is ösztönözte a probléma megoldására. Hivatalosan támogatta az egységet, de csak úgy, ha azt kényszerítő erő alkalmazása nélkül tartják fenn.

⁴⁵ Juhász József-Magyar István-Tálas Péter-Valki László: Koszovó Egy válság anatómiája. Osiris Kiadó, Bp., 2000

A háború kezdete: Szlovénia

Bár kezdetben az USA a jugoszláv-kérdéssel kapcsolatban egyértelműen közölte véleményét, miszerint inkább az egységet támogatja, ez korántsem befolyásolta a jugoszláv szövetségből elszakadni kívánókat. 1991. június 26-án Szlovénia és Horvátország kinyilvánították függetlenségüket. Az első lépést a szlovének tették meg; megszervezték külső határaik ellenőrzését, s hozzáláttak a szlovén-horvát államhatár felállításához. Mindez elsősorban nem a milosevicsi "szerboszlavista" nézeteket vallókat zavarta, hanem azokat, akik az egységes jugoszláv államot még fenntarthatónak gondolták. Ezek a csoportok a szlovének határkialakítását alkotmányellenes határmódosításnak tekintették, így a szövetségi kormány főleg szerbekből álló hadserege és a belügyminisztérium Szlovéniában lévő egységei 1991. június 27-én támadást indítottak Szlovénia ellen, hogy visszaszerezzék a külső határellenőrzést. A háború első szakaszát tehát a szlovének ellen folytatta a szövetségi kormányzat. Ez volt az ún. 10 napos háború. A jugoszláv hadsereg elfoglalta ugyan a határállomások nagy részét, a katonai intézményeket (laktanyákat) azonban a kb. 20 ezer fős szlovén fegyveres erők és a lakosság blokádnak alá vonta, mozgásképtelenné tette. E tíz napos háborúnak különböző adatok szerint 49-67 áldozata volt, főként jugoszláv katonák. A délszláv háborúban már ekkor történtek kegyetlenkedések; az osztrák ORF televízió egy felvételt mutatott be, melyen néhány fiatal, magukat megadni készülő, jugoszláv katonát lőnek le. A háború kitörését követően az EK azonnal élénk diplomáciai tárgyalásokba kezdett; 1991. június 28-án az EK által küldött "trojka" tagjai (a soros EK-elnök, Jacques Poos, elődje Gianni de Michelis, és utódja Hans van den Broek) tárgyalásokat kezdtek Markoviccsal, Loncsar külügyminiszterrel és a szerb, a horvát, továbbá a szlovén elnökkel. Az EK célja az volt, hogy az érintett feleket rábeszélje a fegyverszünet megkötését célzó tárgyalások kezdésére. Az EK küldöttei abban a tévhitben éltek, hogy sikerült elérniük a tűzszünetet, valamint azt, hogy az érintett felek elfogadjanak egy három hónapos függetlenségi moratóriumot. Valójában azonban csak átmeneti fegyverszünetről beszélhetünk, s a moratórium betartása sem érvényesült úgy, ahogy azt az EK szerette volna. Erre reagálva az EK komolyabb tette szánta el magát; Jugoszláviával szembeni fegyverembargót rendelt el, a pénzügyi segélyeket pedig megvonta az országtól, mindezt azért, nehogy eskalálódjanak a fegyveres harcok a térségben. Végül 1991. július 7-én Brioni szigetén megszületett a fegyverszüneti egyezmény, amely kimondta, hogy Jugoszlávia nemzeteinek saját maguknak kell dönteniük jövőjükéről, s az erről szóló tárgyalásokat augusztus 1.-ig meg kell kezdeniük. Továbbá, a brioni megállapodás szerint a hadsereg feletti politikai és alkotmányos ellenőrzés

a közös elnökség jogkörébe tartozik, valamint a feleknek tartózkodniuk kell az egyoldalú megmozdulásoktól, kiváltképp az erőszakos cselekményektől. Az ún. szlovéniai határháború a szövetségi kormányzat vereségével zárult; 1991 októberére a jugoszláv csapatokat kivonták Szlovéniából, s ezzel az ország gyakorlatilag független lett. Ugyanakkor, ez a vereség Belgrádban a nagyszerb politikát erősítette, így a Jugoszlávia egyben tartásáért harcoló, nemzetközi szinten kedvelt Ante Markoviés háttérbe szorult.

Harcok Horvátországban

Bár Milosevic beleegyezett volna a pusztán Szlovénia nélküli, de továbbra is szerb uralom alatt tartott Jugoszlávia létébe, az ország felbomlása és így a délszláv háború folyamata már megállíthatatlan volt. A szlovéneken kívül a horvátok is ki akartak válni a szövetségből, ez azonban csak akkor mehetett volna végbe fegyveres konfliktus nélkül, ha lemondanak a szerbek által igényelt területekről. (Bár e a területet pontosan nem határolták körül, valószínűleg a „Sesej-vonaltól”, vagyis a Verőce-Károlyváros-Karlobag vonaltól keletre lehetett.). Mivel azonban a horvátok erre nem voltak hajlandók, a háború a központi irányítással elkerülhetetlen volt. Kezdetben, a horvátok nem tudtak olyan sikeres harcot folytatni a JNA ellen, mint a szlovének; 1991. június-júliusában egyre jobban nyomultak horvát területre a JNA csapatai, s e területek feletti ellenőrzést Zágráb elvesztette. Mindeközben zajlott JNA teljes elszerbesedése; a hadsereget a szlovének és a horvátok elhagyták, Bosznia-Hercegovina és Macedónia sem nyújtott utánpótlást, így az egész JNA tulajdonképpen három (kisjugoszláv, krajainai és boszniai) hadsereggé alakult át, s 1991 júliusától már lényegében szerb hadseregről beszélhetünk. Bár a horvátok már a háború elején területeket vesztek, nem adták fel a harcot, s a Horvát Nemzeti Gárda (ZNG) szeptember 14-étől a laktanyákat körbezárta. Válaszul, a szerbek szabadcsapatok és a helyi milíciák bevetésével megszállták Horvátország területének közel egyharmadát, távozásra kényszerítve az ott élő nem szerb lakosságot. A szerb előrenyomulás következtében Dalmácia elszigetelődött a központi horvát területektől, a nagyfokú szerb katonai aktivitás azonban a szerbek más horvát területekről való kivonulásával járt együtt. A szerbeknek azonban a helyzet megfelelő volt, mivel a hön áhított „Szerboszlávia”, vagyis a nagyszerb Jugoszlávia létrejött, s ezt már csak nemzetközileg elismertetniük kellett. Ennek megfelelően 1991. november 9-én a jugoszláv államfői testület szerb-montenegrói blokkja ENSZ békefenntartó erők bevonulását kérte. Annak érdekében pedig, hogy megelőzzék Horvátország nemzetközi elismerését, a szerb vezetés politikailag összevonta a megszállt területeket, s az így kialakult

kb. 300 ezer lakosú és 15 ezer négyzetkilométer területű miniállamot december 19-én kikiáltották „Krajnai Szerb Köztársaságnak”. A létrehozott "ország" elnökévé Milan Babicsot, a knini szerbek radikális vezérét választották. A horvátok persze nem fogadták el ezt az állapotot, s Horvátországot áldozatként bemutatva megpróbálták elismertetni függetlenségét, természetesen a régi határaival. Új horvát hadsereget (HV) alakítottak, melynek létszáma ugyan egyre növekvő volt, azonban katonái képzetlenek, a frontális ütközetek megvívására alkalmatlanok volt. Ebből adódóan inkább a partizántaktika kedvezett a horvát hadseregnek, s ezt alkalmazta is. Mindez idő alatt természetesen a nemzetközi politika is reagált az eseményekre; elsőként Ausztria, majd Magyarország ismerte el Szlovénia és Horvátország függetlenségét, s ehhez a német diplomácia is csatlakozott. 1991. augusztus 27-én pedig az EK is elismerte az egykori tagállamok függetlenségét, s ragaszkodott az addigi határokhoz.

A háborút egyik fél sem akarta örökké folytatni, így a délszláv konfliktusban érintett felek elfogadták az EK javaslatát egy békekonferenciára, melyet 1991. szeptember 7-én kezdtek meg Hágában. A volt brit külügyminiszter, Lord Carrington által vezetett konferencián mind a szerbek, a szlovének, a horvátok és a macedónok képviseltették magukat.

Ez azonban nem jelentette az együttműködésre való hajlamot; Milosevic már a tárgyalások kezdetén azt hangoztatta, hogy az EK egyáltalán nem képvisel semleges álláspontot az ügyben, s a horvátokat népiirtással vádolta. A konferencia már csak azért sem kecsegtetett nagy reményekkel, mert szeptemberben kiújultak a harcok a horvátok és a szerbek között, s Hágában inkább már csak a háború lokalizálására és tűzszünetre törekedtek. Közben a délszláv kérdéssel az ENSZ is jobban elkezdett foglalkozni, mivel 1991. szeptember 25-én francia, osztrák, kanadai és magyar kezdeményezésre összehívták a Biztonsági Tanácsot, amely még aznap általános és kötelező fegyverembargót rendelt el Jugoszláviával szemben. Bár a hágai konferencián továbbra is nézeteltérések voltak az érintett felek között, Carringtonnak végül sikerült elfogadtatnia Milosevic-ékkal egy béketervet, mely szerint Jugoszlávia első lépésben "laza konföderációvá" alakulna, ezt követően pedig a tagköztársaságok bizonyos feltételek mellett elnyerhetnék az EK által is elismert függetlenségüket. Ez az ún. Carrington-terv eléggé rugalmas volt, mivel mindezek mellett előírta a tagállamok számára a területükön élő kisebbségek jogainak elismerését, az egyoldalú határváltoztatásról való lemondást, valamint egy olyan konferencián való részvételt, amelyen egy független tagállamokból álló államszövetség kereteit dolgozzák ki. 1991. október 18-án az EK a tervezethez hozzászolgált, hogy amennyiben az érintett országok a tervben foglaltakat november 5-ig nem fogadják el, szankciót fog alkalmazni ellenük. Belgrád azonban még

november 5-én sem fogadta el a Carrington-tervet, pedig akkor már gazdasági embargóval is fenyegették. Erre válaszul az EK november 8-án felfüggesztette megállapodását Jugoszláviával, az általános vámkedvezményt eltörölte, több jugoszláv termék importját korlátozta, elzárta Jugoszláviát a PHARE-segélytől, s az ENSZ BT-nél az általános olajembargó elrendelését kérte. Az EK szankcióját több ország (USA, Kanada, Svájc, Ausztrália) mellett a Világbank is követte. Közben zajlott a háború, mely egyre súlyosabb méreteket öltött, közel félmillió horvátnak és 230 ezer szerbnek kellett elhagynia otthonát, s a világ a televízió keresztül tudomást szerzett Dubrovnik városának kegyetlen és értelmetlennek tűnő szerb-montenegrói ostromáról. A hágai konferencia és a Carrington-terv tehát kudarcba fulladt, de nemcsak ez mutatta az EK-t alkalmatlannak az ügy kezelésében; a szervezet lemondott a katonai beavatkozásról, s ez mutatta a közös kül- és biztonságpolitika (CFSP) működésképtelenségét.

Bár a hágai konferencia nem volt eredményes, valamit mégis sikerült elérnie; a konferencia megtervezte egy döntőbizottság összehívását, melyet francia elnökéről Badinter-bizottságnak hívtak. A Badinter-bizottság feladata az volt, hogy nemzetközi jogilag kötelező döntéseket hozzon a felbomló Jugoszláviával kapcsolatban. Feladatát azonban nem volt képes ellátni, mivel gyakorlatilag csak véleményt nyilvánított a hágai konferencia elnöke által eléje terjesztett kérdésekben. Ráadásul Belgrád nem értett egyet a Badinter-bizottság néhány kérdésével kapcsolatos álláspontjával, például az államhatárok kérdését illetően; Belgrád azzal érvelt, hogy a föderáción belüli határokat még a második világháború után, az etnikai hovatartozás figyelembe vétele nélkül hozták létre, így azok véglegesítése csak sértené a népek önrendelkezési jogát. Az egyre bonyolultabb ügy a nemzetközi politikára is kihatott, elégedetlenség volt a szerbekkel szemben, ez pedig Belgrádot radikálisabb politikára ösztönözte. Miután kiderült, hogy az EK nem képes egységes katonai fellépésre, 1991. október 9-én az ENSZ és az amerikai Cyrus Vance vették át az ügyet. Cyrus Vance-nak sikerült meggyőznie Milosevic-et az ENSZ-békefenntartó erők Horvátországba küldéséről. Annak érdekében, hogy a kialakult status quo megtartsák, Milosevic elérte, hogy a békefenntartó csapatokat nem Horvátország határaitra, hanem a frontvonalak és a határ közötti területekre küldték.

Az 1992. március-július között a térségbe telepített 14 ezer fős (elsősorban francia, brit, holland, dán, spanyol és belga) kontingens feladata a tűzszünet betartása, a védett zónák demilitarizálása és a menekültek hazatérésének biztosítása volt. A békefenntartó csapatok bevonulása ellenére a harcok tovább folytatódtak, bár kisebb mértékben.

Bosznia-Hercegovina

A jugoszláv kérdés másik fontos eleme, Bosznia-Hercegovina esetében az ENSZ igyekezett úgy eljárni, hogy a dolgok ne vezessenek olyan háborús helyzethez, mint Horvátország esetében. Ennek érdekében 1992 februárjában előterjesztették az ún. Cutileiro-tervet, melyet Bosznia-Hercegovinában élő etnikai csoportok, a bosnyákok, a szerbek és a horvátok képviselői 1992. március 18-án aláírtak. A Cutileiro-terv értelmében Bosznia-Hercegovina önálló államiséget kapott volna, s az országot etnikai alapon 7 kantonra osztották volna fel. Bár az EK és az USA elismerte az ország szuverenitását, a szerb és horvát kisebbségnek nem ez a szuverenitás volt a céljuk; 1992. április 7-én a boszniai szerb nemzetgyűlés kikiáltotta a Boszniai Szerb Köztársaságot, július 2-án pedig a horvát nacionalisták a Hercegboszniai Horvát Közösséget. A Cutileiro-terv tehát kudarcot vallott, s Bosznia-Hercegovinában is fegyveres harcok törtek ki.

Zavargások elsősorban Szarajevóban voltak, amelyet JNA körülrzárt, s 1992. április 4-től megkezdte annak három éven át tartó ostromát. A helyzet akkor vált igazán kritikussá, amikor Szarajevóban egy béketüntetésen szerb orvlövészek a tömegbe lőttek. Ezt követően kialakultak a térségben a szemben álló felek egységes katonai alakulatai; a szerbeknek a Ratko Mladics tábornok által vezetett boszniai szerbek hadserege (VRS), velük szemben pedig a Bosznia-Hercegovina Hadserege (ABiH). Bár az ABiH nem volt létszámhátrányban, Mladicséknak mégis sikerült néhány hónap alatt a boszniai területek 2/3-át ellenőrzésük alá vonni. 1992 őszére Bosznia-Hercegovinát a szerb és horvát igényeknek megfelelően katonai értelemben felosztották. A bosnyákokat azonban ez nem tudta a harcok beszüntetésére kényszeríteni, s egyfajta állóháború alakult ki a térségben.

A délszláv háború talán legszörnyűbb kísérőjelensége az etnikai tisztogatás volt, mellyel Bosznia-Hercegovinában is találkozunk; ezek a tisztogatások szervezett akciók voltak, melyeknek célja az elfoglalt területek homogenizálása volt. Katonai szempontból az ellenfél meggyengítésére, politikai szempontból pedig etnikailag tiszta területek létrehozására szolgáltak. Ez a tevékenység gyakorlatilag az 1948-as genfi genocídium-egyezmény által definiált népirtásnak felelt meg, s bizonyos elemei is a második világháború etnikai tisztogatásaira emlékeztettek (lágerek, tömegmészárlások). A tisztogatások szempontjából a legsúlyosabb év 1992. volt, amikor csak április és augusztus között mintegy 700 ezer muszlimnak kellett elhagynia otthonát. A legnagyobb tömegmészárlás a hírhedt srebrenicai népirtás volt, melyben a VRS mintegy 8 ezer muszlim férfit gyilkolt meg.

Külső reakciók és az amerikai fellépés

Az ENSZ nem nézhette tétlenül tovább a Balkánon az értelmetlen öldöklést, ezért 1992. május 15-én a Biztonsági Tanács határozatot hozott, melyben 14 napos határidő mellett felszólította a konfliktusban résztvevő feleket a fegyveres összecsapások és az etnikai tisztogatások megszüntetésére, valamint hogy a JNA és a horvát hadsereg csapatait vonják vissza vagy fegyverezzék le. Miután azonban az érintettek elutasították e követelések teljesítését, amerikai, brit és francia nyomásra a Biztonsági Tanács komolyabb lépésre szánta el magát. A május 30-án hozott rendeletében felszólított minden országot, hogy szüntessék meg a Jugoszláviával való kereskedelmi kapcsolatukat, állítsák le a Jugoszláviának szánt pénzügyi átutalásokat, függeszték fel az országgal való légügyi forgalmat, tiltsák meg állampolgáraiknak az országban rendezett sporteseményen való részvételt, hogy minden, a jugoszláv kormány által támogatott tudományos együttműködést függeszzenek fel.

1993-tól változás következett be Amerikában; ebben az évben lépett hivatalba a demokrata Bill Clinton, aki már az elnökválasztási kampányhadjárataiban is hangsúlyozta a Bush-kormányzat Bosznia-politikájának hiányosságát, az emberi jogokért való kiállást. Elnöksége elején egyre nagyobb hangsúlyt kapott a beavatkozás politikája, ezen belül is a légicsapásé. Ezt csak fokozta az 1994. február 5-én, Szarajevó piacterén bekövetkezett robbanás, melyet egy becsapódó szerb gránát okozott; a robbanásban 69 ember vesztette életét és további 200 sérült meg. Egészen 1994 februárjáig a NATO beavatkozása sem volt teljesen biztos, azonban február 28-án megindult az első közvetlen támadása a szerb katonai célpontok ellen. Azonban meg kell jegyeznünk, hogy az USA a helyzet megoldását a helyi szövetségesek kiválasztásában és azok korlátozott katonai támogatásában látta; a helyi szövetségesben az érintett bosnyákokat és a horvátokat vélte felfedezni. 1994. március 18-án Washingtonban az amerikai kormány közvetítésével megkötötték a horvát-bosnyák kettős államszövetségi egyezményeket, melyek értelmében, Boszniában egymással föderációra lépő horvát és muszlim kantonokat hoznak létre. Ennek a horvát-bosnyák szövetségnek megvolt az eredménye; 1994 végére 724 km² területet foglaltak vissza a boszniai szerb erőktől. 1994 őszen már a szerbek kezében lévő horvát repülőterek is hadszíntérré változtak, ezért a BT felhatalmazta a NATO-t, hogy a békefenntartók védelmében szükség esetén a légierőt is bevesse. A NATO ezt meg is tette, azonban ez nem rettentette el Mladic-ékat a harcok folytatásától. Amerika azonban egy idő után abbahagyta a légitámadásokat, mivel annak ténye megosztotta a NATO-t. Emellett az USA továbbra sem akart csapatokat küldeni Boszniába, s ettől kezdve a háború eszkalálódásának megállításán fáradozott;

1994 karácsonyán Jimmy Carter volt amerikai elnök kialakított egy 1995. január 1-jével életbe lépő fegyverszünetet a szerbek és a bosnyákok között. Ez azonban nem volt komolyabb eredmény, mivel még a tűzszünet vége előtt már ki is újultak a harcok, köztük Szarajevó ostroma. Válaszul a NATO légitámadásokat indított, azonban nem sokkal később ezekkel le kellett állnia, mivel a szerbek 1995. május 26-án 370 békefenntartó katonát ejtettek túszul, akiket élő pajzsként használhattak. Ez megszegyenítő volt mind a Nyugat, mind a NATO számára, így francia kezdeményezésre a BT felhatalmazta az ENSZ tagállamait egy további, 12500 fős, a békefenntartókat segítő kontingens létrehozására. A gyorsreagálású erők küldését az USA is támogatta, természetesen amerikai katonák részvételével. Clinton ekkor már egyértelműen az intervenciót támogatta. Mindezek ellenére Mladic-ék folytatták a harcot; 1995. július 11-én bevették Srebrenicát, 8 ezer bosnyák férfit és fiút halomra gyilkoltak és további 23 ezer embert elűldöztek a városból. Az Európai Unió a szerbek visszavonulását és a foglyok szabadon bocsátását követelte, azonban ezzel a szerbek nem sokat törődtek; 1995. július 16-án Mladic bejelentette, hogy a háborút Gorazde, Bihac és Szarajevó bevételeig folytatják. Az ENSZ és a NATO úgy állapodtak meg, hogy amennyiben a szerbek megtámadják akár a békefenntartó csapatokat, akár újabb városokat, a NATO légitámadást indít a szerbek ellen. Augusztus 4-én a horvátok nagyszabású támadást indítottak a szerbek ellen, visszafoglalták tőlük Krajínát, majd segítséget nyújtottak Bihac felmentésében a bosnyák csapatoknak. Ennek tudatában hozta meg az amerikai vezetés az intervencióról alkotott végső álláspontját, mely szerint a szerbek elleni légicsapásokat mindenképpen megindítják. (Ezek voltak az ún. Deliberate Force légitámadások.) 1995. augusztus 30-án hajnali 2 órakor a NATO harci gépei megkezdték a szerb állások bombázását Kelet-Boszniában. 1995. szeptember 1-jén Milosevic kezdeményezésére rövid fegyverszünetet kötöttek. Mikor azonban kiderült, hogy ez mindössze időhúzási taktika, a NATO szeptember 5-én felújította a légitámadásokat, azzal a szándékkal, hogy véglegesen térdre kényszeríti vele a szerbeket. A NATO elérte célját; 1995. szeptember 13-án Milosevic Belgrádba hívta Mladic-ot és Karadzic-ot, akiknél elérte a támadások befejezését. A boszniai szerbek végül elfogadták a NATO követeléseit, s kivonták mind a 240 nehézfegyverüket Szarajevó 20 km-es övezetéből. Ezt követően, szeptember 14-én a NATO légitámadásait hivatalosan is befejezte. Hozzá kell azonban még tennünk, hogy a szerbek visszavonulásához a szeptember második hetében Nyugat-Boszniában indított horvát-bosnyák offenzívája is hozzájárult. 1995. október 5-én a felek megkötötték az általános tűzszünetet, amely október 12-én életbe lépett, s ez által a csaknem 100 ezer ember halálát okozó boszniai háború lezárult. Ezt követően az amerikaiaknak a Boszniában békét fenntartó erőkről kellett dönteniük; az IFOR-csapatokat a

NATO európai erőinek főparancsnokságának alárendelve küldték Boszniába, ahonnan a tervek szerint egy év múlva kivonnák őket. Ez elég optimista elhatározásnak tűnt, azonban ha figyelembe vesszük az Amerikában közeledő választásokat, akkor érthetjük, hogy Clintonnak nem állt érdekében külföldre küldeni amerikai katonákat úgy, hogy nem határozta meg azok hazatérésének idejét. A Boszniában szükséges egyéb feladatokat a tervek szerint különböző nemzetközi szervezetek töltötték be; az ENSZ (menekültek hazatérésének segítése), a Nemzetközi Vöröskereszt (eltűnt személyek és hadifoglyok keresése), az EBESZ (választások megszervezése), a Hágai Nemzetközi Bíróság (háborús bűnösök ügyének tárgyalása), valamint az EU és a Világbank (gazdasági talpra állítás).

A daytoni egyezmény

Az amerikai külügyi államtitkár-helyettes, Richard Holbrooke javaslatára a felek közti béketárgyalások az amerikai Ohio államban lévő Dayton városa melletti Wright-Patterson légitámaszponton vették kezdetüket 1995. november 1-jén. A béketárgyalásokon a felek elfogadták Bosznia-Hercegovina függetlenségét az ország eredeti határaival. Továbbá, Bosznia-Hercegovinát 51-49%-os arányban felosztják egy bosnyák-horvát föderációra és egy szerb autonóm államra. Az előbbi föderáción belül a horvát kisebbséget szintén autonómia illeti. A két országrésznek külön elnöke, parlamentje és kormánya van, közös ügyek azonban (külügy, külkereskedelem, közös haderő) a szövetségi hatóságokat illetik. Szarajevó a bosnyák-horvát föderáció területén található, de ezzel együtt Bosznia-Hercegovina fővárosa marad. Ezek mellett a daytoni egyezmény előírta a fegyveres erők kivonását Bosznia-Hercegovinából 30 napon belül, valamint e fegyverek importálásának 90 napos tilalmát. Az egyezmény értelmében Boszniának, Horvátországnak és Szerbiának együtt kell működnie a háborús bűnökkel és az emberiségi jogok megsértésével vádlottak ügyében a nemzetközi vizsgálattal. Mindezt 1995. november 21-én írta alá Slobodan Milosevic szerb, Alija Izetbegovics bosnyák, Franjo Tuđman horvát államfő, valamint Warren Christopher amerikai külügyminiszter. Másnap a BT érvénytelenítette a fegyverszállítási embargót, valamint a Szerbia-Montenegróval szembeni gazdasági szankciókat. A daytoni egyezményben megfogalmazottakat szintén kimondó békeszerződést 1995. december 14-én kötötték meg Párizsban, melynek jelentőségét az is jelzi, hogy az aláírók között találjuk Bill Clintont, Jacques Chiracot, Helmut Kohlt, John Majort, Viktor Csernomirgyint és Felipe Gonzalezt.

3.5. Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a helyi konfliktusok elemzéséhez, megértéséhez, a sajtóelemzés összefüggéseinek megértéséhez, a történelmi múlt, a kulturális hagyományok ismerete feltétlenül szükséges. A szerbek görcsös ragaszkodása az albánok lakta Koszovó területéhez, illetve a koszovói albánok függetlenségi vágyának megértése szinte lehetetlen lett volna a történelmi előzmények ismerete nélkül. A történelem, az eltérő kulturális gyökerek, hagyományok ismerete mindenképpen hozzátartozik a szerb-albán etnikai konfliktus teljes képének kialakításához. Nyilván nem kizárólagosan, de elég jelentős mértékben ahhoz, hogy egy fejezet erejéig foglalkozzam vele.

Ezzel a történelmi elemzéssel, azt szerettem volna hangsúlyozni, hogy miért vált világszintű válsággóccá Koszovó. Az ott zajló emberiség elleni bűncselekmények mellett, miért vált fontossá a világ, vezető nagyhatalmai számára.

4. A koszovói válság elemzése a véleményvezér magyar sajtóban

4.1. Bevezetés

“Az igazat megvallva ez nem volt egy háború”

Wesley K. Clark tábornok, 1999. szeptember 16.

A Varsói Szerződés felbomlásával, a Szovjetunió szétesésével megszűnt a bipoláris világrend. Az európai biztonság már nem a két szuperhatalom versengésének a függvénye volt. Természetesen a megváltozott körülmények új problémákat generáltak. A hidegháborús korszak veszélyei ugyan eltűntek, de számos új, eddig még nem ismert veszély, kihívás jelentkezett. Az 1989-es közép-és kelet-európai társadalmi és politikai változások megszüntették a NATO európai arcvonalán az általános támadás veszélyét. A korábbi fenyegetések megszűnése azonban, nem vonta maga után a teljes biztonságot, új kockázatok, új fenyegetések jelentek meg, amelyek nagyban eltérnek a már megszokottaktól, ami természetesen nehezíti megoldásukat, kezelésüket. (Lásd 2. függelék⁴⁷) Ezek között első helyre került a stabilitás hiánya Közép-és Kelet –Európában, ami visszavezethető a súlyos gazdasági, társadalmi, politikai nehézségeken túl az etnikai –nemzeti ellentétekre, területi vitákra. Ezek az ellentétek hozzájárultak a különböző válsághelyzetek kialakulásához, több helyen fegyveres konfliktusokat is előidéztek. A koszovói válság ennek élő példája volt. A problémakör nem tekinthető lezártnak, a nemzeti, etnikai feszültségek bármikor felüthetik a fejüket, sőt fegyveres konfliktusok kirobbanását is eredményezhetik.

“1999. március 24-én a NATO ötven éves történelme alatt először bocsátkozott háborúba. A célja nem egy ország volt, hanem egy ember. Slobodan Milosevic, Jugoszlávia szerb vezetője, aki a leginkább felelős a már egy évtizede tartó kegyetlenkedésekért, amely végül Jugoszlávia felbomlásával is járt.” – írja Ivo H. Daalder és Michael E. O’Hanlon: *Wining Ugly, NATO’s War to Save Kosovo* című könyvében. Jóval több, mint százezer embert öltek meg, és milliókat üldöztek el a horvát és boszniai háborúk során az 1990-es években. 1999-ben is hasonló humanitárius katasztrófa fenyegetett Koszovóban. Az előző évi harcokban megközelítőleg kétezer embert gyilkoltak meg, és több százezret üldöztek el otthonaikból. Egy kiteljesedő háború a szerbek és az albánok között, Koszovóban beláthatatlan

⁴⁷ Resperger István: A „Diadal” és egyéb módszerek alkalmazása a nemzeti válságkezelési feladatok megoldásánál. *Hadtudományi Szemle* Bp., 2012. 5. évf. 1-2. szám p 142.

humanitárius tragédiához vezethetett volna, melynek elkerülése végett a szövetség jobbnak látta a beavatkozást, bár egy évtizedig habozott, hogy összecsapjon-e Milosevic-el.

Néha maga a szerb vezér bizonyult lelkes partnernek abban, hogy a térségben megállítsák az erőszakot, de sajnos sokkal gyakrabban volt ugyanennek az erőszaknak a forrása. Több mint egy évig próbálta az Egyesült Államok főbb európai szövetségeseivel elkerülni a katonai összeütközést azáltal, hogy megpróbálták - a megszárlásokért leginkább felelős emberrel-elfogadtatni egy olyan megközelítési módot, amely korábban már Horvátország és Bosznia esetében bevált. Ez Koszovó esetében nem járt sikerrel, mert Koszovó elvesztése, Milosevic bukását jelentette volna, egy olyan NATO szövetséggel szemben, amelyik várakozásai szerint nemsokára megfeneklik azon a vitán, hogy hogyan és milyen mértékben vigyenek véghez egy háborút.

1999. március 24-én, késő este NATO harci gépek elkezdtek a támadást, ami egy rövid bombázóakciónak indult. A hadjárat célja az volt, hogy Milosevic-et újra tárgyalóasztalhoz kényszerítsék, így a NATO módot találhatott arra, hogy megvédje Koszovó albán népességét a szerb kegyetlenkedésektől és a politikai elnyomástól. A 78 napon át tartó légitámadásoknak jogszerűségét sokan vitatták. Nemcsak nemzetközi jogászok fejtették ki ellenérveiket, hanem azok is, akik a támadássorozattal politikai, illetve humanitárius okokból sem értettek egyet. A kérdéssel kapcsolatban három összefüggést lehet megemlíteni: 1. A légitámadások mennyire voltak összeegyeztetve a jelenlegi nemzetközi jogrenddel? 2. A „humanitárius intervenció” fogalmát ismeri-e a nemzetközi jog? 3. Adekvát-e a mai jogrend a 20-21.század nemzetközi viszonyaival? A válasz mindhárom kérdésre nemleges.⁴⁸ A NATO 1999 márciusában – leszámítva a boszniai szerb állások néhány évvel ezelőtti bombázását – történetének első háborúját indította. Nem volt mindegy, hogy ezt jogszerűen tette-e vagy sem, hiszen a nyugati világ legfontosabb demokratikus államainak szervezetéről van szó, amely a Varsói Szerződés felbomlása után az egyetlen katonai szövetségi rendszerként működik a világon. Másfelől, a NATO éppen a légi háború heteiben készült 50. születésnapjának megünneplésére, aminek a szövetség vezetői meglehetősen nagy jelentőséget tulajdonítottak. A washingtoni ünnepségek előkészítése során többek azon aggódtak, hogy vajon képes lesz-e a tizenkilenc tagállam egységesen hitet tenni egy olyan légi hadjárat mellett, amelyet az ENSZ Alapokmányával ellentétes módon indítottak. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy ebben az időszakban dolgozták ki a NATO új „stratégiai koncepcióját”, amely egyértelműen arra volt hivatott, hogy hosszú évekre meghatározza a szövetség ideológiáját, céljait, feladatait, cselekvésének

⁴⁸ Valki László: A koszovói válság és a humanitárius intervenció Acta Humana, 2002. 46-47. szám p.136

határait, korlátait. Az amerikaiak azt szerették volna elérni, hogy a koncepció egyértelműen kimondja: a NATO a jövőben akkor is fegyveres erőt alkalmazhat a határain kívül, ha az ENSZ BT-től nem kapna erre felhatalmazást. Amivel a szövetség Oroszországnak és Kínának marginális helyet jelölt volna ki a világpolitikában. Kinyilvánította volna azt is, hogy a NATO most már véglegesen (nemcsak Koszovó esetében) szakít az 1945-ben létrejött nemzetközi jogrenddel, és az elkövetkezőkben is fenntartja magának a jogot annak eldöntésére, mikor alkalmaz határain kívül fegyveres beavatkozást. Szerencsére az európaiak bölcsőbbek voltak, mint tengeren túli szövetségeseik, és hosszas diplomáciai csatározások után elérték, hogy az új koncepció öt különböző helyén is hangsúlyozzák a nemzetközi jog fontosságát, valamint az ENSZ BT szerepének „elsődlegességét”, fontosságát.⁴⁹ Az alapítók úgy képzelték el, hogy ez a jogrend valóban működni fog, s az agresszorokkal szemben az ENSZ majd fegyveresen beavatkozik. Előírták, hogy a tagállamoknak – a BT-vel kötendő megállapodások alapján – fegyveres erőket kell szervezet rendelkezésére bocsátaniuk, illetve légierejük meghatározott részét készenlétkben kell tartaniuk. Ezek irányítását az öt nagyhatalom vezérkari főnökeiből vagy azok képviselőiből álló vezérkari bizottság látta volna el. Ez az ideálisnak tűnő jogrend az elmúlt ötven év alatt nem sokat változott. A vezérkari bizottságot ugyan felállították, amely egy ideig ülésezett is, azok a megállapodások azonban, amelyek alapján a tagállamok a BT rendelkezésére bocsátották volna a haderőik meghatározott részét, nem jöttek létre. A vezérkari bizottság által vezetendő közös haderő sem állt fel. Helyébe más nem lépett, az úgynevezett békefenntartó erők nem tartoztak ebbe a kategóriába. Ezeket a békefenntartó erőket a BT ajánlásaival telepítették egy-egy konfliktus övezetbe, de mindig csak konkrét felajánlás alapján, a befogadó államok egyetértésével. Ahogy a fentiekből is látszik, az 1945-ös jogrend nagyon egyszerű, de meglehetősen szigorú szabályokat tartalmazott, mely szerint fegyveres erőszakot csak önvédelemből vagy a BT határozata alapján lehetett alkalmazni, semmilyen kivételt nem ismerve. Teljesen közömbös volt az erőszak alkalmazásának célja, indoka, a védett emberi értékek érvényesítése. Ez a jogrend senkit sem hatalmazott fel arra, hogy a saját elhatározásából egy másik államban fegyveres erővel lépjen fel az alapvető emberi jogok érvényesítése, a demokratikus viszonyok létrehozása, vagy bármilyen más ügy, (ürügy) érdekében.⁵⁰

A koszovói válság több szempontból is fontos esemény volt, nemcsak a nemzetközi-európai politikai életben, hanem a hazaiakban is. Egyrészt fenn állt az eszkalációs, a humanitárius katasztrófa veszélye, másrészt jelentős kihívást jelentett a bővítés előtt álló NATO-nak, amely

⁴⁹ Valki László: A koszovói válság és a humanitárius intervenció Acta Humana, 2002. N 46-47. szám p.137

⁵⁰ ua. .p. 139

fennállása óta nem vett részt európai fegyveres konfliktusban. Harmadrészt ebben az időszakban voltak a közép-kelet európai országok és Oroszország társadalmi átalakulásuknak, európai integrációs folyamatuknak jelentős szakaszában.

A NATO csatlakozás szempontjából Magyarország számára is különösen nagy próbatételt jelentett a koszovói válság, hiszen az események a csatlakozást megerősítő népszavazás után, de még a hivatalos csatlakozás előtt kezdődtek meg és erősödtek fel. A magyar közvélemény számára sem volt közömbös, hogyan csatlakozzunk a NATO-hoz, már tagok vagyunk, s a NATO garantálja-e Magyarország biztonságát, vagy szomszéd országként esetleg belesodródunk a válságba. Számos nyitott kérdés volt ebben az időszakban, s ennek rendkívül érzékeny része volt mind az európai, mind a magyar közvélemény támogatásának elérése, hiszen ez a válság, a közvetlen közelségben fenyegetett. Ezért kulcsszerepe volt a kommunikációnak, a sajtónak. Magyarországon ebben az időszakban a média már a sajtószabadság alkotmányos elvén, törvényben rögzítetten, a hírverseny piaci körülményei között működött, ám valójában először találta magát szemben európai, hazánkat is veszélyeztetett politikai-katonai helyzettel.

Vizsgálatom alapjául a négy legolvasottabb, legnagyobb és legfontosabb véleményvezér magyar napilap: a Népszabadság, a Magyar Hírlap, a Magyar Nemzet és a Népszava, koszovói válsággal kapcsolatos cikkei szolgáltak. Lévén napilapokról van szó elengedhetetlen a politikai orientáltság szerinti csoportosítás is: a Magyar Hírlap liberális, a magát mértéktartónak nevező, de a baloldalhoz sorolható Népszabadság, a baloldali Népszava, és a jobboldali, konzervatív, Magyar Nemzet.

A konkrét elemzés megkezdése előtt, fontosnak tartom, hogy a négy napilap értékrendjéről, politikai elkötelezettségéről, olvasótáboráról, példányszámáról egy rövid összefoglalót készítsek, mivel ezek a paraméterek pontos képet adhatnak az újság olvasóiról, a lapok által megcélzott közönség értékrendjéről, ízlésvilágáról, politikai hovatartozásáról. A **Magyar Nemzet** a hagyományos konzervatív értékrendet tekinti alapelvének. Indulásakor (1938), a lap mérsékelt konzervatív beállítottsággal rendelkezett, de konkrét párthoz való kötődése nem volt. (Pethő Sándor, gróf Andrássy Gyula eszméi iránti feltétlen elkötelezettségét leszámítva.) Az egypártrendszeri időkben nyilvánvaló volt a politikai kötődése, ami egyértelműen nem illett a lap eredeti hagyományaihoz. A rendszerváltást, majd az 1996-os felvásárlást követően, felvethető a tulajdonos Postabank állami jellegénél fogva, az aktuális vezető pártok (1998-ig az MSZP-SZDSZ, 1998-tól a FIDESZ) esetleges hatása a lapra. Olvasótáborra többnyire idősebb, vagy középkorú, polgári állásban dolgozó, konzervatív beállítottságú olvasókból kerül ki. A lap vállaltan nem a semleges hírközlést célozza meg,

hanem fontosnak tartja a hírek leírása mellett a véleménynyilvánítást is. Jobboldali elkötelezettsége minden véleményműfajú írás esetén világos, de nem zárkózik el más, vitaindítónak tekinthető cikkek közlésétől sem. Érdekes jellegzetessége, hogy a logója a kezdetektől fogva nem változott, ugyanaz a betűtípus (bodoni antiqua), amellyel, az 1848-as forradalomban kinyomtatták a Tizenkét pontot. Több napilappal ellentétben máig nem színes. Az általam vizsgált időszakban a **Magyar Nemzet** példányszáma a következőképpen alakult: **1998. év II. félévében: 37.492, 1999. év I. félévében pedig: 36.124 példány** jelent meg.⁵¹ A **Népszabadság**, a vizsgált időszakban Magyarország egyik legnagyobb példányszámú politikai napilapja. Budapesti és országos kiadásban jelenik meg a hét hat napján, váltakozva más-más regionális oldalakkal, színes, tematikus mellékletekkel. Az újság a rendszerváltásig a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) központi lapjaként működött. 1956 óta jelenik meg ezzel a címmel, a Szabad Nép utódként. A Népszabadság az 1956 utáni konszolidáció megteremtésének jelentős tényezője lett, széleskörű elterjedését annak is köszönhetette, hogy egyesítette a pártlap és az úgynevezett tömeglap jellegzetes vonásait. „Az egykori központi pártlap 1990-ben lényegében a politikai támadások elől menekült a privatizációba, hiszen az MSZMP jogutód MSZP tulajdona volt, így az államosítás, de legalábbis vagyonszármaztatási eljárás fenyegette. A szocialista párt ezért előbb, 1990. március 22-én átadta a lapjogokat az általa létrehozott Szabad Sajtó Alapítványnak, majd az alapítvány beaportálta a német Bertelsman AG. 40 százalékos részvényével létrehozott Népszabadság Rt.-be. A Bertelsman AG. A kezdetektől fogva többségre törekedett a Népszabadság Rt.-ben, s ez fokozatosan sikerült is, előbb a részvények felét majd 1998-ban, az Orbán-kormány idején már a részvények kétharmadát szerezte meg.”

A **Népszabadság** példányszámai a vizsgált időszakban a következőképp alakultak:

1998.II. félév: 223.226, 1999.I. félév 220.800 példány.⁵²

Olvasóbázisát egy balközépre zárt, baloldalinak mondható, érettségizett, egyetemest végzett középréteg alkotja.

A 1968-ban alapított **Magyar Hírlap** kezdetben a kormány félhivatalos lapja volt, de nem volt kifejezetten pártlap. A rendszerváltás után is megmaradt ez az öröksége, baloldali, balliberális lapként tartották számon. A lapot az állami kiadótól átvevő Magyar Hírlap Rt. többségi tulajdonát fokozatosan a Mirror-csoport szerezte meg, ám 1992-ben a

⁵¹ Juhász Gábor: Az országos minőségi napilapok piaca, 1990-2002. Médiakutató 2003, tavasz p.2

⁵² Ua. p.3

részvénycsomag nem az államhoz, hanem Jürg Marquard svájci sajtócézárhoz került, majd 1993-as év végén a magyar vállalkozásokat kivásárolva kizárólagos tulajdonos lett. Az elsősorban szórakoztató magazinokban utazó Marquardot az 1998-as választások után megkörnyékezte az Orbán –kormány, hogy megvennie a csökkenő példányszámú lapot, de Marquardot nemet mondott, pedig az újság jelentősen vesztett olvasótáborából. Majd két évvel később, 2000 decemberében mégis eladta az ugyancsak svájci Ringier-csoportnak.

A **Magyar Hírlap** példányszámai a vizsgált időszakban a következőképp alakultak:

1998.II. félév: 37.949, 1999.I. félév: 37.254 példány.⁵³

A **Népszava** nagy múltú magyar baloldali politikai napilap. Eredetileg a Magyar Szociáldemokrata Párt (MSZDP) lapja volt, majd 1948-tól 1989-ig, a szakszervezeteké. A rendszerváltás után zavaros körülmények között privatizálták, majd 1993-ban vette meg a Vico vállalatcsoport feje, Fenyő János, aki jelentősen átalakította a lapot. Miután 1998-ban meggyilkolták, özvegye eladta a lapot. Különbőféle tulajdonosok és ideológiai helykeresés után 2005-től Kapolyi László anyagi támogatásával, „szociáldemokrata napilap” alcímmel jelenik meg. Annak ellenére, hogy a lap politikai identitása egyértelmű, minden véleményt közöl, amennyiben az megfelel a szakmai követelményeknek, s nem ütközik alkotmányba. A publicisztikáiban ismerteti álláspontját, a hírszerkesztésében a „hír szent, a vélemény szabad” elvét követi. A hírek túlnyomó többségét a hírügynökségektől gyűjti, de a lap főképp a hír háttérének bemutatására fókuszál. Mivel a Népszava a rendszerváltás előtt szakszervezeti lap volt, az 1990-es váltást követően tulajdonképpen olvasóbázisát elveszítette. 1994 után az újság erősen liberalizálódott, s az újrafogalmazás után az olvasókat ma egy balközépre zárt, baloldalinak definiálható, érettségizett, egyetemet végzett középréteg alkotja.

A **Népszava** példányszámáról a vizsgált időszakban a következőképp alakult:

1999.I. félév: 46.061

A fenti példányszámokból egyértelműen kiderül, hogy a Népszabadság jutott el legnagyobb mértékben az olvasókhöz, a másik három napilap olvasóközönsége összességében nem érte el a Népszabadság által produkált számot. Ebből az egyszerű számadatból logikusan következik, hogy az újság által megfogalmazott vélemények, hírek, sokkal több emberhez eljutottak, így a nagy számok törvénye alapján nagyobb hatást tudtak gyakorolni a közvéleményre is. Főképp, ha figyelembe vesszük Lazarsfeld kétlépcsős elméletét (2. fejezet), mely szerint a különböző médiumokból érkező információ csak áttételesen, két lépcsőben befolyásolja az emberek gondolkodását, hiszen elsősorban a környezetükben élő véleményvezérekre, a család, a

⁵³ Juhász Gábor: Az országos minőségi napilapok piaca, 1990-2002. Médiakutató, 2003 tavasz p.4

munkahely, a baráti társaság tekintélyes tagjára hallgatnak; éppen ezért, ebben az értelemben a személyközi kommunikáció véleménybefolyásoló hatása sokkal nagyobb lehet, mint a tömegkommunikációé. Egyedül abban az esetben nem, ha az adott véleményvezérnek tartott személy, egy adott sajtóorgánumból informálódik, így az adott médium által közölt hírek felerősödhetnek, s az olvasótáboron kívül sokkal több emberhez eljuthatnak. Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy mind a négy napilap értékrendje, politikai beállítódása szerint megcéloz egy bizonyos olvasótábort. Mindegyik napilapnak megvan az olvasóközönsége, akiknek a befolyásolása nem tekinthető klasszikus értelemben vett befolyásolásnak, inkább csak a már kialakult vélemények egyfajta megerősítésének. Hiszen egy adott olvasóközönség csak azzal az információval tud azonosulni, ami az ő attitűdjével azonos, s kerüli a disszonáns helyzeteket, információkat, kerül minden olyan helyzetet, ami az ő világvéleményével nem azonos, mert túl sok kognitív energiát kötne le, ami egy átlagos élethelyzetben nem biztos, hogy mindenki számára bevállalható lenne. (Klapper, szelektív észlelés elmélete, 2. fejezet). Az általam vizsgált négy napilap híryanagának nagy része, különböző hírügynökségektől érkezik a lapok szerkesztőségébe. Naponta mérhetetlen mennyiségű hírdömping áll rendelkezésükre, de azt hogy egy adott hírmédium szerkesztősége mit választ, miből „csinál hírt”, az csakis rajtuk múlik. Egy politikai napilap elsősorban nem azt szabja meg, hogy mit gondoljunk, hanem azt hogy miről gondolkodjunk. Magával a hírek kiválasztásával, bemutatásával, a szerkesztők, újságírók fontos szerepet játszanak a politikai valóság formálásában. Nem mindegy mit tűznek napirendre, vagy mit hallgatnak el. (Napirendelmélet, 2. fejezet.) Nemcsak a hírről értesülhet az olvasó, hanem arról is, hogy milyen jelentőséget tulajdonítanak neki. A gyakran ismételt, bizonyos kontextusban szerepeltetett híryanagoknak célzott szerepe van, azok hordozhatják az információk javát. A lapok felállítanak egy bizonyos fontossági sorrendet, egyfajta értékhierarchiát, bizonyos eseményeket fontosnak tartanak, másokat elhallgatnak. Nem mindegy mi kerül a lapok címlapjára, hányadik oldalon folytatják az adott cikket, s azt milyen terjedelemben adják közre. Az sem mindegy mennyire figyelemfelkeltő a cím, milyen betűnagysággal, betűvastagsággal szedték, a többi cím közül mennyire kiemelkedő, s nem utolsó szempont az sem, hogy van-e mellette fotó, s ha igen, az milyen hatásadás-technikával készült. Egy háborús konfliktus esetén nagyon nem mindegy az adott lap szóhasználata, kerüli, vagy inkább használja a háborús retorikát. A szavak, mondatok elsődleges jelentéstartalmán túl, még milyen többletjelentést sugallnak. A szavak, szóösszetételek használatának meglehetősen nagy súlya van egy adott cikkben, de természetesen az sem mindegy, hogy mi olvasók, hogyan értelmezzük. Nagy kérdés, hogy mi történik akkor, amikor elkezdjük olvasni az

újságban szereplő cikkeket. A hermeneutikai (értelmezéstan) hagyomány a kommunikációs folyamatot az olvasók nézőpontjából szemléli, még akkor is, ha a folyamat egészét vizsgálja. A különböző sajtótermékek szövegei, a feladótól és annak szándékaitól elszakított üzenetekként jelennek meg. Amikor filmet nézünk, vagy regényt olvasunk, akkor sem arra gondolunk elsősorban, hogy az író, rendező mit akart kifejezni, hanem rögtön elhelyezzünk a saját értelmezési tartományunkba, s abban próbáljuk értelmezni. Ugyanez érvényes az újságcikkekre is. Amikor megkapjuk az „üzenetet”, szabadon dönthetjük el, mit is jelent számunkra. Természetesen a háttérben ott van minden előzetes tudásunk, ismeretanyagunk, tapasztalatunk. Nagy kérdés, hogy mit jelent valamit megérteni, s hogy hogyan jutunk el valaminek a megértéséig, értelméig.

A szöveg és az olvasás segítségével szeretném megközelíteni ezt a problematikát. A szöveg többjelentésű jelek, szavak oly módon összeálló szövege, ami által növekszik a jelentéslehetőségek száma, így a legtöbb szöveg poliszemantikus, sokjelentésű, s egy folyamatosan változó rendszer, mivel a szavak idővel, társadalmanként, kultúránként eltérő értelmezést is kaphatnak. Amikor olvasunk, egyben „ötvözzük”, a legkülönbözőbb elemeket rakjuk egy új egységbe. Az olvasás során a szövegünk azáltal kap jelentést, hogy elemei összeérnek a fejünkben, ahol már ott van minden előzetes tapasztalatunk, tudásunk, kialakult véleményünk, így tehát az a jelentés, amit megkapunk egy regény, vagy egy cikk olvasásakor, az keveréke azoknak az elemeknek, amelyeket az olvasáskor magunkkal viszünk és azoknak a kifejezési elemeknek, amelyeket a szövegben találunk.

Azoknak az előfeltételeknek a jelölésére, amelyek rendelkezésünkre állnak, amikor egy szöveget próbálunk megérteni, egy hermeneutikai gyűjtőfogalom, a **megértési horizont**⁵⁴ szolgál. Amikor egy új szöveggel találkozunk, legyen az egy regény vagy egy napilap legfrissebb száma, akkor mindig korábbi, hasonló szövegekkel kapcsolatos tapasztalatainkat használjuk fel. Bizonyos elvárásokkal nyitjuk ki az újságot arra nézve, hogy mit fog tartalmazni. Ezek az elvárások döntően befolyásolják, hogyan fogadjuk, s értelmezzük azt, amit olvasunk. Ebben az esetben az olvasók **elvárási horizontjáról**⁵⁵ beszélhetünk.

⁵⁴ Jostein Gripsrud: Médiakultúra, médiatársadalom. Új Mandátum Könyvkiadó Budapest, 2007. p.126.

⁵⁵ u.a.

4.2. A koszovói válság 1998. július 30. és 1998. október 21. közötti időszakának főbb szakaszai, kiélezett kérdései

Elemzésem során a márciusi bombázásokig terjedő időszakra fókuszáltam, mivel a magyar vonatkozások miatt ez volt a leglényegesebb időszak, itt lehetett leginkább nyomon követni azokat a kérdéseket, amelyek kutatásom gerincét képezték.

Az 1998. július 30. és 1998. október 21. közötti időszakot három jelentős periódusra osztottam: az első július végétől, október 3-ig tartott, addig, ameddig még a NATO nem kezdte meg a közvetlen felkészülést a támadásra. Ez alatt az időszak alatt a szövetség megpróbálta elérni, hogy a válságot békésen rendezzék, politikai, diplomáciai úton, de mivel ez nem sikerült, október 3-án az Egyesült Államok elszánta magát a támadásra. Magyar Hírlapban jelent meg aznap: „Amerika elszánta magát, a NATO kivár”, „Az Egyesült Államok elszánta magát a koszovói helyzet megoldására” – ezt Eileen A. Malloy amerikai helyettes külügyi államtitkár jelentette be. A Magyar Nemzet „A NATO kész a bevetésre” – egyértelmű, rövid címe, nem hagy semmi kétséget a NATO szándéka felől. A Népszava már képszerűbben fogalmazott: „Csak egy lépésre a légi csapástól”. A Népszabadság is hasonlóan érzékeltette a közeli támadás esélyét: „Egy lépésre a támadástól” címmel jelent meg cikk a témáról. A második periódus október 3-tól- 13-ig tartó időszak. Ez alatt a tíz nap alatt, Richard Holbrooke, Szlobodan Miloseviccsel tárgyalt, és próbált eredményeket elérni.

10.13-án a NATO brüsszeli ülésén határozatot hozott, Magyarországtól pedig korlátlan légtérhasználatot kért. Magyar Hírlap e napon megjelenő cikkei is hűen visszaadják az ülésen elhangzottakat „Milosevic még egy nap haladékot kapott”, „Korlátlan légtérhasználatot kér a NATO”, „Részleges eredmények a maratoni belgrádi tárgyalásokon”. „Richard Holbrooke részleges eredményeket ért el tegnapi Szlobodan Milosevic, jugoszláv elnökkel folytatott maratoni és idegölő tárgyalásain, a koszovói rendezésről. Holbrooke, ezért azzal a kéréssel utazott Brüsszelbe, a NATO-tanácsülésre, hogy a testület halassza el 24 órával a fegyveres erők aktivizálási parancsát.”, „Csütörtök 0 órától kéri légterünk megnyitását”. A Magyar Hírlap részletes beszámolója után a Népszava meglehetősen szűkszavúan számolt be az amúgy fajsúlyos eseményekről: „Brüsszelben meghozta döntését a NATO”, a Népszabadság hasonlóképpen szűkszavúan, kimérten fogalmazott: „Belgrád újabb haladékot kapott”.

Az utolsó, harmadik periódusa a vizsgált időszaknak 10.21-ig tart, ebben a szakaszban a legfontosabb történés, a légtérhasználati engedély országgyűlés általi megszavazása. Az utolsó mozzanat, hogy a T. Ház elhalasztja a szavazást azzal kapcsolatban, hogy a kialakult

helyzetben, a Boszniában szolgáló műszaki alakulatok páncélos járműveit nehézgéppuskákkal szerelik-e fel. A négy napilapban megjelent cikkek már a címeikben is egyértelműen tény

„SFOR-katonák helyzete: elhalasztották a módosítást” – Magyar Hírlap, 10. 21.

„A parlament később dönt a fegyverekről” – Népszava, 10. 21.

„Elhalasztott döntés a fegyverekről” – Népszabadság, 10. 21.

„Nincs döntés az okucani alakulatról” – Magyar Nemzet, 10. 21.

Ennek az időszaknak egyik fő eleme volt a kormányzat, a különböző kormányiszervek kommunikációjának vizsgálata. A szakszerűség, átgondoltság, tervezettség mind szempont volt a vizsgálat során. A legkritikusabb, legfontosabb része talán az volt a vizsgálatnak, hogy a kormányzati szervek hogyan tudják elfogadtatni azt, hogy Magyarország éppen akkor törekszik a NATO-tagságára, amikor a NATO egy háborúba készül lépni. Ebben az időintervallumban kvalitatív elemzéssel vizsgáltam át azokat a témákat, amelyekkel leginkább foglalkozott a sajtó, majd kvantitatív szempontok alapján értékeltem, hogy hány cikk jelent meg a témában, s időben milyen eloszlásuk volt. **A három szakaszon belüli cikkeket, hét meghatározó kérdés köré igyekeztem csoportosítani:**

1. Hogyan változik a készülő csapással kapcsolatban az orosz álláspont?
2. Mi az ENSZ szerepe, adtak-e engedélyt a NATO-nak a közvetlen beavatkozásra, milyen határozatokat hoztak?
3. A Milosevic-rezsim, hogyan reagál az egyes történésekre?
4. A NATO-nak, milyen követelései vannak Jugoszláviától, milyen fenyegetéseket alkalmaz, milyen feltételeket szab a beavatkozáshoz?
5. A magyar szerepvállalás kérdése: mivel járulunk hozzá egy esetleges akcióhoz, változik-e a magyar álláspont a három szakasz alatt?
6. Milyen a magyar politikai élet szereplőinek véleménye, hozzáállása a beavatkozáshoz?
7. Milyen feltételeket szabunk a részvételünkhöz egy esetleges akció esetén?

Hogyan változik a készülő csapással kapcsolatban az orosz álláspont?

Az orosz álláspontról az újságok nagyon keveset írtak. Oroszország végig a szerbek mellett állt ki, ellenezte azt, hogy a NATO katonai úton rendezze a válságot, Magyarország viszont, mint leendő NATO-tag ki kellett, hogy álljunk az Észak-atlanti szövetség véleménye mellett. A tényeknél maradva mindenképpen említésre méltó, hogy sem a cikkek címeiben, sem az alcímeiben, sem a kiemelt részben nem említették az orosz álláspontot. Egyedül a Népszava egyik cikkének fejrésében (kopf) találtam egy semleges mondatot: „Belgrádban tárgyal

Ivanov külügyminiszter.” A cikkek többi részét vizsgálva természetesen találhattunk Oroszország álláspontjáról szóló részeket, de kiemelt helyet a Népszaván kívül egyik lap sem szánt a témának. Az orosz politikusok a lehető legdiplomatikusabban nyilatkoztak végig arról, hogy mindenképpen a politikai rendezés mellett, és a légi támadások ellen vannak. Ennek megfelelően a vizsgált időszakban a négy napilap is meglehetősen semleges hangnemben foglalkozott velük. Nem használt egyikük sem túlzottan erős kifejezéseket, nagy érzelmeket. Mindannyian igazodtak az orosz politikusok meglehetősen diplomatikus stílusához. “Oroszország, valószínűleg megvétózná a NATO katonai fellépésének tervét a Biztonsági Tanácsban. Nagy-Britannia korábban köröztetett ilyen határozatot, ám Oroszország azt már a hathatalmi összekötőcsoport ülésén megvétózta.” – Népszava, 8. 17.

“Igor Ivanov, az új orosz külügyminiszter, Jugoszlávia területi integritásának fontosságát hangsúlyozta és arra figyelmeztetett, az erő alkalmazása kiterjedt háborút okozhat, amelynek beláthatatlan következményei lehetnek a Balkánon és az Európai Unióban.” – Népszabadság, 9. 24.

“Az orosz nagykövet úgy véli, hogy sem erő alkalmazásáról, sem további szankciókról nem döntöttek.” – Népszabadság, 9. 25.

Az első időszakban csak a Népszabadság és a Népszava jelentetett meg az orosz állásponttal kapcsolatos cikkeket. Míg a Népszava cikke csak találgatásokat tartalmaz, a Népszabadság már fontos, első vonalbeli politikusoktól idéz. A hangsúly mind a három cikkidőszakban azon van, hogy Oroszország teljesen a katonai megoldás ellen foglal állást. Hangvételük inkább semleges, diplomatikus.

“Belgrád és Moszkva egyetért abban, hogy a vitás kérdések csakis politikai eszközökkel rendezhetők, és elfogadhatatlan a Jugoszláviával szembeni katonai fenyegetés. Az orosz külügyminiszter azzal a szándékkal érkezett néhány órára Belgrádba, hogy a londoni tanácskozás előtt megkísérelje rávenni a jugoszláv elnököt az ENSZ BT által támasztott követelések maradéktalan teljesítésére.” – Népszava, 10. 09.

“Oroszország ismét leszögezte, hogy határozottan ellenzi az erőszakos megoldáskeresést.” – Népszava, 10. 10.

“Jevgenyij Primakov orosz kormányfő, úgy nyilatkozott: a katonai akció nagyon vissza fogja vetni a NATO és Oroszország kapcsolatait, veszélybe sodorja az elmúlt években kötött együttműködési megállapodásokat.” – Magyar Hírlap, 10. 10.

“Az orosz külügyminiszter szerint, ha a NATO az ENSZ hozzájárulása nélkül mér csapásokat Jugoszláviára, akkor azt a világszervezet alapokmánya értelmében agresszióknak kell minősíteni.” – Népszava, 10. 12.

A vizsgált időszak második szakaszában, megnőtt e téma köré csoportosítható cikkek száma, ahogy a feszültség nőtt, egyre inkább kiéleződött az ellentét az orosz és a NATO-álláspont között. A Népszava itt már nem csak találgat, hanem az egyre keményebb orosz háborúellenes álláspontot próbálja- az orosz politikusokhoz hasonlóan - diplomatikusan, ám már kissé erőteljesebb megfogalmazással közölni. Az „elfogadhatatlan”, „maradéktalan teljesítés”, „határozottan ellenzi”, „agresszió” szavak nyomatékosító, határozott kifejezések, amelyek már egyértelműen jelzik az oroszok egyre markánsabb állásfoglalását.

A Magyar Hírlap szintén az orosz ellenreakciót próbálta kiemelni, s hogy még plasztikusabbá tegye, az orosz kormányfő nyilatkozatát idézi a cikkben.

A harmadik szakaszban már csak egy-egy cikket jelentetett meg a Népszabadság kivételével a három másik újság. A Népszava és a Magyar Hírlap fontosnak látta kiemelni, hogy Oroszország már válaszlépéseket tervez egy esetleges NATO akció-esetére, de még mindig inkább semlegesen tájékoztatnak, semmint véleményt mondjanak ezzel kapcsolatban. A Magyar Nemzet pedig inkább csak a pozitívumokra koncentrálva az enyhülő orosz álláspontról írt, illetve arról, hogy orosz ellenőrök is lesznek a koszovói térségben, akik majd ellenőrzik az ENSZ határozatainak betartását.

Mind a négy újság leginkább semlegesen és a többi témában megjelent cikkekhez képest keveset írt az orosz álláspont változásáról. Nem igazán mertek állást foglalni sem mellettük, sem ellenük: „Továbbra is más hangot ütött meg Moszkva: Primakov szerint a NATO jugoszláv hadműveletei nagymértékben visszavetnék az orosz-NATO kapcsolatokat, tragikus hibának minősítette a tervezett csapást. Úgy vélte, hogy az akció nemcsak a térség helyzetét élezné ki, hanem az orosz-NATO kapcsolatokat is, s ezért Moszkva határozottan ellenzi a katonai beavatkozást. Igor Szergejev orosz védelmi miniszter pedig úgy nyilatkozott, hogy Oroszország a lehetséges válaszlépések több változatát készíti elő, amelyről csak abban az esetben születik döntés, ha a NATO csapást mér Jugoszláviára. Oroszország hazahívott Brüsszelből 2 magas rangú, a NATO-hoz akkreditált tisztségviselőt.” – Népszava, 10. 13.

“Moszkva már a tanács döntése előtt kifejezésre juttatta, hogy nem tartja helyénvalónak az erő alkalmazását Jugoszlávia ellen, és hazarendelte NATO-nagykövetét.” – Magyar Hírlap, 10. 13. “Oroszország külügyi szóvivője tegnap nyilatkozatban szögezte le, hogy nagy számban kíván ellenőröket küldeni Jugoszláviába.” – Magyar Nemzet, 10. 17.

Mi az ENSZ szerepe? Adtak-e engedélyt a NATO-nak a közvetlen beavatkozásra, milyen határozatokat hoztak?

Az ENSZ szerepét meglehetősen kevés cikk emelte ki. Leginkább a Biztonsági Tanács kapcsán szóltak az ENSZ-ről, a határozatairól, vagy arról, hogy már nincs szükség arra, hogy az ENSZ hatalmazza fel a NATO-t a támadásra. A Népszabadságban olvashattunk arról is, hogy mit is tartalmazott az ENSZ határozati javaslata: “Vessenek véget a koszovói katonai akcióknak, Belgrád vonja ki katonai rendőreit és engedje vissza a menekülteket. Többek között erre szólítja fel Jugoszláviát az a határozati javaslat, amelyet három nyugati nagyhatalom készített elő a Biztonsági Tanács tegnapi ülésére” – Népszabadság, 9. 24.

“Volker Rühe szerint nem kell ENSZ-mandátum” – Népszava, 9. 26.

“Az Egyesült Államok elszánta magát, nem szükséges további ENSZ határozat a katonai akcióhoz” – Magyar Hírlap, 10. 03.

Mind a Magyar Hírlapban megjelent mondat, mind a Népszava alcíme azt sugallja az olvasó felé, hogy nemsokára elkezdődhet a támadás, a nagyhatalmak türelmetlenek, és a probléma minél előbbi megoldását sürgetik. Ez persze jelenthet rosszat is, hiszen ki akarna belefutni meggondolatlanul egy háborúba.

Ez a három cikkrészlet, amely kiemelt helyen szerepelt az újságokban, viszonylag semleges hozzáállást mutat. A Népszava címében ezzel szemben érezhető egy kis negatív felhang. A Népszabadság viszont a megszokott, tárgyilagos, objektív hangnemben tudósít ebben a témában is.

A Milosevic-rezsim reagálásainak vizsgálata

A legkevésbé a szerbek akarták, hogy beavatkozzanak a belügyeikbe, még ha a humanitárius katasztrófák, és az országban történő kegyetlenkedések, borzalmas állapotok okot is adnak a beavatkozásra. Ezt bizonyítja a szerbek reakciója:

“Zivadin Jovanovics jugoszláv külügyminiszter indokolatlannak nevezte a NATO esetleges koszovói beavatkozással kapcsolatos mérlegeléseit, a vajdasági magyar katonák behívásával kapcsolatban pedig kijelentette: Jugoszlávia nem fogadja el, hogy a kisebbségeket a Jugoszlávia belügyeibe való beavatkozás ürügyéül használják fel. A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság határainak védelme mindenkinek egyformán kötelessége.” – Magyar Hírlap, 08. 11.

A szerb reakcióval kapcsolatos írások arról szólnak, hogy a szerbek minden eszközzel védekeznek a NATO támadása ellen, illetve, hogy milyen eredménnyel zajlanak a tárgyalások Milosevic és Holbrooke között.

Az első szakaszban leginkább azt emelték ki az újságok, hogy a szerbek nem gondolkodnak békés megoldásban, felveszik a harcot: “Nikola Sainovic egy tisztavató ünnepségen kijelentette: a hadsereg mindenáron megvédi az ország szuverenitását.” – Népszava, 8. 17.

“Belgrád dacol” – Magyar Hírlap, 9. 28. “ A jugoszláv hadsereg komolyan veszi a NATO fenyegetéseit, az ország légterének bármilyen megsértésére válaszol, s támadás esetén “minden rendelkezésre álló eszközzel védekezni fog.” – Magyar Nemzet, 9. 28.

Első olvasásra úgy tűnik, mintha ebben a témában is igyekeznének a lapok semlegesek maradni, azonban szóhasználatukkal - “mindenáron megvédi”, “dacol”, “minden rendelkezésre álló eszközzel védekezni fog” – a totális ellenállás sugallatával, inkább ellenszenvet, mint szimpátiát keltenek az olvasóban. “A Tanjug jugoszláv hírügynökség szerint Holbrooke ma folytatni kívánja belgrádi tárgyalásait.” – Magyar Hírlap, 10.13. “Szlobodan Milosevic elnöknek egyelőre sikerült elhárítani az országot fenyegető NATO-légítámadás veszélyét. Milosevic közölte: Belgrád elfogadja, hogy az ENSZ kétezer civil megbízottja felügyelje a koszovói albánokkal kötendő megállapodást.” – Népszabadság, 10. 14. “Aláírták a megállapodást Jugoszláviával”, “Javier Solana Belgrádba érkezett, ahol aláírták a NATO és Jugoszlávia egyezményét” – Magyar Hírlap, 10. 16.

A napilapok közül egyik sem tartott semmit sem olyan fontosnak a második szakaszban a szerb reakciókkal kapcsolatban, amit esetleg a címben, vagy a „kopf”(fej) részben kiemelt volna. A harmadik szakaszban főleg a tárgyalásokkal kapcsolatban kerültek kiemelt helyre a szerbek. A lapok stílusa semleges maradt, talán egy kicsit mérséklődött a szóhasználat. A Népszabadság azonban kételkedőnek tűnik: “Milosevic elnöknek egyelőre sikerült elhárítani a veszélyt”. “Seselj felkészült a megtorlásra a magyarok ellen”, “Seselj emberei szervezkedni kezdtek, hogyan lépjenek fel a vajdasági magyarok ellen, ha Jugoszláviát megtámadja a NATO.” – Magyar Hírlap, 10. 18. “A koszovói események következtében tervbe vett NATO-akcióra a boszniai szerbek úgy reagáltak, hogy agresszornak tekintik a katonai lépést támogató valamennyi államot.” – Népszabadság, 10.21.

A Magyar Hírlapban olvashattunk a legtöbbet ebben a témában. A szerb politikusok nyilatkozatait minduntalan olyan szövegekörnyezetbe helyezték, amellyel az olvasóban ellenszenvet válthattak ki.

Ezzel szemben a többi napilap fontosabbnak találta, hogy arról írjon, mennyire sikeresek a tárgyalások, inkább semlegesén közvetítette az eseményeket, ezzel is megpróbált nyugalmat sugallni, elterelni a figyelmet arról, hogy a déli határainknál igencsak felforrósodott a helyzet.

A NATO követeléseai Jugoszláviától, milyen fenyegetéseket alkalmaz, milyen feltételeket szab a beavatkozáshoz?

A NATO-ról már jóval többet írtak, mint az előző három témáról. Szó került felszólításairól, követeléseiről, és az esetleges bevetésre való felkészülésről, ezeken kívül még a hadgyakorlatokról, melyeket azért szervezett a szövetség, hogy azokkal is az erejét demonstrálja, valamint szó esett a NATO vilamourai, portugáliai üléséről, amelynek legfőbb témája a tervezett katonai akció volt.

A négy napilap természetesen különböző módon, más szóhasználattal, néhol erőteljesebb kifejezésekkel próbálta közvetíteni az eseményeket. Míg az első szakasz egyik fontos eseményéről a Magyar Hírlap egyik cikkének címe “NATO-hadgyakorlatot tartalmaz, a Népszava ezt már “erődemonstráció”-ként írta le. Dinamikusan, lendületesen fogalmaznak: “Albániában ma kezdődik a demonstratív NATO-hadgyakorlat. Célja, hogy a koszovói harcoló felek tudomására hozza, a szövetségesek rendkívül gyorsan képesek összpontosítani erőiket a térségben.” A Népszabadság ezzel szemben, a maga visszafogott stílusával csak ennyit közöl: “Nagyszabású hadgyakorlat kezdődik ma Albániában a NATO békepartnerségi programja keretében.” Ugyanígy megfigyelhető, hogy a portugáliai tanácskozást a Magyar Hírlap “NATO-ülés”-ként aposztrofálja, míg a Népszava már “NATO-tanácskozást” ír. A Magyar Nemzet szintén hasonlóan a következő címet adja: “Portugáliában tanácskoznak a NATO védelmi miniszterei”.

A vizsgált időszak első része azzal zárul, hogy a NATO végre elszánja magát a támadásra. Itt is megfigyelhetjük az előbb már leírt különbségeket:

“Riadókészültségben a NATO” – Magyar Hírlap, 10. 03.;

“Koszovóban légi csapásra kész a NATO” (9. 25.), “Csak egy lépésre a légi csapástól” (10. 03.) – Népszava;

“Beavatkozás készül Koszovóban” (9. 24.), “Bebetésre készülnek a pilóták” (9.25.), “Egy lépésre a támadástól”, – Népszabadság 10. 03.;

“A NATO kész a bevetésre” – Magyar Nemzet, 10. 03.

A NATO többször is figyelmeztette Milosevicset, hogy fejezze be a kegyetlenkedéseket Szerbiában, és kösse meg a NATO-val az egyezményt. “Az ENSZ BT. határozata után a

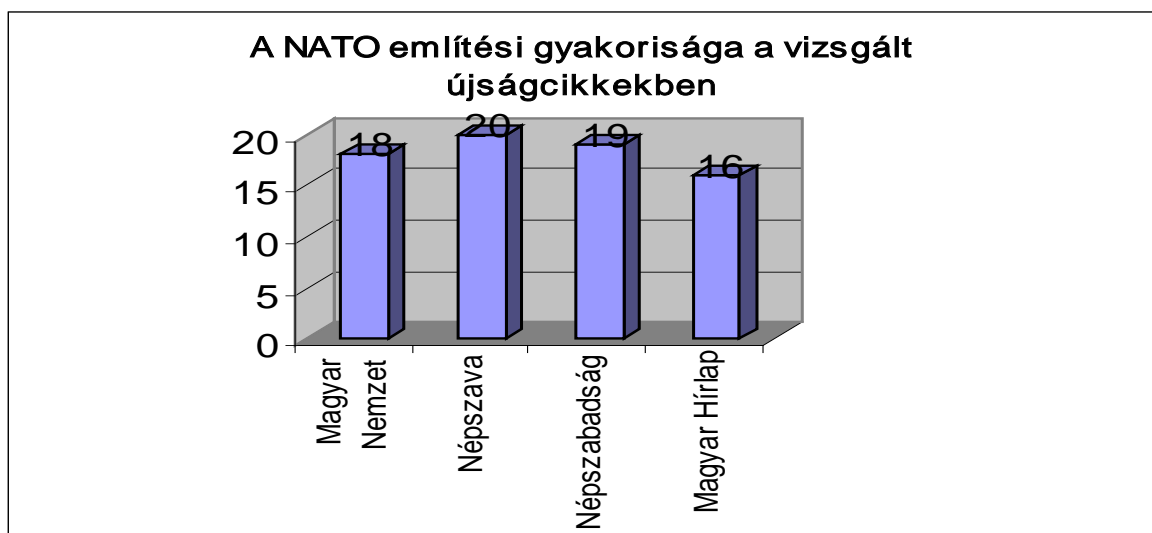
NATO utolsó ultimátumot intézett Belgrádhoz, hogy a szerb csapatok haladéktalanul szüntessék be a koszovói albánok elleni harcokat.” – részlet a szeptember 25-i Magyar Hírlap cikkéből. “Milosevic még egy nap haladékot kapott” – Magyar Hírlap vezércikkének címe, 10. 13-án.

“Figyelmeztetés Milosevic-nek” – Népszava, 9. 25. “M. Albright katonai akcióval fenyegette meg Szlobodan Milosevic-et, ha nem vet véget tüstént a koszovói tragédiának”. –Népszava, részlet egy 9. 26-i cikkéből. “A NATO utolsó figyelmeztetése” – Népszava, 10. 9.

“Utolsó figyelmeztetéssel küldte vissza Belgrádba különmegbízottját, Richard Holbrooke-ot az amerikai külügyminiszter. M. Albright megerősítette: napokon belül sor kerülhet a légicsapásra.” – Népszava, 10. 09. “A délszláv megállapodást ellenőrző hathatalmi csoport Londonban felszólította Milosevic-et: hagyjon fel az erőszakkal Koszovóban” – Népszava, 10. 10. “Belgrád újabb haladékot kapott” – Népszabadság, 10. 13.

“Solana figyelmeztette Milosevic-et” – Magyar Nemzet, 10. 17

A kiemelt részletekből ismét láthatjuk az éles különbségeket. A Magyar Hírlap itt már kicsit erőteljesebben fogalmaz, mint ahogy az előzőekben láthattuk, de a Népszabadság megint csak tárgyilagosan közöl. A Magyar Nemzet a Népszabadsághoz hasonlóan viszonylag objektív, bár a figyelmeztetés szó valamivel fenyegetőbb hangzású, mint a “haladékot kapott” kifejezés. A Népszava „kiugrik” a többi közül, erőteljes szóhasználatával, valamint azzal, hogy többet írt erről a témáról, mint a másik három újság. Ezt illusztrálja a következő grafikon is.

1. ábra

A vizsgált újságok egységesen végig pozitívan álltak a NATO-hoz
(A szerző saját forrása, szerkesztése)

A harmadik szakaszban a tárgyalások kerültek az előtérbe, az időhúzás, amivel Milosevic még egy darabig elkerülhette a légicsapásokat, valamint az a kérés, hogy Magyarország nyissa meg légterét a NATO előtt, hogy az esetleges akciók során a tagországok gépei átrepülhessenek. “Richard Holbrooke részleges eredményeket ért el a tegnapi Szlobodan Milosevic-csel folytatott maratoni, és idegölő tárgyalásain a koszovói rendezésről. Holbrooke ezért, azzal a kéréssel utazott Brüsszelbe, a NATO tanácsülésére, hogy a testület halassza el 24 órával a fegyveres erők aktivizálási parancsát”, “csütörtök 0 órától kéri légterünk megnyitását” – Magyar Hírlap, 10.13.

“A koszovói válság nem enyhült, de a tárgyalások nem szakadtak meg. Kedden Belgrádban folytatódnak a rendezésről szóló megegyezések...”- Népszabadság, 10. 13.

“Mára virradóra járt le a négynapos határidő, amit a NATO adott a koszovói helyzet rendezésére a szerbeknek. Úgy tűnik sikerült békésen megegyezni, ám az ördög nem alszik.” – Magyar Nemzet, 10. 17.

A tárgyalások jellemzésekor szembetűnő, hogy milyen negatív kontextusban szerepeltetik Milosevic nevét: “Milosevic-csel folytatott maratoni, és idegölő tárgyalásain”, vagy pedig “úgy tűnik sikerült békésen megegyezni, ám az ördög nem alszik”.

A magyar szerepvállalás kérdése: mivel járulunk hozzá egy esetleges akcióhoz, hogyan változik a magyar álláspont a három periódus alatt? Milyen feltételeket szabunk a részvételünkhöz egy esetleges akció esetén?

A NATO minden lépése befolyásolta a magyar szerepvállalást, hiszen ez a tagfelvétel előtti időszak volt, így minden megnyilvánulás, reagálás kiemelt szereppel bírt a jövőbeli NATO-tagság miatt. Magyarország segítségvállalásával meglehetősen sok cikk foglalkozott. Nem véletlenül, hiszen a közvetlen szomszédság Jugoszláviával, az ott élő magyarokkal, egyértelműsítette, hogy harcoló egységeket semmiképp nem küld a kritikus területekre, de minden másban segíti a szövetséget, például logisztikai támogatásban. A legfontosabb döntés az volt, hogy Magyarország átengedje-e a NATO gépeket a légterén, vagy sem. Tekintettel a közelgő NATO-tagságunkra, nagyjából az összes parlamenti párt támogatta a kérést. A vizsgált időszaknak rögtön az elején Orbán Viktor látogatást tett Taszáron, ahol Peter Tufo, amerikai nagykövet volt a kísérője. Ezen a találkozón már szó volt arról, hogy hogyan látjuk részvételünket egy esetleges akcióban. „Vendégségben Taszáron”, “A magyar hadsereg kész a NATO csatlakozásra” – Magyar Hírlap, 7. 30. “Orbán Viktor Taszáron”, “Magyar katona sehol sem kerülhet szembe magyar katonával” – Népszava, 7. 30. “Orbán-látogatás

Taszáron”, “Nem mennek fegyveres magyar egységek a válságövezetbe” – Népszabadság, 7.30. “Koszovóban nem lesz magyar katona”, „Taszár révén az ország bebizonyította NATO-alkalmasságát” – Magyar Nemzet, 7. 30.

Jól látható, hogy az első három főcím Orbán Viktor látogatását helyezte előtérbe. A Magyar Hírlap ugyan “vendégséget” írt, ami nem olyan hivatalos, mint egy “látogatás”, de a hangsúly ugyanazon volt. A Magyar Nemzet ezzel szemben azzal indított, amit a Népszava, és a Népszabadság csak alcímnak használt: Koszovóban nem fog magyar katona harcolni, hogy ne kerüljenek szembe a jugoszláv hadseregbe besorozott vajdasági magyarokkal. A Népszava, és a Népszabadság alcímei között ismét ugyanaz a stílusbeli eltérés: a Népszava végletesen, didaktikusabban fogalmazott, “sehol sem kerülhet szembe”, míg a Népszabadság tárgyilagosan: “nem mennek”. A Magyar Hírlap pedig csak a cikkben írta, hogy “magyar katona nem kerülhet szembe magyar katonával”.

Martonyi János szeptember 24-én megkezdte tárgyalásait New York-ban, másnap a felajánlásokról így írtak a lapok: “Budapest kész segíteni a koszovói akcióban”, “Egy esetleges közreműködésről a parlamentnek kell döntenie” – Magyar Hírlap.

„Hazánk támogatja a NATO-t”, “A NATO külön engedély nélkül használhatja légterünket”, “Magyarország légtere átengedésével, logisztikai támogatással és egyes támaszpontok használatának biztosításával segíti majd az esetleges NATO-hadműveleteket” – Népszava;

„Martonyi János elkezdte tárgyalásait New Yorkban”, “Magyarország légtere átengedésével, egyes támaszpontok használatának biztosításával, és logisztikai támogatással segíti majd az esetleges koszovói hadműveleteket.” – Népszabadság;

„Hazánk logisztikai támogatást ígér” – Magyar Nemzet.

A legszűkszavúbbnak ebben az esetben a Magyar Nemzet bizonyult, csak a logisztikai támogatást említette meg. Érdekes módon, a Népszava, és a Népszabadság majdnem ugyanazt a mondatot használja, a támogatásunkat illetően. A címekben azonban teljesen eltérnek. A Népszava lendületesen fogalmaz, míg a Népszabadság visszafogottan, érzelemmentesen. Érzékelhető volt egy kis bizonytalanság, míg meg nem kaptuk a NATO-felkérését a légtér átengedésére. Erre utalt az alcím is: „Magyarország nem kap felkérést”, „Szóba se jöhet, hogy hazánk a NATO átvonulási területe legyen.” – Népszava.

A felkérés október 13-án megérkezett: “Ma döntenek a légtér megnyitásáról” „A NATO garanciákat adott Magyarországnak”, – Magyar Hírlap

„Ma dönt a T. Ház a NATO kéréséről” „Ma összeül a kormány, és beterjeszti javaslatát az Országgyűlésnek” – Népszava

„Egyeztetés kezdődik a légtérhasználatról” „A T. Ház ma dönt a légtér megnyitásáról – Az MDF ellenzi a javaslatot” - Népszabadság

“Ma van a vita a légtérhasználatról a Házban”, “Zárt ülésen nyitják meg a magyar légteret?” – Magyar Nemzet

A Magyar Nemzet kivételével minden újság „döntésről”, illetve egyeztetésről írt, ők viszont „vitát” emlegettek, sugallva a parázs vita lehetőségét; ami a pártok előzetes véleményét ismerve erős túlzásnak tűnhetett. A Magyar Hírlap próbálta megnyugtatni a közvéleményt a NATO-garanciák emlegetésével, míg a többi lap magát a döntést hangsúlyozta.

“... a kormány... országgyűlési határozati javaslatot terjeszt a parlament elé, amely a T. Ház hozzájárulását kéri ahhoz, hogy a NATO esetleges koszovói akciója során használhassa a magyar légteret.” – Magyar Hírlap. “A parlament ma várhatóan hozzájárul ahhoz, hogy a NATO-repülőgépek egy esetleges szerbiai akció során igénybe vehessék hazánk légteretét.” – Népszava.

“A kormány támogatja a NATO-nak azt az igényét, hogy a katonai szervezet repülőgépei igénybe vehessék a magyar légteret a Jugoszlávia elleni esetleges akció során. A szövetség hazánknak adott garanciáit Javier Solana főtitkár levele tartalmazza.” - Népszabadság

“A kormány támogatja, a NATO-nak azt a kérését, hogy a szövetség repülőgépei igénybe vehessék a magyar légteret a Jugoszlávia elleni esetleges katonai akció során” – Magyar Nemzet.

A hasonló megfogalmazások ellenére apróbb különbségek észrevehetőek. Az “esetleges akció” kifejezés, mindenhol ugyanúgy szerepelt. Feltűnő, hogy a vizsgált időszak alatt végig “esetleges” beavatkozásról írtak. Ez a kifejezés jelenthette azt, hogy a NATO korántsem volt olyan biztos a beavatkozásban, de jelezte a katonai szövetség határozatlanságát a támadással kapcsolatban, a bizalmát a diplomáciai tárgyalások sikerében. A NATO valószínűleg jobban szerette volna tárgyalóasztal mellett, politikai úton rendezni a kialakult helyzetet.

Másnap az újságok természetesen közölték a parlamenti döntés eredményét:

“Szabad a magyar légtér a NATO előtt” “A MIÉP nemmel szavazott” – Magyar Hírlap

“Szabad a légtér a NATO előtt”, “A kormány szerint hazánk megfelelő biztonsági garanciákat kapott” – Népszava, “Ellenvélemény a VMSZ-től” “Szabad a magyar légtér a NATO előtt”- Népszabadság. Egyedül a Népszabadság címében nem szerepelt első helyen a légtér átengedése, ők fontosabbnak tartották a Vajdasági Magyarok Szövetségének ellenvéleményét hangsúlyozni. A szavazást mind a négy újság közel azonos hangsúlyokkal fejtette ki: “Az Országgyűlés 260 igen, és 11 nem szavazattal, hat tartózkodás mellett elfogadta azt a

határozatot, amely lehetővé teszi a magyar légtér korlátlan használatát a NATO számára a válság rendezése érdekében” – Magyar Hírlap; „A parlament nagy többséggel hozzájárult ahhoz, hogy egy Jugoszlávia elleni esetleges fellépés során a NATO repülőgépek használhassák hazánk légterét.” – Népszava; „Az Országgyűlés nagy többséggel engedélyezte, hogy a NATO az esetleges katonai akciója során használhassa a magyar légteret” – Népszabadság. „A parlament nagy többséggel megszavazta a magyar légtér használatát” – Magyar Nemzet

Az említett példákon is jól látható, hogy mind a négy napilap, tárgyilagosan, végig pozitívan állt a légtérátengedés témájához, negatív, rosszálló cikk nem született egy esetben sem.

A magyar politikai élet szereplőinek véleménye a beavatkozásról.

A közjogi méltóságok (Köztársasági elnök, miniszterelnök, az Országgyűlés elnöke), és a hat parlamenti párt (Fidesz, MSZP, MDF, SZDSZ, KGFP, MIÉP) vezetőinek nyilatkozatai.

A második fejezetben írtam a kommunikáció szociálpszichológiai hagyományáról, amelyben szó volt a meggyőzési lehetőségek három különböző módjának kutatásáról, hogy ki mit mond kinek, s milyen hatással. Megállapítást nyert, hogy a nagyon hitelesnek tűnő forrásból származó üzenet nagyobb véleménymódosítást eredményezett, mint a kevésbé hihető forrásból származó. A kutatások a hitelesség két forrását emelték ki, a szakértelmet és a jellemet. Ezt a hagyományt felhasználva gondoltam arra, hogy megvizsgálom a magyar politikai élet szereplőinek a véleményét a beavatkozásról. A politikus első kézből ad információt az adott kérdésről, így feltételezhető a hitelessége, szakértelme az olvasó számára.

A magyar politikusok közül, érthető módon az egyik legtöbbet idézett Martonyi János külügyminiszter volt, aki a vizsgált időszak alatt mintegy “közvetítette” az eseményeket, és igyekezett a magyar közvéleményt megnyugtatni. A sajtó az ő nyilatkozatait, megnyilvánulásait többnyire semleges, pozitívan szerepeltette, egyáltalán nem volt kritizáló. “Nem kérték fel hazánkat a koszovói akcióra” – Népszabadság, 9. 26. “Magyarország – amennyiben időben felkéri, és a parlament jóváhagyja, felajánlja légterét, berendezéseit, repülőtereit használati jogát egy esetleges koszovói NATO hadművelethez.” – Népszabadság, 9. 26. “A NATO-tól nem érkezett a kormányhoz olyan kérés, amely az észak-atlanti szövetség esetleges koszovói fellépése esetén magyar részvételre irányulna.” – Magyar Nemzet, 10. 03. “Magyarország arra számít, hogy megfelelő biztosítékot kap, s bármilyen

támadás esetén teljes védelemben, oltalomban részesül.” – Népszabadság, 10. 10. “A kabinet továbbra is bízik a válság politikai rendezésében, ezért üdvözli, hogy négy nap áll rendelkezésre a kérdés békés rendezésére.” – Magyar Nemzet, 10. 14. “Martonyi János valószínűnek tartja, hogy a támadásra nem kerül sor. A NATO egy esetleges agresszió esetén a tagállamainak járó védelmet biztosítja hazánknak is.” – Népszava, 10. 14. “A kormány mindent megtesz a vajdasági magyarok biztonságáért.” – Magyar Hírlap, 10. 15.

Orbán Viktor miniszterelnök szintén sokat szerepelt az újságok hasábjain. Az ő megnyilvánulásaihoz is inkább semleges, vagy támogatóan, mint bírálóan állt hozzá a sajtó. Az október 12-i lapokban azzal jelenhetett meg, hogy a HÉT című hírműsorban bejelentette: megérkezett a NATO felkérés. “Felkérés a magyar légtér használatára” – Népszabadság, 10. 12. “Magyarország hivatalos felkérést kapott a NATO-tól arra, hogy bocsássa rendelkezésre légtérét a tagállamok Jugoszlávia elleni katonai akciójához – nyilatkozta Orbán Viktor. A NATO-gépek általi légtérhasználat engedélyezésére vonatkozó hivatalos felkérés arra az estre szól, ha az atlanti szövetség hétfőn Brüsszelben úgy dönt, hogy Jugoszlávia ellen légi csapást hajt végre.” – Magyar Nemzet, 10. 12. “Magyarország – parlamenti jóváhagyás esetén, megnyitja légtérét a NATO-gépek előtt az esetleges Jugoszlávia elleni hadműveletekhez, miután felkérést kapott az észak-atlanti szövetségtől – jelentette be Orbán Viktor a Magyar Televízió a HÉT c. műsorában vasárnap este.” – Magyar Hírlap, 10. 12.

“Orbán Viktor: Magyarország – parlamenti jóváhagyás esetén – megnyitja légtérét a NATO-gépek előtt az esetleges Jugoszlávia elleni hadműveletekhez, miután felkérést kapott az észak-atlanti szövetségtől” – Népszava, 10. 12.

A Magyar Hírlap és a Népszava szóról szóra ugyanazt a mondatot közölte le, a Magyar Nemzet viszont a katonai akciónál nem tette hozzá az “esetleges” jelzőt, mintha alternatívaként nem is jöhetne számításba a katonai beavatkozás.

A parlamenti pártok vezetőinek nyilatkozatait főleg azzal kapcsolatban emelték ki, hogy milyen álláspontot fognak képviselni a parlamenti vita során, amelyen eldöntik, hogy átengedik-e az ország légtérét a NATO gépeinek, vagy sem.

“A MIÉP ellenezte a légtér megnyitását, az MDF vezetői pedig tartózkodtak.” – Magyar Hírlap, 10. 14. “Magyar Bálint, Kuncze Gábor (SZDSZ): Most alakítják ki az álláspontot, de elvi akadályát nem látják a felkérés teljesítésének. Lányi Zsolt: A NATO-val előnyök és kötelezettségek járnak. A kérés logisztikai támogatásra és légtérhasználatra vonatkozik, ez elől nem lehet kitérni. Az FKGP rendkívüli frakcióülést hív össze, azon alakítják ki álláspontunkat, ami valószínűleg el fog térni az előzőektől. Balsay István: természetesen az MDF támogatni fogja a kérést. Gál Zoltán: még nem alakította ki a véleményét a frakció, de a

szocialista párt álláspontja évek óta ismert. Magyarország érdeke, hogy déli szomszédunknál béke legyen, a balkáni háborús helyzet nyugvópontra jusson.” – Népszava, 10. 12. “A MIÉP nem támogatja a légtér átengedését. Az MDF frakciót pedig megosztja Lezsák Sándor nyilatkozata, aki szerint a vajdasági magyarok kérésének megfelelően nem szabad támogatnunk a NATO akciót.” – Népszava, 10. 14. “Garanciákat kértek a pártok” – Népszabadság, 10. 13. “A parlamenti pártok közül egyedül a MIÉP utasította el egységesen a légtér megnyitását. A szavazást éles politikai vita előzte meg.” – Népszabadság, 10. 15. “Lezsák atlanti közreműködésünk ellen.”, “Lezsák Sándor támogatja a VMSZ elnökének azt a kérését, hogy az MDF ne járuljon hozzá a magyar légtér átengedéséhez.” – Magyar Nemzet, 10. 14.

“Az SZDSZ nem látja elvi akadályát – nyilatkozta Kuncze Gábor –, hogy a NATO rendelkezésére bocsássa Magyarország légtérét. Lányi Zsolt, és Balsai István: A parlament minden bizonnyal megadja a hozzájárulást.” – Magyar Nemzet, 10. 12.

“Áder János: az Országgyűlés ma délelőtt 11-kor ül össze, hogy döntsön a NATO-felkérésről. A bizottság tagjai támogatják a házszabálytól való eltérést. Ez azt jelenti, szerdán megszülethet a döntés a magyar légtér megnyitásáról.” – Magyar Nemzet, 10. 14.

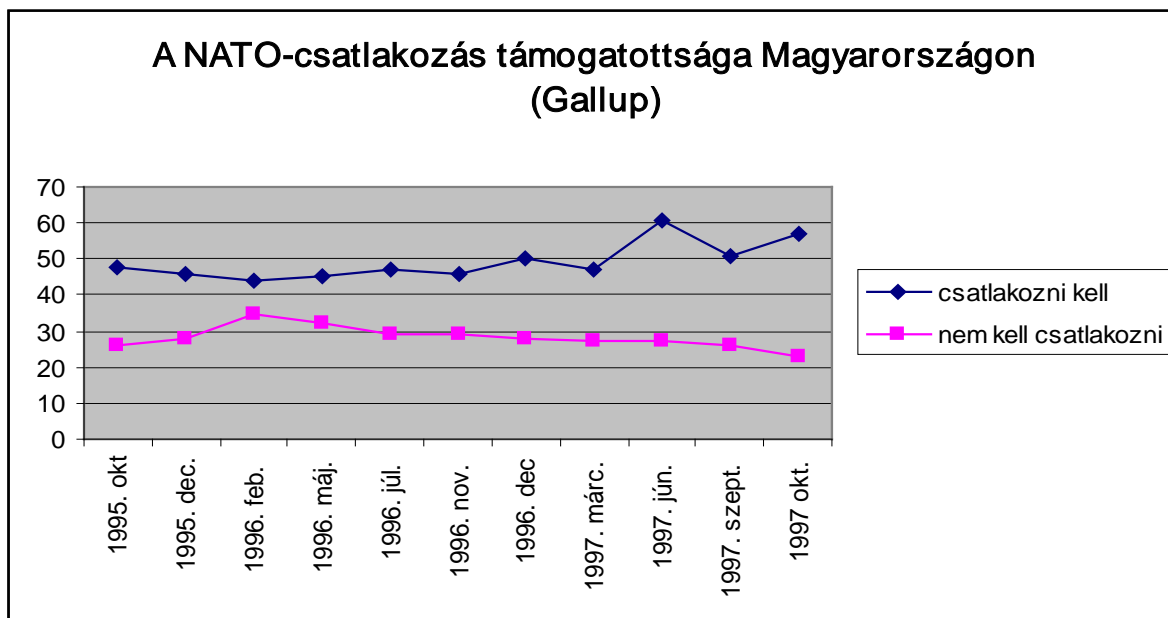
Az előzőekben már említettem, hogy egyedül a Népszabadság írt a Vajdasági Magyar Szövetség ellenvéleményéről, a többi lap inkább elhallgatta, nem vette napirendjére, s amiről nem írnak, az olyan, mintha nem is lenne. (A napirendelméletről bővebben a második fejezetben írtam.) Feltételezhető, hogy a többi napilap nem információ hiányában nem foglalkozott a kérdéssel, inkább jobbnak tartották visszatartani a Vajdasági Magyar Szövetség álláspontját az egységesebb véleményformálás miatt.

Ahogy láttuk, a pártok, a MIÉP és az MDF kivételével támogatták a kérést. Jogosan vetődhet fel a kérdés, hogy vajon mi okból támogatták a pártok többségben a légtérünk átengedését egy ilyen kritikus helyzetben. Mit tehet egy kormánypárt vagy egy ellenzéki párt, hogyan kommunikálhat a választóival egy ilyen rendkívüli külpolitikai helyzetben? Akár bal- vagy jobboldali kormány van hatalmon, egy elhúzódó – nem belpolitikai jellegű – válsághelyzet mindig a kormányzó pártokat erősíti, főképp akkor, ha el tudják hitetni az emberekkel, hogy urai a kialakult helyzetnek. A rend, a kompetencia, a biztonság ilyen esetekben a kormány fogalmával kapcsolódik össze. Bárhogyan alakulnak is az események, növekszik a kormányzati pozíciókban levők médiajelenléte. A lakosság a kormánytól várja a rend biztosítását, természetes módon megnő a bizalom a kormány iránt. Nem mindegy mit közvetítenek, s hogyan, milyen eszközrendszert használnak, a nyugalom biztosítása érdekében. Fontos tényező ebből a szempontból, hogy meddig tart a konfliktus, mennyi ideig

marad napirenden. Egy ilyen rendkívüli külpolitikai helyzetben az ellenzéki pártoknak túlságosan nagy mozgásterük nincsen, nagyjából ugyanazt mondhatják, mint a kormány, ezzel is támogatva annak pozícióit. Az ellenzéki pártok szempontjából ez a szituáció nem éppen a legjobb helyzet, de a sűrű médiajelenlétre feltétlen törekedniük kell. Az MSZP és különösképpen a párt miniszterelnök-jelöltje kihagyta ezt a lehetőséget, a téma kapcsán nem biztosította a párt állandó jelenlétét a médiában. Még akkor is meg kellett volna szólalniuk, ha az MSZP ugyanazt mondja, mint a kormány. Az ellenzék számára ilyen helyzetekben nincs jó választás, csak kevésbé rossz.

Magyarország közeli NATO-tagsága

Mind a magyar szerepvállalást, mind a hazai politikai élet véleményét erőteljesen befolyásolta Magyarország egyre közeledő, majd a háború kitörése előtt néhány nappal megvalósuló NATO-tagsága. Természetesen, mint ahogy a közvélemény-kutatási adatok is bizonyítják, az emberek egyáltalán nem voltak meggyőződve arról, hogy mindent meg kell tenni a NATO-tagság érdekében, hiszen csak nemrég szakadtunk ki egy másik politikai-katonai tömbből.

2. ábra

A NATO-csatlakozás támogatottsága Magyarországon

Forrás: Gallup Szociológiai Intézet 1999

Annak érdekében, hogy a közvélemény elfogadja az új szövetségi rendszert, meg kellett ismertetni velük, el kellett oszlatni az ezzel kapcsolatos félelmeiket. A szövetség elfogadtatásáért mindent megtett a kormányzat. Igyekeztek mindig pozitív színben feltüntetni a NATO-t és tagországait. A “közelítés” eszközei között találhatjuk a közös hadgyakorlatokat, Orbán Viktor taszári, valamint Bill Clintonnál, az Egyesült Államok elnökénél tett látogatását.

A taszári látogatás

“Taszáron minden készen állt a vendég fogadására. Az amerikai légierő 406. előretolt ellátó egysége kiállította az eddig titkosnak minősített Ragadozót (Predator), a Bosznia felett járőröző, pilóta nélküli felderítőgépet. A katonazenekar az örökzöld sláger “A szentek bevonulását” fújta. Mindez Orbán Viktornak szólt, aki az amerikai nagykövet meghívására tegnap kereste fel a légibázist.” – Népszabadság, 7. 30.

“...A magyar kormányfőt katonai tiszteletadással fogadták Taszáron.” – Magyar Hírlap, 7. 30. Mind a Népszabadság, mind a Magyar Hírlap fontosnak találta, hogy írjon arról, milyen külsőségekkel jelezte az amerikai hadsereg a vendég fontosságát. Sőt, a Népszabadság a cikk elején ezt még külön ki is emelte. “A békemisszióban való részvétellel az ország s a magyar hadsereg bebizonyította, hogy alkalmas a NATO-hoz való csatlakozásra. A magyar hadsereg már ma is készen áll a csatlakozásra. – mondta Peter Tufo.” – Népszava, 7. 30. “Taszár jelentősége jóval nagyobb annál, mintsem sokan gondolnák – mondta a miniszterelnök – a békemisszióban való részvétellel az ország, s a magyar hadsereg bebizonyította, hogy alkalmas a NATO-hoz való csatlakozásra. Ezt Peter Tufo, az Egyesült Államok nagykövete is megerősítette: a magyar hadsereg már ma is készen áll a csatlakozásra.” – Magyar Hírlap, 7. 30. “Már zökkenőmentes az együttműködés magyarok és amerikaiak között. A küszöbönálló NATO-tagság szempontjából ez a legfontosabb.” – Népszabadság, 7. 30. “Taszár nélkül a boszniai rendezés nem lett volna ilyen sikeres, nem juthatott volna a mai szintre. Ez nagyban hozzájárult az ország NATO-meghívásához. Orbán Viktor is úgy vélekedett, Taszár jelentősége sokkal nagyobb, mint azt sokan gondolnák: az ország a légibázis révén bebizonyította, hogy alkalmas a NATO-tagságra. A kormányfő éppen ezért köszönetét fejezte ki Somogy megye azon polgárainak, akik ehhez a sikerhez hozzájárultak.” – Magyar Nemzet, 7. 30.

A Népszabadság kivételével mindhárom napilap írt a rögtönzött sajtótájékoztatón elhangzottakról, mindannyian fontosnak tartották, hogy lelkesen, majdnem szó szerint idézzék a miniszterelnök és meghívója szavait. Sőt, a Magyar Nemzet még azt is megemlíttette, hogy a

kormányfő a megye lakóinak köszöni meg a sikereket, ezzel is éreztetve velük, hogy ők is tettek valamit az ország NATO-csatlakozásáért. A Népszabadság ezzel szemben, nem kifejezetten Taszárra fókuszál, hanem a magyar és az amerikai katonák közötti jó együttműködésre, azt tartja a siker kulcsának.

A macedóniai NATO-hadgyakorlat

“Szolnoki szakasz Macedóniában” – Népszabadság, 9. 11.

“Akcióban a szolnoki 88-asok” – Népszabadság, 9. 15.

“Macedóniában egyhetes NATO-hadgyakorlat kezdődik a Legjobb Közös Vállalkozás elnevezéssel. Huszonhat NATO- és békepartner ország legénysége (köztük magyar katonák is) vesz részt benne.” – Magyar Hírlap, 9. 10.

“A gyakorlaton a Partnerség a Békéért program keretében részt vesz a Magyar Honvédség szolnoki gyors reagálású zászlóaljának 20 katonája is. – Népszabadság, 9. 11.

A Népszabadság mellett egyedül a Magyar Hírlap találta említésre méltónak az eseményt, az utóbbi azonban csak zárójeliesen jegyezte meg, hogy az eseményen magyar katonák is részt vettek. Úgy látszik, a macedón hadgyakorlat leginkább csak a Népszabadságnak volt annyira fontos, hogy már a címben is megemlítette, valamint a cikkben is utalt a magyar résztvevőkre. A Magyar Nemzet és a Népszava nem tesz említést sem a hadgyakorlatról, sem a magyar részvételről.

A kanadai felajánlás

“Magyar katonatisztek “árnyékmegbízásokat” teljesíthetnek kanadai kollégáik mellett. Kanada más módon is elősegítheti Magyarország minél zökkenőmentesebb NATO-csatlakozását. Eggleton az első a NATO védelmi miniszterei közül, aki hazánkban járt.” – Népszabadság, 9.12.

Ismét csak a Népszabadságban olvashatunk további kapcsolatépítésekről, protokollgesztusokról. A Népszabadság cikkei továbbra is tárgyilagosan írnak az eseményekről, szóhasználatában nem találni sem az ellenszenvre, sem a rokonszenvre utaló kifejezéseket.

A vilamourai NATO-tanácskozás

“Magyarország, bár jogilag nem tagja még az atlanti védelmi szervezetnek, részt vesz és - egyelőre szavazati jog nélkül, hozzászól minden tárgyalási kérdéshez, akárcsak a lengyel és cseh tagjelölt.” – Magyar Hírlap, 9. 24. “Ez lesz az első alkalom, hogy a státusát tekintve nem hivatalos kétnapos ülésen kezdettől fogva részt vesznek majd a meghívott hármak – így Magyarország védelmi minisztere is.” – Magyar Nemzet, 9. 24.

A vilamourai nem hivatalos NATO-ülésről csak két újság tudósított: a Magyar Hírlap, és a Magyar Nemzet. Mindketten támogatóan írtak róla, de megemlítik, hogy a tárgyaláson való részvétel nem csak a magyarok kiváltsága, mindhárom leendő NATO-tag ott lehetett.

A fenti példák is jól mutatják, hogy a második fejezet napirend elmélete milyen gyakran visszaköszön az elemzés során, hiszen minden szerkesztőség él azzal a jogával, hogy az óriási híranyagból, ami napi szinten érkezik hozzájuk, mit osztanak meg a nagyközönséggel, mit tartanak fontosnak közölni vagy épp elhallgatni. Az adott témát illetően mindezeknek egyértelműen jelentőségük van.

Orbán Viktor washingtoni látogatása

“Orbán Viktor a Fehér Házban” – Népszabadság, 10. 06.

“Szövetségesként Washingtonban” – Népszava, 10. 08.

“Magyarország már nem válságövezet” – Magyar Hírlap, 10. 08.

“Orbán Viktor a Fehér Házban” – Magyar Nemzet, 10. 08.

Az esemény kiemelkedő, szokványosnak nem mondható jellege miatt, mind a négy napilap tudósított. A Népszabadság és a Magyar Nemzet ugyanazzal a nem túl fantáziadús címmel jelent meg, a legfontosabb, amit már a címben is közölni akartak, hogy a miniszterelnök a világpolitika fajsúlyos, vezető államának elnökével találkozott. A Népszava fontosabbnak találta a szövetségesként való találkozást. A Magyar Hírlap, egy kicsit más megközelítéssel, a találkozó egyik fő gondolatát emelte ki, érzékeltetve a jelleg pozitív irányú megváltozását.

“Bill Clinton szövetségesként tárgyalt Orbán Viktorral” – Népszabadság, 10. 06.

“Clinton elnök szövetségesként fogadta a magyar kormányfőt” – Népszabadság, 10. 06.

“Bill Clinton a Fehér Házban támogatásáról biztosította Orbán Viktort.” – Magyar Hírlap, 10. 08.

Rendkívüli protokollgesztusok az immár szövetséges magyar kormányfőnek” – Magyar Nemzet, 10. 08.

Az alcímek már több azonosságot mutattak, kiemelve az új szövetségi rendszerhez való csatlakozást.

“Bill Clinton amerikai elnök tegnap a Fehér Házban fogadta a magyar miniszterelnököt. A félórás megbeszélés során egyaránt érintették a NATO-csatlakozás, a koszovói válság ügyét.”

– Népszabadság, 10. 06. “Magyarország immár az USA és a NATO de facto szövetségének számít. (Orbán Viktor)” – Népszava, 10. 08.

“A két politikus rövid nyilatkozatot olvasott fel. Az amerikai elnök Orbán Viktort üdvözölve megjegyezte, kíváncsivá tették a róla és a kormánya politikájáról eddig hallottak. Köszönetet mondott Taszárért, ami lehetővé tette, hogy “megtegyük a magunkét a boszniai békefolyamatban”– Magyar Nemzet, 10. 08.

“Bill Clinton a Fehér Házban fogadta a magyar kormányfőt, és kijelentette: mély benyomást tett rá, amit Orbán Viktorról és a magyar miniszterelnök kormányprogramjáról hallott. Orbán Viktor azt hangsúlyozta, hogy személyében magyar miniszterelnök először érkezett szövetségként az Egyesült Államokba. Orbán Viktor: A NATO számára is hasznos Magyarország csatlakozása a katonai szövetséghez, hiszen az ország stabilitásának kisugárzása az egész térséget erősíti.” – Magyar Hírlap, 10. 08.

”Orbán a Fehér Házból a Pentagonba ment, ahol katonai parádéval fogadták.” – Népszabadság, 10. 06.

“19 ágyúlövés hangzott le, miközben a katonazenekar a két ország himnuszát játszotta el.” – Magyar Hírlap, 10. 08.

A négy napilap ismét nagyon hasonlóan tudósít az első találkozásról, míg a Népszabadság, a találkozó témáját tartja fontosnak, addig a másik három napilapot a látogatás tényének nagyszerűsége ragadja el, és jóval többet ír az udvariassági elemekről, mint magáról a tartamról. Ami nyilván nem véletlen, hiszen ezek a sorok alkalmasak a leginkább arra, hogy egy átlag újságolvasóban pozitív érzelmeket keltsenek a NATO-val és az Egyesült Államokkal kapcsolatban. A gyakori ismétlésekkel nyomatékosít az újságíró, rögzítve a lényegét az olvasó fejében, s nem mulasztja el megemlíteni a további protokollgesztusokat sem, hangsúlyozva a történések jelentőségét. Jól látható ezeknél a példánál, a koncentrikus körök modellje, miszerint a tömegmédiá, a maga kifinomult eszközrendszerével képes az üzenetek erősítésére bizonyos témák többszöri, gyakori említésével.

NATO-garancia

“Lapunk úgy tudja, hogy a NATO biztosította hazánkat: Magyarország területéről nem indít támadást Jugoszlávia ellen. A NATO garantálja, ha olyan jelzések érkeznek, hogy Magyarországot veszély fenyegeti, akkor a magyar parlament kérése esetén a katonai szervezet akár repülőgépeket, harci-technikai eszközöket telepíthet hazánkba. További garancia lehet, hogy fenyegetettségünk esetén a NATO légvédelmi ernyőjét kiterjeszti Magyarországra.” – Népszabadság, 10. 13.

A Népszabadság minden semlegessége ellenére segít a kormánynak abban, hogy a NATO-t az emberek pozitívan értékeljék, leírják részletesen, precízen, hogy milyen védelemre számíthatunk egy esetleges szerb válaszcsepés esetén.

A szóvivők szerepe a koszovói események kommunikációjában

A politikusokon, egyéb vezetőkön túl a szóvivők képviselik a közvélemény felé egy-egy szervezet, minisztérium, testület, hivatalos álláspontját. Az olvasók felé ők közvetítik a hiteles forrásból származó információt, üzenetet, s ezzel az általuk közvetítettek sokkal nagyobb eredményességgel hatnak az üzenet befogadóra. Ezek a megállapítások a második fejezetben tárgyalt szociálpszichológiai hagyományt támasztják alá, amely szerint a hitelesség rendkívüli fontosságát a szakértelem és a jellem tudja leginkább fémjelezni. A szóvivők esetében a szakértelemnek van nagyobb jelentősége, a jellemnek kevésbé, bár bizonyos ponton a kettő egymással szorosan összefügg. A legtöbbet Sajner Gyulát, a Magyar Honvédség szóvivőjét, valamint Borókai Gábort, kormányzóvivőt, és Horváth Gábort, külügyi szóvivőt idézték. Kevesebbet talákoztunk Erdélyi Lajos, a Honvédelmi Minisztérium, Krisán Attila, a határőrség, Garamvölgyi László, a rendőrség, és Schieber József, a Belügyminisztérium, Polgári Védelem Országos Parancsnokságának szóvivőjének a nevével. Nagyon keveset olvashattunk a külföldi (amerikai, NATO, szerb, stb.), illetve a szerb szóvivők nyilatkozataiból. “Washington és a szövetségesek közti ellentétre világított rá, hogy az amerikai külügyi szóvivő már két hete bejelentette, véglegesítették a NATO katonai terveit. A Nyugat-európai fővárosokban ezt cáfolták, sőt Solana főtitkár is megszólalt, mondván, még hátravan a kidolgozott katonai opciók finomítása. – Népszava, 8. 17.

“A Pentagon szóvivője közölte, hogy a Clinton-kormány felkérte az Észak-atlanti Tanácsot, hogy folytasson tárgyalásokat a NATO-tagállamokkal az akcióban való katonai részvételről. Kenneth Bacon szerint az informális felkérés már megtörtént. Azt is elmondta, hogy az

Észak-atlanti Tanács már két tervezetet elfogadott. Az egyik egy légi hadművelet lenne, amellyel Milosevic-re nyomást gyakorolnának és a másik, “amellyel az esetleg megszülető tűzszünetet ellenőriznék.” – Népszabadság, 9. 24.

Wesley Clark (a NATO európai fegyveres erőinek főparancsnoka): “A katonai szövetség az utolsó előkészületeket teszi a tervbe vett légi csapásra.” – Népszabadság, 10. 10.

A külföldi szóvivők leginkább a hadműveletekről, katonai tervekről beszéltek, valamint arról, hogy kik fognak részt venni az akcióban. Mindezek ismertetése csak a Népszabadságnak, és a Népszavának volt elég fontos ahhoz, hogy írjanak róla; a Magyar Nemzet meg sem említette, a Magyar Hírlap csak egy szerb részről közölt szóvivői nyilatkozatot:

“Bodizar Filic ezredes, a szerb belügyi alakulatok szóvivője tegnap azt állította, hogy befejezték hadműveleteiket a Pristinától északnyugatra fekvő Cicavica-hegységben, szétverték az illegális Koszovói Felszabadítási Hadsereg egységeinek maradványait, és már csak a terület megtisztítása maradt hátra.” – Magyar Hírlap, 9. 26.

A magyar szóvivők téma-palettája már sokkal szélesebb volt, többek között foglalkoztak a NATO-csatlakozás kérdésével, a tanácskozásokon való magyar részvétellel, a magyar felajánlással, és a légtér átengedéssel. Horváth Gábor, külügyi szóvivő: “A tervezett áprilisi időpontnál korábbi NATO-bővítés csak akkor kerülhet napirendre, ha még a cseh, lengyel és magyar csatlakozást nem ratifikáló Hollandia, Portugália és Törökország is végére ér a törvényhozási folyamatnak. Brüsszelben nyitottak a tagfelvétel előrehozatala iránt, de a szövetségnek valamennyi tagország parlamentjét meg kell várnia, s csak azután léphet a kérdésben. Budapest nem sürgeti a mielőbbi csatlakozást, ám a kormányzat úgy ütemezi a taggá válással kapcsolatos előtte és a parlament előtt álló feladatokat, hogy ha a NATO mégis korábbra hozza a bővítés dátumát, Magyarország kész legyen a belépésre.” – Magyar Nemzet, 9. 10.

Horváth Gábor: “Fontos hozzájárulást jelent a nemzetközi közösségnek a koszovói helyzet politikai rendezését célzó erőfeszítéseikhez, ha a NATO szerdán befejezte a szövetség katonai szerepvállalására vonatkozó tervek kidolgozását. A Külügyminisztérium teljes mértékben osztja a NATO álláspontját a koszovói konfliktussal kapcsolatban.” – Magyar Nemzet, 9. 11.

Horváth Gábor mindkét nyilatkozata, mellszélességgel áll ki a NATO csatlakozás mellett. Nincs ellentmondás a két nyilatkozat között, mindkettő az észak-atlanti szövetség bármely lépését támogató, ám nem túlságosan tovakodó minisztérium képét kívánja sugározni.

Tekintve, hogy katonailag érintettek voltunk, még ha nem is küldtünk harcoló csapatokat, a katonai szóvivők sokat nyilatkoztak. A vizsgált időszak első felében a “találgatások” voltak

gyakoribbak, a szóvivők elmondták, amit addig tudtak, de semmi igazán biztatóval nem szolgálhattak, tekintve, hogy ők sem tudták még, mi lesz a konfliktus kimenetele:

Hajós Dezső honvédségi szóvivő az MTI-nek elmondta, az előzetes várakozások szerint a magas szintű tanácskozás kapcsán elindulhat valamilyen mozgás a koszovói megoldás érdekében, de a nem hivatalos értekezletnek nincs döntéshozatali joga, hanem közös gondolkozásra, párbeszédre kerül sor, és eredményeit, a politikai határozatot majdan meghozó testületek elé terjesztik majd.” – Magyar Hírlap, 9. 24.

“Budapestet is megkeresték a NATO tervezői – emlékeztetett Horváth Gábor külügyi szóvivő, aki közölte: harcoló alakulatokat nem küldünk a szerbiai tartományba. Ez nem zárja ki, hogy magyar műszaki, vagy egészségügyi katonák ne segíthetnék ott a béketeremtést, ha erre felkérik bennünket, és ezt az Országgyűlés jóváhagyja.” – Népszabadság, 9. 24.

Mindkét nyilatkozatban érzékelhető a bizonytalanság, ami a feltételes mód használatából következik: “elindulhat”, “ha erre felkérik”, “segíthetnek”.

Amint Amerika elszánta magát a támadásra, a nyilatkozatokból is eltűnt a nagy bizonytalanság, Horváth Gábor: “Ezentúl egész Jugoszlávia kockázatos területnek tekinthető. A helyzetelemzés alapján ugyanis a Külügyminisztérium úgy ítélte meg, hogy a koszovói válság további eszkalálása Jugoszlávia más területeit is érintheti. A minisztérium kötelessége figyelmeztetni az állampolgárokat az esetleges veszélyre. – Magyar Hírlap, 10. 03. Elszánás tükröződik a nyilatkozatból, és egyfajta beletörődés abba, hogy mindenképpen katonai akcióra kerül sor. A szóvivők mindezek ellenére – vagy pont ezért – nem győztek nyugtató nyilatkozatokat adni: Magyarországot semmi baj nem érheti, nincs szükség különleges intézkedésekre, a legfontosabb szervezete fel van készülve minden lehetséges forgatókönyvre, még a legrosszabbra is. “A koszovói válság és egy Jugoszlávia elleni esetleges NATO légi csapás miatt a Magyar Honvédségnél nem történt semmiféle különleges intézkedés, így nem rendeltek el sem riadóállapotot, sem pedig csapatösszevonást. A várpalotai lőtérén zajló Vértes ’98 hadgyakorlatnak nincs köze a balkáni eseményekhez: a legnagyobb hazai parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat az éves kiképzési terv része.” – nyilatkozta Sajner Gyula ezredes, a Magyar Honvédség szóvivője. – “A Vértes ’98-at meglátogatta Klaus Neumann tábornok, a NATO Katonai Bizottságának elnöke. Neumann tábornok magyarországi látogatása során többször is megerősítette, hogy az Észak-atlanti Szövetség egy esetleges Jugoszlávia elleni légi csapáshoz nem számít a NATO-ba meghívott három kelet-európai, így Magyarország részvételére”. – Népszabadság, 10. 06.

Krizsán Attila, a határőrség szóvivője szerint, a kritikus határszakasz 173 km hosszú, és 32 olyan település van a közelében, amely a kormányrendelet értelmében határterületnek

minősül. Több jelentős határátkelőhely található ezen a szakaszon. Ennek ellenére nem történt rendkívüli intézkedés. A fenyegetettségre nem kell felkészülni, mert kidolgozott, kész tervek vannak. Az ország védelemi terve, minden helyzetre meghatározza a tennivalókat. Ha szükség lenne a határ védelmére, az már nem csak a határőrség vállára nehezedő gond lenne. Számunkra súlyosabb gond lehet a koszovói menekültek rohama.” – Népszava, 10. 10.

Mind a határőrség, mind a honvédség igyekezett a pánikhangulatot megelőzni. A külügyi szóvivő nyilatkozata is nyugalmat próbált sugallni.

Horváth Gábor: “Martonyi János is ott lesz a NATO-külügyminisztereknek a koszovói válsággal foglalkozó brüsszeli ülésén, amennyiben sor kerül a tanácskozásra, s valóban számítanak a magyar részvételre.”...”A belgrádi misszió zavartalanul folytatja mindennapos tevékenységét. Ha szükségessé válik, a Külügyminisztérium a nagykövetséggel egyeztetve döntést hoz arról, csökkentse-e a misszió dolgozó személyzet létszámát, illetve biztosítsa-e hazatérésüket.” – Népszava, 10. 08.

Érzékelhető a nyilatkozatokban a visszafogottság, egy bizonyos fokú bizonytalanság a tanácskozással kapcsolatban, de a nyilatkozat második részében már biztosan állítja, hogy minden rendben. Ez a nyilatkozat kissé ellentmond az október harmadikán kiadott külügyminisztériumi közleménynek, amely arról ad tájékoztatást, hogy a minisztérium kockázatos területnek tekinti Jugoszlávia egészét, nem tanácsolja senkinek, hogy odamenjen.

A honvédség élen járt a kommunikációban:

Sajner Gyula: “Normál békekiképzés folyik katonai alakulatainknál. A magyar katonai vezetés tevékenysége pillanatnyilag abból áll, hogy folyamatos kapcsolatot tart a NATO-parancsnoksággal és Brüsszelben tartózkodó katonáival.” – Népszava, 10. 09.

“A Magyar Honvédség álláspontja változatlan: mindent megtesz annak érdekében, hogy elkerülje a koszovói konfliktus eszkalálódását. Csak akkor tesz a veszéllyel arányos javaslatot a politikának, ha fenyegetve látja a Magyar Köztársaság biztonságát. Folyamatos a kapcsolat a NATO-parancsnokságokkal. A jelenlegi ismeretek szerint hazánk szóba se jöhet, mint a NATO átvonulási területe” – Népszava, 10. 10.

Nem bíztak semmit a véletlenre, nem hagyták, hogy feleslegesen terjedjenek különböző rémhírek. A Népszava járt ebből a szempontból az élen. Fontosnak találta kiemelni, hogy amíg nincs meg a légtérhasználati engedély, addig nem biztos, hogy “belekeveredünk” a konfliktusba. Addig is minden nap közölnek legalább egy megnyugtató nyilatkozatot a honvédség részéről. Az általunk felosztott időszak harmadik szakaszának kezdőpontja a felkérés megérkezése volt. “A parlamenti pártok vezetői vasárnap estig nem kaptak semmilyen értesítést a felkérésről. Várható, hogy a parlament rendkívüli ülésén minden

parlamentari párt igent mond a kérésre. A tervek szerint hétfő délután konzultál a miniszterelnök a parlamentari pártok vezetőivel.” – nyilatkozta Borókai Gábor, a kormány szóvivője. – Népszabadság, 10. 12.

Borókai Gábor nyilatkozata azért volt lényeges, mert a közvélemény értéására adta, hogy mire számíthat a szavazás végkimenetelét illetően.

A felkérés megérkezése előtt, a szóvivők igyekeztek megnyugtanni a közvéleményt, hogy semmi kárunk nem származik abból, ha eleget teszünk a NATO kérésének.

A honvédség szóvivője külön kihangsúlyozta, hogy“a NATO-felkérés nem érinti a tászári bázist. Amennyiben megszületik az Országgyűlés döntése, a honvédség nagyon rövid időn belül kész a Németországból felszálló gépek átengedésére. A vezérkar foglalkozott Seselj vajda hétvégi fenyegetésével, és annak megfelelő intézkedésre készül. Ez mindössze elméleti előkészület és nem érinti a laktanyák készenléti fokozatát.” – Magyar Hírlap, 10. 12.

Krizsán Attila: “A határőrségnél nem lépnek életbe automatikusan rendkívüli biztonsági intézkedések, ha Magyarország megnyitja légtérét az esetleges Jugoszlávia elleni hadműveletekhez. Természetesen, ha parancs érkezik, megerősítik a határokat, és ha szükség lesz rá, felkészülnek a menekültek fogadására.” – Magyar Hírlap, 10. 12.

Schieber József, a Belügyminisztérium Polgári Védelem Országos Parancsnokságának szóvivője: “Mivel a Jugoszláv állam agresszornak minősít minden olyan államot, amely részese a katonai csapásnak, fel kell készülni a létesítmények és a közüzemi bázisok környékén is.” – Magyar Hírlap, 10. 12.

A Magyar Hírlap járt az élen a megnyugtató nyilatkozatok közlésében. Egy kis ellentmondás tapasztalható a nyilatkozatok között: míg a honvédség és a határőrség szóvivője azt sugallta, semmi baj nem lehet, addig a polgári védelem azt, hogy minket is agresszornak tekinthet Jugoszlávia, s bizonyos létesítmények könnyen célponttá válhatnak. Ez a kijelentés rendkívül meggondolatlan, feleslegesen pánikkeltő volt. A felkérés megérkezése után további katonai szóvivők nyilatkoztak. Puskás Béla, katonai referens:“Fokozott készsűtség van érvényben Tászáron. Ennek oka a terrorista fenyegetettség.” – Népszabadság, 10. 13.

Erdélyi Lajos, a Honvédelmi Minisztérium szóvivője: “A tárca vezetése úgy ítéli meg, hogy Magyarországon nincs olyan veszélyhelyzet, amely szükségessé tenné a honvédség parancsnoki intézkedésének megváltoztatását.” – Népszava, 10. 13.

Sajner Gyula: “A honvéd vezérkar már értékelte a helyzetet, és potenciális veszélyforrásokat fogalmazott meg, meghatározza az ezekre adandó válaszokat. A terveknek az a céljuk, hogy - megelőzve az esetleges konfliktus eszkalálódását – határozott válaszokat adjon a honvédség az eseményekre. Mint aláhúzta, az elrendelt jogszabályokból pillanatnyilag egyetlenegy sem

kellett hatályba léptetni, nem került sor pótbodyhívásokra, s nem rendeltek el sehol magasabb készültséget sem.” – Magyar Nemzet, 10. 13.

Elég érdekes, hogy egy napon, három újság három katonai szövegét szólaltat meg, és mind a három másképp ítéli meg a helyzetet. A katonai referens röviden, és tömören számol be a fenyegetettségéről, ezzel szemben a Népszavában és a Magyar Nemzetben hosszabb nyilatkozat olvasható, mindkettő nyugtatja a közvéleményt. Miután a légtérhasználati kérés megérkezett, a honvédségi szöveg bejelenti, majd egyből nyugtatja a kedélyeket:

Sajner Gyula: “Értesüléseink szerint a NATO csütörtök nulla órától kéri a légtér megnyitását Magyarországtól. Katonai források elképzelhetőnek tartják, hogy ennek használatára a légi csapások során végül nem kerül sor. A felkérés azért érkezett, hogy ne legyen kiszámítható a támadás iránya. A NATO korlátozás nélküli légtérhasználatot kért, azaz nem jelölte meg hány gép átszállásáról lenne szó. Bár továbbra is érvényben van a taszári bázison tartózkodó SFOR erők engedélye légtérünk használatára, az nem vonatkozik a mostani akcióra. Egy esetleges fellépésben részt vevő NATO gépeket viszont fogadják a kijelölt magyarországi repülőtereken, abban az esetben, ha azok meghibásodnak vagy megsérülnek. – Magyar Hírlap, 10. 13. Sajner Gyula: “A NATO légtérhasználati kérése mögött minden bizonnyal és elsődlegesen a mozgástérigény húzódik meg. A honvédség repülőtereit műszaki segítségnyújtáshoz szükséges eszközökkel erősítik meg.” – Népszava, 10. 13.

Mindkét napilap fontossági sorrendje ugyanaz: elsőnek tudjuk meg, hogy légtérhasználatot kért a NATO, majd azt, hogy csak a saját maga biztosítására kérte, és végül a magyar repterek műszaki segítségnyújtásra való felkészüléséről volt szó. A Népszava csak röviden összefoglalta, a Magyar Hírlap részletesebben kifejtette. Miután a pártok tanácskoztak az engedély megadásáról, a kormányzó egyből közölte a sajtóval az ott elhangzottakat: “A pártok azon a véleményen vannak, hogy a NATO csak a katonák számára is értelmezhető biztonsági garanciák esetén vehesse igénybe a magyar légtérrel a Jugoszlávia ellen tervezett légi csapás végrehajtásánál. A NATO előzetes felkérésében kizárólag a légtér használata szerepel, nincs szó benne a repülőterek esetleges igénybevételéről. A politikusok a katonai garanciákon kívül biztosítékot várnak Magyarországgal és a vajdasági magyarokkal kapcsolatban a NATO-tól. A brüsszeli döntéstől függően ma szükség esetén összehívhatják az Országgyűlést.” – Népszabadság, 10. 13. “Borókai Gábor kormányzó elmondta a megbeszélések után, hogy a résztvevők mindannyian reményüket fejezték ki, hogy a légi csapás elkerülhető lesz. Minden párt szükségesnek látja, hogy a légtérünk átengedése esetén megfelelő garanciákat kapjunk hazánk és a vajdasági magyarok biztonságára vonatkozóan.” – Népszava, 10. 13.

Borókai Gábor: “A tanácskozáson a parlamenti pártok vezetői reményüket fejezték ki, hogy Brüsszelben illetve Belgrádban olyan döntések születnek, amelyek elkerülhetővé teszik a katonai beavatkozást. A politikusok katonai garanciákon kívül biztosítékot várnak Magyarországgal és a vajdasági magyarokkal kapcsolatosan a NATO-tól.” – Magyar Hírlap, 10. 13. Nem fejtette ki részletesen, hogy a garanciák pontosan mit jelentenek. Arra nem kapott felhatalmazást, hogy részletesen ismertesse a sajtó képviselőivel az egyes frakciók álláspontját az ügyel kapcsolatban. Borókai Gábor: “A nemzetbiztonsági kabinet éjszakába nyúló ülésén elemezte a kialakult helyzetet, és ajánlást készített a kormány számára. Ennek tartalmáról azonban csak a keddi kormányülést követően kíván tájékoztatást adni a kormányzat.” – Magyar Nemzet, 10. 13.

Arra a kérdésre, hogy mely pártoknak mi volt az álláspontjuk, Borókai úgy fogalmazott, nincs felhatalmazása, hogy azt közölje. A MIÉP közleményében az szerepel, ellenzik a katonai akcióban való bármilyen részvételt. Borókai ezt úgy kommentálta, a MIÉP a tanácskozáson is hasonló állásponton volt.

Mind a négy napilapban olvashattuk Borókai Gábor nyilatkozatát. A kiemelésekkel próbáltam érzékeltetni a különbségeket: a fontossági sorrend a Népszava és a Magyar Hírlap esetében egészen hasonló volt, de a Népszava egyáltalán nem írt a frakciók álláspontjáról. A két újság közötti különbség a fogalmazásban mutatkozik meg. A Népszava egy kicsit erőteljesebben fogalmaz a Magyar Hírlaphoz képest: ők “légi csapást” írnak, a Magyar Hírlap “katonai beavatkozás”-ról beszél. Míg a Magyar Hírlap annyit közöl, hogy a szóvivőnek nem volt felhatalmazása közölni az álláspontokat, a Magyar Nemzet azért beleszötte a MIÉP ellenzését. A Népszabadság viszont eltérő módon inkább a garanciák és biztosítékok kihangsúlyozását tartotta a legfontosabbnak. Kissé meglepő módon, másnap a Népszavában újra megjelenik Borókai az előző naphoz képest nagyon hasonló nyilatkozata: “A pártok még bíznak abban, hogy Brüsszelben olyan döntés születik, amely elkerülhetővé teszi a katonai beavatkozást. A parlamenti pártok mind Magyarország mind a vajdasági magyarok tekintetében garanciákat szorgalmaztak ahhoz, hogy kizárólag a légtér átengedésével segítse hazánk az esetleges NATO-akciót.” – Népszava, 10. 14.

A másik három napilap inkább az új javaslattal van elfoglalva, Borókai Gábor: “A kormány egy második határozati javaslatban indítványozza azt is, hogy a Boszniában állomásozó magyar műszaki alegységet rendszeresített technikai eszközökkel és fegyverrel lássák el.” – Magyar Hírlap, 10. 14. “A kabinet határozati javaslatot terjeszt az Országgyűlés elé, amelyben indítványozza, hogy a Boszniában tevékenykedő önálló magyar műszaki alegységet

fel lehessen szerelni rendszeresített technikai eszközökkel és fegyverekkel, hogy szükség esetén megvédhessék magukat.” – Magyar Nemzet, 10. 14.

Borókai Gábor: “A kabinet határozati javaslatot terjeszt a parlament elé, amelyben indítványozza, hogy a Boszniában állomásozó önálló magyar műszaki alegységet fel lehessen szerelni rendszeresített technikai eszközökkel és fegyverekkel. Ennek célja, hogy ha szükséges, a magyar alakulat megvédhesse magát. A külügyi és a honvédelmi bizottság együttes ülésén támogatta a javaslatot. – Népszabadság, 10. 14.

Sajner Gyula: “Az Okucaniban szolgáló magyar kontingens páncélozott járműveit akkor is fel kell szerelni géppuskákkal, ha békés úton sikerül rendezni a koszovói válságot.” – Magyar Hírlap, 10. 16.

A nagyon hasonló megfogalmazások ismét kis különbségeket rejtenek: a Magyar Hírlap második határozati javaslatról ír, a többi lap csak szimplán határozati javaslatról. A Magyar Nemzet, és a Népszabadság “önálló” magyar egységet említ, valamint azt is, hogy “szükség esetén megvédhessék magukat”. Ez egyes olvasókban könnyen félelmet kelthet. A honvédségi szóvivő pár nappal későbbi nyilatkozata szerint, fel kell szerelni az Okucaniban állomásozókat géppuskákkal, ami nyilvánvalóan a közvélemény megnyugtatóra szolgált. A honvédségi szóvivő folyamatosan ismerteti az éppen aktuális helyzetet, Sajner Gyula: “A Magyar Honvédség felkészült arra, hogy repülőtereit átengedje, ha bajba jutott gépek és személyzetük ezt igényli. Nincs magasabb fokú harckészültség. Az alakulatok a békeidőszaknak megfelelően, körletükben tartózkodnak.” – Népszava, 10. 14.

Sajner Gyula: “A NATO-központban tartózkodó magyar tisztek, illetve az Észak-atlanti Szövetség Budapestre érkezett összekötő csoportja révén a Magyar Honvédség vezérkara tájékoztatást kap az esetleges légi csapás legapróbb részleteiről is. Hazánk biztonságát egyrészt a Magyar Honvédség, másrészt a NATO által adott garancia szavatolja, amelyben a szövetség kötelezi magát, hogy megakadályozza a konfliktus kiterjedését.” – Magyar Hírlap, 10. 14. Sajner Gyula: “A Magyar Honvédség minden eshetőséggel számol, terveit kidolgozta, de változatlanul bízik abban: hazánkat nem fenyegeti veszély. A NATO főparancsnokság kis létszámú csoportja megérkezett a honvéd vezérkarhoz. Feladatuk az lesz, hogy egyeztessék a magyar légtér esetleges igénybevételének konkrét lépéseit.” – Népszabadság, 10. 14.

Ugyanazt a nyilatkozatot persze lehet többféleképpen értelmezni. A legfontosabb mindhárom lapnál, hogy a honvédség felkészült, továbbra is mindenre figyel, és nincs sehol fokozott készültség. A Népszavát kivéve mindkét lap megemlíti, hogy a honvédséghez érkezett egy csoport NATO katona, akik a Magyar Hírlap szerint az esetleges légi csapás részleteiről tájékoztatják a vezérkart, a Népszabadság szerint viszont a légtérhasználattal kapcsolatos

koordinációs munka miatt tartózkodnak hazánkban. A Magyar Hírlap, miután a légi csapást szóba hozta, egyből tompítja is azzal, hogy a NATO-garanciák által szavatolt biztonságunkat említi. A rendőrség egy kicsit késve reagál a történésekre. Garamvölgyi László, ORFK szóvivő:” A rendőrség egyelőre nem tett semmilyen rendkívüli intézkedést a magyarországi amerikai érdekeltségek illetve a veszélyeztetett magyar gazdasági, államigazgatási célpontok, valamint a veszélyeztetett vezetők védelme érdekében. A rendőrségnek kész tervei vannak, ha valóban sor kerülne a NATO- légi csapásokra.” – Népszabadság, 10. 14.

A vizsgált időszak alatt a rendőrségnek csak ez az egy közleménye jelent meg, viszonylag későn. A honvédségi szóvivő Sajner Gyula nyilatkozatai: “Elképzelhető, hogy a koszovói válság miatt az eredetileg tervezettnél kevesebb magyar katonát engedhetnek el vasárnap szavazni. Tekintettel a kialakult helyzetre, elkészültek a tervek a készütségi szolgálatot teljesítő honvédek számának emeléséről, de csak a következő napok eseményeinek ismeretében dől el végleg: hány katona is élhet majd alkotmányos jogával.” – Népszava, 10. 16. Sajner Gyula: “A sorállomány felkészítése a kiképzés során továbbra is arra irányul, hogy a 9 hónapos szolgálati idő végén teljes értékű katonaként hagyhassák el a hadsereget, s ha szükségessé válna, bekapcsolódhassanak az ország védelmébe. Mivel a Magyar Honvédség alapvetően sorozott katonákból álló fegyveres erő, bármilyen fegyveres feladat elvégzése a szerződéses és a hivatalos állományon kívül elvileg a sorállományra is hárulna. A következő 48 óra eseményeinek függvénye lesz, hogy a készenléti erőkhöz bevonultatott katonákat is el tudják-e engedni eltávozásra.” – Magyar Nemzet, 10. 16.

Sajner Gyula: “A sorkatonák 85 százaléka hazamehet a hétvégén, és lakóhelyén voksolhat az önkormányzati választásokon.” – Népszabadság, 10. 17.

Sajner Gyula: “A koszovói helyzet ismeretében nincs szükség komolyabb készütségre a Magyar Honvédségnél, ezért a katonák mintegy 85 százaléka lakóhelyén adhatja le voksát az önkormányzati választásokon.” – Magyar Hírlap, 10. 17.

Mind a négy újság megírta Sajner Gyula, a sorkatonák haza menetelével kapcsolatos közleményét. A Népszabadság és a Magyar Hírlap ugyan egy nappal később, de több információval. A Népszabadság megint röviden, tömören, tárgyilagosan tájékoztatott, a Magyar Hírlap még azt is hozzátette, hogy a “helyzet ismeretében” nincs szükség a készütségre. Az előző nap megjelent idézetek ezzel szemben még bizonytalanok, az elkövetkező napok eseményeitől tették függővé, hogy hányan mehetnek haza szavazni. Az ellentét éles a Népszavában és a Magyar Hírlapban megjelent nyilatkozatok között: a Népszava és a Magyar Nemzet a kialakult helyzet miatt a katonák számának emeléséről írt, míg a Hírlap pont ellenkezőleg értékeli az eseményeket.

A Honvédség– a vizsgált időszakban –a Magyar Nemzetben megjelent utolsó közleményében is azt hangsúlyozta, hogy a honvédség a helyzet magaslatán áll. Sajner Gyula: “Ha a NATO-csapás megindul, vagy ha az országot bármiféle fenyegetés éri, akkor a megfelelő alakulatok nagyon gyorsan megfelelő készségbe helyezhetők. Ezt az sem befolyásolja, ha épp vasárnap, a szavazás napján történne valami. A NATO-vezetés egyébként tegnap délutánig nem döntött arról, hogy mit tesz a továbbiakban, lesz-e légi csapás vagy sem.” – Magyar Nemzet, 10. 17.

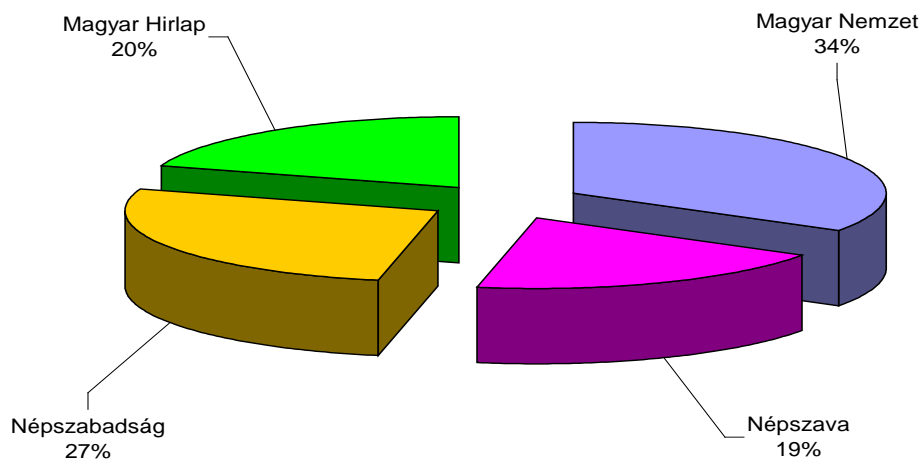
A Külügyminisztérium nyilatkozata szerint, “A magyar kormány határozottan támogatja az EBESZ kétezer fős koszovói ellenőrző missziójának létrehozását. Meggyőződése, hogy nagymértékben hozzájárulhat az ellenségeskedések beszüntetéséhez, és a feszültség enyhítéséhez. A koszovói békét felügyelő misszió felállítását célzó nemzetközi lépésekkel párhuzamosan a Külügyminisztériumban is megkezdődött az esetleges magyar részvételre vonatkozó döntés előkészítése.” – Magyar Nemzet, 10. 17.

A Magyar Nemzetben megjelent nyilatkozatnak a meggyőző szándékát az erőteljes határozószavak használatából érezhetjük: “határozottan támogatja”, “meggyőződése, hogy nagymértékben hozzájárulhat”.

Mindkét közlemény a Magyar Nemzetben jelent meg, s azt hangsúlyozta leginkább, hogy minden rendben van, de ha mégis történne valami, az illető szervek a helyükön vannak, tudják a dolgukat, kiemelték még a magyar kormány aktív szellemét, Európa felé fordulását.

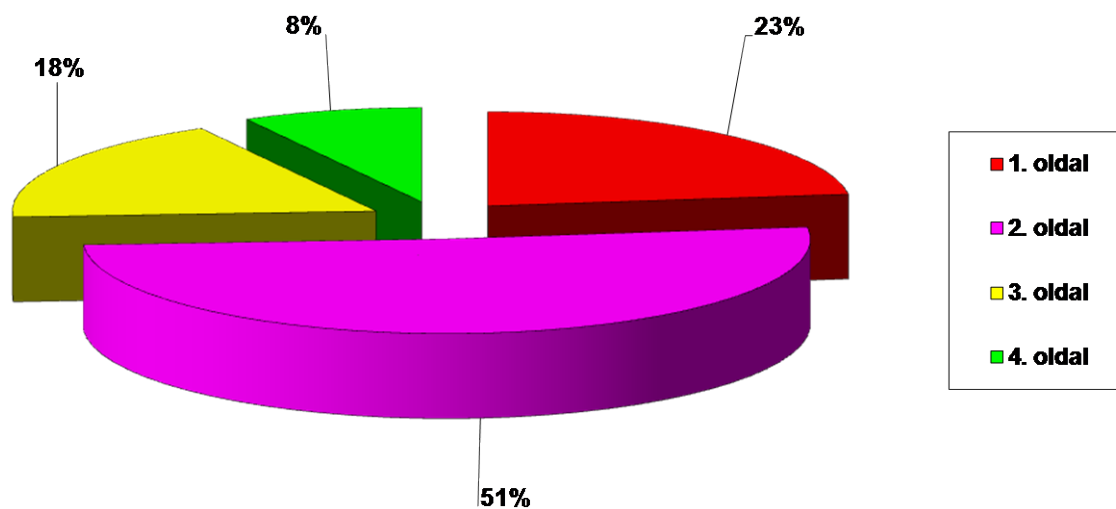
4.3. A kvantitatív elemzés eredményei

A vizsgált időszakban összesen 143 cikk jelent meg a négy napilapban: a Magyar Hírlapban, a Népszabadságban, a Magyar Nemzetben, és a Népszavában. A grafikonon jól leolvasható a cikkek eloszlásának aránya.

3. ábra
A megjelent cikkek megoszlása a napilapok között
(A szerző saját forrása, szerkesztése)

Ahogy láthatjuk, a legtöbb cikket, az összesnek majdnem egyharmadát a Magyar Nemzetben olvashattuk, a Népszabadság csupán egy százalékkal közölt kevesebb cikket. A legkevesebbet a Magyar Hírlap foglalkozott a témával, majdnem fele annyit, mint a Magyar Nemzet. A Népszava is közel az egynegyedét az összmennyiségnek. Természetesen minden újságnak megvan a saját szerkezete, felosztása, de az oldalak szerinti rangsorolás nem véletlen, minél előbbi oldalra kerül egy cikk, annál inkább fontos egy adott téma. Az újságok első oldala, egyben tartalmuk tükörképe. A szerkesztőség által legfontosabbnak tartott napi események kerülnek oda. A következő négy kördiagram azt ábrázolja, hogy a vizsgált cikkek közül melyik szerepelt címlapon, és melyik kapott helyet a hátrébb lévő oldalakon.

4. ábra
A Népszabadságban megjelent cikkek elhelyezkedése
 (A szerző saját forrása, szerkesztése)

A Népszabadságban a 4. ábra tanulsága szerint a cikkek 23%-a jelent meg az összesből az első oldalon, ez kilenc darab cikket jelent a harminckilencből.

“Álfoglyok és valódi lábtörések” – “Tudósítónk riportja a macedóniai NATO-hadgyakorlatról”

“Amerikai magyarok közt Orbán” – “Az FBI segítséget nyújt a hazai szervezett bűnözés felszámolásához”

“Orbán Viktor a Fehér Házban” – “Clinton elnök szövetségesként fogadta a magyar kormányfőt”

“Magyar nap New York-ban” – “Orbán Viktor előadása a külkapcsolatok tanácsában”

“NATO-akció: döntés a hét végén” – “Biztonsági garanciákat kérünk a koszovói fellépés támogatásáért”

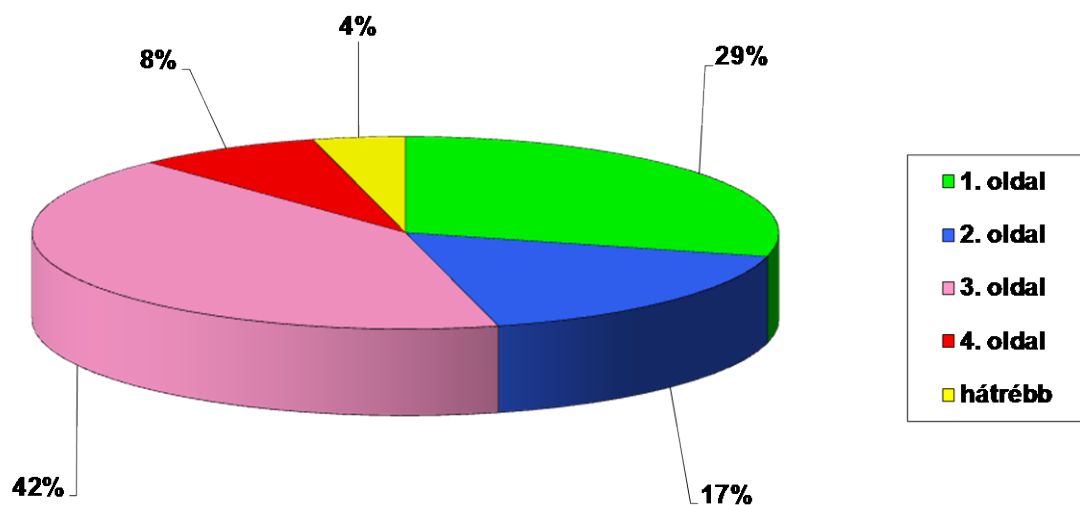
“Felkérés a magyar légtér használatára”

“Belgrád újabb haladékot kapott” – “Budapestre érkezett a NATO-főparancsnokság összekötő csoportja”

“Van esély a békére Koszovóban” – “A Ház ma dönt a légtér megnyitásáról” – “Az MDF ellenzi a javaslatot” – “Terrorfenyegetés után fokozott ellenőrzés a déli határvidéken”

“Szabad a magyar légtér a NATO előtt” – “Lezsák levelet írt Orbánnak”

Ahogy látjuk, a címlapon szereplő cikkek mindegyike fontos eseményről szólt: az Orbán-látogatásról, a légtérhasználatról szóló kérésről, a T. Ház ezzel kapcsolatos döntéséről. Orbán Viktor neve 4 alkalommal szerepelt az első oldalon, ugyanúgy, ahogy a “NATO”szó, a “légtér” szó háromszor, a “Koszovó” szó pedig kétszer. Megállapítható, hogy koszovói válsággal foglalkozó cikkek összességében fontosak voltak, ezért 4%-ot kivéve az első négy oldalon találhattuk a többit. A cikkek majdnem fele a második oldalon, a külpolitikai rovatban szerepelt.

5. ábra
A Magyar Hírlapban megjelent cikkek oldalak szerinti elhelyezkedése
 (A szerző saját forrása, szerkesztése)

A Magyar Hírlapban az összes cikk majdnem egyharmada – azaz hét cikk - az első oldalon jelent meg. A legtöbb cikk ebben a témában, az újság harmadik oldalán volt olvasható, de ahogy látjuk, itt nem csak az első négy oldalon, hanem a lap többi részében is írtak a válságról.

“Orbán-látogatás Taszáron”,

„Nem mennek fegyveres magyar egységek a koszovói válságövezetbe”,

“Riadókészültségben a NATO légierő”,

“Budapest kész segíteni a koszovói akcióban”, “Jugoszlávia nem ajánlott úti cél”

“Amerika elszánta magát, a NATO kivár”, “Magyarország már nem válságövezet”

“Bill Clinton a Fehér Házban támogatásáról biztosította Orbán Viktort”

“Korlátlan légtérhasználatot kér a NATO”

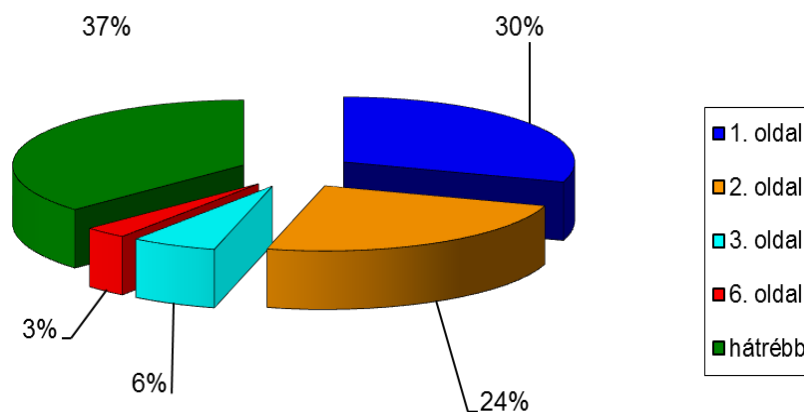
“Az MSZP óvatos, a MIÉP vétózik” “Szabad a magyar légtér a NATO előtt”

“A képviselők EBESZ-ellenőrzést sürgetnek a Vajdaságban”, “Már működik a NATO-védőernyő”

“Aláírták a megállapodást Jugoszláviával”

A Magyar Hírlapban szintén a címlapra kívánczolt a légtérhasználat-kérdése, a tárgyalások, és az Orbán-látogatás Washingtonban.

A kulcsszavak említése az első oldalas címek esetében: a “NATO” 5, a „koszovói” 2, “Jugoszlávia” szintén 2 alkalommal történt.

6. ábra
Népszavában megjelent cikkek oldalak szerinti elhelyezkedése
(A szerző saját forrása, szerkesztése)

A Népszava a cikkek majdnem egyharmadát szerepeltette az első oldalon. A másik két napilaphoz képest ez valamivel többet, 10 cikket jelent. A legtöbb cikk (12), a 7. vagy még hátrábbi oldalakra, 8 cikk a második oldalra került, ami szintén jelentős szám.

“Orbán Viktor Taszáron” – “Magyar katona sehol nem kerülhet szembe magyar katonával” “NATO-tanácskozás” “Koszovóban légitámaszra kész a NATO”

“Nem mennek magyarok Koszovóba”

“A NATO külön engedély nélkül használhatja hazánk légtérét”

“Szövetségesként Washingtonban”

“Az amerikai magyarok nagyobb mértékben vennének részt a hazai közéletben”

“Magyarország nem kap felkérést”

“Szóba sem jöhet, hogy hazánk a NATO átvonulási területe legyen”

“Maratoni tárgyalások Belgrádban”

“Orbán Viktor bejelentette, hogy felkérés érkezett a NATO-tól a magyar légtér használatára”

“Meghozta döntését a NATO”

“Holbrooke Brüsszelben beszámolt belgrádi tárgyalásairól Miloseviccse”

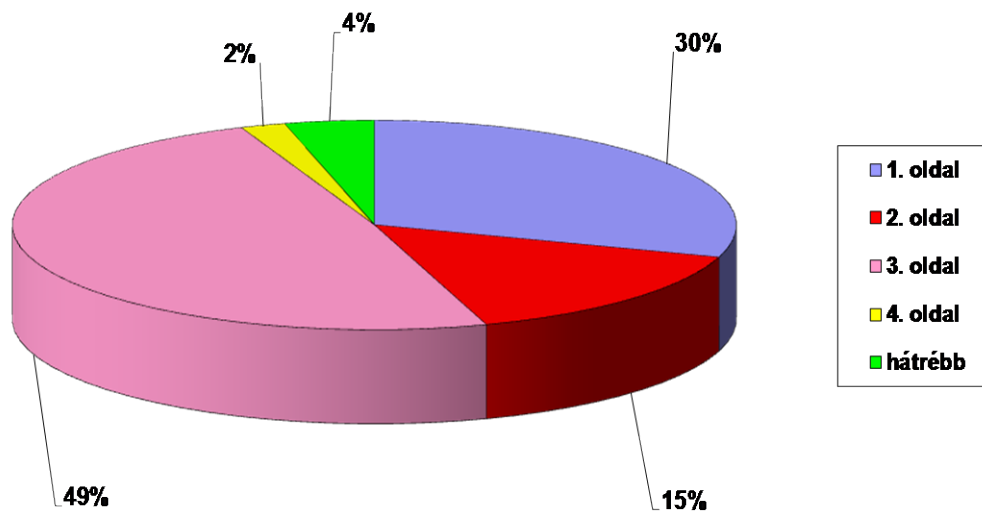
“Szabad a légtér a NATO előtt”

“A kormány szerint hazánk megfelelő biztonsági garanciákat kapott”

“Végh Ferenc vezérezredes optimista, de óvatos” – “Naponta elemzik a helyzetet”

“Válságkezelés számítógépen”

A Népszava esetében is a fő téma a légtérhasználat-kérése körüli teendők voltak, de sokkal többször kerültek magyar vonatkozású írások az első oldalra, mint a többi újság esetében. A cikkcímekben ismét gyakran szerepelt a NATO, összesen **6** alkalommal. A légtér használatával kapcsolatban szintén **6** alkalommal volt szó hazánkról.

7. ábra
Népszavában megjelent cikkek oldalak szerinti elhelyezkedése
(A szerző saját forrása, szerkesztése)

A Magyar Nemzetben szintén a cikkek majdnem egyharmada (14) szerepelt az első oldalon. A harmadik oldal itt is dominált, a cikkek majdnem fele szerepel ezen az oldalon, ami nem véletlen, hiszen az első oldal mellett ez is kitüntetett helynek számít, mivel az újság kinyitásakor, a tekintet automatikusan a harmadik oldal jobb felső sarkába vetül, így sok esetben az első oldal vezércikkét, nem a második, hanem sokkal inkább a harmadik oldalon folytatják. Az ábrán látható, hogy ennél a lapnál is szerepeltek a negyedik oldalnál hátrébb is cikkek.

“Koszovóban nem lesz magyar katona”

“Taszár révén az ország bebizonyította NATO-alkalmasságát”

“Búzáért vennénk MIG-29-eseket?”

“Alkotmánymódosítást igényel a NATO-csatlakozás”

“Hazánk logisztikai támogatást ígér” “Belgrádra várnak a BT tagok” – “Martonyi János washingtoni megbeszélései”

“Orbán Viktor a Fehér Házban” – “Rendkívüli protokollgesztusok az immár szövetséges magyar kormányfőnek”

“Csapásra várva?”

“A Parlament dönt az engedélyezésről”,

“Hivatalos NATO-felkérés a magyar légtér használatára”

“Ma rendkívüli kormányülés”- “Nem lát kockázatot a szakértő”

“Egy döntés dilemmái”, “Ma vita a légtérhasználatról a házban”

“Az Orbán-kormány garanciákat kapott”

“Szabad a magyar légtér a NATO előtt”

“A képviselők EBESZ-ellenőrzést sürgetnek a Vajdaságban”

“Bevetés: a szerződéseseké az elsőség” – “Az újoncok hadrafoghatósága korlátozott”

“Egy év Koszovóban” – “Magyar diplomata állítja össze a kétezres EBESZ-missziót”

“Nincs döntés az okucani alakulatról”

„NATO” szó **4** alkalommal került a címekbe. A magyar vonatkozást jelentős mértékben kiemelték, a **14** cikkből **10** cikk esetében említik meg hazánkat, sőt maga a “magyar” szó is **ötször** szerepel, aminek hangsúlyozása nagy valószínűséggel a lap politikai orientáltságából adódott. A többi napilaphoz hasonlóan itt is ugyanazok a témák domináltak: a légtérhasználat kérdése, az Orbán látogatás, hazánk felajánlásai.

4.4. A bombázások első hetében (1999. 03. 24 - 03.31.) megjelent sajtóanyag, legkiemelkedőbb cikkeinek elemzése.

Mivel a márciusi hónapban összesen 449 cikk jelent meg a négy napilapban, s ebben az egy hétben is jó száz. A cikkek magas száma miatt kiválasztottam a leglényegesebbeket a következő szempontrendszer szerint:

1. A bombázások megindítása, annak diplomáciai háttere, az oroszok tárgyalásai, szerepvállalása.
2. A kialakult helyzetben Magyarország biztonságára vonatkozó intézkedések, újvidéki helyzetjelentések.
3. Az etnikai tisztogatás következtében a menekültáradat megindulásának következményei.
4. A támadások harmadik hullámának a szárazföldi támadás megindításának dilemmái.

A cikkek kronológiai sorrendben követik egymást, természetesen attól függően, hogy egy-egy napilap aznap hány cikket jelentetett meg az adott témával kapcsolatban. A cikkek címeit vastag betűvel, az alcímeket dőlt betűvel szedtem a könnyebb átláthatóság kedvéért. A fenti szempontok szerint kiválogatott cikkek mennyiségileg még így is terjedelmesek, de egyben megkerülhetetlenek, és szervesen hozzájárulnak a koszovói válság kialakulásának megértéséhez. Mindezek mellett a napi hírek közlésén túl, szeretném kiemelni az írott sajtó kordokumentáció funkcióját is. Megítélésem szerint, nagy szerepet játszik egy adott korszak emlékezetpolitikájában, s egyben a hivatalos dokumentumokat kiegészítő korlennyomatnak is tekinthetők.

Népszava: Solana elrendelte a légicsapást (03.24.)

A háborús helyzetre való tekintettel rendkívüli állapotot vezettek be Jugoszláviában

„Mire lapunk az olvasóhoz kerül, megtörténhet, hogy Szerbiára lehullottak az első bombák.” –írta vezércikkében a Népszava. Már a vezércikk címe is egyértelművé tette, hogy vége a diplomáciai tárgyalásoknak, új fejezet indul Koszovó ügyében, a NATO főtitkár utasítást adott a szövetséges erők főparancsnokának, hogy indítsa meg a támadást Jugoszlávia ellen. Az alcímben szereplő „háborús helyzet” sokkal nyomatékosabb, erőteljesebb kifejezés, mint a címben használt légicsapás szó. Mintha fokozná a kiélezett helyzetet a cikk első mondatával, amellyel szinte testközelbe hozza a háború megindítását. Jelzi az olvasó felé, hogy itt már nincs több alkudozás, nincs több diplomácia, a helyzet komolyra fordult, csak órák kérdése, és lehullhatnak a bombák. Az alcímben szerepel, a rendkívüli állapot bevezetése. Momir Bulatovics jugoszláv miniszterelnök rendelete, amit az állami televízióban olvasott fel,

melyben közölte: "az intézkedést a közvetlen háborús veszély, az országot fenyegető NATO-agresszió tette szükségessé". A „NATO agresszió” kifejezés, szinte már előre vetíti, az egész konfliktust végigkísérő szerb álláspontot, mely szerint a NATO részéről egy állam belügyeibe való igazságtalan beavatkozás volt ez a háború. A rendkívüli állapot, ugyan még nem hadiállapot, de előírja a fegyveres erők és a katonai célú források mozgósítását és a hadsereg magas készségi fokozatát.

A Jugoszlávia elleni NATO-csapások szándéka miatt a Washingtonba repülő *Jegvenyij Primakov* orosz kormányfő úgy döntött, hogy visszatér Moszkvába. Az orosz vezető külön gépe már az Atlanti-óceán fölött járt, amikor Primakov, *Al Gore* amerikai alelnökkel folytatott telefonbeszélgetése után, *s Borisz Jelcin* orosz elnökkel konzultálva utasítást adott a visszafordulásra. Az oroszoknak egyértelműen nem tetszett ez a lépés, de a Népszava különösebb kommentár nélkül a tényeket közölve írta le ezt az eseményt.

A cikk írója kiemelt hangsúlyt fektetett arra, hogy megnyugtassa olvasóit: **Magyarország biztonsága megkérdőjelezhetetlen.** „Ezt egyrészt biztosítjuk saját magunk, másrészt szavatolják NATO-szövetségeseink” - mondta Martonyi János. „Magyarországra bármelyik más NATO-tagországhoz hasonlóan kiterjed a szövetség védőernyője, így amennyiben egy esetleges koszovói NATO-beavatkozás nyomán Jugoszlávia felől atrocitás érné, számíthatna a többi NATO-tagország teljes katonai támogatására” - mondta kedden az MTI kérdésére egy NATO-forrás Brüsszelben. A szövetségi kockázati felmérések szerint igen csekély az esélye annak, hogy Belgrád egy esetleges NATO-csapásra a szomszédos államok biztonságának fenyegetésével válaszolna. A NATO emellett még azokat a szomszéd partnerországokat is védelmező segítségéről biztosította, amelyek nem tagjai a szövetségnek.

A tagállamokkal kapcsolatban a legkisebb külső fenyegetésre életbe lép a NATO alapszerződésének az a cikkelye, amelynek értelmében a szövetség bármelyik tagja elleni támadást az összes tag elleni támadásnak veszi, és kollektíven megvédi a megtámadottat. *"Egy Magyarország elleni támadást a NATO ugyanúgy kezelne, mint akár az Egyesült Államok vagy bármelyik más tagország elleni támadást"* - hangoztatta egy másik forrás.

A magyar biztonságérzet növelését célozta a határőrség szóvivőjének, Krizsán Attilának a nyilatkozata is, mely szerint, fölkészült a határőrség a jugoszláviai határszakasz fokozott felügyeletére, s a déli határszakasz biztosítása is előre kidolgozott tervek szerint zajlik. A nyugati országrészből különlegesen kiképzett határvidékosok érkeztek, az akcióban részt vesz a honvédség, a rendőrség és a Menekültügyi Hivatal is.

A rendkívüli helyzet ellenére, a külképviseletek diplomatái az állomáshelyükön maradtak, csak a személyzet tagjai és a hozzátartozók mentek haza; ami egyértelműen jelzi, hogy nincs még pánikhangulat, munkájukat még el tudják látni a diplomaták.

Horváth Gábor külügyi szóvivő nyilatkozata szerint, amint a helyzet indokoltta teszi, a Külügyminisztérium, egyeztetve belgrádi nagykövetségünkkel, megteszi a szükséges lépéseket. A háborús helyzet komolyságára, veszélyére egyedül a cikk végén megemlített *Pandeli Majko*, albán miniszterelnök nyilatkozata utalt: a második világháború óta nem volt olyan mérvű albán csapatösszevonás az ország északi határán, mint amelyet most hajtottak végre az országhatár Koszovóval érintkező szakaszán - jelentette be kedden a kormány ülésén.

Magyar Hírlap: Már elkerülhetetlen a háború (03.24.)

Javier Solana NATO-főtitkár tegnap éjjel 11 órakor utasította Wesley Clark tábornokot, a szövetséges erők európai főparancsnokát, hogy kezdje meg a légitámadásokat Jugoszlávia ellen.

Már a vezércikk címében érezhető, hogy itt nincs semmi köntörfalazás, elkerülhetetlen a háború megindítása. A „háború”, sokkal töményebb, mélyebb értelmű szó, mint a légitámadás kifejezés, ami jelölhet egy egyszeri beavatkozást is. Míg a Népszava, csak az alcímében használta a háborús kifejezést, addig a Magyar Hírlap egyből a lényegre emelte ki, nem próbált enyhébb kifejezéssel élni.

Solana sajtóértekezletén úgy fogalmazott, hogy miután a válság politikai megoldásának esélyei kimerültek, nem maradt más út, mint a katonai akció. A támadások célja, hogy megállítsák a szerb hadsereg erőszakos akcióit, és megakadályozzák, a további humanitárius katasztrófát. Az ajtó továbbra is nyitva áll a jugoszláv-vezetés számára, hogy bármelyik pillanatban bölcsen döntsenek az ország sorsáról - mondta Solana. A koszovói albánokat felszólította, hogy tartsanak ki a béke-megállapodás mellett, és tartózkodjanak minden katonai akciótól. A NATO-főtitkár a sajtótájékoztatóján nem válaszolt kérdésekre, így azt sem mondta meg, hogy mikor indulhatnak a támadások, megfigyelők szerint, ez akár szerda hajnalban is megtörténhet. A Népszava ennyire részletesen nem adott magyarázatot a háború megindításának okairól. A NATO főtitkárának szavaiból kiderül, hogy részükről, egy jogos, igazságos háború megindításáról van szó, a humanitárius katasztrófa elkerülése érdekében, de nem tért ki arra, hogy valójában, ENSZ felhatalmazás nélkül avatkoznak be egy állam belügyeibe. Bill Clinton, amerikai elnök, s Tony Blair, brit kormányfő nyilatkozatainak közlésével, megerősítették, mintegy alátámasztották, a NATO főtitkárának szavait,

ráterősítettek a háború jogosságára, elkerülhetetlenségére. Bill Clinton véleménye szerint a koszovói ellenségeskedések átterjedhetnek a környező országokra, megingathatják egész Európa stabilitását, márpedig Amerika megtanulta a második világháborús leckéből, hogy Európa stabilitására ügyelnie kell. Tony Blair, brit kormányfő ugyanilyen hangnemben nyilatkozott, mondván, minden eszközzel meg kell akadályozni egy újabb humanitárius katasztrófát.

Az MTI híre szerint az orosz vezető külön gépe már az Atlanti-óceán fölött járt, amikor Primakov Al Gore amerikai alelnökkel folytatott telefonbeszélgetése után, s Jelcin orosz elnökkel konzultálva, utasítást adott a visszafordulásra. Ez a hír szinte pontosan megegyezik a Népszavában írtakkal, ami nyilván nem véletlen, hiszen mindkét újság a hírügynökség anyagaiból dolgozott. A Magyar Hírlap, ebben a szerb-amerikai viszonyrendszerben, kiemelten foglalkozik az orosz állásponttal, megemlítve a témával kapcsolatos különböző véleményeket is. Ilyen például Viktor Iljuhin, az állami дума biztonságpolitikai bizottsága elnökének kijelentése Moszkvában, mely szerint az orosz törvényhozás rendkívüli tanácskozásának összehívására van szükség a Jugoszlávia elleni agresszió ügyében. A kommunista politikus szerint óvakodni kell attól, hogy Oroszország közvetlenül belekeveredjen a háborús konfliktusba, de minden eszközzel segítenie kell a testvéri szláv népet, fegyverszállításokkal támogatva "önvédelmi jogát az agresszorral szemben". Az orosz külügyi szóvivő megerősítette, hogy a szerb hatóságok szombatra virradóra a baki repülőtéren feltartóztattak egy orosz szállítógépet. Nyugati hírügynökségek szerint, hivatalos forrásokra hivatkozva arról számoltak be, hogy az óriásgép MIG-eket vitt a fedélzetén, s úti célja Jugoszlávia lett volna. Az Izvesztyija című moszkvai lap mai számában igazi háborús veszélyt emleget a Balkánon és Európában, utalva arra, hogy a szerbek - 1914 után immár másodszor ebben az évszázadban - háborús konfliktusba próbálják belerángatni Oroszországot. A tekintélyes orosz lap úgy véli, hogy Milosevics saját maga szigetelte el országát politikájával. Mindenki ellene fordult Európában, de még az iszlám világ is szembekerült vele, s talán csak egyedül Moszkva tart ki mellette hűségesen. Az orosz álláspont ennyire részletes ismertetését a Népszava nem említi. Mint, ahogy Csin Hua-szun, a Biztonsági Tanács soros kínai elnökének nyilatkozatát sem. A nyilatkozat sérelmezi, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsának felhatalmazása nélkül irányul katonai akció Jugoszlávia ellen, ami súlyosan sérti az ENSZ alapokmányát és a nemzetközi jog elfogadott alapelveit.

Az albán csapatösszevonásról a Magyar Hírlap is tesz említést, szinte ugyanazt a mondatot olvashatjuk, mint a Népszava hasábjain: a második világháború óta nem volt olyan mérvű albán csapatösszevonás az ország északi határán, mint amelyet most hajtottak végre az or-

szághatár Koszovóval érintkező szakaszán - jelentette be Pandeli Majko albán miniszterelnök a kormány ülésén. A szerb álláspont, és a szerb helyzet ismertetésében is sokkal precízebb a Magyar Hírlap: a szerb parlament, a már megszokott kemény álláspontra helyezkedett, és határozottan elutasította és "nyugati diktátumnak" minősítette a megállapodást. Milosevics tegnap a jugoszláv vezérkar biztonsági osztályának vezetőjévé nevezte ki Farkas Géza altábornagyot. Elődje, Alekszandar Dimitrijevic elmozdítása a vezérkar második számú tisztségéből egy névtelenségbe burkolózó belgrádi elemző szerint világos jele annak, hogy a jugoszláv elnök ideges, mivel nem biztos a katonai vezetés hűségében. A „jugoszláv elnök ideges” félmondat sokkal többet elárul a kialakult szerb helyzetről, mint a hivatalos nyilatkozatok. Elárulja, hogy a szerb magabiztosság, kemény kiállás csak a nyilvánosságnak szól, szerb részről is ott van a bizonytalanság, a félelem.

Magyarország biztonságáról közel sem ír olyan hosszan, s kifejtően a Magyar Hírlap, mint a Népszava. Megemlíti, hogy országunk biztonsága szavatolt, Martonyi János külügyminiszter szerint Magyarország biztonsága megkérdőjelezhetetlen, amit egyrészt magunk, másrészt a NATO-szövetségesek biztosítanak. A külügyminiszter jelezte, hogy folyamatos kapcsolatban állnak a vajdasági magyar vezetőkkel, de az újság részletesen nem fejt ki a NATO álláspontokat, mint a Népszava esetében.

A külképviseletek helyzetéről azonos hangsúllyal ír, mint a Népszava. Tájékoztató jellegű, tényszerű információközlés a kialakult helyzetről: hazaérkezett a magyar külképviselet kíségető munkatársainak többsége, valamint a személyzet családtagjai is, a nagykövetség valamennyi diplomatája azonban változatlanul a helyén maradt. A Külügyminisztérium azt tanácsolja a magyar állampolgároknak, hogy ne utazzanak Jugoszláviába, a már ott tartózkodóknak pedig azt javasolja, hogy vegyék fel a kapcsolatot a nagykövetséggel.

Magyar Nemzet: Kimerültek a diplomácia lehetőségei (03.24.)

Primakov visszafordult Moszkvába

Retorikáját tekintve a Magyar Nemzet fogalmaz vezércikke címében a legárnyaltabban, a legfinomabban. Csak a címből nem is sejthető az olvasó számára, hogy mire kezébe veszi a napilapot, már lehet, hogy bombázzák az adott térséget. A Népszava, a „légicsapás”, a Magyar Hírlap a „háború” kifejezést használta. Mindkettő konkretizál, nem akarja a valóságot elkendőzni, szemben a Magyar Nemzet-tel, ahol egyértelműen nem akarnak keményebben fogalmazni. A diplomáciai tárgyalásokkal kapcsolatban kiemelik, hogy *Milosevics* jugoszláv elnök nem fogadta el a NATO két követelését, hogy tartsa magát az októberi megál-

lapodáshoz és, hogy szüntesse be az erőszakot Koszovóban, illetve járuljon hozzá a NATO vezetete békefenntartó egységek telepítéséhez a tartományba.

A The New York Times-ra hivatkozva, azt írják, hogy ha Holbrooke ismét üres kézzel távozik, ezt követően akár huszonnégy órán belül is megindulhatnak a légi akciók a szerbek ellen. Miután a jugoszláv erők a franciaországi béketárgyalások összeomlását újabb támadásokra használták fel, Washington a feltételezettnél hamarabb kényszerülhet a csapások megkezdésére. Clinton még hétfőn levélben tájékoztatta Jelcin orosz elnököt "a helyzet sürgősségéről". Kormánytisztviselők pedig már azt szivárogtatták ki: azt sem bánják, ha a kedd délután Washingtonba érkező Primakov orosz kormányfő a fenyegető légicsapások miatt be-rekeszti a látogatását. Az amerikai sajtó ugyanakkor azt is érzékelteti, hogy bár a moszkvai vendég szinte rituálisan ismételteti: ellenzik a bombázást, ugyanakkor tudják, hogy a mostani útnak komoly gazdasági tétje is van Oroszország számára. Számos orosz politikust pedig az is növekvő mértékben ingerel, hogy nincs hatásuk Milosevicre. Egyben azt is felismerték, hogy a NATO-nak a saját szavahihetősége most fontosabbá vált, mint az orosz fenntartások mérlegelése. Primakov végül beváltotta ígéretét. Miután Al Gore alelnök kétszer is tájékoztatta az amerikai szándékokról, s nem tudta garantálni, hogy a látogatás alatt nem indul meg a légicsapás, az orosz kormányfő gépe tiltakozásul visszafordult Moszkvába. Ezt a momentumot, illetve annak politikai hátterét a Magyar Nemzet sokkal jobban kifejtette, mint a másik két újság.

Clinton, Koszovóval szokatlanul hosszan foglalkozó beszédét szintén megemléztették, melyben az amerikai elnök kifejtette, hogy nem az Egyesült Államok, hanem a NATO 19 tagállama vállalt kötelezettségeket, amelyektől nem léphetnek vissza. "Gyerekeinknek stabil és szabad Európára van szüksége", hangoztatta nyomatékkal.

Clintont több törvényhozó is sürgeti, hogy fő műsoridőben is fejtse ki az amerikai népnek, miért van szükség a beavatkozásra, mostani beszéde ennek a főpróbája lehetett. Az elnök kedden a Fehér Házban találkozott a kongresszusi vezetéssel, hogy leküzdje a légitámadásokkal szembeni növekvő szkepticizmust, s ezt követően több republikánus törvényhozó is úgy nyilatkozott, hogy támogatják Clintont. Az amerikai közvélemény meggyőzésének, s a szenátusi jóváhagyásnak a kulisszatitkait nem tartotta annyira fontosnak az előző két napilap, hogy ennyire részletesen írjon róluk. A legfőbb érdekesség az, hogy a magyar biztonságra vonatkozóan nem szerepel egy megnyugtató cikk sem a lap hasábjain. Szemben a Népszavával, ahol megfelelő részletességgel kitérnek a magyar vonatkozásra, vagy a Magyar Hírlappal, ahol ugyan nem annyira részletesen, de megemlézik a magyar biztonság kérdéséről. Ez a momentum talán azért is érdekes, mert a Magyar Nemzet arculatát

tekintve jobboldalinak számít, s így joggal volt várható, hogy még intenzívebben próbálja megnyugtatni a hazai lakosságot, mint a másik két napilap, s ír a magyar biztonság garantálásáról.

Magyar Nemzet: Koszovóból menekül a lakosság (03. 24.)

Jól felfegyverzett, motivált hadsereg várja a támadást.

A cím drámai, és tényszerű. Az alcím sugallja, hogy nem lesz egyszerű dolga a NATO-nak. A cikk írója nem palástolja a valóságot a kialakult helyzetről, arról, hogy Koszovóban a félelem az úr, menekül a lakosság a NATO-légicsapásaitól tartva. A szerbek Szerbiába igyekeznek, az albánok pedig az erdőkbe, hegyekbe menekülnek a szerb erők megtorlásától tartva. A tartományban véres ütközetek dúlnak, az albánok, máris ki vannak téve a szerbek bosszújának. Mindenki humanitárius katasztrófáról beszél. Macedónia közben lezárta a határt a jugoszláviai polgárok előtt. A nyugati értékelés szerint a NATO-haderő egy jól felfegyverzett és erősen motivált hadsereggel áll szemben. Nyugati utalások szerint szárazföldi erők is benyomulhatnak Jugoszlávia területére. Moszkva közben cáfolta, hogy az Azerbajdzsánban lefoglalt MIG-21-es és MIG-29-es harci gépeket Jugoszláviába szállították volna. A hat vadászgépet tartalmazó kazahsztáni szállítmány célja Pozsony volt (bár a szlovák fővárosban erről nem tudtak). *Primakov* maga cáfolta, hogy Oroszország megszegte volna a fegyverembargót. A cikk írója tényszerű, stílusa szikár, érzelemmentes, kommentárt nem fűz a kialakult történésekhez, csak leírja azt.

Magyar Nemzet: Létszámcsökkentés a belgrádi követségen (03.24.)

A Magyar Nemzet is ír a belgrádi magyar nagykövetség kiegészítő munkatársainak, valamint a személyzet, és a diplomata családtagjainak hazai jöveteléről, csak kissé furcsa megfogalmazásban. A „Létszámcsökkentés” szót használja, ami kifejezetten belpolitikában használatos kifejezés, ha egy szervezetnél leépítésekre kerül sor, de ebben az esetben, egy háborús kényszerhelyzetben ez egy elég szerencsétlen szóhasználat, az olvasót könnyen félrevezetheti.

Magyar Nemzet: Solana kiadta a támadási parancsot (03.24.)

A hajthatatlan Milosevics inkább a légicsapásokat választotta

A főcímben még mindig viszonylag enyhe kifejezéssel él a Magyar Nemzet, az alcímben már szerepel a „légicsapás” szó, de olyan összefüggésben, ami nem a NATO-t hozza kellemetlen helyzetbe egy háborús invázió elindítása kapcsán, hanem inkább a szerbeket, hiszen

Milosevics választotta, így a felelősség teljes mértékben rajta van. A Magyar Nemzet ezzel a szóhasználatával teljes mértékben átruházta a felelősséget a szerbekre, a NATO-t felmentette. Hiszen Holbrooke küldetése, az utolsó diplomáciai erőfeszítése sem járt eredménnyel. A CNN-nek nyilatkozva aláhúzta, Milosevics teljes egyértelműséggel kijelentette, hogy pontosan tisztában van mindazokkal a következményekkel, amelyek magatartásából fakadnak. Bill Clinton amerikai elnök üdvözölte Solana döntését. A Pentagon szóvivője, Ken Bacon már arról beszélt, hogy a NATO tervbe vett légi akciói a szerb katonai célpontok ellen "gyors, súlyos és fájdalmas csapásokat" jelentenek majd. A támadások megkezdésének az időpontjáról úgy fogalmazott, hogy "a vonat már kigördült az állomásról". A támadás közelségére utalt az is, hogy sorra zárnak be a belgrádi nagykövetségek, így az amerikai is. Már ellencsapásokra készülve ugyanakkor az olasz hadsereg légvédelmi állást telepített Baritól délre, a volt jugoszláv partokkal szemben, közölték katonai források. Az üteget Hawk rakétákkal szerelték fel, amelyek képesek elérni alacsonyan repülő esetleges támadó harci gépeket. A jugoszláv kormány este bevezette a rendkívüli állapotot. A rendeletet Momir Bulatovics kormányfő olvasta fel a televízióban. Szavai szerint a közvetlen háborús veszély, a Jugoszlávia elleni NATO-agresszió veszélye tette szükségessé az intézkedést. A legnagyobb szerb pártok támogatásukról biztosították az állami vezetés politikáját, egyszersmind kifejezve eltökéltségüket, hogy szembeszállnak a NATO esetleges akcióival. A Jugoszlávia elleni NATO-csapások szándéka miatt a Washingtonba repülő Jevgenyij Primakov orosz kormányfő úgy döntött, hogy visszatér Moszkvába. Az orosz vezető külön gépe már az Atlanti-óceán fölött járt, amikor Al Gore amerikai alelnök értésére adta, hogy "elkerülhetetlen a Jugoszlávia elleni csapás". Igor Szergejev védelmi miniszter ezek után arra figyelmeztetette az amerikai vezetést, hogy Jugoszlávia, könnyen a "második Vietnammá" válhat, ha megindulnak a csapások. Ebből az összefoglalóból a másik két napilap kihagyta a „második Vietnám” kifejezést, ami Amerikára nézve nem éppen hízelgő, sőt bizonyos mértékben fenyegető rémképként is kezelendő. Nyilván a kiélezett amerikai-orosz kapcsolatoknak nem feltétlenül tett jót egy ilyen megjegyzés, de a Magyar Nemzet újságírója mégis úgy gondolta nem hallgatja el ezt a sokatmondó kifejezést.

Népszabadság: Rémhírek és vadászgépek (03.24.)

A vajdaságiak szerint esztelenség szembeszegülni a NATO-val

A Népszabadság nem fukarkodik a figyelemfelkeltő szavakkal. A „rémhírek” szónak és a „vadászgépek” szónak egy mondatban való szerepeltetése több, mint hatásos. A „rémhír” szó jelentése önmagában cáfolja egy hírnek a valóságtartamát, s egyben a rossz dolgok tagadását

sugallja. Például: a „rémeket látsz” kifejezés is arra utal, hogy valaki feleslegesen aggódik olyan dolgokon, ami nincs, amin nem kell aggódni. Egy mondatban szerepeltetése a „vadászgépek” szóval ugyanezt sugallja, tehet nincs semmi gond, nem kell félni. Felesleges minden félelem. Az alcím már sokkal realistább, tényszerű, s azt sugallja, hogyha esztelenség, akkor be sem fog következni.

A cikk első mondata egy idézet, ami nyilván a hitelességet célozza: „A frász kerülget ezektől” - fogja a szíve tájékát egy középkorú szerb hölgy, az újvidéki utcán, miután a tetőket súrolva eldübörgött a fejünk fölött két harci gép. Ismét lélegzethez jutva arról panaszkodik, hogy a légicsapásokat várva, már napok óta amúgy sem tud nyugodtan aludni. Eddig volt, ahogy volt, most azonban nagyon komolynak látszik a helyzet. Míg az úgynevezett "nagy (szerb) hazafiak" püfölik a harci dobokat, a szerényebbje életéért, sorsáért aggódik. A félelem meghatványozódott az utóbbi napokban. Egyszer már elterjedt, hogy lezárták a jugoszláv-magyar határt, senkit sem engednek ki az országból, kedden pedig arról röppentek fel hírek, hogy előző éjszaka a rendőrség elállta az utat Topolya és Szabadka között. Egyesek úgy tudták, hogy a hadsereg páncélos alakulatai vonultak fel, mások a behívóparancs elől menekülő tartalékosok utáni hajtóvadászatról beszéltek. Lehet, hogy egyik verzió sem igaz, de a híresztelések hű képet festenek a vajdasági közhangulatról.

Nem vitás, hogy a hadsereg minden eddiginél nagyobb arányú mozgósítást rendelt el, mint ahogy az sem, hogy az érintettek, ezért egyáltalán nem lelkesednek. Szemben a jugoszláv hadvezetés kincstári optimizmusával, nagyon sokan - és nemcsak a vajdasági magyarok - úgy gondolják, hogy a NATO-val szembeszegülni esztelenség.

„Miért vonulnék én be, ha azok ott lent, Dél-Szerbiában sem akarnak harcolni?” - kérdezi egy újvidéki piaci zöldséges, egy középkorú vajdasági magyar férfi. Nekem Koszovó nem bölcsőm, nincs ott semmi keresnivalóm.

Sok magyar - nem csupán a hadkötelesek - a határon túl várja a fejleményeket. Akik maradtak, azoknak nincs hova menniük. A többség vélhetőleg úgy gondolja, ha bombázni akar a NATO, akkor tegye. Pár hónapig, talán egy évig rosszabb lesz, aztán csak jobbra fordul a soruk. A Népszabadság helyszíni tudósítása Újvidékről, egyfajta helyzetjelentés a vajdasági magyarok, az ottani lakosság véleményéről. A megszólaltatottak többnyire feltételes módon nyilatkoztak, érezhető volt, hogy biztosat senki nem tud, sok a pletyka, a híresztelés, a feltételezés. A cikk elolvasása után lehet csak igazán megérteni a címválasztás mértékét.

Magyar Nemzet: Az erő bevetése az utolsó eszköz (03.24.)

Interjú Javier Solana NATO-főtitkárral

A Magyar Nemzet nagy hangsúlyt fektet arra, hogy megmagyarázza olvasóinak a NATO kényszerű lépéseit a koszovói válsággal kapcsolatosan. A NATO-főtitkárnak interjúja is ezt célozza. A támadások elindítása kapcsán, a megfelelő érvek felsorakoztatása, kibontása, mind ezt támasztják alá. A hangsúlyok szinte mindig a diplomáciai megoldás elérésén és a humanitárius katasztrófa elkerülésén vannak. Az erő alkalmazásáról döntenem nem könnyű, a NATO mindig abból az elvből indul ki, hogy az erő bevetése az utolsó igénybe vehető eszközként jöhet csak szóba. A balkáni válság kapcsán érzett esetleges magyarországi - közvetett - fenyegetettség érzetét mindenesetre mérsékelheti az a tény, hogy a NATO-alapszerződés kollektív biztonsági garanciákat lefektető 5. cikkelye ránk nézve is ugyanúgy érvényes, mint bármely másik tagországra.

Arra a kérdésre, hogy mi lehet a NATO reakciója, ha a határon túli magyarokat éri valamilyen fenyegetés, úgy fogalmazott: abban az esetben a NATO azokat "az önk országára iránti felelősség alapján fogja értékelni". Solana hangsúlyozta, hogy "mindez azt is jelenti: önknek is készen kell állniuk szolidaritásuk felajánlására".

A főtitkár szavaiból az is kitűnt, hogy a teljes jogú tagság már minden területen működik: "Konzultáltam az önk kormányával is, mint a többi tagországgal".

A koszovói válság alakulását értékelve Solana mindenekelőtt emlékeztetett arra, hogy a NATO itt is mindig a diplomáciai megoldásra törekedett. Hozzátette: jelen esetben "az egyik oldal felelőssége egyértelműen megállapítható. "Sok időt adtunk a szerbeknek, hogy elfogadják a feltételeinket." Fontosnak érezte leszögezni, hogy a NATO ezúttal is képes lesz megmutatni, hogy "kész nehéz politikai döntések meghozatalára, és katonai szempontból hiteles". A főtitkár szerint, a NATO egyáltalán "nem lassú", bár "kétszer meg kell gondolni", mielőtt az erő használatához folyamodnának. A NATO-nak mindenesetre fontos, hogy a tagországi demokratikusak legyenek, így egy döntés megszületése, ami mögött 19 tagország áll, demokratikus. Arra a kérdésre, vajon mennyire kell komolyan venni az orosz diplomácia egyre határozottabb különvéleményét, Solana úgy vélte, hogy a NATO számára nem alternatíva, hogy Oroszország és Koszovó között válasszon. Lehet, hogy a taktikában nem értenek egyet, de Szlobodan *Milosevics* viselkedését teljesen Moszkvával azonosan látják, és a humanitárius célkitűzések tekintetében is egyformák a törekvéseik.

A főtárgy nagyon diplomatikusan, sok esetben nem konkrétan, hanem kissé ködösen fogalmazott, de a sorok között persze lehet olvasni. A magyar biztonságra vonatkozó kérdések ebben a cikkben jelentek meg először, de közel sem annyira részletesen, megnyugtató jelleggel, mint a másik két lapnál.

Magyar Nemzet (külföldi lapok lapszemléje) (03.24.)

A hitelesség utolsó hídját égette fel a NATO, amikor Koszovóból kivonultak a nemzetközi megfigyelő erők, írta a The Independent. A brit lap szerint ez a lépés olyan jellegű áruzás a Nyugat részéről, mint 1938-ban Münchennél vagy 1956-ban Budapestnél. A brit sajtó katonai elemzői, politikai kommentátorai egyetértenek abban, hogy Milosevic hajthatatlansága, a Koszovóban elindított új katonai offenzíva nem hagy más lehetőséget, mint a bombázók elindítását Szerbia felé. Ám - teszük hozzá - a katonai beavatkozás fatális lehet, azt ugyanis senki sem tudja, mit kellene tenni, ha Milosevic-et a NATO bombái sem kényszerítik meghátrálásra, merthogy a 19 tagállam egyike sem kész szárazföldi csapatokat küldeni Jugoszláviába - vélekedik a Financial Times.

Ha bombázás lesz, akkor elhúzódó műveletekre kell számítani - állítják szakértők a The Guardianben, utalva arra, hogy a NATO, csak akkor akar szárazföldi erőket küldeni, ha azoknak kész béke-megállapodást kell betartatniuk. Ezt viszont ki kell kényszeríteni, s elképzelhető, hogy a légitámadásokkal elszigetelt jugoszláv egységek Koszovóban még agresszívabb politikát folytatnak majd az albán lakosság ellen, és nem jut előbbre a menekültek ügye. Egyébként a koszovói hadműveletekről Jonathan Eyal, a brit királyi védelmi intézet igazgatója kifejtette, hogy Milosevic Koszovó felosztására játszik: kiűzve az összes albánt, Jugoszlávia részeként megtartaná a gazdag északi területeket, a többi térség maradna az albánoknak. Holbrooke belgrádi kudarca, eldöntötte az orosz kormányfő washingtoni útjának sorsát is. Moszkvában eleve fontolgatták, hogy a koszovói válság miatt lerövidítik a vizitet, végül mégis úgy döntöttek, szükség esetén Primakov határoz majd erről. Sokan vélték ugyanis úgy, hogy a NATO nem hajt végre semmiféle légitámadást, míg az orosz vezető amerikai partnereivel tárgyal. Az események azonban felgyorsultak, így a látogatás eleve meghiúsult. Maszljukov első miniszterelnök-helyettes egyébként már előzőleg is azt hangoztatta, hogy a NATO-akció "megtorpedózhatja az orosz-IMF tárgyalásokat. Hasonló megállapításra jutott a Kommetszant Daily és a Szevodnya is, bár azok inkább az orosz beleegyezés kikényszerítését jósolják. Előbbi szerint az orosz IMF-hitelek sorsa Belgrádban dől el, mert Moszkva csak akkor számíthat Washington támogatására, ha áldását adja a NATO-akcióra, illetve megszakít minden együttműködést Iránnal. A Szevodnya úgy

vélte, "Moszkva kész feladni Milosevic-et az IMF-hitelekért cserébe". Igaz, ha most kerülne sor a csapásokra, akkor Primakov megszakítaná az útját, s visszatérne Moszkvába. A nemzetközi lapszemle remek kitekintést adott a koszovói helyzet külpolitikai hátterével kapcsolatosan.

Magyar Hírlap: A légi csapás az utolsó mentsvár (03.24.)

A Magyar Hírlap címe, egyértelműen azt sugallja, hogy a bombázások megindítása az utolsó lehetőség, az utolsó esély, hogy megakadályozzák a koszovói konfliktus humanitárius katasztrófájának kiterjedését. A „mentsvár” szó használata kellőképpen feloldja, felmenti a „légi csapás” szóösszetétel valós tartalmát, a bombázások elindításának tényleges következményeit. A két szó egy mondatban történő szerepeltetése, mintha előre felmentené a NATO szerepvállalását, a bombázások megindítását.

"Felelősséggel ruháztak fel, és én nem fogok kitérni ez elől"- válaszolta Javier Solana NATO-főtitkár az Magyar Hírlapnak nyilatkozva arra a kérdésre, hogy kész lenne-e elrendelni a légi csapásokat Szerbia ellen. Javier Solana a kritikus időpontban készült beszélgetésben azt fejtegette, milyen súlyos és nehéz elhatározás az erő alkalmazásáról dönteni. A főtitkár, akit a tagállamok felhatalmaztak a légitámadások elrendelésére, emlékeztetett arra, hogy a szövetség kezdettől fogva kettős célt követett Koszovóban: a konfliktus politikai úton történő rendezését és a humanitárius katasztrófa elkerülését. "A NATO ezt a célt el fogja érni" - tette hozzá határozottan. A spanyol származású politikus megengedhetetlennek nevezte, hogy a békeegyezmény az egyik fél nyilvánvaló felelőssége miatt hiúsuljon meg. Elismerte, hogy a nemzetközi közösség sok időt adott Belgrádnak a megállapodásra, nem értett egyet viszont azzal a vélekedéssel, hogy a NATO, túlságosan lassan és habozva cselekedett volna. Az erő alkalmazása mindig is az utolsó mentsvár volt, amit jól meg kell gondolni - hangsúlyozta. "Felelősséggel ruháztak fel és én nem kívánok kitérni ez elől" - jegyezte meg szűkszavúan arra a kérdésre, hogy a diplomáciai eszközök kimerülésével kész lenne-e kiadni a parancsot a szerb célpontok bombázásának megkezdésére. A főtitkár ugyanakkor kitérően válaszolt arra a kérdésre, mit tenne a NATO abban az esetben, ha az esetleges légicsapások nem vezetnének eredményre. A szövetség illetékesei korábban kizárták, hogy az atlanti szervezet a béke kikényszerítésére szárazföldi erőket vezényeljen Koszovóba. Solana, aki a katonai beavatkozás elérhető közelségbe kerülése miatt bizonytalan időre elhalasztotta a három új tagország fővárosában tervezett látogatását, de aláhúzta, hogy Budapesttel, Varsóval és Prágával ugyanúgy konzultált, mint a többi tagállammal. Felhívta a figyelmet arra, hogy a szövetségben nincsenek másodosztályú tagok, a jogok és a kötelezettségek mindenkire

egyformán vonatkoznak. Az új szövetségesek mindig számíthatnak a szervezet többi tagjának szolidaritására, de ugyanúgy szolidárisnak kell lenniük másokkal - tette hozzá a főtitkár. Solana nem számít arra, hogy a katonai beavatkozás körüli nézeteltérés súlyos károkat okozna az orosz-NATO viszonyoknak. Szerinte, ha valaki figyelmesen olvassa a moszkvai nyilatkozatokat, beláthatja, hogy az oroszoknak hasonló a véleményük Szlobodan Milosevic magatartásáról, mint a szövetségeseknek. Úgy vélte, hogy legfeljebb a követendő taktikát illetően vannak nézeteltérések. A NATO főtitkára elmondta, hogy az április végi washingtoni csúcson jóváhagyandó, új stratégiai koncepció két alapfunkciót ír majd elő a szövetség számára: a kollektív védelmet, amit a sokszor idézett 5. cikkely tartalmaz, és a válságmenedzselést, amire Bosznia esetében már volt példa. Solana szerint a biztonsági környezet megváltozása előtérbe helyezte a washingtoni szerződés második és negyedik cikkelyét. Az előbbi arra utal, hogy a NATO-nak csak a szilárd demokráciával rendelkező és a stabilitást biztosítani tudó országok lehetnek tagjai. A negyedik cikkely pedig kimondja, hogy a tagok konzultálnak egymással, ha biztonságukat bármilyen veszély fenyegeti.

Ez a Magyar Hírlap által készített Solana-interjú, szinte teljesen megegyezik a Magyar Nemzet által fémjelzett interjúval. Ugyanazokra a sarkalatos pontokra, szinte azonos forgatókönyv szerint tette fel mindkét interjúkészítő a kérdéseit, még árnyalati hangsúlyeltolódást sem lehetett felfedezni a két írás között. Ennek oka nagy valószínűséggel az lehetett, hogy a főtitkár stábjá, előre meghatározta a feltehető kérdések sorát, így az újságíróknak nagy lehetősége nem volt improvizálni.

Népszabadság: Rendkívüli állapot Jugoszláviában (03.24.)

Füzes Oszkár és Szabó Barnabás helyszíni jelentése

A Népszabadság helyszíni jelentésének címe rövid, tényszerű. A bombázások elindítását megelőző felkészülését, a helyzet értékelését várhatjuk a cím elolvasása után. Se többet, se kevesebbet. A cikk írója nem törekszik túlzó, szenzációhajhász kifejezésekre, az olvasó érdeklődését teles realitásokkal próbálja fenntartani.

Momir Bulatovic, jugoszláv szövetségi kormányfő tegnap este bejelentette: közvetlen háborús veszély alakult ki, amelynek láttán az országban rendkívüli állapotot hirdettek ki és harckészültségbe helyezték a jugoszláv hadsereg kijelölt alakulatait. Az országban mindent központi ellenőrzés alá vontak, a légvédelmi és rakétaegységek, valamint a légiereő alakulatai felkészültek egy támadás visszaverésére. A jugoszláv vezérkar közleményben szögezte le: Jugoszlávia egyetlen szomszédját sem fenyegeti veszély. A Koszovóban állomásozó 3. jugoszláv hadsereg vezérkarának közlése szerint "beásta magát, és készenlétben áll az agresszió

visszaverésére". A hadsereg parancsnoka felhívta a lakosság figyelmét, hogy ne üljön fel a pánikkeltésnek, és ne kezdjen fejvesztett menekülésbe. A vezérezredes biztos abban, hogy a jugoszláv hadsereget Koszovóban nem érik "megtorlatlan veszteségek". A szerb parlament és a jugoszláv kormány tegnapi ülésén elsöprő többséggel érvényesült a Nyugattal való makacs szembenállás híveinek álláspontja. A *Szlobodan Milosevic* jugoszláv elnök körül kialakított úgynevezett jugoszláv nemzeti egységkormány képviselői mellett, más pártok vezetői is úgy vélekedtek, hogy Jugoszlávia egysége és területi épsége védelmében szembe kell szállni a nyugati katonai fenyegetéssel. A radikális képviselők szerint a második világháborús náci támadáshoz hasonló agresszió fenyegeti Szerbiát. Néhány mérsékeltebb politikus óvatosan megpendítette a kiegyezés lehetőségét, de a többség lehurrogtá őket. A szerb parlament, késő este jóváhagyta a rambouillet-i, illetve a párizsi konferencián követett jugoszláv politikát, azaz a NATO-békefenntartás teljes elutasítását. Ugyanakkor a szerb parlament jelezte az ország készségét, hogy „széles körű autonómiát” biztosítson Koszovónak, ez azonban nem a lakosság többségét kitevő albán etnikum önkormányzata lenne, hanem "a tartomány helyhatósági autonómiája", amelyben minden nemzetiség egyenlő. A nemzetgyűlési határozat elítéli a NATO tagállamait, valamint "néma cinkosnak" minősíti az ENSZ-t, amiért nem tiltakozik Jugoszlávia megfenyegetése ellen.

Kasza József, a vajdasági magyarok szövetségének elnöke a kisebbség nevében elmondta: a koszovói konfliktus békés, tárgyalásos megoldását szeretnék, és ők is ellenzik, hogy az albán többségű tartomány kiszakadjon Szerbiából. Lapzártakor csak annyit lehetett tudni: Milosevics kedden is visszautasította, hogy a NATO békefenntartókat küldjön Koszovóba. A tartományban azonban tartja magát a híresztelés, hogy a következő napokban mégis beleegyezését adja a nemzetközi haderők bevonásába, ha cserébe feloldják a Jugoszlávia elleni gazdasági és politikai embargót. Valamennyi hivatalos jugoszláv állásfoglalás szerint, legfeljebb annyit enged, hogy tárgyalásokat javasol az albán kisebbséggel a tartomány egykori autonómiájának visszaállítására.

Lesz, ami lesz, hangulat jellemzi most leginkább a szerbeket. Kedden Észak-Szerbiában és Belgrádban teljes volt a nyugalom. A hosszú ideje néptelen országutakon az embargó miatt megszokott rendkívül gyér forgalomban csak nagy ritkán tűnt fel egy-egy katonai vagy rendőri konvoj. Az út során megkérdezett "kisemberek" ugyanolyan hetyke beletörődéssel fogadták az újabb háborús fenyegetést, ahogyan a sajtó teszi. A lesz, ami lesz, hangulatot csak időnként színezi egy-egy harciasabb megnyilatkozás. A tömegtájékoztatási eszközök mélyen hallgatnak *Richard Holbrooke* amerikai főkövetségvezető, és *Szlobodan Milosevic* jugoszláv elnök tárgyalásairól, csakúgy, mint a brüsszeli és washingtoni fenyegetésekről. Ehelyett azt a

reményt sugallják, hogy Oroszország és Kína ellenzése miatt megint meghiúsul a Nyugati katonai akció.

Koszovóban kedden folytatódtak a harcok. Szerb részről négy-öt nagyobb faluban lőtték a gerillák feltételezett állásait, valójában már romos parasztházakat. Az egyre kisebb egységekre szakadó UCK harcosok a jelek szerint ismét visszaszorúlnak. Az albán polgári lakosság most már azokat a településeket is elhagyni kényszerül, amelyekben eddig viszonylag biztonságban volt.

Népszabadság: NATO- parancs légitámadásra (03.24.)

Richard Holbrooke belgrádi kudarc - Orosz és kínai tiltakozás a bombázás ellen

A Népszabadság vezércikkének a címe lényegretörő, nem az erőteljesebb „háború” kifejezést használja, mint a Magyar Hírlap, hanem nevéen nevezi a katonai akciót ugyanúgy, mint a Népszava. A „NATO-parancs” kifejezés nyomatékos, egyértelmű, visszavonhatatlan döntést sugall, valamit, ami már végérvényesen eldőlt. A légitámadások megindítását.

Már csak idő kérdése, mikor indulnak el a NATO harci gépei jugoszláv célpontok ellen. Javier Solana NATO-főtitkár tegnap este elrendelte a légicsapásokat, miután Holbrooke amerikai közvetítő utolsó belgrádi útjának kudarcáról számolt be a NATO-nagyköveteknek.

Nem sikerült politikai megoldást találni a koszovói válságra, így az egyetlen fennmaradó lehetőség a katonai beavatkozás. A főtitkár előzőleg utasította Wesley Clark tábornokot, a szövetséges erők európai főparancsnokát, hogy indítsa el a légicsapásokat Jugoszlávia ellen. A NATO már több mint négyszáz vadászgépet irányított a térségbe. Solana konzultált mind a 19 tagállammal, mindegyikük egyetértett az akcióval. A légicsapások célja támogatni a nemzetközi közösség politikai céljait, és immár a jugoszláv kormányon múlik, hogy bármikor jelezze, elfogadja a nemzetközi követeléseket. A főtitkár egyben figyelmeztette a koszovói albánokat, hogy tartózkodjanak az erőszaktól és a provokációtól.

A NATO nem visel háborút Jugoszlávia ellen - mondta Solana, aki szerint a jugoszlávokat túl sokáig elszigetelte Európában saját kormányuk politikája. A szövetség célja megakadályozni a további szenvedést Koszovóban, illetve szeretnék elkerülni, hogy a válság továbbterjedjen a térségben. Katonai szakértők hozzátesszik, hogy a parancs kiadása és az akció megkezdése között néhány órának el kell telnie. A NATO-művelet két szakaszból áll: először korlátozott légicsapásokkal a szerb légvédelmet bénítják meg, ezután következhet a hosszabb ideig tartó és földrajzilag is kiterjedtebb légi akció. A második szakasz előtt, ismét konzultálnia kell a tagállamokkal. A NATO szerint a tartós politikai megoldást kizárólag a nemzetközi katonai jelenlét garantálhatja, bár ezt a jugoszláv kormány tegnap ismét elutasította. A szövetség

ennek ellenére felkészült a 26 ezresre tervezett KFOR békefenntartó erő Koszovóba küldésére, ám ehhez előbb a jugoszláv félnek is alá kellene írnia a béke megállapodást. A most elrendelt légicsapások fő célja ezt kikényszeríteni. *Bill Clinton* amerikai elnök még délután úgy nyilatkozott: bármennyire is kockázatos vállalkozás, elkerülhetetlen az erő alkalmazása. Hasonlóan vélekedett *Tony Blair* brit kormányfő és *Lionel Jospin* francia miniszterelnök. Eközben *Igor Ivanov* orosz külügyminiszter bejelentette: Moszkva agresszió-nak tekintené a Jugoszlávia elleni légicsapásokat. *Jevgenyij Primakov* orosz miniszterelnök, akit tegnapra Washingtonba vártak, lemondta látogatását, és félúton visszafordult. *Csin Hua-szun*, a Biztonsági Tanács soros kínai elnöke szerint minden katonai akció, amely nem rendelkezik Biztonsági Tanács felhatalmazásával, súlyosan sérti az ENSZ alapokmányát.

Az ENSZ felhatalmazás nélküli bombázások megindításának Biztonsági tanács által történő elítélését, eddig csak a Magyar Hírlap írta meg. A Népszava ugyanúgy, mint a Magyar Nemzet elhallgatta az ENSZ BT tiltakozását, nem tett említést erről az igen csak fontos, cseppet sem elhanyagolható momentumról. Egy adott hír napirendre vétele, illetve elhallgatása is hírértékű. Nyilván nem véletlenül maradt ki az összefoglalókból, hiszen megkérdőjelezte volna a katonai beavatkozás jogosságát. Friss NATO-tagként, nem akarták kellemetlen helyzetbe hozni a hazai politikai élet azon szereplőit, akik támogatásukról biztosították a NATO-t. Ettől még igaz, azaz újságírói alapszabály, hogy az objektív tájékoztatás alapkritériuma egy eseménnyel kapcsolatban az összes álláspont ismertetése.

Népszava: Begyűjtik a hadköteles fiatalokat (03.24.)

Újvidék helyszíni tudósítás a Népszavának

A helyszíni tudósítás címe tökéletesen visszaadja a cikk tartalmát. A „behívják” szó helyett a „begyűjtik” szó használata arra utal, hogy nem önkéntes bevonulásról, hanem kényszerről van szó. Már a cím is tökéletesen érzékelteti, az újvidéki állapotokat, a kétséget, a félelmet, azt, hogy itt valami nincs rendben, hiszen „begyűjteni” a termést szokták nem katonai szolgálatra a fiatalokat.

Hétfő este óta kihaltak Újvidék vendéglői, szórakozóhelyei, s ugyanez történt a Vajdaság és Szerbia minden városában. Sokan, elsősorban a katonakötelesek, a legújabb fejleményeket várva, már aznap becsomagolták a legszükségesebb holmijukat, és azt latolgatták, merre, hova szökjenek, bújjanak, ha a légicsapásra sor kerül. Nem annyira a légicsapástól, mint inkább annak következményeitől tartva. Vajdaság útjain, kedden szokatlanul sok rendőr örködött. A "rutinellenőrzések" során a rendőrök az érdekelte, hogy az utasok hova tartanak. A katonai rendőrség teherautókkal járta a Bácskát és a vajdasági településeket, hogy összeszedje a

hadköteles fiatalokat. Időnként egyik-másik útszakaszt le is zárták, így biztosítva a katonai járművek szabad útját. A Vajdaság útjain egyébként feltűnő volt, hogy valamennyi katonai jármű és katonai menetoszlop nem délnek, hanem északnak, a magyar határ felé tart. A belgrádi televízió külön műsorban számolt be arról, hogy a hadsereg milyen intézkedéseket fogantatott az esetleges légicsapások elhárítása érdekében. Dél-Szerbiában és Koszovóban légvédelmi ágyúk, tankok vannak a földbe ásva, álcázva. *Nebojsa Pavkovics* tábornok, a harmadik hadtest parancsnoka pedig kijelentette: a hadsereg felkészült az ország védelmére. *Milan Milutinovics*, Szerbia elnöke ugyanakkor közölte: a hadsereg készen áll arra, hogy megsemmisítse a Koszovói Felszabadító Hadsereget. Boszniai hírek szerint az ott állomásozó békefenntartó erők valamennyi szerb léghárító központot az ellenőrzésük alá helyezték. Montenegró továbbra is tiltakozik az ellen, hogy katonaköteles polgárait Koszovóba vezénylik. A parlamentnek, azaz álláspontja, hogy ez a jugoszláv tagköztársaság nem hajlandó részt venni a szerb - albán háborúban. A vajdasági magyar pártok, elsősorban a Vajdasági Magyarok Szövetsége és a Vajdasági Magyar Demokrata Párt továbbra is tiltakozik az ellen, hogy vajdasági magyar hadköteles fiatalokat Koszovóba irányítsanak. Ennek ellenére Szabadkán, Kanizsán, Zentán, Kishegyesen, Zomboron, és Újvidéken mozgósít a hadsereg, bizonyítja ezt többek között az autóbusz-állomásokon, a vasútállomásokon szinte szüntelenül ügyeletet tartó katonai rendőrség jelenléte is. A pánikhangulat keltéséhez jórészt hozzájárult az is, hogy kedden a Vajdaság légtere harci repülőgépek zúgásától volt hangos.

Tegnap a szerbiai határátkelőhelyek egyike sem volt lezárva. A délvidéken elvégzett fokozott ellenőrzés után a ki- és betérő határforgalmat a szerbiai karhatalom egyelőre nem akadályozza. A cikk összességében próbál realista maradni, igyekszik elkerülni a felesleges pánikkeltést. A vajdasági magyarok és a montenegróiak részéről csak egy-egy mondatban utal a behívás elleni tiltakozásra. A cikk címének elolvasása után nem feltétlen erre számíthatott az olvasó, sokkal erőteljesebb történésekre, komolyabb atrocitásokra, de arra szerencsére nem került sor. Egyedül a kialakult félelem légkörét sikerült tökéletesen visszaadni a helyszíni tudósításnak.

Népszava: Hátraarc a magyar határról (03.24)

A Népszava helyszíni tudósítása mellett jelent meg ez az összefoglaló, amely szervesen kapcsolódik az újvidéki információkhoz. Kiegészíti, megerősíti azokat a félelmeket, amelyekről szó volt. Ebben a nagyon rövid kis cikkben beigazolódni látszik mindaz, amitől rettegetek az újvidéki magyarok. Ugyanis a jugoszláv-hatóságok, minden hadköteles férfit visszafordítanak a jugoszláv-magyar határról. A szerbiai határőrizeti szervek egyik

névtelenséget kérő munkatársa elmondta, hogy a hétfő óta érvényben lévő rendelet értelmében minden 18 és 55 év közötti férfit meg kell akadályozniuk abban, hogy elhagyják a délszláv államot. Ez a rendelet csak egyike azoknak, amelyet az elmúlt napokban a jugoszláv hadsereg vezérkara meghozott. A katonai vezetés parancsainak értelmében fokozzák a tartalékosok és a sorkötelesek behívását. A vajdasági magyar lakta településeken a megszokottnál több behívót kézbesítenek ki. Meg nem erősített hírek szerint, amennyiben az érintettek nem tesznek eleget a felszólításnak, akkor az ilyen esetekben szokásos pénzbüntetés terhe mellett vagyonek Kobzása is számíthatnak.

Magyar Nemzet: A látszólagos fásultság rettegést takar (03.24.)

Páncélosok demonstrálják nagy dübörgéssel a "szabadságszerető" Jugoszlávia elszántságát

A Magyar Nemzet helyszíni tudósítója a főcímben az újvidéki légkör leírására, a „rettegés” szót használja, ami a félelem sokkal nyomatékosabb, erőteljesebb kifejezése. Az összkép bonyolultságát jelzi a „látszólagos fásultság” kifejezés, ami egyfajta beletörődésre, a kialakult helyzet elfogadására utal. Az alcímben szereplő "szabadságszerető" szó, mint Jugoszlávia minőségjelzője, nem véletlenül került idézőjelbe. Egy mondaton belüli ellentétes állítás mindig felerősíti, kidomborítja egy adott állítás lehetetlenségét. Nem lehet egyszerre szeretni a szabadságot és demonstrálni a katonai erőt.

A cikk írója szerint az emberek félnek. Félnek a támadástól, annak következményétől, az indulatoktól, a háborús intézkedésektől, a sorozásoktól, a határok lezárásától, a kiutazások betiltásától, az áru-és üzemanyaghiánytól. És minden olyasmitől, ami egy felbolygatott társadalomban előadhatja magát.

A nagy hazafias felbuzdulást, a harcias retorikát az ember csak az irányított állami televízióból hallja. Az utca emberétől sohasem. Mondani sem kell, hogy milyen rettegésben élnek, azok a szülők, akiknek fiát éppen katonaként találta a koszovói válság. Még a tényleges szolgálat letelte után sem engedik haza a sorkatonákat, vagy mostanában rántották be tartalékosnak. Mennyire örülhetnek a katonák, a mozgósítottak szülei, hozzátartozói, az elnök határozott fellépésének, a "nem adjuk", "nem engedjük", "szembeszállunk" kifejezéseknek. S mennyire támogatják "a következetes békepolitikát". Az országban egyébként máris háborús a légkör, de az élet lényegesen nem változott meg. Újabban este kilenctől kihaltak az utcák azokban a nagyobb városokban is, ahol azelőtt hajnalig nyüzsgés volt. Sokan rádió mellett, televízió és komputer előtt töltik az estét.

A horvátországi és a boszniai háború óta nem voltak ekkora csapatmozgások. A katonai menetoszlopok a lakosság szeme láttára vonulnak át a városokon, páncélosok, rakétaegységek

demonstrálják nagy dübörgéssel a "szabadságszerető Jugoszlávia elszántságát". Ám a szemlélők körében, nem ilyen érzelmeket váltanak ki. Akik röpké egy évtized alatt nem egy háborút éltek át, pontosan tisztában vannak azzal, hogy a harckocsikat és tankokat - ha igazak a hírek - nem a NATO ellen vonták össze Belgrádban. A kisebbségek félelmei még nagyobbak, attól tartanak, hogy a NATO-légicsapás tehetetlen dühöt, bosszúvágyat vált ki, s ezek az érzések a kisebbségek tagjai ellen irányulnak.

Magyar Nemzet: Háborús előkészületek (03.24.)

Pánikmentesen, de alaposan

A címben vitathatatlanul, kendőzetlenül megjelenik a valóság. Komolyan kell számolni a háborúval, s meg kell kezdeni mindazokat az előkészületeket, amiket a helyzet megkíván. Az alcím arra utal, hogy alaposan, precízen kell minden eshetőségre felkészülni, de a pánikkeltést lehetőleg kerülni kell.

Háborús előkészületek folynak térségünkben, küszöbön a NATO-csapás. Pánikot senki sem akar kelteni, de a menekültek fogadására fel kell készülnünk. *Magyari László*, Röske polgármestere elmondta, hogy száz menekült fogadására készültek fel. A helyi sportcsarnokot pillanatok alatt át tudják alakítani. Ágyakat és takarókat Kiskunhalasról kérnek, ha szükség lesz rájuk, helyben pedig három konyha biztosítaná az étkeztetést. Fegyveres támadás és robbantgatás ellen nem készülnek, ilyen akciókat nem tudnak elképzelni. Tompa előljárója, *Lengyelne László Veronika* elmondta, hogy Bácsalmás, Hercegszántó, Röske vezetőivel és vele tárgyaltak a határőrség képviselői. Hogy miről, az titok, de az egyik tornacsarnokban a menekülteket, a másikban a magyar katonákat fogják elszállásolni. Tudomása szerint négy század katonát kvártélyoznak majd el. Nincs pánik a településen, lehet, hogy nem is lesz bombázás.

Magyar Nemzet: A magyar vezérkar nem számít háborús fenyegetésre (03.24.)

A Magyar Nemzet nem véletlenül tette egy oldalra ezt a két cikket. A felesleges aggodalmaskodást, az esetleges pánikhangulatot próbálja oldani a magyar vezérkar véleményének megírásával. Az előző cikkben biztosítja a lakosságot arról, hogy minden eshetőségre felkészültek, de a legrosszabbra, a háborúra egész biztosan nem kell számítani.

Magyarország biztonsági garanciái nem csökkentek, hanem erősödtek a NATO-csatlakozással - mondta *Erdélyi Lajos*, a Honvédelmi Minisztérium szóvivője. Kétségtelen, hogy hazánk az egyetlen NATO-tagállam, amely határos Jugoszláviával, de a honvéd vezérkar az összes rendelkezésre álló - köztük a NATO-tól származó - információ birtokában kijelentheti, hogy

Magyarországot nem fenyegeti közvetlen katonai támadás veszélye. Ha mégis bekövetkezne valamilyen agresszió, a magyar hadsereg megfelelőképp felkészült az elhárítására. A Patriot típusú rakéták telepítésével kapcsolatosan, a szóvivő azt válaszolta, hogy a NATO-eszközök és a katonák hazai jelenlétének az engedélyezéséhez országgyűlési hozzájárulásra volna szükség, ilyen pedig pillanatnyilag nincs. A jugoszláv hadsereg vezetésével nincs közvetlen kapcsolata a vezérkarnak, de a rendelkezésre álló információk alapján nem várható jugoszláv katonai csapás. A kölcsönös bizalom fenntartása érdekében a magyar hadsereg nem hozott rendkívüli intézkedéseket, vagyis nincs rendkívüli készültség.

Népszabadság: Nincs okunk aggodalomra (03.24.)

A Népszabadság cikkének címe egyértelműen a lakosság megnyugtatót célozza.

Martonyi János külügyminiszter nyilatkozta szerint, magyar szempontból az aggodalomnak nincs alapja. Magyarország biztonsága megkérdőjelezhetetlen; ezt egyrészt saját magunk biztosítjuk, másrészt NATO-szövetségeseink. Ettől függetlenül továbbra is bízunk abban, hogy Belgrádban békés megoldás születik. Ha nem ez lesz a helyzet, a konfliktust akkor is keretek között kell tartani - mondta Martonyi, aki a vajdasági magyarok képviselőivel a magyar nemzetiségű besorozottak problémájáról is tárgyalt tegnap Budapesten. Az esetleges magyar segítségnyújtás a légtérhasználatot engedélyező országgyűlési határozat keretei között marad. Kedd reggel megérkezett Magyarországra a belgrádi magyar nagykövetség kíséretében személyzetének túlnyomó többsége, valamint a külképviseleten dolgozók családtagjai és a gyermekek. *Tóth János* nagykövet és nyolc diplomata jelenléte biztosítja, hogy a nagykövetség továbbra is elláthassa alapvető feladatait.

A Külügyminisztérium változatlanul azt tanácsolja a magyar állampolgároknak, hogy a jelenlegi helyzetre tekintettel ne utazzanak Jugoszláviába, s a már ott tartózkodóknak azt javasolja, hogy vegyék fel a kapcsolatot a belgrádi magyar nagykövetséggel.

Népszabadság: Nem kell tartanunk megtorlástól (03.24.)

Védőernyő Magyarország felett - mondja Solana NATO-főtitkár

A Népszabadságban megjelenő Solana interjú tartalmát, főbb csomópontjait tekintve szinte egész pontosan megegyezik a Magyar Nemzet és a Magyar Hírlap által írtakkal. Ennek okáról már az előzőekben írtam. Valószínűsíthető, hogy a főtitkár stábjában, előre meghatározta a feltehető kérdések sorát, így az újságíróknak nagy mozgástere nem volt a kérdések összeállításánál. Az egyedüli különbség a cikkek címében van. A Magyar Nemzet, az erő bevetését, mint utolsó eszközt, a Magyar Hírlap, a légitámadást, mint utolsó mentőváltót adta

címnek, ezekben az esetekben egyértelmű, hogy a NATO támadás megindításának jogosságát erősítették, s mint elkerülhetetlen tény közölték. A Népszabadság ezzel szemben a magyar vonatkozást emelte ki, mely szerint nem kell tartanunk a megtorlástól. Az előző két újságcikkhez képest ez egy egészen más megközelítés. Kifejezetten a magyar lakosság megnyugtatóát helyezte előtérbe, amit az alcímben szereplő „védőernyő Magyarország felett” kifejezés is nagyon érzékletesen kifejez.

Népszabadság: Készenlétben a határvédelmek (03.24.)

Ebben a cikkben, a „készenlét” szó, sugall egyfajta támadásra való várakozást, felkészülést, mintha mégsem lenne annyira biztos az a bizonyos védőernyő, ahogy olvashattuk megnyugtatóan az előző cikkben; a *Reuters* az egyik elemzésében ki is emeli: az új NATO-tag Magyarország délnyugati részén fekvő bázis egy esetleges jugoszláv ellencsapás célpontja is lehet. Taszár a következő napokban rendkívül fontossá válhat, ha a NATO valóban megindítja a támadást Jugoszlávia ellen. A kérdéstről, a tegnapi ülésén tárgyalt a kormány is, azonban semmilyen információt nem adtak ki. A magyar határvédelmek készenlétben állnak, hogy megerősítsék a déli határ védelmét. Taszár, a Boszniában állomásozó 30 ezer fős SFOR-erők és a Macedóniába telepített 12 ezer fős NATO-egységek bázisaihoz hasonlóan, a jugoszláv hadsereg rakétáinak, tüzérségének és harci gépeinek hatótávolságán belül van. A *Reuters* által idézett jugoszláv-források szerint "Belgrád nem nyerhet háborút a NATO ellen, de érzékeny veszteségeket okozhat a NATO-nak": A Macedóniában állomásozó német és holland erők annyira komolyan vették a belgrádi fenyegetést, hogy a tetovói bázisra léghárító rendszert telepítettek. A megfigyelők emlékeztetnek rá, hogy Veszprémben február óta működik az a légtér-szuverenitási központ (angol rövidítéssel ASOC), amely a magyar határokon túl, 150-200 kilométeres sugárban képes ellenőrizni a légi forgalmat. A veszprémi ASOC összeköttetésben áll a NATO központi légtérrelőrző rendszerével.

Ami Taszár szerepét illeti, az ottani bázist és repülőteret az amerikai csapatok a magyar parlament határozata alapján a boszniai békefenntartó erők (SFOR) kiszolgálására és támogatására vehetik igénybe. Tavaly a *Népszabadság* számolt be először arról, hogy a Taszárról indított Predator (Ragadozó) elnevezésű, pilóta nélküli légi járművek nemcsak Bosznia Hercegovina, hanem Koszovó felett is végeznek felderítő repüléseket.

Orbán Viktor miniszterelnök és *Martonyi János* külügyminiszter többször úgy nyilatkozott: Magyarország nem vesz részt egy Jugoszlávia elleni légicsapásban, ugyanakkor a tavalyi országgyűlési határozatnak megfelelően a NATO rendelkezésére bocsátja légtérét. Ahhoz, hogy Taszárt egy tervezett koszovói béketeremtő hadműveletekhez is igénybe vehessék, újabb

országgyűlési határozatra lenne szükség. A Népszabadság értesülései szerint diplomáciai közvetítők, a NATO magas rangú tisztségviselői már jelezték, hogy az erre vonatkozó amerikai felkérés napokon belül megérkezhet. A felkérés sorsa akkor válhat bizonytalanná, ha csak a jövő héten juttatják el Magyarországra, amikor a parlament - az új munkarendnek megfelelően - nem ülészik. Ebben az esetben megismétlődhetnek az 1991-es AWACS-döntéssel kapcsolatos bonyodalmak, akkor a NATO légi felderítő és ellenőrző repülőgépei csak úgy kaphattak engedélyt a magyar légtér használatára, hogy a gyorsan összehívott zárt ülésre taxival rendelték be a képviselőket.

Az 1991-es döntés egyhangú volt. Most viszont az sem kizárt, hogy a kormánykoalíció soraiban olyan megfontolás is jelentkezik, hogyha hozzájárulnak a taszári mandátum kibővítéséhez, magyar terület válhat egy jugoszláv válaszcsoport célpontjává.

A NATO részéről kedden nem érkezett olyan kérés, amely indokolna egy újabb országgyűlési döntést - mondta *Erdélyi Lajos*, a Honvédelmi Minisztérium szóvivője. A HM vezetése és a vezérkar figyelemmel kíséri a jugoszláviai eseményeket, ehhez valamennyi információ a rendelkezésünkre áll. A Magyar Honvédségnél semmilyen készülséget nem léptettek életbe, a katonák a laktanyában vannak, és hétköznapi kiképzési feladataikat végzik.

Peter Tufo, az Egyesült Államok budapesti nagykövete tegnap nem kívánta kommentálni azt az értesülést, miszerint az Egyesült Államok a Taszárra vonatkozó mandátum kibővítését kérné. Amennyiben ez mégis szükségessé válik, akkor természetesen tárgyalunk majd a magyar kormánnyal. Magyarország a NATO tagjaként egyébként minden információval rendelkezik a katonai tervekről és részt vesz a döntéshozatalban. Tufo szerint a NATO haladéktalanul cselekedne, ha jugoszláv részről bármilyen fenyegetés érne Magyarországot. Ebben az esetben automatikusan életbe lépne az ötödik cikkely, vagyis a NATO azonnal a szövetséges Magyarország segítségére sietne.

Krisán Attila, a határőrség szóvivője lapunknak elmondta, hogy a határvédelmi századok felkészültek arra, hogy szükség esetén a jugoszláv határszakaszra mozgósíthassák őket. Kijelentette, hogy amennyiben megnő a tiltott határátlépések száma, esetleg menekültáradat indul meg, akkor a határőrség megerősített ellenőrzés alatt tudja tartani ezt a határszakaszt.

Halasiné Bocsa Ildikó, a röszkei vámhivatal parancsnoka azt mondta, hogy a Röszkénél kilépő személygépkocsik többsége a Vajdaságba tart, a teherforgalom nagyobbik része viszont a Balkánra. Egyik viszonylatban sem látják egyértelmű hatását a Belgrádból érkező híreknek. Egyetlen biztos jele van a katonai fenyegetéssel terhes helyzetnek, hogy időnként Belgrádban felkerekednek a külföldi diplomaták, azok általában Röszke felé, Magyarországra távoznak. Ilyenkor 15-20 gépkocsi is jön egy-egy konvojban. A diplomaták demonstratív

kivonulásáról rendre hírt ad a média, arról azonban nem, hogy a feszültség csökkenésével többnyire visszazivárognak Belgrádba.

Deák Péter biztonságpolitikai szakértő szerint, a katonai beavatkozásnak két formája lehetséges, szárazföldi csapatok csak a megállapodás aláírása után béketeremtő céllal jöhetnek számításba; a légi bevetésének célja pedig épp, egy ilyen megállapodás kikényszerítése. Ezért az első fázisban korlátozott, szelektív csapás jöhet számításba, elrettentő célzattal, a légvédelmi rendszerek, repülőterek, Koszovó közeli vezetési pontok, kiemelt logisztikai objektumok ellen.

Magyar Hírlap: Kifulladásig (03.24)

A Magyar Hírlap címe rövid és tömör. Ez az a pillanat, amikor már nincsenek szavak. A diplomácia a végsőkhig elment, de nem jutott semmilyen eredményre. Richard Holbrooke különmegbízott, ezúttal dolgvégezetlenül távozott Jugoszlávia fővárosából. Belgrádban hétfőn és kedden arról győzködte Szlobodan Milosevicset, Jugoszlávia elnökét, hogy élnie kellene a nemzetközi közösség nyújtotta utolsó lehetőséggel, írja alá a békeszerződést, és fogadja el a külföldi csapatok jelenlétét, mert azzal elkerülhetné a NATO légi csapásait, Milosevic ellenállt. Aminek hatására Holbrooke bejelentette, eredmény nélkül távozik Belgrádból a brüsszeli NATO-központba, újabb - immár a szövetségesekkel folytatandó - tanácskozásra. Mindenki elszánt, a nyilatkozatok harciasak. A NATO állítólag nem hajlandó tovább tétlenül nézni, hogy Koszovóban civileket gyilkoljanak (és a katasztrófát bombázásokkal akarja elkerülni); Szerbia (és Jugoszlávia) nem hajlandó elfogadni, hogy idegen katonák állomásozzanak területén (mondván, az a megszállással és az ország területének feladásával lenne egyenlő). Koszovóban változatlanul harcolnak.

Bill Clinton, az Egyesült Államok elnöke e sorok írásának pillanatában jelentette ki, hogy az USA egy szabad Európában érdekelt, ennek pedig legfőbb akadálya jelenleg a koszovói háború és Milosévic elnök.

Tegnap a szerbiai parlament rendkívüli ülése, amelyet a háborús fenyegetés miatt hívtak össze, úgy kezdődött, hogy Ratko Markovics miniszterelnök-helyettes arra kérte a küldötteket, mondjanak határozott nemet a béketervre. A jelentések szerint Holbrooke elmagyarázta Milosevicnek, hogy mi vár országára. Az elnök figyelmesen hallgatott, és jelezte, hogy megértette, de nem engedett. Egy közös pontot talált csupán Jugoszlávia és a NATO: mindketten a légi csapásokra készülnek. Nincs több mozgásterük, minden - szóbeli - érv elhangzott már, úgy tűnik, a fegyvereken a sor. A háború - nem egész két héttel az után, hogy Magyarország a NATO tagja lett - elkerülhetetlennek látszik.

Népszava: Háborús kétségek (03.24.)

A Népszava címe már nemcsak a tárgyalások elakadására, a támadások elindítására utal, hanem kétségbe vonja a háborút, mint jó megoldási faktort, a múlt tapasztalataiból kiindulva, számol annak következményeivel is.

A remény utolsó követe, Richard Holbrooke, ezúttal olyan küldetés teljesítésére vállalkozott, amely, ha nem is reménytelennek ítéltetett, de semmiképpen sem könnyen kivitelezhetőnek. Az amerikai különmegbízott kétszer is megpróbálta, de hiába: Szlobodan Milosevic jugoszláv elnök ismét csak a nemet ismerte. A nemzetközi csapatok koszovói telepítését illetően, pedig tisztában volt azzal, hogy Washingtonban és Brüsszelben a Jugoszlávia elleni NATO-csapást Holbrooke belgrádi tárgyalásainak eredményeitől tették függővé. Milosevic ezzel elmulasztotta az utolsó utáni lehetőséget, hogy a válságnak már semmiképpen sem nevezhető koszovói vérontást tárgyalások útján zárja le. Az sem lehet kérdéses, hogy egy olyan hatalmas hadigépezet, mint amelyet a NATO képvisel, maga alá tudja-e gyűrni az európai mértékben erősnek számító jugoszláv hadsereget, de az már sokkal inkább kérdéses, hogy a jugoszláv erők szétverése után normalizálódik-e a helyzet a Balkánon?

A koszovói albánok politikai és katonai vezetése több ízben szinte már esdekelt a mielőbbi nyugati katonai beavatkozásért, hiszen ezzel - legalábbis az eredeti tervek szerint - megállítanák a szerb belügyi és katonai erőket a további előrenyomulásukban, ami nemcsak az etnikai tisztogatások végét jelentené, hanem a Koszovói Felszabadítási Hadsereg felmorzsolására tett belgrádi kísérlet kudarcát is. A NATO-csapások után a szerbiai politikai erők viszont gyaníthatóan nem fognak egyik pillanatról a másikra Nyugat-imádókká válni, akik számára mi sem fontosabb, mint a washingtoni, illetve a hat hatalmi összekötő csoport által kiadott direktívák mielőbbi és feltétlen teljesítése. A tényleges ellenzék nélküli szerb belpolitikában egy ilyen jellegű nyugati lépés, a kormánypárti propagandagépezet jóvoltából, akár még szélesebb körben is összekovácsolhatja a nacionalista erőket. Az otthonaikból elüldözött koszovói albánok tízezreinek a hazatérése épp olyan okokból lesz kétséges, mint amiért a Bosznia-Hercegovinában földönfutókká lett emberek esetében. Az otthonok hiánya, illetve az időközben betelepítettek jelentik majd az akadályt a visszaköltözésre. Bosznia a példa arra is, hogy a fegyverrel kikényszerített béke igen törékeny, és az ellenfelekben-ellenségekben a gyűlöletet még a nagyhatalmak sem tudják semmissé tenni.

Ez a cikk a háború kiváltotta események tovább gondolása is egyben, egy eszmefuttatás a már megszerzett tapasztalatokról, s ebben eltér a többi három napilap azonos témájú feldolgozásaitól.

Népszava: Folytatódik Koszovóban a szerb erők etnikai tisztogatása (03.24.)

A cím világos és egyértelmű. A szerb erők összehangolt etnikai tisztogatása következtében folytatódik a koszovói albánok menekülése. Tízezrek hagyják el szinte naponta otthonaikat a dél-szerbiai tartományban, ahol öt albán vezetőt meggyilkoltak. A helyzet kétségbeejtő. A tervek szerint Belgrádba érkezik az orosz miniszterelnök vezette delegáció, hogy tárgyaljon a jugoszláv elnökkel. A brit külügyminiszter elvetette annak lehetőségét, hogy szárazföldi akcióra sor kerülne. Ezzel szemben Szabó János honvédelmi miniszter úgy fogalmazott, hogy biztosan nem Magyarország felől indul a szárazföldi akció, hanem Macedónia irányából. Egyre aggasztóbb jelentések érkeznek arról, hogy a szerb erők összegyűjtik a menekülteket, és egy-egy kijelölt helyre terelik őket mind Koszovóban, mind Szerbiában. Folytatódnak kivégzések, a falvakat felgyújtják, jelentette ki a brit külügyminiszter, aki egyben figyelmeztetett arra is, hogy nem maradnak büntetlenül azok, akik felelősek ezekért a bűncselekményekért. A brit védelmi minisztérium szerint *Szlobodan Milosevics* jugoszláv elnök, *Radomir Markovics* tábornok, a szerb belbiztonsági erők vezetője, *Vujko Sztojkovics* szerb belügyminiszter, *Dragolub Ojdanics* vezérezredes, vezérkari főnök és *Pavkovics* vezérőrnagy áll a Koszovóban folyó brutális cselekmények mögött. A lista élén *Szlobodan Milosevics* jugoszláv elnök áll.

A brit külügyminiszter hangsúlyozta, hogy a NATO-nak nem áll szándékában szárazföldi erők bevetése a tartományban, a szövetség folytatja légitámadásait, amíg meg nem szűnik a lakosság elleni erőszak. Tűzszünet nélkül a NATO soha nem fog szárazföldi erőket küldeni Koszovóba. A magyar honvédelmi miniszter a szárazföldi támadással kapcsolatban a következőképpen fogalmazott: "A NATO-nak világos tervei vannak az egyes csapatmozgásokat illetően. (...) A szárazföldi erőknek a bevonása, amelyet a NATO nem tervez Magyarországról, hanem Macedóniából. Oda vonták össze az erőket; onnan történhet a szárazföldi erőknek a Koszovóba történő bevonulása."

A miniszter hangoztatta, hogy a koszovói belügyi erők szerves részét képezik Arkan kapitány zsoldosai, és értesülések vannak arról, hogy Arkanék "kivégzőosztaga" is csatlakozott a szerb rendőri erökhöz. *Zseljko Razsnjatovics*, alias "Arkan" kapitány egy tévéinterjúban ugyanakkor cáfolta, hogy Pristinában lenne. Mint mondta, csak akkor utazik oda, ha idegen katona betette a lábát Szerbia földjére. Ennek ellenére több forrásból megerősítették, hogy a horvátországi, illetve a boszniai harcok során kegyetlenkedései miatt hírhedtté vált Arkan és csapatainak tagjai felbukkantak a tartomány fővárosában. A NATO brüsszeli központjában ugyanakkor bejelentették, több koszovói albán vezetőt, köztük *Fehmi Aganit*, a franciaországi Koszovó-béketárgyalások albán küldöttségének tagját kivégezték Koszovóban. Megbízható források

közölték, hogy négy másik kiemelkedő koszovói albán személyiséget szintén kivégeztek a szerbek vasárnap, köztük van *Baton Haxhiu*, a *Koha Ditore* című albán napilap főszerkesztőjét. Pristinában, nemcsak a szerb szabad csapatok végeznek rombolást, hanem a NATO becsapódó bombái is, főként a város környéki katonai létesítményekben. Szerb közlés szerint a becsapódást követően nem sokkal a Koszovói Felszabadítási Hadsereg tagjai támadást indítottak a szerb rendőrök ellen. A rakéták súlyos károkat okoztak a Grand Hotelben, ahol a támadás idején több külföldi tartózkodott. Korábban ez volt a nyugati újságírók székhelye. A szövetséges erők ugyanakkor a jugoszláv hadsereg Koszovóban lévő állásai és alakulatai ellen is támadást intéztek. A szerb fővárosban a tegnapi nap folyamán több ízben is volt légicsapás. A Belgrád központjában zajló koncertsorozat azonban ennek ellenére folytatódott. A résztvevők, ugyanúgy, mint tegnap, jelenlétükkel kívántak tiltakozni a NATO légicsapásai ellen. A szerb állami televízió, bejelentette, hogy a Jugoszláv Hadsereg lelőtt két NATO-gépet, az egyiket Pristina fölött, míg a másikat Pastrik légterében. A NATO - mint ahogy eddig is - cáfolta a lelövéseket. Az észak-atlanti szervezet több tagállamának vezetője, elsőként *Javier Solana*, a NATO főtitkára, elvetette a szárazföldi akció megindítását. Az amerikai szenátus egyik tagja, *Joseph Lieberman*, úgy vélekedett, ha Milosevics nem enged, akkor az UCK-t fegyverszállítással kell támogatni. John Warner szenátor, a bizottság elnöke viszont úgy vélte, hogy kollégájának az indítványa nem fog kedvező visszhangra találni sem a szenátusban, sem pedig a képviselőházban.

Népszava: A Vajdaságban Albán- és Nyugat-ellenes a hangulat (03.24.)

Újvidéki helyszíni tudósítás

A címben kendőzetlenül jelenik meg az a közhangulat, ami a szerbek részéről jelen van a bombázások miatt. A cím figyelemfelkeltő, de nem pánikkeltő. Olvasásakor az újvidéki állapotok valós szondázására számíthat az olvasó.

A NATO-légítámadások kezdete óta vasárnap éjjel először volt kivilágítva Újvidék. A városban és a többi vajdasági városban, hétfőn többször is légiriadót jeleztek. Ilyenkor a rendőrség leállítja a forgalmat. Az utcákról a polgárokat az óvóhelyekre irányítják, s áll a vasút és a távolsági autóbuszok forgalma is. A vajdasági Becskereken folytatódnak az albán üzletek elleni támadások. Egy török nemzetiségű pék hiába írta ki üzlete falára, hogy ő nem albán, mégis felgyújtották boltját. Ismeretlen tettesek a város belvárosi élelmiszerboltjait is fosztogatni kezdték. Újvidéken beverték az amerikai tulajdonú McDonald's ablakait. Sok helyen, a város épületein megjelent a NATO felirat, a T betű helyett azonban horogkereszt volt látható.

Népszava: Nincsenek veszélyben (03.24.)

Az SFOR zászlaja alá vezényelt Magyar Műszaki Kontingens (MMK) valamennyi katonája biztonságban van a horvátországi Okucaniban kiépített magyar támaszponton- közölte *Vass János* mérnökezedes, az egység parancsnoka. Elmondta, hogy a Jugoszlávia elleni NATO-csapás megindítása óta bizonyos mértékig szigorították a biztonsági intézkedéseket a magyar táborban. Szigorították a be- és kiléptetés, valamint az őrzés rendszerét, de normális rend szerint működik a tábor, továbbra is mennek haza katonák szabadságra, egyéb korlátozásokat nem vezettek be.

Népszava: A külföld igyekszik megsegíteni a menekülteket (03.24.)

A cikk címéből egyértelműen kiderül, hogy koszovói válság egyik sarkalatos pontja a menekültek ügyének rendezése. A humanitárius katasztrófa egy következmény, ami bizonyos értelemben megrázóbb és hosszabb lefolyású probléma, mint maga a háború. Nyolcvan-százezer koszovói menekült tartózkodik már Albániában, négy ezer Boszniában, öt ezer Montenegróban, míg Macedóniába viszonylag kevesen menekültek eddig - jelentette ki hétfőn Brüsszelben *Emma Bonino*, az Európai Bizottság humanitárius ügyekért felelős tagja. Közel kétszázezer a határok mentén átlépésre váró koszovóiak száma. Ez döbbenetes szám, s még közel sincs vége. Az olasz főbiztos a térségbe utazik, hogy felmérje a helyzetet. Bonino úgy vélte, a humanitárius szervezeteknek elsősorban fedelet kell találniuk a menekülteknek, illetve meg kell szervezniük a sürgős egészségügyi ellátást.

A NATO úgy látja, Belgrád destabilizálni próbálja szomszédait azzal, hogy menekültek tömegét kényszeríti át a határon -jelentette ki *Jamie Shea*, a szervezet szóvivője. Ezt az érintett szomszédos államok gazdasága nehezen bírja el. A nyugat-koszovói Pec városából a szerb belügyi erők tegnap elüldöztek minden albánt. Koszovó második legnagyobb városának albán lakói a szomszédos Montenegróba, Jugoszlávia kisebbik tagköztársaságába a hóval borított hegyeken áthaladó 22 kilométeres útszakaszon keresztül menekültek. Egyes beszámolók szerint a szerbek legalább 500 embert meggyilkoltak, még mielőtt elérték volna a határt. A Koszovói Felszabadítási Hadsereg aktivistái ugyanakkor arra szólították fel nemzetársaikat, hogy ne hagyják el otthonaikat, a férfiak pedig csatlakozzanak hozzájuk.

A Hollandiai Albánok Koordinációs Tanácsa (CRAN) elnevezésű szervezet megbízható koszovói forrásokra hivatkozva tegnap azt állította, hogy Jugoszláv harckocsik 30 ezer koszovói albánt tereltek vasárnap este a montenegrói határ felé. A CRAN közleménye szerint a 30 ezer embert túsul ejtették, és a jugoszláv tankok erőszakkal a montenegrói Rozhaje

irányába hajtották az albánokat. *Zaki Shehu*, a szervezet szóvivője aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a szerb erők élő pajzsként fogják felhasználni túszaikat.

Az európai kormányok a menekültáradat miatt mielőbbi intézkedések foganatosítását tartják szükségesnek. Olaszország jelentős menekültügyi segítyt ad Albániának, hogy még az Adriai-tenger túloldalán feltartóztassa a koszovói válság kapcsán várható menekülthullámot. Szükség esetén azonban nagy befogadóképességű utasszállító hajókkal hozzák át a földönfutók ezreit az olasz partokra. Róma több tízezer menekült ellátásához elegendő eszközt ajánlott fel Albánia részére, 5600 darab 6-8 személyes sátrat, 50 ezer matracot, 40 ezer hálózsákot, tábori konyhákat, 40 tartálykocsit, egészségügyi felszereléseket.

Nagy-Britannia 10 millió fontot biztosít, azonnali hatállyal a koszovói menekültekkel foglalkozó nemzetközi segélyszervezeteknek. A héten közös brit katonai-polgári küldöttség utazik Macedóniába és Albániába, hogy felmérje a menekültek szükségleteit- jelentette be *Tony Blair* brit kormányfő.

Népszava: Orosz öklörázás (03.24.)

Vlagyimir- Lukira a jugoszláviai bombázásról

Vlagyimir Lukira, az állami дума külügyi bizottságának elnöke nyilatkozott a NATO jugoszláviai katonai akciójáról. A nyilatkozatot, a Novosztyi hírügynökség a Népszava rendelkezésére bocsátotta.

Az amerikaiak, valamint a Nyugat, és sajnálatos módon a kelet-európai partnereik által Jugoszláviára mért rakéta- és bombacsapásai kihúzták alólunk a talajt. Ez a tény arra kényszeríti Oroszországot, hogy alaposan gondolja át külpolitikáját. Olyan helyzetbe kerültünk, amikor nincs más választásunk, minthogy rázzuk az öklünket, és önmagunk rondítsunk bele gazdasági perspektíváinkba. Csak azt tehetjük, hogy tanulságként levonjuk a jövőre nézve: gondosabban kell meghatározni a legfontosabb prioritásokat.

A mostani helyzetben *Primakov* miniszterelnöknek az a döntése, hogy lemondta amerikai látogatását, helyes volt. Oroszországnak azonban, a Jugoszlávia körül kialakult helyzetre ésszerűen kell reagálnia. Vlagyimir Lukira szerint, a NATO Jugoszláviával kapcsolatos döntései és tevékenysége messze nincsenek köszönő viszonyban a nemzetközi joggal. Ezért ami ott történik, az agresszió, s ez minket is felszabadít egy sor kötelezettség alól. Így a START-2 szerződés ratifikációjának esélyei a nullához közelítenek. Az Egyesült Államoknak stratégiai szempontból "operetti" jugoszláviai csapásai, leértékelték a hadászati nukleáris lefegyverzés komoly problémáit. Úgy tűnik, hogy az USA maga is érti, hogy a koszovói eseményekkel kapcsolatban kilátástalan és ugyanakkor történelmileg káros, bonyolult

helyzetbe keveredett. Jugoszlávia nem Irak. Félő, hogy a NATO-nak szárazföldi csapatokat kell majd bevetnie. Ha ez megtörténik, valószínűleg beavatkozik az amerikai kongresszus, amely már eddig sem jelentős többséggel támogatta az amerikai részvételt. Akkor a szenátorok majd jól befűtenek Clintonnak, akit az ismert botrányok miatt egyébként sem kedvelnek. Ami az európaiakat illeti, el kell gondolkodniuk azon, hogy a NATO akciója még inkább a koszovói menekültek áradatához vezethet. Összességében a Balkánon folyó akciók nem vallanak állami bölcsességre. Az a benyomásom, hogy mostanában az állam nagysága fordítottan arányos vezetőinek nagyságával állítja Vlagyimir Lukira.

A nyilatkozat több ponton is rendkívül keménynek mondható, bizonyos kérdésekben szinte már fenyegető hangsúlyokat használ. Egyedül a Népszava közölte ezt a nyilatkozatot, a másik három napilap nem tett említést ilyen jellegű markáns orosz álláspontról. Nyilvánvaló, hogy sokkal egyszerűbb homogénebb képet festeni a kialakult helyzetről, s így a közvéleménnyel is sokkal jobban el lehet fogadtatni a bombázások megindításának jogosságát.

Népszava: Tökéletes az információáramlás (03.26.)

Tökéletesen működik a NATO és a Magyar Köztársaság kormánya közötti információáramlás mondta *Szabó Gábor*, a polgári titkosszolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter *Kövér László* hivatalvezetője. Szabó közölte, a csapatmozgásokkal és a hadműveletekkel kapcsolatban, *Orbán Viktor* miniszterelnök, a terveknek megfelelően tizenkét órával az események előtt mindenről értesül.

A jugoszláv válság miatt fokozott készségben és célra orientáltan végzik feladataikat a nemzetbiztonsági szolgálatok. A kormányzat részéről az ilyen tájékoztató jellegű nyilatkozatok, egyértelműen a közvélemény megnyugtatását célozták.

Népszava: Az MSZP egyeztetne (03.26.)

Az MSZP frakciója hatpárti konzultációt kezdeményez a miniszterelnöknél a koszovói válság magyarországi hatásainak áttekintésére. A Fidesz hajlandó megvitatni a kérdést. *Kovács László* szocialista pártelnök-frakcióvezető tegnap közölte: az MSZP azért tartja szükségesnek a parlamenti pártok konzultációját, hogy megvizsgálják, hogyan hat a koszovói válság Magyarország biztonságára, stabilitására, az ország gazdasági és szociális viszonyaira, továbbá a vajdasági magyarság helyzetére.

Népszava: Szomszédos országok a légicsapásokról (03.30.)

A táblázatban a Jugoszláviával szomszédos országok közvéleményének álláspontját hasonlítjuk össze a NATO-beavatkozással kapcsolatban. A magyar adatok a Gallup március 25-i felméréséből, a horvát adatok a Vecernij List című napilap március 29-i számából valók, a bolgárokat, a Frankfurter Allgemeine Zeitung tegnapi száma idézi:

	Támogatja	Ellenzi	Nem tudja
Magyarország	60 %	31 %	9%
Horvátország	90%	5,5%	4,5%
Bulgária	47%	24%	29%

Egyedül a Népszava tette közzé a fenti három ország lakosságának véleményét a bombázásokkal megindításával kapcsolatban. A horvátok kiugróan sokan támogatták a légicsapások megindítását, a megkérdezettek 90%-a, ami egy rendkívül magas arány, főleg annak tükrében, hogy az ellenzők száma csak 5,5%-os volt, s csak csekély számú (4,5%) megkérdezett nem tudott állást foglalni a kérdésben. Ez a rendkívül magas támogatottság, nagy valószínűséggel a délszláv háború tapasztalatai miatt lehetett, úgy gondolhatták, hogy az időben történő beavatkozás segíthet a kialakult helyzeten. A horvátok részéről egyértelmű még a szerb ellenesség, s a nyugat-barát szemlélet is. Bulgária támogatja a legkevésbé a légicsapásokat (47%), elég sokan ellenzik (24%), de magas azok száma is, akik nem tudnak állást foglalni. A bolgárok részéről valószínűleg a menekültáradat megindulása miatti félelem válthatta ki az ellenzést. Magyar részről magasnak mondható az ellenzők számaránya (31%), a három ország közül a legmagasabb. A magyar közvélemény a NATO csatlakozás időpontját nagyon közelinek tarthatta a bombázások elindításának időpontjához, hiszen a kettő között alig telt el két hét. A vajdasági magyarok helyzetét is veszélyeztetve érezhették, hiszen szomszédos országgént, már NATO-tagként a határon túli magyarok helyzete nagyon kiszolgáltatottnak tűnhetett.

Népszava: Ma kezdi meg az orosz- hármás belgrádi megbeszélését (03.30.)

Moszkva erőfeszítései a balkáni válság tárgyalásos rendezésére

Már a cím is jelzi, hogy az oroszoknak mennyire fontos, hogy lehetőleg békés úton rendeződjön a konfliktus. Az alcím csak ráerősít az „erőfeszítés” szóval, ami jelzi, hogy ezek a próbálkozások már túljutottak egy bizonyos ponton, orosz részről komoly erőket mozgatnak meg a cél eléréseért.

A balkáni válság tárgyalásos rendezése érdekében mozgásba lendült az orosz diplomáciai gépezet: Jevgenyij Primakov miniszterelnök, Igor Szergejev marsall védelmi és Igor Ivanov külügyminiszter kedden Belgrádba utazik, hogy az előzetes tervek szerint tárgyalásokat folytasson a jugoszláv-vezetéssel, mindenekelőtt Szlobodan Milosevic jugoszláv államfővel.

Az orosz kormányfő keddi belgrádi útjának előkészületei kapcsán Ivanov hangsúlyozta: nem kaptak, de nem is kértek biztonsági garanciákat a NATO-tól a látogatás idejére. A külügyminiszter szavai szerint Oroszország szuverén ország, s a nemzetközi jog előírásainak megfelelően kért engedélyt a légitályosók használatára. Moszkva reméli, hogy mindenki megérti azt a hatalmas felelősséget, amelyet az orosz vezetés vállalt jugoszláviai útjával.

Ivanov szerint a belgrádi tárgyalások célja a politikai megoldás elősegítése, de az orosz vezetésnek minden tekintetben teljes információval kell rendelkeznie a jugoszláviai helyzetről, ezért kapott helyet a küldöttségben Szergejev marsall, valamint a polgári és a katonai felderítés vezetője. Az orosz külügyminiszter azonban nem volt hajlandó részletezni a konkrét moszkvai rendezési javaslatokat, mint mondta, előbb Milosevic-csel ismertetnek mindent. Ivanov jelezte, hogy az agresszió megterheli, bonyolulttá teszi az orosz-amerikai viszonyt, de Moszkva, e kapcsolatokban elért pozitív eredmények megőrzésére fog törekedni. Az orosz diplomácia vezetője ugyanakkor cáfolta, hogy *a Jegor Gajdar* vezette orosz "magánküldöttség", bármiféle meghatalmazást kapott volna Jelcintől vagy Primakovtól a békeközvetítésre. Francia részről *Jacques Chirac* államfő arra kérte Jevgenyij Primakov orosz miniszter-elnököt, hogy vegye rá Milosevic-et a koszovói válság békés rendezésére. Az elnököt az orosz külügyminiszter a hét végi telefonbeszélgetésük során arról biztosította, hogy minden tőle telhetőt megtesz a béke megteremtéséért. Párizsi megítélés szerint jelenleg egyedül az orosz vezetés képes arra, hogy a jugoszláv-vezetést rábírja a békés megoldásra. *Hubert Védrine* francia külügyminiszter szintén hangsúlyozta, hogy Franciaország bátorítja a koszovói válság békés rendezésére irányuló orosz diplomáciai javaslatokat. Úgy vélte, hogy Moszkva képes lehet a közvetítő szerepét eljátszani a NATO és Belgrád között. Oroszországnak kulcsfontosságú szerepe lehet a válság lezárásában, ha sikerül olyan jelzésre szert tennie, amely szerint Jugoszlávia el fogja fogadni a politikai rendezést és az annak megvalósítását biztosító garanciát - mondta Védrine, aki azonban azt nem fejtette ki, hogy mit ért a garanciák alatt. Az orosz diplomáciai erőfeszítésekkel egyetemben Ukrajna továbbra is folytatja közvetítő tevékenységét a délszláv válságban, közölte a szombaton Belgrádban járt *Borisz Tarasjuk* külügyminiszter, aki *Lennyid Kucsma* elnök felkérésére és az orosz, illetve az amerikai külügyminiszter jóváhagyásával kísérelt meg közvetíteni a NATO és Jugoszlávia között. Kucsma elnök még a héten találkozhat Milosevic jugoszláv elnökkel, akivel a békés

rendezés lehetséges útjait fogja megvizsgálni. A találkozóra a hét második felében kerülhet sor, amikor Kucsma Szlovéniába utazik. Eközben az orosz rendőrség hatalmas erőkkel védi a moszkvai amerikai követséget, s az épületkomplexum környékére csak azokat engedik be, akik a közelben laknak vagy dolgoznak. A biztonsági erők a többszörös kordonnal így megakadályozzák a tiltakozó megmozdulásokat is, amelyek a vasárnapi terrorista akcióig szinte szünet nélkül tartottak. A moszkvai rendőrség más NATO-követségek védőőrizetét is megerősítette annak nyomán, hogy ismeretlenek - akiket a korábbi hírekkel ellentétben mégsem sikerült elfogni - gránátvetőből próbálták tűz alá venni vasárnap az amerikai képviselőt, majd géppisztoly-sorozatot adtak le az épületre.

Népszava: Kezdeményez-e a NATO szárazföldi támadást? (03.31.)

Vélemények pro és kontra

Igenek

1. Meg kell nyernünk ezt a konfliktust, bármilyen eszközökhöz is kell folyamodnunk - Pat Robertson és John McCain amerikai republikánus szenátorok.
2. A Koszovóban folyó népiertást csak szárazföldi NATO-erők bevetésével lehet megfékezni - Ilir Meta albán miniszterelnök-helyettes.
3. A jelenlegi helyzetben csak két megoldás van: vagy szárazföldi csapatokkal gyorsan behatolnak Jugoszláviába - amiről politikai egyeztetés még nem volt, és ami logisztikai szempontból rendkívül nehéz-, vagy pedig meg kell állapodni egy fegyverszünetről - Wolfgang Petritsch, az EU koszovói megbízottja.
4. A jugoszláviai haderők ellen a légitámadások nem elegendők, szárazföldi NATO-csapatok jelenléte nélkül sikertelen lesz a fellépés. A tömeges koszovói etnikai tisztogatás leállításához előbb tönkre kellene tenni a szerbek teljes nehézfegyverzetét, a harcokocikat és lövegeket, majd a csapategységeket is. Márpedig ez, a NATO szárazföldi katonai jelenléte nélkül nem lehetséges. Sir Michael Rose brit tábornok, az UNPROFOR egykori boszniai főparancsnoka.
5. Előbb-utóbb elkerülhetetlenné válik szárazföldi NATO-csapatok Koszovóba vezénylése, mert nincs más mód a szerbek "felperzselt föld" taktikájának megghiúsítására- Philippe Morillon tábornok, a kéksisakosok volt boszniai parancsnoka.
6. Washington ugyan azt bizonygatja, hogy nincsenek tervei szárazföldi akcióra, de Moszkvának komoly kétségei vannak ezzel összefüggésben - Ivanon orosz külügyminiszter.

Nemek

1. Továbbra is elutasítom azt a gondolatot, hogy vessék be a NATO szárazföldi erőit a Koszovóban folyó szerb etnikai tisztogatások megállításása érdekében - Clinton elnök.

2. Az észak-atlanti szövetség jelenleg nem tervezi, hogy szárazföldi csapatokat küldjön a koszovói válságövezetbe - Javier Solana NATO főtitkár. Az amerikai kormányzat nem szándékozik szárazföldi csapatokat küldeni Koszovóba mindaddig, amíg a szemben álló felek alá nem írják a béke-megállapodást - Samuel Berger, az amerikai elnök nemzetbiztonsági főtanácsadója.

3. A NATO-nak nem áll szándékában szárazföldi erők bevetése a tartományban, a szövetség addig folytatja légitámadásait, amíg meg nem szűnnek a lakosság elleni erőszakos cselekmények - Robin Cook brit külügyminiszter.

4. Párizs elveti a NATO esetleges szárazföldi katonai fellépését, még akkor is, ha elítéli, és nem tűri el a koszovóiak elleni elvakult megtorlást és elnyomást, a barbarizmus fellángolását - Lioriel Jospin francia kormányfő.

5. Semmiképpen nem fogunk katonákat küldeni Jugoszláviába, ugyanakkor a technikai közreműködést biztosítjuk - Orbán Viktor magyar miniszterelnök.

Jól látszik a fenti összeállításból, hogy a szárazföldi beavatkozást támogatók, illetve az ellenzők táborában közel azonos. Mindkét oldalon elhangzanak olyan érvek, ellenérvek, amelyek logikusnak, elfogadhatónak tűnnek, de fajsúlyát tekintve nem mindegy ki mondja.

A „nemek” tekintetében jól látható, hogy inkább a vezető politikusok; az „igenek” tekintetében főképp a katonák érveltek saját igazuk mellett.

Népszava: Clinton Vietnamja? (03.31.)

Jugoszlávia lesz Clinton Vietnamja fenyegetőztek Belgrádban a háború kezdetén. Ha így lesz, azt nem annyira az Egyesült Államok fogja megszenvedni, hanem mások. Leginkább Európa. Vietnam azért vált végzetessé Washington számára, mert céljának elérésére szárazföldi erőket kellett bevetnie. A sorozott katonák tömeges harcban vetése, az Egyesült Államokba visszaérkező koporsók növekvő száma egy idő után tűrhetetlenné tette a háborút az amerikai lakosság számára. Washington pedig tanult a leckéből. Amerikai vagy NATO-s szárazföldi erők jugoszláviai bevetéséről most még nem szívesen beszélnek, a bombázó repülőgépeket profik vezetik, akik azért kapják a fizetésüket, hogy életveszélynek tegyék ki magukat. Ráadásul ez a veszély nem is igazán nagy, hála a NATO elsöprő technológiai fölényének. Mi lesz, ha a bombázások nem érik el deklarált céljukat, és nem tudják a rambouillet-i okmány aláírására bírni Milosevic-et? Nem kétséges, hogy egy ilyen helyzet alaposan kikezdené a NATO, s különösen az Egyesült Államok presztízsét. Nem is szólva arról, hogy egy idő után nem csak a koporsóban hazatérő katonák látványa válhat elviselhetetlenné, hanem a céljukat tévesztő rakéták által megölt vagy megsebesített civilek is. A légitámadások ugyanazt a hatást érhetik

el Milosevic-nél, mint elérték Szaddám Huszeinnél: ellenszenves diktátorból áldozattá változtatják, támadóját pedig agresszorrá.

Clinton elnök lépéskényszerbe kerülhet, olyan helyzetbe, amelyben ha törik, ha szakad, eredményt kell produkálnia. Valami módon pacifikálnia kell azt a területet, ami miatt az egész ügybe belekeveredett, vagyis Koszovót. Ehhez viszont szárazföldi erőre van szüksége. Vagyis előállhat még egy olyan helyzet, amelyben az elmúlt napok szellemes mondását megfordítva - az UCK albán gerillái játsszák majd a NATO szárazföldi erőinek szerepét. De örömet küldene katonákat Ankara, és feltehetően könnyű lenne táncba vinni Tiranát is. Csakhogy ez hallatlanul veszélyes játék lenne, felrobbanthatja a balkáni puskaporos hordót. Érti ezt Clinton is, ezért próbálja kivédeni azokat a követeléseket, amelyek a szárazföldi hadműveleteket sürgetik. Sőt a veszélyek még kiterjedtebbek: az UCK az egész világon például szolgálhat bármely fanatikus etnikai vagy vallási csoportnak arra, hogy önálló államot követeljen magának. Ha a koszovói albánoknak szabad, akkor miért nem szabad az észak-indiai szikheknek, az északnyugat-kínai ujjuroknak, a ruandai hutuknak vagy, hogy ne csak a harmadik világot emlegessük, a franciaországi bretonoknak?

Ebből elvileg az következne, hogy Clintonnak jobban meg kellett volna gondolnia a dolgot, és el kellett volna viselnie a koszovói albánok elnyomását - ahogy elvisel ilyen elnyomást a világ igen-igen sok országában. De kimondhatunk ilyesmit jó lelkiismerettel? Nem inkább Milosevic-nek kellett volna meggondolnia, hogy hogyan bánik a hatalmi területén élő kisebbséggel? A bombázások keltette látszat csal. Lehet, hogy Clinton ügyetlen világcsendőr, de Milosevic sem áldozat, hanem bűnös.

Magyar Nemzet: Százezer albán menekült el Koszovóból (03.31.)

Szerb irtó hadjárat a tartományban - Belgrádban közvetít az orosz kormányfő

A Magyar Nemzet cikkének címe tényszerű közlésnek minősül, míg az alcímben már egy sokkal erőteljesebb „szerb irtó hadjárat” kifejezést használ. Az „irtó” szó használata emberek kapcsán, rendkívül durva, agresszív szóhasználat, az alcímben pedig egy kifejezetten figyelemfelkeltő felütés, bizonyos mértékig a NATO-retorikát tükrözi vissza, ami etnikai tisztogatásról, bűncselekményekről beszél. Az olvasót ezzel az egy szóval már fel is készíti a cikkben írtakra, tökéletesen érzékelteti azt a koszovói légkört, amiben kénytelenek az albánok elhagyni otthonukat. A „szerb irtó hadjárat” kifejezéssel minősíti a szerbeket, pálcát tör felettük, s egyben a NATO támadás jogosságát is megerősíti. Az alcím második felével szinte feloldja az előzőekben ránk zúdított szörnyűségeket, érzékeltet egy kis reményt a tárgyalásos rendezéssel kapcsolatban.

Javier Solana, a NATO főtitkára nyilatkozatban hangsúlyozta, hogy az atlanti szövetség az etnikai tisztogatást, az erőszakot és a Koszovóban folyó szörnyű bűncselekményeket akarja leállítani. A jugoszláv fegyveres erők ellen indított, a harckocsikat és a tüzérseget célpontul kijelölő szakaszcsoportról szólva Solana aláhúzta, hogy meg kell várni annak eredményeit, mielőtt a harmadik fázisra térnének át. Információk szerint Koszovó lakosságának közel 27 százaléka kényszerült lakhelye elhagyására. Korábban Jamie Shea, a NATO szóvivője azt közölte, hogy a lakosság több mint egynegyede, megközelítőleg félmillió albán nemzetiségű személy menekült el otthonából a szerbek elnyomó hadjárata elől. A menekültek Albánia, Macedónia és Montenegró felé tartanak. Az albán miniszterelnök-helyettes szerint az elmúlt 24 órában Albánia északi részébe Koszovóból mintegy százezer menekült érkezett. A NATO egyik katonai vezetője és az amerikai védelmi minisztérium szóvivője határozottan cáfolta azt a jugoszláv-állítást, hogy az éjszaka folyamán lelőtték volna az atlanti szövetség több repülőgépet is. Moszkvában eközben bejelentették, hogy az orosz vezetőség újabb lépéseket kíván tenni Jugoszlávia NATO-bombázásának beszüntetése céljából. Moszkvában bejelentették, hogy Jelcin elnök utasítására kedden Belgrádba érkezik Jevgenyij Primakov miniszterelnök, aki Milosevics elnökkel folytat tárgyalásokat. Primakov Belgrádból közvetlenül Bonnba utazik, ahol találkozik Schröder kancellárral. Közölték továbbá, hogy az orosz kormányfő telefonbeszélgetést folytatott Chirac francia elnökkel és D'Alema olasz kormányfővel is.

James Rubin amerikai külügyi szóvivő közölte, hogy az Egyesült Államok kedvezően fogadja Jevgenyij Primakov orosz kormányfő belgrádi küldetését, de mindaddig nem állítja le a Jugoszlávia elleni légi hadműveletet, amíg Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök el nem fogadja a koszovói béketervet. Hírügynökségi jelentések szerint páncélosok elleni harcra kialakított A-10-es amerikai repülőgépek kezdtek harci tevékenységbe hétfő este Jugoszlávia légterében. A Magyar Nemzet úgy értesült, hogy kedden a kormány kezdeményezésére rendkívüli ülést tart az Országgyűlés külügyi bizottsága. Az ülésen Orbán Viktor miniszterelnök és Martonyi János külügyminiszter tájékoztatást ad a NATO jugoszláviai légitámadása után kialakult helyzetről.

Magyar Nemzet (03.31.)

Külföldi lapok lapszemléje

Máris próbára teszi az új NATO-tagok hűségét a koszovói válság - véli a Brüsszelben megjelenő **The Wall Street Journal Europe**. Sok magyar azt várta, hogy a NATO-tagság nagyobb biztonságot hoz, erre az ország most egy katonai konfliktus frontvonalában találja magát. A kételkedő hangok azonban nem meghatározóak, a három új ország kormánya

egységesen az atlantiakkal tart. Képet ad a Jugoszláviával szomszédos országokról Matthias Rüb, a **Frankfurter Allgemeine Zeitung** budapesti tudósítója is. Magyarország, írja, nehéz helyzetben van, s nemcsak a Vajdaságban élő háromszázezer magyar miatt. Politikusai nyilvánvalóan felismerték, hogy a szövetség tagjaként nem lehet igényt tartani külön útra. A biztonságot és stabilitást ugyanis a NATO szavatolja, nem pedig a különleges viszony a jelenleg kiszámíthatatlan déli szomszédal, hangoztatja a tudósító. A továbbiakban arról ír, hogy Románia lakossága "csak mértékkel" rokonszenvezik Szerbiával, és többség a nyugati integráció híve. Bulgária elnöke szintén azt hangsúlyozta, hogy hazája biztonságát ez a szövetség szavatolja.

Kemény dilemma előtt áll a Nyugat, hangoztatják a világlapok. Mikor érik el az az időpont, amikor Milosevics meghátrál? Ezt most sem politikai, sem katonai szempontból nem lehet megmondani. S mi történik, ha a jugoszláv elnök tíz vagy húsz nap múlva sem hátrál meg, és megszámlálhatatlan albán esik a népiirtás áldozatául. A NATO-nak ismét meg kell kérdezni a tagjait, hogy mi forog kockán Európa szempontjából és milyen messze hajlandók elmenni? Ez az alapvető kérdés. A Nyugat aligha kerülheti meg a választ, különösen akkor, ha a bombák és a rakéták nem oldják meg a konfliktust.

Csak rossz megoldások között lehet választani - véli Wolfgang Petritsch osztrák diplomata, az EU koszovói megbízottja. Szerinte csak két megoldás van: vagy szárazföldi csapatokkal gyorsan behatolni, vagy megállapodni a fegyverszünetről. Ezzel egyben befagyasztanák a harci cselekményeket, beengednék a humanitárius segítséget, és megóvnák a civil lakosságot.

Magyar Nemzet: Inkább elméleti esély az orosz fegyverszállítás (03.31.)

Moszkva a napokban többször is fenyegetőzött azzal, hogy a Jugoszláviával szembeni embargót egyoldalúan figyelmen kívül hagyva fegyvert szállít Belgrádnak. Ez elméletileg háromféle úton is kivitelezhető, gyakorlatilag azonban kevésbé lehetséges véli Nagy László nyugalmazott ezredes, katonai szakértő. A szárazföldi út eléggé reménytelennek látszik. Igaz, a Fekete-tengeren és a Dunán át lehetne szállítani, ha Moszkva megállapodást kötne Romániával és Bulgáriával, hogy azok átengedik a kereskedelmi hajókat. Ez ellen nem nagyon lehetne védekezni, s azt sem tudni, mit szólna hozzá Bukarest és Szófia, miután aligha lenne kétséges a fegyverszállítás. Hétfőn Románia már jelezte is, észlelte, hogy Oroszország továbbra is szállít fegyvert Jugoszláviába. A lejárhatóbbnak a légi út tűnne. Különösen akkor, ha nappal a támadások szünetelnek.

Megfelelő politikai döntés esetén tehát nem lehetne kizárni a fegyverszállítást, ám azt csak meglehetősen nehézkesen lehetne lebonyolítani. Így tetszőleges mennyiségű fegyvert aligha lehetne eljuttatni, valamennyi légvédelmi rakétát azonban lehetne szállítani.

Magyar Nemzet: Clinton szerint a szövetség elszánt (03.31.)

Amerikában elhúzódó légicsapásokra számítanak

A cím világos, egyértelmű szándékot közöl, az alcím pedig megerősíti a címben szereplő gondolatot és egyben felkészít egy hosszabb támadássorozatra. Amerikai tisztségviselők vasárnap megerősítették, hogy előző nap a szerb katonai radarok befogtak egy F-117-es lopakodó bombázót, és rakétát lőttek ki rá. Ugyanakkor tovább folyik annak vizsgálata, hogy a gép az ellenséges tűz nyomán, avagy műszaki hiba következtében zuhant le. Az incidens mindenesetre máris kételyeket keltett a radarok számára láthatatlannak jellemzett gép működésével szemben, bár F-117-esek részt vettek a NATO vasárnapi, kiszélesedő támadásában is, amelynek a jelzett célpontjai már a koszovói albánok ellen támadó szerb egységek is voltak.

A támadások kiszélesítését William *Cohen* amerikai védelmi miniszter szintén megerősítette az egyik vasárnapi televíziós, beszélgető műsorban, csakúgy, mint rövid nyilatkozatában *Clinton* elnök. "Határozottan támogatom *Solana* főtitkár erre vonatkozó döntését" - jelentette be az elnök, hozzátéve, hogy az elmúlt 24 órában szoros kapcsolatban volt a kulcsfontosságú szövetségesekkel, a brit, a francia, a német és az olasz vezetőkkel.

"Valamennyien egyetértenek elszántságunkkal, hogy keményen válaszoljunk" Milosevics erőszakkampányára a koszovói albánokkal szemben. A Pentagon bejelentette, hogy további 12 amerikai harci géppel, köztük B-52-esekkel egészítik ki az Allied Force hadműveletben eddig részt vevő 200 amerikai gépet. Ugyanakkor egyelőre nincs értesülés arról, hogy az eddigi csapások kikre irányultak, és milyen eredményt értek el. Több szenátor már ki is szivárogtatta, hogy a Fehér Ház hetekig elhúzódó légi kampányra készítette fel őket. Ugyanakkor az ezt követő időszakra nincs terv. A Clinton-adminisztráció tisztségviselői azt éreztetik, hogy az elnök és a többi NATO-vezető már csaknem visszavonhatatlan döntést hozott a szárazföldi csapatok bevetésével szemben.

Népszabadság: Menekül az albán lakosság (03.31.)

Tovább fokozza a támadások erejét a NATO

A Népszabadság címe közel sem annyira drámai, mint a Magyar Nemzeté, ahol már „százezer albán menekültről”, s „szerb irtó hadjáratról” beszéltek.

A „menekül” szó egy még le nem zárt folyamatra; az alcímben használt ” tovább fokozza a támadások erejét” kifejezés szintén egy még mozgásban lévő eseményre utal. Ez az a fázis, amikor még nem tudhatjuk, nem is sejtethetjük mi lesz a végkifejlet. A fokozódó támadások, a menekülő albánok mind a pillanatnyi helyzetet ismertetik.

ÚJVIDÉK

Hétfőre virradó éjszaka a NATO-légierő az eddigi legerősebb csapást mérte a jugoszláv, ezúttal elsősorban koszovói katonai célpontokra. S mint bejelentették, tovább fokozzák a csapások erejét, újabb gépeket állítanak hadrendbe. Laktanyákat, rendőrállomásokat is rakétáztak, de újra támadták a repülőtereket is. Zombornál például kilenc robbanást hallottak. A nisi repülőteret is lőtték. Pristinában több épületet leromboltak, köztük van a kaszárnya és a rendőrség épülete. A tartomány több más városát is rakétázták. Becslések szerint eddig mintegy félezer rakétát lőttek ki a jugoszláviai célpontokra. A szerbiai média szerint csak úgy potyognak a NATO harci gépei. A Szerbiai Televízió szerint hétfőre virradóra Loznicánál lőttek le egyet, Aleksinacnál és Gornji Milanovacnál pedig újabbakat. Az egyik pilóta katapultált. Őt is, a roncsokat is keresik. A nyugat-bácskai Zombornál ugyancsak lezuhant egy repülő, ám erről semmi közelebbit nem közöltek. Korábban is féltucatnyi harci gép megsemmisítéséről adtak hírt. A NATO viszont cáfolta az említett gépek elvesztését. A légicsapásokkal párhuzamosan alakult ki a vita, hogy küldjenek-e szárazföldi erőket Koszovóba. A szerb rendőrség a hadsereggel vállalva "számolja fel a terrorfészeket" a koszovói falvakban. A "koordinált akció" nyomán tovább menekül a polgári lakosság, többségük a határon túlra. Már negyedmillió embert űztek el otthonából. Nyugati források valóságos etnikai tisztogatásokról számolnak be. Ellenőrizhetetlenek a halottak százairól szóló hírek. Veszélyessé lett albán nemzetiségűnek lenni Szerbia más területein is. Nemcsak a nemzetiségileg vegyes Vajdaságban vannak kitéve az albánok zaklatásoknak, támadásoknak, hanem Szerbia belsejében is, ahol - a dél-szerbiai területektől eltérően- kis számban élnek. Általában cukrászok, pékek vagy gyümölcsárosok. Mladenovacon például hétfőre virradóra négy albán tulajdonban levő üzlet kirakatait zúzták be, a vajdasági Topolyán ugyancsak támadások voltak, és hasonló incidensek történnek szerte az országban. Egyes NATO-hatalmak kulturális központjai, képviseletei is hasonlóképpen jártak. Kirakataikat, ablakaikat szintén betörték. A francia légitársaság képviseletét már másodszor rongálták meg. Az albán nagykövetség épülete ellen is támadást intéztek. Közben folytatódott, A „dal” elnevezésű rock koncert Belgrád belvárosában. A fiatalok, nem törődve a légiriadóval, zenével, táncsal tiltakoznak a NATO-légicsapások ellen. Ám sehogyan sem illik az ilyen jellegű megmozdulásokhoz az albán zászló elégetése, a nacionalista megnyilvánulások, jelszavak

hangoztatása. A Jegor *Gajdar* vezette orosz küldöttség közvetítói erőfeszítése kudarcba fulladt, még mielőtt igazán megkezdődött volna. A Szerbiai Televízió a volt orosz kormányfőt és munkatársait "a vérszomjas Albright" fullajtárjainak nevezte, akik a szerb nemzet árulóival tárgyalnak. Az instrukciókat pedig, "a bűnöző Holbrooke-tól" kapták.

Népszabadság: Balkáni kockázatok (03.31.)

Fidesz-állásfoglalás

A magyar álláspont szerint olyan sok fegyver halmozódott fel a balkáni térségben, hogy a NATO beavatkozása ténylegesen a háború kiterjedését akadályozta meg - jelentette ki *Simicskó István*, a Fidesz parlamenti frakcióvezető-helyettese újságíróknak. A NATO-közgyűlés állandó bizottságáriak drezdai üléséről hazatérő politikus - aki egyben a magyar küldöttséget is vezette, megerősítette, a tagállamok vitájában a koszovói helyzet állt a fő helyen, s bár a szóbeli vitában egyesek kételyeiket fejezték ki a katonai akció sikerét illetően, végül is valamennyi tagország támogatja a béke kikényszerítésének ezt a módját, így konszenzus alapján, egyetértésben született meg a közgyűlés által kibocsátott nyilatkozat is. Javasolta, hogy Oroszországot vonják be a béketárgyalásokba, Magyarország továbbra is maradjon passzív a katonai beavatkozással kapcsolatban. *Simicskó* szerint ebben a kérdésben nincs szükség hatpárti egyeztetésre - miként azt tegnap *Kovács László* (MSZP) javasolta -, hiszen a katonai akciót a múlt heti országgyűlési döntés során a képviselők 93 százaléka támogatta.

Népszabadság: Javaslat hatpárti konzultációra (03.31.)

Az MSZP vitát kezdeményez hazánk biztonságáról

Az MSZP frakciója hatpárti konzultációt kezdeményez a miniszterelnöknél a koszovói válság magyarországi hatásainak áttekintésére - jelentette be *Kovács László* pártelnök-frakcióvezető a párt tegnapi sajtótájékoztatóján. A kezdeményezést tartalmazó levelet *Kovács László* szerint még ma a párt, elnökségi ülésének jóváhagyása után, elküldik *Orbán Viktor* miniszterelnöknek. A politikus azért tartja szükségesnek a parlamenti pártok konzultációját, hogy megvizsgálják, hogyan hat a koszovói válság hazánk biztonságára, stabilitására, az ország gazdasági és szociális viszonyaira, továbbá a vajdasági magyarság helyzetére. Az ország déli határvidékein egyre növekszik az aggodalom, a félelem, és nem lehet kizárni, hogy Jugoszláviából nagyobb arányú menekülthullám indul el. Emlékeztetett, hogy az MSZP az elmúlt időszakban többször kezdeményezte a parlamenti pártokkal a közös eszmeecserét.

Bár a magyar hatóságok annak ellenére sem tartanak albán menekülthullámtól, hogy a szerbek az elmúlt napokban több ezer koszovói albánt űztek el otthonukból. Mi történik akkor, ha ennek ellenére nagy számban érkeznek majd albán menekültek az országba. Ebben az esetben a menekülők élveznek-e megkülönböztetett eljárást, vagy továbbra is úgy kezelik őket a magyar hatóságok, mintha bármilyen más országból jöttek volna. Az Országos Rendőr-főkapitányság és a határőrség országos parancsnoksága szerint, a menekülők státusának megítélése kizárólag a menekültügyi és migrációs hivatal döntésétől függ. Az ő feladatuk az országba illegálisan érkező külföldiek felderítése, elfogása és a befogadó állomásokra való szállítás. A menekültügyi és migrációs hivatalban kapott igen szűkszavú tájékoztatás szerint a Koszovóból hazánkba érkező albánok nálunk befogadottak vagy turisták lehetnek, illetve a genfi egyezmény alapján menekültstátust kaphatnak, ha kérvényezik a kérelmeket. Nincsen olyan hazánkat veszélyeztető válsághelyzet, ami indokoltá tenné a hatpárti tárgyalásokat a kisgazdapárt szerint - szögezte le Turi-Kovács Béla frakcióvezető-helyettes. Magyarország teljesítette a NATO felé fennálló kötelezettségeit, ám semmi olyasmit nem kellett vállalnia, ami veszélyeztetné akár saját biztonságát, akár a vajdasági magyarságot, így nem vált a háborús konfliktus valódi részesévé sem - vélekedett a politikus.

Népszabadság: Jugoszláviában alábbhagyott a kenyérfelvásárlás (03. 31.)

A szerb polgárok kezdenek beleszokni a hadiállapotba

A címben szereplő kijelentés „alábbhagyott a kenyérfelvásárlás”, egyfajta belenyugvásra, a dolgok elfogadására enged következtetni; mintha a lakosság pár nap után rájött volna, hogy felesleges az okatlan, pánikszerű felhalmozás, igazából semmi szükség rá. Az alcím is ugyanezt az életérzést sugallja.

Jugoszlávia tegnapi virradó éjszaka már a NATO-bombázások ötödik hullámát élte át. Amint azt a NATO bejelentette, a támadások zöme Koszovóra korlátozódott, de ettől függetlenül rakéták csapódtak be a vajdasági Zomborban is. A jugoszláv átlagpolgárok többsége kezd beleszokni a hadiállapotba. Most már az üzletek előtt sincs nagy tolongás, a polgárok java része felhagyott a kenyérhalmozással. Sőt a NATO-bombázások mintha fokoznák egyesek elszántságát, ugyanis most már szinte mindennaposak a tiltakozó jellegű, szabadtéri koncertek, sőt egyes mozik is jelezték, hogy megkezdik a filmek rendszeres sugárzását. Belgrádban nincs hivatalos információ arról, hogy fogadta-e valaki azt a háromtagú orosz küldöttséget, amelyet *Jegor Gajdar* egykori orosz miniszterelnök vezet, de a belgrádi televízió hírei szerint, ez a delegáció nem számíthat nagy sikerre. Ugyanakkor sokan bíznak abban, hogy sokkal eredményesebb lesz *Jevgenyij Primakov* orosz miniszterelnök

mára bejelentett belgrádi látogatása, akinek a társaságában lesz a külügyi- és a védelmi miniszter is. A hadiállapot természetesen továbbra is tart. Tegnap közölték, hogy egyelőre nem lehet tudni, mikor kezdik meg működésüket az oktatási intézmények. A szerbiai oktatási miniszter kijelentette, hogy az utóbbi napok támadásai során eddig több mint száz oktatási intézmény károsodott. Kragujeváci hír, hogy az egyetlen Jugoszláv autógyár, a Zastava munkásai akár testükkel is hajlandók megvédeni az üzemet.

Megjelentek az első értékelések is a NATO ötnapos bombázása okozta károkról. A szövetségi statisztikai intézet igazgatója azt állítja, hogy a Jugoszláviát ért közvetett és közvetlen kár máris mintegy 50 milliárd dollár körül alakul, de ugyanennyire tehető az a kár is, amelyet a szomszédos országok szenvedtek a beavatkozás miatt. Tehát alig öt nap alatt az észak-atlanti katonai szövetség - legalábbis a jugoszláv statisztikusok számításai szerint - mintegy 100 milliárd dolláros kárt okoztak a Balkánnak ebben a részében. Egyébként továbbra sem utal semmi jel arra, hogy a támadások nyomán a hivatalos belgrádi politika megváltoztatja eddigi álláspontját, és elfogadja a NATO-csapatok koszovói állomásoztatását, ami a világközösség által előterjesztett terv szerves része.

Népszabadság: Moszkvai erőfeszítés a válság békés megoldására (03.31.)

A Népszabadság cikkének címében használt „erőfeszítés” szó szerepel a Népszava azonos témájú cikkében is. Nyilván nem véletlen, hiszen orosz részről mindent megpróbálnak elkövetni, hogy elkerüljék a válság további eskalációját. Az újságírók jogosan használják az „erőfeszítés” szót, hiszen az eddigi diplomáciai tárgyalások is szinte minden erőn túliak voltak, mégsem vezettek békés rendezéshez.

Jevgenyij Primakov orosz kormányfő *Borisz Jelcin* elnök utasítására utazik kedden Belgrádba. Moszkva megpróbál még egy lépést tenni, hogy megtörje az események kedvezőtlen tendenciáját, elérje az agresszió azonnali beszüntetését és a tárgyalások felújítását - jelentette ki tegnapi moszkvai sajtóértekezletén *Igor Ivanov*. Az orosz külügyminiszter közölte, hogy ő is elkíséri a jugoszláv fővárosba Primakovot, akárcsak Igor Szergejev védelmi miniszter, valamint az orosz felderítés két ágának vezetője. Ivanov hangsúlyozta, hogy a belgrádi tárgyalások célja a politikai megoldás elősegítése, de az orosz vezetésnek minden tekintetben teljes információval kell rendelkeznie a jugoszláviai helyzetről, ezért kapott helyet a küldöttségben Szergejev marsall, valamint a polgári és a katonai felderítés vezetője. Az orosz kormányfő keddi belgrádi útjának előkészületei kapcsán Ivanov hangsúlyozta, hogy nem kaptak, de nem is kértek biztonsági garanciákat a NATO-tól a látogatás idejére. A külügyminiszter szavai szerint Oroszország szuverén ország, s a nemzetközi jog, az ICAO

előírásainak megfelelően kért engedélyt a légi folyosók használatára. Moszkva reméli, hogy mindenki megérti azt a hatalmas felelősséget, amelyet az orosz vezetés vállalt jugoszláviai útjával. Ivanov ismét "agresszióknak" minősítette a NATO légicsapásait és Solana NATO-főtitkár bejelentését a bombázások, második szakaszának beindításáról. "Cinikus" állításnak minősítette azt, hogy szó sincs háborúról, csak rendezési erőfeszítésekről. Brüsszel előre tudta, milyen súlyos polgári áldozatokkal járnak a légicsapások, s most már Pristina központját is bombázták, sőt washingtoni tervek szerint hamarosan Belgrad központját is bombázni fogják. Az amerikaiak a jugoszláv Tóváros hídjai és áramszolgáltatása ellen is támadásokat terveznek. A NATO a régi sablont próbálja ráhúzni az eseményekre, miszerint mindenért a jugoszláv-vezetés a hibás, s megtorlásai miatt menekülnek az emberek, nem pedig a bombázás miatt. Washington ugyan azt bizonygatja, hogy nincsenek tervei szárazföldi akcióra, de Moszkvának komoly kétségei vannak ezzel összefüggésben, hiszen most "váltás címén" még nagyobb erők összpontosulnak Macedóniában, illetve az adriai amerikai hajórajon. A válság terebélyesedését akarja elérni katonai akcióival az úgynevezett Koszovói Felszabadítási Hadsereg is, amely légi fedezetének tekinti a NATO harci gépeit. A nyugati államok emellett, amikor kivonták megfigyelőiket Koszovóból, összekötő tiszteket hagytak az albán fegyveresek mellett, akik tüzérségi megfigyelőként szolgálnak, és gyűjtik a katonai adatokat a jugoszláv egységekről.

Népszabadság: Pozsony támogatja a koszovói missziót (03.31.)

Budapesten tárgyalt a szlovák védelmi miniszter

Magyarország és Szlovákia egyetért abban, hogy a NATO bővítésekor a kapukat nyitva kell hagyni és világos célrendszert kell a washingtoni csúcstalálkozón meghatározni - jelentette be Szabó János honvédelmi miniszter, miután tegnap Budapesten tárgyalt Pavol Kanis szlovák védelmi miniszterrel. A megbeszélésen áttekintették a kétoldalú katonai kapcsolatokat, illetve a koszovói válság kérdéseit is. Utóbbival kapcsolatban Szabó János kifejtette, hogy a két ország álláspontja gyakorlatilag megegyezik, azaz a NATO-beavatkozás célja a konfliktus tárgyalásos úton történő rendezése. A magyar honvédelmi miniszter elmondta, hogy Szlovákia igényt tart a magyar NATO-csatlakozás tapasztalatainak megosztására. Koszovóval kapcsolatban Szabó János egy kérdésre válaszolva megerősítette, hogy Magyarország készen áll műszaki-egészségügyi csoport Macedóniába küldésére, de a béketeremtésben nem veszünk részt. Ugyanakkor nincs szó arról, hogy egy esetleges szárazföldi beavatkozás esetén, NATO-csapatok Magyarországon keresztül, indítsanak bármiféle akciót.

A szlovák védelmi miniszter úgy vélte, a szlovák hadsereg felkészítésére legalább két év kell, hogy megfeleljen a NATO-tagság feltételeinek. Szlovákia reméli, hogy mielőbb sor kerül a NATO-bővítés második körére, reményeik szerint a bővítés első hulláma Szlovákia felvételével végződik. Emlékeztetett arra is, hogy öt évvel ezelőtt Szlovákia és Magyarország ugyanazon rajtvonalon álltak, de végül Szlovákia kimaradt a NATO bővítéséből. Most azonban az egyik legfontosabb külpolitikai céljuk a NATO-tagság elérése. Február elsején megvalósult az egységes légtérellenőrzés Magyarország és a NATO között. Szlovákia is tervbe vette a NATO kompatibilis rendszer telepítését.

Népszabadság: Törvényhozói egyetértés (03.31.)

A NATO parlamenti közgyűlésének állandó bizottsága egyhangú határozatot fogadott el, melyben támogatásáról biztosította a szövetség jugoszláviai katonai akcióját - számolt be a kétnapos drezdai tanácskozás tapasztalatairól *Simicskó István*, az Országgyűlés honvédelmi bizottságának alelnöke. Magyarország először vett részt teljes jogú tagként a közgyűlés munkájában. A közgyűlés Koszovóval kapcsolatos állásfoglalásában kiemeli, hogy a NATO légitámadása szükségszerűen rossz lépés ugyan, de erre azért került sor, mert a válság rendezésének diplomáciai eszközei kimerültek, és *Szlobodan Milosevics* felrúgott minden megállapodást. Simicskó István arra is felhívta a figyelmet, hogy beavatkozás nélkül a válság tovább terjedhetett volna. A magyar politikus hozzátette: a közgyűlés résztvevői egyetértettek abban, hogy a NATO-nak az oroszokkal folytatni kell a partneri viszonyt, illetve be kell vonni Moszkvát a balkáni-válság rendezésébe. A közgyűlésen megerősítették azt is, hogy a légicsapások célja Milosevics tárgyalóasztalhoz ültetése. Magyarország speciális helyzetére Simicskó István külön felhívta a figyelmet a tanácskozáson, hangsúlyozva, a vajdasági magyarok miatt nekünk különösen fontos a válság mielőbbi rendezése, és természetesen a béke megteremtése déli szomszédunknál. A közgyűlésen egyetértettek abban is, hogy a koszovói válság rendezését nemzetközi katonai erőknek kell felügyelniük.

Népszabadság: Albán exodus Koszovóból (03.31.)

Még hevesebb NATO-csapások - Primakov Belgrádba készül

A címben használt „albán exodus” talán az egyik legerősebb kifejezés, amit a kialakult helyzetre lehet használni. Érzékelteti a kilátástalanságot, a végérvényességet, azt a kétséget, hogy talán az albán lakosság soha nem fog tudni visszamenni a hátrahagyott otthonaikba. Az alcímben két tényről közöl, ami a címben szereplő állítás következményeiként is felfogható,

mintegy megnyugtatja az olvasót, hogy nem marad következmények nélkül az „albán exodus”; mind a katonai, mind a diplomáciai erőket mozgósítja.

Borisz Jelcin elnök megbízásából ma Belgrádba utazik *Jevgenyij Primakov* orosz kormányfő, hogy felmérje a jugoszláviai helyzetet, és nem titkolt szándék szerint megpróbálja jobb belátásra bírni *Szlobodan Milosevicset*. A miniszterelnök kíséretében lesz *Igor Ivanov* külügyminiszter és *Igor Szergejev* védelmi miniszter. A hivatalos orosz szóhasználatban a látogatás célja a Jugoszláviát érő bombázások mielőbbi beszüntetése és a válság politikai rendezésének elősegítése. Hírügynökségi jelentések szerint drámai helyzet alakult ki Koszovóban. A szerb etnikai tisztogatók elől futó albán menekültek végtelen áradata halad az utakon. Jugoszláv tankok hajtják őket a határ irányába, ha valaki lemarad szerb szabadcsapatok fegyveresei vadásznak rá. A NATO-kormányok genocídiumról, a jugoszláv-hatóságok által végrehajtott népiirtásról beszélnek Koszovóban. Pec, Koszovó második legnagyobb városa lángokban áll, de nem a NATO bombái, hanem szerb szabadcsapatok gyújtogatásai miatt. A *Reuters* jelentése szerint a várost a szerb erők "etnikailag megtisztították", a halottak számát legalább félezerre becsülik. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága arról számolt be, hogy felerősödött a menedéket keresők száma. Mintegy száz-ezer koszovói albán tartott hétfő délután Albánia felé, ahol már több mint 61 ezren kerestek menedéket - közölte Tiranában *Pandeli Majko* albán miniszterelnök. Macedónia eddig több mint húszezer koszovói albán menekültet fogadott be, s jelenleg 15-20 ezren vannak úton a határai felé. A belgrádi B92 rádió információi szerint a menekültek között sok a nő, a gyermek. A férfiakat a hatóságok összeszedik, sokukat a helyszínen kivégzik, másokat táborokba zárnak. Brüsszelben a NATO megbízható forrásokra hivatkozva jelentette, hogy a jugoszláv-hatóságok más albán politikusokkal együtt meggyilkolták Fehmi Aganit, a koszovói albánok egyik vezetőjét, a Rambouillet-értekezlet egyik részvevőjét.

Az albániai Kukës határátkelőnél hétfőn sok ezer, Koszovóból érkezett albán torlódott össze. Óráról órára nő a menekültek száma, már gyakorlatilag minden harmadik koszovói albán (kényszer alatt) elhagyta házáat és menekül. A jugoszláv hadsereg, a félkatonai szervezetek emberei által irányított konvojokban terelik őket valamelyik határátkelő felé. *Vuk Draskovic*s jugoszláv miniszterelnök-helyettes szerint Tito egykori jugoszláv elnök idején Koszovó "elalbánosodott". Jugoszláviában megtiltották a hadkötelesek külföldre utazását. A hétfőn életbe lépett rendelet szerint a 18-60 év közötti férfiak nem utazhatnak külföldre a hadiállapot idején, jelentette be a szövetségi kormány. Jugoszlávia ellen megindult a támadások második szakasza, amelyben a NATO-légierő az eddiginél nagyobb mértékben közvetlen csapásokat mért a hadsereg, a félkatonai szervezetek Koszovóban lévő egységeire, miközben fenntartja a

korábbi célpontok, lőszerraktárak, laktanyák, hadiüzemek bombázását. Hétfőn F-15-ösök, F-16-osok, Mirage-ok, Harrierek, F-117-es Lopakodók újabb támadásokat intéztek jugoszláviai, koszovói célpontok ellen, az Adrián állomásozó haditengerészeti erők manőverező robotrepülőgépeket, Tomahawkokat indítottak. A hétfői légitámadások során nem érte találat sem Újvidéket, sem Szabackát, ahol az *MTI* jelentése szerint viszonylag nyugodt volt a helyzet, az alapvető élelmiszerekből az ellátás megfelelő, viszont benzint továbbra sem lehet kapni, ezért minimális az autóforgalom. Skopjei görög források szerint készül egy kompromisszumos terv; amely U alakban levágná Koszovóról a szerbek számára fontos területeket. Koszovó középső kétharmada nyugat protektus alá kerülne és a koszovói albánok köteleznék magukat, hogy belátható történelmi ideig nem csatlakoznak Albániához. Állítólag, *Milosevics* csak arra vár, hogy a koszovói albán lakosság mintegy 500-700 ezerrel csökkenjen, s utána hajlandó lesz engedni a nyugati diktátumnak.

A NATO hadműveletei ellen tegnap is számos fővárosban voltak kisebb-nagyobb tüntetések. Sikertelenül végződött *Jegor Gajdar* volt orosz miniszterelnök belgrádi közvetítési kísérlete. A *Beta* független belgrádi hírügynökség értesülése szerint a jugoszláviai vezetés arra hivatkozva nem fogadta el Gajdar, valamint *Borisz Nyemcov* és *Borisz Fjodorov* volt miniszterelnök-helyettesek közvetítési kísérletét, hogy *Madeleine Albright* amerikai külügyminiszter és *Richard Holbrooke* balkáni amerikai megbízott küldötteiként érkeztek Belgrádba. A három orosz politikussal Belgrádban csak *Vuk Draskovics* miniszterelnök-helyettes állt szóba. Moszkvában hivatalosan bejelentették, hogy a Gajdar vezette "jobboldali erők" Belgrádba indult küldöttsége nem tekinthető hivatalos orosz küldöttségnek.

Népszabadság: Macedóniában a háború hiterjedésétől tartanak (03.31.)

Füzes Oszkár helyszíni jelentése Skopjéból

Hétfőre virradó éjszaka Skopje központjában is hallatszottak azok a robbanások, amelyeket a 25 kilométerre becsapódó NATO-bombák okoztak. Skopje szerint Macedóniát és Albániát nem fenyegeti jugoszláv-támadás, de Milosevics e két ország destabilizálására törekszik. Ennek érdekében is folytatódik a koszovói albán lakosság kiűzése, elsősorban Albánia, másodsorban Macedónia felé. Albániában újabb 50 ezer menekülőre számítanak és az összesen 100 ezer ember ellátására 200 hektáros területen befogadó állomást építenek. Macedónia is jelentős összeget kap és költ a most 40 ezer, később további 30 ezer menekült ellátására. A hírek szerint Koszovó északi része teljesen kiürült, az albán falvak férfi lakosságát összefogdossák, a nőket és a gyermekeket pedig azonnali távozásra szólítják fel. A legrosszabb helyzetben a tartomány közepén élő emberek vannak, akiktől most mindegyik

határ elérhetetlen távolságban van. E területeken állítólag harcok folynak az UCK és a szerb katonaság között. Pristina központját és környékét hétfőre virradó éjjel nagyon súlyos légicsapások érték, a szerbek válaszul folytatják az albán intézmények és házak kifosztását, lerombolását és felgyújtását. Feldúlták *Ibrahim Rugova* mérsékelt albán vezető irodáját és lakását is, Rugova eltűnt, nem tudni, hogy elmenekült-e vagy elfogták.

A macedón kormány hétfőn első ízben vetette fel, hogy az országot "nagyon gyorsan" vegyék fel a NATO-ba. A macedón lakosság egyre jobban fél a háború kiterjedésétől és attól is, hogy a menekültek miatt tovább nő az eddig is jelentős albán kisebbség létszáma. Ennek ellenére a macedón kormány ismételten közli, hogy minden menekültöt befogad, és senkit sem küld tovább Albániába vagy Görögországba.

Népszabadság: Balkáni kockázatok (03.31.)

A hét vége óta közelebb került a Balkán Amerikához. Az F-117-es lelövése, aztán a pilóta kimentése tette megfoghatóvá és szinte testileg érzékelhetővé az amerikaiaknak az óceánon túli háborút. A lelőhetetlennek és láthatatlannak gondolt Lopakodó lelövése az amerikai katonaság magabiztosságát is megroppantotta. A közvélemény pedig még bizonytalanabb lett. Mi lehet a következő lépés? Egyelőre a katonai és politikai vezetés napról napra változtatja Jugoszlávia-stratégiáját. Az események nem kedveznek az eredeti optimális forgatókönyvnek. Ez ugyanis valahogy úgy szólt, hogy a katonai létesítmények szétbombázása után a belgrádi vezetés tárgyalóasztalhoz kényszerül és elfogadja a NATO ultimátumát. Az optimista tervek feltételezték, hogy a jugoszláv katonai vezetés nem viseli el hosszasan a nyugati katonai fölényt, és a szerb közvélemény is alkura kényszerítheti Milosevic-et. Nem így történik. Változik tehát a hang, és változnak a politikai célok.

"Milosevics el fogja veszíteni Koszovót" - mondta Samuel "Sandy" Berger nemzetbiztonsági főtanácsadó, aki a koszovói autonómia helyett a koszovói albán függetlenséget is támogathatja. Washington és a NATO szeretné megállítani a koszovói erőszakot. Úgy látszik, hiába. Hétfőn már kimondták: a Balkánon katasztrófahelyzet van. A szerbek etnikai tisztogatást folytatnak, elűzik az albánokat Koszovó bizonyos területeiről, hogy "nemzetiségileg áttervezzék" a tartománynak legalább egy részét. A menekültáradat destabilizálja a szomszédos országokat, és ez sérti az Egyesült Államok geopolitikai érdekeit. Azt érzékeltetik, hogy a Macedóniában várakozó csapatokat is bevetetik, ha a vérengzés és a kivégzések, az emberek elűzése nem ér véget. A Koszovóval szomszédos országba újabb 2000 tengerészgyalogost küldenek. Joulwan nyugalmazott tábornok, a NATO volt európai főparancsnoka azt mondta: a politikai döntés a szárazföldi csapatok bevetéséről mindig késve

érkezik, de addig is következik a háború második szakasza, amikor már nem a légvédelmet és a katonai irányítás központjait támadják, hanem a terepen ténykedő katonai és rendőri alakulatokat. És akkor további amerikai áldozatok is lehetségesek, hiszen - amint Clinton is jelezte - ez az akció kockázatos. Még nem világos, mit akarnak. A háború eszkalálódását, győzelmet, avagy békét orosz közvetítéssel? Sokan veszélyesnek látják, hogy Moszkva világpolitikai szerepet kapjon. (Talán nem véletlen, hogy a hétfői The Washington Post közöl egy hírt, amely szerint Jevgenyij Primakovot sok évvel ezelőtt Szaddám Huszein nyolcszázezer dollárral vesztegette meg.)

Az amerikai közvélemény nem állt a háború mellé. A megkérdezettek fele helyesli, csaknem fele elutasítja a háborút. Kellemetlen azt látni, hogy civilizált fővárosokban is ismét csillagos sávós zászlókat égetnek, amerikai követségekre támadnak. "Nincs mit keresnünk ott, oldják meg maguk a problémáikat" - mondják az utcán megkérdezett névtelen nyilatkozók. Mások helyeslik az amerikai beavatkozást, mondván a boszniai vérengzést még egyszer nem engedhetik meg. Ez a kormányzat álláspontja is. Ám a térség távol van, és az amerikaiak sem a földrajzi, sem az etnikai viszonyait nem ismerik Délkelet-Európának. Az egymással vitatkozó történelmi, mitológiai érveket pedig tökéletes értetlenséggel fogadják. Milosevicet most minden rossz okozójának állítják be, szinte démonizálják a szerb politikust. A válságban egyre többször használják a második világháborúval, a nácizmussal kapcsolatban használt kifejezéseket.

A NATO-akció hazai költségei

A minisztériumok egyelőre saját költségvetésükből fedezik a NATO Jugoszlávia elleni akciója miatt szükségessé vált hazai biztonsági intézkedések költségeit. A határőrség, a honvédség és a rendőrség többletkiadásai a NATO-akció befejezéséig több tízmillió forintba rúghatnak.

Népszabadság: Ma hatpárti egyeztetés lesz a jugoszláviai helyzetről (03.31.)

A parlamentben hatpárti egyeztetésre kerül sor a jugoszláviai helyzetről. Az eszmecsere ötletével először az MSZP parlamenti frakciójának vezetése állt elő. A találkozó célja annak a vizsgálata, hogy a koszovói válság miként hat hazánk biztonságára, stabilitására, gazdasági és szociális viszonyaira, illetve a vajdasági magyarság helyzetére. A késő délutáni órákban a Miniszterelnöki Hivatalból értesítették a parlamenti pártok vezetőit, hogy *Orbán Viktor* kormányfő keddre, konzultációra hívja a pártokat. A tanácskozást megelőzőleg a miniszterelnök és *Martonyi János* külügyminiszter a parlament külügyi bizottságának ad tájékoztatást a Jugoszlávia elleni NATO-légicsapásokról, azok kihatásairól és Magyarország

biztonsági helyzetéről. A Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége szerint a tárgyalóasztalnál kell kikényszeríteni az állami szuverenitást, a kollektív kisebbségi jogokat és az emberi jogokat tiszteletben tartó megoldásokat. Az MSZOSZ felhívja a figyelmet, hogy a támadás kiszélesedésével nő a civil lakosság veszélyeztetettsége. Az elszórt, tiltakozó megmozdulások ellenére valamennyi NATO-tag parlamentje támogatja a Jugoszlávia elleni légitámadásokat, közölte tegnapi sajtóértekezletén *Simicskó István*, az Országgyűlés honvédelmi bizottságának alelnöke, aki a hétfőn részt vett a NATO parlamenti közgyűlésé állandó bizottságának drezdai találkozóján. A bizottság nyilatkozatot fogadott el a koszovói helyzetről. Ennek lényege, hogy az észak-atlanti szervezet a légitámadásokat az utolsó lehetőségnek tekinti, *Milosevics* elnök tárgyalóasztalhoz ültetésének érdekében. Követelik továbbá a koszovói albánok ellen elkövetett atrocitások beszüntetését, és a rambouillet-i megállapodás elfogadását.

Népszabadság: Gyulay Endre püspök a népiirtást és a NATO akcióját is elítéli (03.31.)

A magyarországi történelmi egyházak annak idején támogatták hazánk csatlakozását a NATO-hoz. Most aggodalommal figyelik a jugoszláviai eseményeket. Hivatalos állásfoglalás hiányában a nyilatkozó egyházi vezetők személyes véleményüket mondták el.

Gyulay Endre, a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnökhelyettese szerint csak a történelem döntheti el, hogy helyes lépés volt-e NATO-támadást indítani Jugoszlávia ellen. Gyulay püspök úgy fogalmazott, hogy "mindenfajta akció elítélendő, amely emberi értékeket és életet veszélyeztet: a koszovói albán lakosságot fenyegető népiirtás éppen úgy, mint a NATO hadművelete". *Bölcskei Gusztáv* református püspök, a zsinat elnöke emlékeztetett arra, hogy egyháza azért támogatta a NATO-tagságot, mert úgy gondolta, Magyarország olyan szövetséghez tartozhat, amely megnyugtató módon garantálja a biztonságot. Ezt a kérdést külön kell választani a Jugoszlávia elleni akciótól. Mint mondta, vannak helyzetek, amikor csak rossz és még rosszabb választás adódik. Mindenesetre az egyházaknak azokért is kötelessége és felelőssége imádkozni, akik a döntéseket hozzák. A magyarországi reformátusok és evangélikusok szoros kapcsolatot tartanak a vajdasági magyar hívekkel. *Harmati Béla* evangélikus püspök, aggasztónak nevezte, hogy a vajdasági városokban eluralkodott a félelem és a kilátástalanság. Katasztrófa, hogy az albánok és a szerbek nem tudtak megegyezni egymással. Harmati püspök elutasítja az erőszakot, de úgy látja, a katonai beavatkozáson kívül nem maradt más eszköz. *Zoltai Gusztáv*, a Magyarországi Zsidó Hitközségek ügyvezető igazgatója úgy nyilatkozott: "Nem vagyunk politikusok, nem látjuk át a szövevényes helyzetet, emberileg sajnáljuk az ártatlanul szenvedőket". A Mazsihisz a

jugoszláviai zsidó közösség kérésére segít a veszélyben lévő gyermekeken és fiatalokon. Zoltai Gusztáv megerősítette értesülésünket, hogy zsidó menekültek is érkeztek Magyarországra, de elhelyezésük körülményeiről nem árult el részleteket.

Az egyházi vezetők véleményének, nyilatkozatának az ad különös jelentőséget, hogy a Népszabadságon kívül egyik napilap sem foglalkozott velük. Még a magát konzervatív, jobboldali lapnak tekintő, jó egyházi kapcsolatokkal rendelkező Magyar Nemzet sem. Valószínűsíthető, hogy egy ilyen rendkívül kényes külpolitikai kérdésben nem szerették volna hallatni az álláspontjukat, hiszen könnyen elképzelhető, hogy a vajdasági magyarok helyzetének szempontjából egyfajta bizonytalansági faktort jelentettek volna a saját olvasótáboruk felé.

Népszabadság: Bizonytalanság Szegeden, sonkavásár Baranyában (03.31.)

A szegedi tudósító jelentése szerint, nincs pánikhangulat a jugoszláviai bombázások miatt. Több élelmiszerüzletben is elmondták: nincs felvásárlási láz. A benzinkutak forgalmából sem lehet efféle következtetést levonni. A város panzióiban az idénynek megfelelő a vendégjárás. A nagyobb hotelekben viszont érezhetően megnőtt a forgalom. A Hungária szállodában a vendégek számát főképpen a külföldi újságírók, tévéstábok növelték.

Az embereket a szegediek szerint, leginkább a bizonytalanság érzése nyomasztja. Nem látják, mi lesz a következménye a támadásoknak, hogyan reagálnak a szerbek. A borús hangulatot erősítette az is, hogy egy szegedi tanárnő kocsiját kövel megdobálták, amikor a jugoszláv oldalon, a határ közelében járt. Az esetről beszámolt a *Dél Magyarország* című helyi napilap, amelynek egy jugoszláv kamionsofőrje azt mondta: ha megkapják az oroszoktól a fegyvereket, "akkor megmutatják a NATO-nak, mi a rend".

Röszkénél egyébként a határt vasárnap 512 személy lépte át befelé, kifelé viszont csak 270 - mindkét szám elmarad a szokásos átlagtól. A magyar-horvát határ forgalma viszont a megszokott képet mutatja. Főleg horvátok lépik át a határt Udvarnál, Drávaszabolcsnál és Barcsnál. A néhány órára átutazók célja, hogy az otthoninál olcsóbb élelmiszert vásároljanak. Általában minden turista 300 kuna, azaz tízezer forint, értékben vásárol margarint, étolajat, sajtot, felvágottat, üdítőt, téstát, édességet autója csomagtartójába. Aki átlépi az értékhatárt, arra 27 százalékos vámot vetnek ki a horvát egyenruhások. A megszokott forgalomhoz képest az egyetlen változás, hogy a húsvéti ünnepek miatt a horvátok általában egy-egy sonkát is vásárolnak. A drávaszabolcsi vámosok parancsnoka elmondta, hogy naponta akár csak korábban, másfél-kétezer horvát bevásárló jön Magyarországra.

A cikk tartalmát tekintve nyugodtan elmondható, hogy nem pánikkeltő, nincsenek benne túlzások. A hangvétele sem a szenzációra, hanem a realista tények közlésére fókuszál, amit a rövid célzott mondatok és a kijelentő mód is kellőképpen alátámaszt.

Népszabadság: Háborús aggodalmak – békeidőben (03.31.)

A magyarok fele erősen tart a bombázásoktól

Egy friss budapesti felmérés szerint a lakosság csaknem fele erősen tart attól, hogy a jugoszláv háború hazánkat is fenyegetheti. Síklaki István szociálpszichológus szerint minél többet nyugtatnak minket, annál inkább aggódunk.

A Szonda Ipsos telefonos budapesti felmérése szerint a lakosság 45 százaléka aggódik, hogy a jugoszláv háború Magyarországot is fenyegetheti. A helyzetet főként a nők és az idősebbek ítélik drámainak. Persze mindenki másképp fél egy esetleges háborútól. Van, aki a tőzsdekrachtól, van, akit az eltévedt bombák gondolata aggaszt, és sokan akadnak, akiknek rémálmaiban tankok dübörögnek. Mindez természetes, vélekedett *Síklaki István* szociálpszichológus, egyetemi docens. A média a hírérték miatt többnyire a negatívumokra helyezi a hangsúlyt. A nézőket és hallgatókat a félig kommentált információk sokkolják. A szakértő szerint háborús félelmeink alapvetően a bizonytalanságra és a kontrollhiányra vezethetők vissza. A laikusok nem látják át az összefüggéseket, csak azt tudják, hogy nincs befolyásuk az eseményekre. A kiszolgáltatottság érzése pedig szorongást indukálhat. Ráadásul minél többet nyugtatnak minket, annál inkább aggódunk, ez a tagadás paradoxona - mondja a pszichológus. Síklaki a felmérés eredményeinek lélektani hátterével kapcsolatban elmondta: érthető, hogy az idősebbek inkább aggódnak a háború áttérjedése miatt, hisz átéltek hasonlót, így félelmük megalapozott. A fiatalabbak is érzékelik a potenciális veszélyt, ám valós félelemre nem képesek. Jóllehet a mai ifjúság számtalan háborús filmet látott, mégsem képes elhinni, hogy közvetlen környezetében előfordulhat hasonló.

A Népszabadság cikke nem tér ki arra, hogy a telefonos lekérdezés, hány főt jelentett. Éppen ezért, ezt a megállapítást erősen túlzó, legfeljebb a megkérdezettek 45%-ról lehet szó, de azt, kivetíteni semmiképpen nem szabadna az összlakosságra. Arról nem is beszélve, hogy nem mindegy, hogy a kérdést hogyan tették fel, milyen kontextusban szerepeltették.

A nyugtató, tényközlő, tárgyyszerű, nem pánikkeltő cikkeknek azért meg van a maguk pozitív hatása is. Vitatkoznék azzal a kijelentéssel, hogyha „minél többet nyugtatnak minket, annál inkább aggódunk”. Ennek a megállapításnak, más összefüggésben, személyes kontaktban lehet igazságtartama, de ebben a háborús konfliktus helyzetben kevésbé, ugyanis nem életszerű. Azért azt nem mondhatjuk, hogyha elolvassuk egy helyszíni jelentést, ami a valós

helyzetet próbálja érzékeltetni, és mellette nem pánikkeltő, hanem nyugtató, akkor inkább elkezdünk aggódni. Az olcsó szenzációhajászásnak valóban nincs helye, de erre az eddigi újságcikkek alapján nem is került sor.

Magyar Hírlap: A Nyugat szerint népirtásba kezdett Koszovóban Jugoszlávia hadserege (03.31.)

Az eddig vizsgált napilapok hasonló tartalmú cikkei a „népirtást” kész tényként kezelték, egyedül a Magyar Hírlap tesz utalást arra, hogy minden, e témával kapcsolatos információ milyen forrásból érkezik. A „Nyugat szerint” kifejezés külön hangsúlyt kap, bizonyos értelemben tompítja az utána következő „népirtás” szó borzalmas jelentését. Az olvasónak könnyen lehet olyan érzése, mintha nem feltétlen lenne igaz a címben szereplő állítás.

Alig egy hét alatt közel százezerre nőtt a szerb tisztogató akciók miatt Albániába menekült koszovóiak száma. A fővárostól északra csapódtak be az első bombák. Jugoszláviát, már az egymást követő hatodik napja támadják a NATO gépei.

Lángokban áll Pristina, a koszovói főváros északi fele - jelentette tegnap este a Reuters. A lakóépületeket, irodákat bosszúból gyújtották fel szerb katonák és szerb "fegyveres elemek". Ebben a negyedben vannak amerikai, német és brit irodák, hivatalok, valamint ott van több segélyszervezet központja is. A NATO már elpusztította a jugoszláv légierő 15 gépből álló MiG-29es flottájának a felét - közölte tegnap egy hivatalos francia fonás. Eszerint a NATO a hét végére gyakorlatilag teljesen felszámolja a jugoszláv légvédelem radarirányítású fegyvereit, így hatékony légitámadások indulhatnak harckocsik, illetve egyéb taktikai célpontok ellen is. Az amerikai légierő egy őrnagya tegnap az olaszországi Avianóban elismerte, hogy az F-117-es Lopakodó bombázót a jugoszláv légvédelem lőtte le szombaton.

A NATO szárazföldi erőinek koszovói bevetése esetén mintegy 40-50 ezer fős harcoló erőre lenne szükség Koszovón belül, és további 50 ezer fős támogató erőre a tartomány határainak közvetlen közelében - vélekedett hétfőn a CNN hírtelevízióban Ralph Peters nyugalmazott amerikai tábornok, neves katonai szakíró. Washingtoni katonai és politikai szakértők azt állítják, hogy Koszovót csak egy 75-100 ezer fős katonai beavatkozással lehetne megmenteni. Javier Solana főtitkár támogatásáról biztosította Jevgenyij Primakov orosz kormányfő mára tervezett közvetítési kísérletét Belgrádban. A NATO szóvivője azonban világossá tette, hogy Primakovnak, ugyanazoknak a követeléseknek az elfogadására kell rábeszélnie Milosevicset, amelyeket eddig következetesen elutasított. A NATO szóvivője hétfőn hatékonynak minősítette a szerb légvédelem ellen intézett légi csapásokat, hangsúlyozva, hogy Szlobodan Milosevics, jugoszláv elnök lehetőségei egyre jobban beszűkülnek. A NATO egyébként

bizonyítottak látja, hogy Belgrád tudatosan megtervezte az albán kisebbség elleni tisztogató akciót. Jamie Shea szóvivő szerint a szerbek a tavaly októberi megállapodást megsértve már decembertől fokozatosan növelték katonai jelenlétüket a tartományban, és még a rambouilleti békekonferencia második fordulójának megkezdése előtt elindították a támadó műveleteket.

Albániában tegnap közel százezerre nőtt az otthonukból elűzött koszovói albán menekültek száma. A határ albán oldalán már-már elviselhetetlenné vált a helyzet, a NATO ezért az Európai Unióval és az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságával karöltve próbál megoldást találni a problémára. Emma Bonino, az Európai Bizottság humanitárius ügyekért felelős tagja közölte, hogy az EU egymillió euró értékű gyorssegélyt hagyott jóvá a menekülteknek.

Nagy-Britannia 10 millió fontot biztosít azonnali hatállyal a koszovói menekültekkel foglalkozó nemzetközi segélyszervezeteknek - jelentette be hétfőn a brit parlament alsóházában Tony Blair brit kormányfő.

Német politikusok szerint a jugoszláv hadsereg egységei népiirtásba kezdtek Koszovóban. Rudolf Scharping védelmi és Joschka Fischer külügyminiszter egybehangzóan elítélte a "példátlan kegyetlenséggel és brutalitással" fellépő jugoszláv katonákat, akik módszeresen gyilkolják a koszovói albán lakosságot.

Magyar Hírlap: Mindenkit megölnek, aki nem hagyja el faluját (03.31.)

A dél-szerbiai tartományból elmenekültek szörnyű kegyetlenkedésekről számolnak be. A szerb félkatonai alakulatok mindenkit megölnek, aki nem hajlandó elhagyni házát, faluját - mondta Adem Basha, amikor Albániába érkezett. A Pecből származó férfi azt állítja, hogy a város utcáin mindenütt temetetlen holtak hevernek. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNCHR) közölte, hogy a Koszovóból Albánia és Macedónia felé vezető utak tele vannak menekülőkkal. Nem kétséges, a szerbek szervezetten "kirakják" az albánokat a tartományból, jelentette ki Brüsszelben Kris Janowski, az UNCHR szóvivője. Ilir Meta albán miniszterelnök-helyettes szerint a sokkos állapotban érkező koszovóiak rémtörténeteket mesélnek arról, hogyan kényszerítették őket otthonuk elhagyására, amelyet azután felgyújtottak. Az albánoktól elvették minden értéket, mielőtt a határ felé terelték őket.

Bardhyl Kabashi szerint több faluból mintegy 15 ezren a Celinne nevű hegyen kerestek menedéket, de a szerbek rájuk találtak, a fejük felett lövöldöztek, arra kényszerítették őket, hogy ujjukkal a szerbek győzelmi jelét mutassák, és közben Szerbiát éltessék. Aki erre nem volt hajlandó, azt a helyszínen agyonlőtték. "Egy férfit közvetlenül mellettem végeztek ki, hármat pedig kirángattak a csoportból, és hátulról lelőtték őket. Mindezt a gyerekek is látták".

A címben szereplő állítást tökéletesen alátámasztják a cikkben megszólaltatott szemtanúk. Itt már nem valamilyen szervezet „szerinti” állításokról van szó, hanem hiteles, a szörnyűségeket valóban átélő személyekről.

Magyar Hírlap: Véletlen egybeesések (03.31.)

A magyar külügyminisztériumnak semmilyen információja nem volt tegnap arról, hogy Jevgenyij Primakov orosz miniszterelnök Budapest érintésével utazik-e Belgrádba. Horváth Gábor külügyi szóvivő cáfolta az Magyar Hírlap feltevését, mely szerint - geopolitikai helyzeténél fogva - Budapest diplomáciai szerepe az utóbbi napokban felértékelődött volna. "Véletlen egybeesés, hogy Richard Holbrooke amerikai különmegbízott és a jugoszláv fővárosba tartó orosz küldöttség Budapesten találkozott."

Horváth Gábortól megtudtuk, hogy a belgrádi magyar nagykövetségen tartózkodó két technikai munkatárs (aki az épületek felügyeletével van megbízva) egyelőre a helyén marad. A Külügyminisztérium azonban felkészült arra, hogy szükség esetén ők is visszatérjenek Budapestre.

A címben megjelölt „véletlen egybeesések” kifejezéssel, teljes mértékben azt sugallják a cikk írói, hogy nem hiszik el a külügyi szóvivő állítását. Nem tesznek semmi mást, minthogy beemelik a szóvivő állítását a címbe, s ezzel az ismétléssel megkérdőjelezzik annak igazságtartamát. A Népszabadság cikkében Síklaki István a tagadás paradoxonáról beszélt, ebben az esetben nyugodtan mondhatjuk, hogy ez az állítás paradoxona.

Magyar Hírlap: Gyilkolnak Koszovóban (03.31.)

Öt kiemelkedő albán vezetőt gyilkoltak le a szerbek - jelentette ki tegnap megbízható értesülésekre hivatkozva a NATO Brüsszelben. A kivégzettek között van Fehmi Agani, Ibrahim Rugova koszovói albán vezető helyettese is, aki részt vett a rambouillet-i tárgyalásokon. A 66 éves Agani a szociológia professzora és a koszovói akadémia tagja volt.

David Wilby NATO katonai szóvivő szerint Fehmit és társait - köztük Beton Haxhiut, a Koha Ditore című koszovói albán lap főszerkesztőjét - akkor fogták el, amikor azok részt vettek Bajram Kelmendi albán polgárjogi harcos temetésén. A jogászt, két fiával együtt a szerbek lőtték agyon és holttesteiket szerdán este az első NATO-csapás éjszakáján az utcára vetették.

Wilby szerint a gyilkosságokat - az öt albán vezető "kivégzését" - vasárnap hajtották végre. Ibrahim Rugova, a mérsékelt koszovói albánok vezetője maga is rejtőzködik, miután a hét végén a házát felégették.

Magyar Hírlap: Bíznak az oroszokban (03.31.)

Újvidék

Belgrádban nagy reményeket fűznek egy esetleges orosz közvetítéshez a NATO légi csapásainak leállítására érdekében. Jevgenyij Primakov orosz kormányfő mára jelzett belgrádi látogatása kapcsán szerb körökben olyan vélemények hallhatók, hogy felújulhat a tárgyalási folyamat a koszovói válságról, a NATO pedig felfüggeszti a hatodik napja tartó bombázásokat. Milosevics állítólag hajlandó lenne a párbeszédre, ha azonnal leállítanák a légitámadásokat. Az állami hírközlő szervek óriási pusztításokról számolnak be, a lakosság azonban állítólag hőiesen viseli a megpróbáltatásokat. A kamerák előtt megszólaltatott emberek a mostani eseményeket a náci bombázásokkal hasonlítják össze, és fogadkoznak, hogy a végsőkéig kitartanak, nem adják Koszovót. Újvidéken és más városokban is nagyjából ugyanakkor fújnak légiriadót, mint Belgrádban, bár a legtöbb esetben a bombázás szerencsére elmarad. A vajdasági városok közül eddig Zombor környékét támadták a legtöbbet, vasárnap este ismét több rakéta csapódott be a repülőtéren. Pristina hétfőre virradóra rendkívül súlyos bombázást élt át. A rendőrség belvárosi székházát három rakétatalálat érte, az épület súlyosan megrongálódott és kitégett, de csodával határos módon nem volt emberáldozat. A bombázás alatt megszűnt az áramszolgáltatás, az albán negyedek felől pedig tüzet nyitottak a rendőrfőnökökre állítják a szerb források.

Magyar Hírlap: Szárazföldi hadművelet, érvek és ellenérvek (03.31.)

Nem valószínű, hogy a NATO szárazföldi csapatokat küldene Koszovóba, vélte Nagy László nyugállományú ezredes, egyetemi docens. A katonai szakértő véleménye szerint, korántsem biztos, hogy ezzel a lépéssel hatékonyabban lehetne kikényszeríteni a békeegyezmény aláírását, a NATO veszteségei viszont nagyok lennének, és ez vészesen csökkentené a koszovói akció támogatottságát.

Sir Michael Rose brit tábornok, az UNPROFOR egykori boszniai főparancsnoka a Le Figaro című francia lapban tegnap megjelent interjújában fejlette ki, hogy a légi csapások önmagukban nem elegendőek a szerb katonai és elnyomó gépezet megfékezésére: a tömeges koszovói etnikai tisztogatás leállításához előbb tönkre kellene tenni a szerbek teljes nehézfegyverzetét, a harckocsikat és lövegeket, majd a csapategységeket is. Márpedig ez a NATO szárazföldi katonai jelenléte nélkül nem lehetséges. Vele ért egyet a francia Philippe Morillon tábornok, a kékszakosok volt boszniai parancsnok is. Ő a Le Parisiennek nyilatkozva vélte úgy, hogy nincs más mód a szerbek "felperzselt föld" taktikájának megghiúsítására. Elismerte, hogy egy ilyen döntés kockázatokkal jár, ám kijelentette: "Illúzió azt gondolni, hogy

emberveszteség nélkül is lehet háborúzni. A „zéró halott” amerikai katonai teória gyakorlatilag csak arra jó, hogy lefegyverezze a cselekedni kívánókat", idézte szavait az MTI.

Nagy László azonban úgy véli, mivel előre tudni lehet, hogy a NATO-csapatok jelentős veszteségeket szenvednének el, a tagállamok vezetői vélhetően nem fogják vállalni a szárazföldi egységek küldésének ódiáját. A szövetség országaiban így is magas a NATO beavatkozást ellenzők aránya, emlékeztetett a katonai szakértő, s ez nyilvánvalóan csak tovább nőne, ha külföldi katonák esnének el Koszovóban. S mivel a tagállamok már a légicsapások szükségességében, az akció időtartamában sem értenek teljesen egyet, az újabb döntés megszüntetné a szövetségben a konszenzust.

Nagy László szerint ráadásul nincs több remény a szárazföldi csapatok hadba küldésével sem arra, hogy az atlanti szövetség elérje kitűzött céljait. Az akció katonai célkitűzésének eléréséhez - a jugoszláv hadsereg meggyöngítéséhez - elegendők a sorozatos légi csapások, húzta alá a szakértő. A politikai célkitűzés eléréséhez, vagyis a rambouillet-i egyezmény aláírásának kikényszerítéséhez viszont a szárazföldi csapatok részvétele is kevés. Semmi garancia arra, hogy Koszovó egy részének vagy az egész tartománynak az elfoglalása után, a jugoszláv elnök elfogadja a dokumentumot. Ennek ellenére nem zárja ki teljesen a szárazföldi NATO-csapatok kiküldését, de csak akkor, ha a szerbek folytatnák a kíméletlen etnikai tisztogatást, vagy ha nagyon meggyengülne a jugoszláv haderő, és nem lenne képes komoly ellenállást kifejteni. A NATO nagyon nehéz döntés előtt áll, ha dolgavégezetlenül távozik Koszovóból, annak katasztrofális következményei lesznek a jövőre nézve.

Magyar Hírlap: Kényes helyzetben van Bukarest (03.31.)

Az ellenzéki román pártok Erdély miatt aggódnak.

Kényes helyzetbe került a román vezetés az utóbbi napokban: az ország szeretne beépülni az európai és az euro-atlanti szervezetekbe, tehát illik támogatnia a NATO döntéseit, ugyanakkor Jugoszlávia szomszédjaként, nem kíván katonai akciókban közvetlenül részt venni. A román politikusoknak minden szót meg kell gondolniuk ezekben a napokban, miközben létezik a nem elhanyagolható, majdnem kétmillió erdélyi magyarság. Románia két szempontból is igen különleges helyzetbe került, Magyarországgal való szomszédsága révén a NATO-val határos, a déli határán pedig megkezdődtek a bombázások. Emellett az orosz közelség sem elhanyagolható. *Andrei Plesu* külügyminiszter elmondta: Románia mindvégig azon a véleményen volt, hogy a jugoszláviai konfliktust tárgyalásos úton kell megoldani. Románia az európai és euro-atlanti szervezetekhez szeretne belépni, ezért határozottan ki jelentette: Románia, Jugoszlávia szomszédja nem vesz részt katonai akcióban, de sürgősségi esetekben

felkínálja légterét a NATO-nak - erről létezik is parlamenti döntés - a konfliktus befejeződése után pedig humanitárius akciókban fog részt venni. "Minden katonai megoldás az emberiség újabb kudarca", mondta Plesu. *Radu Vasile* miniszterelnök, azt szorgalmazta, hogy Románia a közvetítő szerepét töltsse be a konfliktusban álló felek között. Koszovó kapcsán egyre élesebben vetődik fel Erdély és főleg a Székelyföld kérdése. Már 1990 óta Erdély függetlensége vagy éppenséggel Magyarországhoz való csatolása az egyik fő aggodalma minden román politikusnak, és a hétköznapi embereknek is. Az ellenzéki baloldali pártok egyre azt hajtogatják: ha Koszovó autonómiát kap, akkor ez az igény hamarosan Erdélyben is formát ölt. Igaz, az analógia azért sántít, mert Erdélyben sokkal több a román, mint a magyar nemzetiségű, de a Székelyföldön már más a helyzet, ott a lakosságnak körülbelül a 80 százaléka magyar. A Romániai Magyar Demokratikus Szövetség vezetősége az utóbbi napokban megnyugtató nyilatkozatokkal próbálta csökkenteni az aggodalmat.

Magyarország szempontjából ezzel a viszonylag kényes témával eddig az általam vizsgált másik három napilap még csak a megemlítés szintjén sem foglalkozott. A problémafelvetés pedig jogos, de nyilván egy ilyen kiélezett külpolitikai helyzetben a többi napilap jobbnak látta, ha nem foglalkozik a téma ilyen irányú megközelítésével.

Magyar Hírlap: A szakadék szélén (03.31.)

Rekord munkanélküliség Macedóniában.

Macedónia eddig, nem hívta fel magára különösebben a figyelmet, hacsak azzal nem, hogy a legrosszabb gazdasági teljesítményt nyújtja a Balkán-félsziget államai közül. E gyengeség magyarázata egyfelől abban rejlik, hogy az ország helyzete - már csak múltjánál fogva is - bizonytalan, bármikor politikai, sőt háborús konfliktusok középpontjába kerülhet, másfelől az ottani, visszaélésekkel tarkított privatizáció csak hátráltatta a fejlődést.

A koszovói válságra összpontosító világban Macedónia felfegyverzése szinte észrevétlenül zajlik le. A korábbi 10 ezer fős NATO-kontingens már 12 ezerre, egyes források szerint 20 ezerre duzzadt, készen állva a közelebről meg nem határozott esetleges koszovói beavatkozásra. Ráadásul a balkáni ország váratlan ajándékot kapott Bulgáriától: Szófia 150, T-55-ös tankot és számos nehéztüzérségi fegyvert ajánlott fel szomszédjának - értesült a brit Jane's Information Group. Bár ezek nem a legmodernebbek, mindenképpen jelentősen erősíthetik a rendkívül gyengén felszerelt macedón hadsereget. Ez is jól mutatja a vezető macedón kormánypárt (VMRO) és a bolgár vezetés közötti szoros kapcsolatot. Egyébként ebben a században folyamatosan támogatták a macedónokat a bolgárok, a görögökkel és a szerbekkel szemben, ez némi fényt vet arra a bonyolult etnikai és politikai szituációra, amely

bármikor tűzfészekké változtathatja az eddig háttérbe húzódó Macedóniát. A VMRO egyébként az albán nacionalistákkal közösen, mintegy 100 napja alakított kormányt.

Macedónia számára gazdasági szempontból eddig valóságos aranybányának bizonyult a NATO-kontingens állomásozása, költségeik némi lökést ad az amúgy rendkívül gyenge gazdasági teljesítményt nyújtó országnak. Az 1991 óta független, 2 milliós országban 30 százalékos a munkanélküliségi ráta, ami európai viszonylatban a legmagasabbnak számít. Tavaly a bruttó hazai termék (GDP) mindössze 3 százalékkal bővült. A Nemzetközi Valutaalappal (IMF) folytatott tárgyalások során az idei évre 6,5 százalékos GDP-növekedést prognosztizáltak, de ehhez igen szigorú költségvetést kellett elfogadnia a kormánynak. Nem hivatalos adatok szerint tavaly a GDP összértéke 210 milliárd macedón dinárra (3,7 milliárd dollárra) rúgott. Az infláció idei mértéke 3 és 3,5 százalék körül alakulhat.

A külső pénzforrások után kutató kormány az év eleje óta, diplomáciai kapcsolatot létesített Tajvannal. Ami a kudarcba fulladt privatizációt illeti, a nagy veszteségtermelő állami vállalatok felélték a banki hitelek java részét. Az új kormány megígérte, hogy stratégiai befektetőket keres, és a nagy munkanélküliség ellenére sem riad vissza az elbocsátásoktól. A kormány a NATO-légítámadás előtt még az idei 7 százalékos GDP-növekedést sem tartotta elképzelhetetlennek, de elemzők szerint erre már kevés a remény, sőt az alacsonyabb változat is kezd valószínűtlenné válni, amennyiben a háborús fenyegettség hatására külföldi befektetők tartósan kivonulnak a térségből.

Magyar Hírlap: Taszár bezárkózott (03.31.)

Tegnap éjjel nemcsak szállítógépek zúgása hallatszott egyebek között Kaposvár térségében: értesüléseink szerint B-52-es harci gépek repültek Koszovó irányából az angliai támaszpontra. A taszári bázis bezárkózott, az őrséget megkettőzték, a katonák fegyverrel járnak, senki sem mehet a laktanya közelébe.

A bázison a boltok és az egyéb kiszolgáló létesítmények bezártak, az ezeket üzemeltető AAFES alkalmazottai nem léphetnek be a bázisra, miként a Brown and Root magyar dolgozóinak egy része sem. Az SFOR azt tanácsolja a mintegy kétszáz amerikai civil alkalmazottjának és az 50 magyar tolmácsnak, hogy a városból és környékéről menjenek be a laktanyába, ott jobban tudják garantálni a biztonságukat.

Taszáron természetesen beszédtema a kialakult válság, de nincs riadalom, mondta *dr. Kovács József* polgármester, aki kérdésünkre megerősítette: a polgári védelemmel ma pontosítják azokat a terveket, amelyek bármiféle veszély esetére alkalmazhatók. *Czipó Ervin*, a megyei polgári védelmi parancsnok hangsúlyozta, hogy a lakosság tájékoztatásától a kitelepítési és

befogadási tervekig áttekintik a kidolgozott stratégiájukat. Egy esetleges tömeges bevándorlás esetén is lenne teendőjük, együttműködve a határőrséggel és a menekültügyi hivatallal. A parancsnokság kapott tegnap néhány aggódó telefont, egyébként néhány munkatársuknak az érintett határszakaszra történő átvezénylésén kívül semmi különös nem történt. Kaposújla körül is érkezett néhány hír, az ott állomásozó magyar rádiótechnikai század megnyitotta a "bunkereket". A katonai zsargonban lokátor vezérlési pontnak nevezett létesítmények arra szolgálnak, hogy szükség esetén biztosított legyen a légtérfigyelés. Információink szerint a szárazföldi erők várható előrenyomulása Koszovóba, nem érinti jelentősen a taszári bázist, ezek a csapatok Macedóniában állomásoznak, és logisztikai biztosításuk nem Taszáron keresztül történik.

A Magyar Hírlap cikke egy reális, helyzetértékelő, mentes minden túlzástól, feszültség keltéstől.

Magyar Hírlap: Kecskeméti gépek a levegőben (03.31.)

Nemcsak a déli határszélen, de Kecskeméten is, csaknem egész éjjel repülőgépzúgást lehet hallani. A MIG-29-es vadászgépek, a megszokottnál jóval többször hasítják az eget. Sokakban rossz, már-már elfeledett háborús emlékeket idéznek fel.

Ha nem olvasnánk újságot, nem néznénk tévét, akkor is tudnánk, hogy nagy balhé van! - mondta egy, a reptér közelében lakó idős férfi tegnap kora reggel. A MIG-ek párosával indulnak fel, járőröznek, állítólag mennek Paksnak, meg le, a déli határra!

Persze nem kell a repülőtér közelében lakni ahhoz, hogy halljuk őket. Elég, ha a kecskemétiiek esténként, éjszakánként hegyezik a fülüket, mély, átható dübörgés hallatszik a magasból. A lehető legkülönösebb harci gépeket vélik megpillantani a szakértő és laikus kecskemétiiek. Van, aki esküdni merne rá, hogy még a lopakodót is látta csütörtök éjszaka. De vajon milyen gépek is repülnek fölöttünk nap, mint nap? A Szentgyörgyi Dezső Harcászati Repülőezrednél rendkívüli módon megszigorították a biztonsági intézkedéseket. Ez érthető, hiszen a kecskeméti katonai reptér egyike azon támaszpontoknak, amelyeket szükség esetére felajánlottak NATO-feladatok ellátására is. Információra is hiába számítunk, a honvédség vezetése fenntartja magának a tájékoztatás jogát.

A kecskeméti vadászgépek részt vesznek e bármiféle akcióban, vagy "csak" járőrfeladatokat látnak el? - kérdeztük az ügyben egyedül nyilatkozni jogosult Erdélyi Lajos szóvivőt a Honvédelmi Minisztériumtól.

Katonai jellegű információval sajnos jelenleg nem szolgálhatok - hangzott a válasz. Hazánk légterében azonban ez nem titok - engedélyeztük a NATO-gépek áthaladását, így nem

elképzeltetlen, hogy ezek hangját bárki meghallja. Mint korábban már elmondtam, katonai intézményeinknél a fenyegetettségnek megfelelő óvintézkedéseket hoztuk meg. A helyzetet pedig folyamatosan figyelemmel kísérjük.

Ebben a cikkben érzem először az összesűgást, a felröppent, szárnyra kapott pletyka jellegét, ami nyilván igyekszik visszaadni a kecskeméti hangulatot. Olyan sejtető kifejezéseket használ a cikk írója, hogy jogosan merülhet fel az olvasóban a kérdés: vajon mit akarnak eltitkolni a katonai szervek a lakosság elől. A katonai szóvivő sem adott egyértelmű választ, nála is megfigyelhető bizonyos fokú sejtetés: „katonai jellegű információval sajnos nem szolgálhatok”, nem elképzeltetlen, hogy ezek hangját bárki meghallja”, konkrét cáfolás viszont nem.

Magyar Nemzet: Nem hozott áttörést Primakov közvetítése Belgrádban (03.31.)

A NATO elutasította Milosevic feltételeit - folytatódtak a légicsapások Jugoszláviában

Miközben kedden is folytatódott a NATO Jugoszlávia elleni katonai akciója, minden figyelem a diplomáciára irányult. Ezúttal a főszereplő Jevgenyij *Primakov* orosz miniszterelnök volt, aki Belgrádban csaknem hat órán keresztül tárgyalt Szlobodan *Milosevic* jugoszláv elnökkel. Primakovnak csekély mértékben sikerült megtörnie a jugoszláv elnök makacsságát, mindazonáltal számottevő előrelépés nem történt. Milosevic továbbra is feltételeket szab. Közölte ugyan, hogy kész a tárgyalások felújítására, a koszovói hadműveletek leállítására, a jugoszláv biztonsági erők egy részének Koszovóból történő kivonására és a "békés albánok" visszafogadására, de csak akkor, ha a NATO véget vet a bombázásoknak. Az orosz kormányfő, aki úgy értékelte, hogy a belgrádi tárgyalások "jó kezdetet" jelentettek, este már Bonnban közölte: Milosevic hat feltételt támaszt a szerb erők koszovói jelenlétének csökkentésére és a menekültek visszatérésének elősegítésére. Gerhard *Schröder* német kancellár, az EU soros elnöke ugyanakkor a Primakovval folytatott tárgyalások után kijelentette: az orosz kormányfő által közvetített jugoszláv javaslatok *nem* nyújtanak elégséges alapot a válság megoldásához, s a NATO változatlan erővel folytatja a jugoszláv célpontok elleni légitámadásait. Primakov ezt követően Bonnból hazautazott Moszkvába. Az amerikai külügyminisztérium szóvivője úgy fogalmazott, hogy Milosevic javaslatai "még messze vannak" a NATO követelményeitől. Bill *Clinton* Schröder kancellárral folytatott telefonbeszélgetése után kijelentette a NATO légitámadásai folytatódnak. Az amerikai elnök első ízben azt is hangsúlyozta, hogy Belgrád politikájának folytatásával kockáztatja Jugoszlávia koszovói igényeinek nemzetközi támogatását is. A brit kormány ugyancsak elutasította a Primakov orosz miniszterelnök által közvetített jugoszláv javaslatot. *Blair* brit miniszterelnök

szóvivője annyit mondott, hogy Milosevic jugoszláv elnök feltételei a koszovói hadjárat befejezéséhez teljesen elfogadhatatlanok. Robin Cook külügyminiszter kijelentette, hogy a NATO légicsapásait csak akkor állítják le, ha Jugoszlávia elfogadja a nyugati béketervet, amit Rambouillet-ben terjesztettek elő. Brüsszelben szintén megerősítették, hogy a NATO folytatja a légicsapásokat.

Magyar Nemzet: Jelcin az ENSZ megerősítését sürgeti (03.31.)

Ismertette éves üzenetét az orosz elnök a törvényhozásban

Az orosz elnök a beszédét a jugoszláviai helyzet értékelésével kezdte. Úgy ítélte meg, hogy az ENSZ alapokmányának megsértésével, a Biztonsági Tanács megkerülésével, a józan ész ellenében folytatódnak a Jugoszlávia elleni NATO-csapások, emberek halnak meg, s a nemzetközi jog alappillérei kerültek veszélybe. Oroszország azonban nem hagyja magát belerángatni a balkáni háborús konfliktusba, amely "nem szenvedélyes értékeléseket, hanem alaposan mérlegelt és felelős lépéseket követel tőlünk" - idézte az orosz államfő szavait az MTI. Jelcin egyúttal megerősítette, hogy mindent megtesz a fegyveres akciók mielőbbi beszüntetésére, s ezért is küldte Jevgenyij Primakov kormányfőt Belgrádba. "Megítélésem szerint szavunk e konfliktusban sok mindent megoldhat, s igyekszünk megóvni a világot az újabb szakadástól" szögezte le. Az orosz államfő írásos üzenetében elfogadhatatlannak ítélte a NATO arra irányuló törekvéseit, hogy megpróbálja helyettesíteni az ENSZ-t, az EBESZ-t, és erőszakos megoldásokat kényszerítsen rá másokra Európában és a kontinensen kívül is. Jelcin megítélése szerint a válsághelyzeteket csakis együttes erőfeszítésekkel lehet kezelni, a nemzetközi jog, az ENSZ alapokmánya és az országok szuverenitásának tiszteletben tartása mellett. Arra szólította fel a világgözösséget, hogy a vitás nemzetközi kérdéseket kizárólag politikai módszerekkel oldja meg, hiszen "veszélyes és megengedhetetlen" az erő alkalmazása, a nemzetközi kapcsolatok általánosan elfogadott elveinek megsértése. Jelcin ezért az *átfogó nemzetközi szervezetek*, elsősorban az ENSZ, a Biztonsági Tanács megszilárdítását tartotta szükségesnek, mert megítélése szerint ezek a testületek vehetnek gátat az agresszióknak és a megfélemlítésnek, s ismét a *többpólusú világrend* elvének gyakorlati megvalósítását szorgalmazta. Mint mondta, nem szabad megengedni, hogy az amerikai vezetésnek a koszovói válságban elkövetett tragikus hibája elhúzódó válságba sodorja az orosz-amerikai kapcsolatokat. Egyidejűleg utalt arra, hogy a START-2 ratifikálása után megkezdődhetne a START-3 előkészítése, amely még alacsonyabb szintre csökkentené a nukleáris arzenálokat.

Magyar Nemzet: Következhet a támadások új szakasza (03.31.)

A NATO szerint Kambodzsa-hoz mérhető a népiirtás

Valószínűsíthető, hogy a Magyar Nemzet is ugyanabból a hírforrásból dolgozott, mint a Magyar Hírlap, mert itt is szerepel az alcímben a „NATO szerint” kifejezés, de itt már konkrétan egy érzékletes hasonlat is megjelenik, ami egyértelműen a helyzet komolyságát, tragikumát erősíti.

A NATO nagyköveti tanács kedd este nem foglalt nyilvánosan állást arról a javaslatról, amit Jevgenyij *Primakov* ismertetett Szlobodan *Milosevics* elnökkel történt találkozója után. "Schröder kancellár részletesen reagált a javaslatban foglaltakra, amihez nincs mit hozzátennem"- közölte Jamie *Shea* szóvivő. Egyúttal megerősítette, hogy az eddigi műveletek töretlenül folytatódnak tovább. Az ülés színhelyén olyan, hivatalosan meg nem erősített értesülések terjedtek el, hogy a nagykövetek időközben már napirendre tűzték a műveletek leendő "harmadik szakaszának" megnyitását is. Ez utóbbi lényege az volna, hogy radikálisan növelik a légicsapások intenzitását, és az eddig főként Koszovóra korlátozódott "második szakaszt" - ami magában foglalja a nehézfegyverekkel ellátott egységek támadását is Jugoszlávia északi térségére is kiterjesztenék. Jamie *Shea* egyébként szokásos délutáni sajtóértekezletén a kambodzsai népiirtáshoz hasonlította azt a szisztematikusságot, amivel a szerb fegyveres alakulatok komplett koszovói településeket tüntetnek el a föld színéről. Példaként utalt Pec város esetére, ahol a válság kirobbanása előtt még 120 ezer ember élt, mostanra viszont gyakorlatilag teljesen kiürült. Albániában a menekültek száma már elérte a 118 ezer főt - jelezte a szövetségi szóvivő. Szövetségi vélemények szerint Szlobodan *Milosevic* ezzel végképp felégette maga mögött a hidakat és leleplezte valós szándékait. David *Wilby* katonai szóvivő mindenesetre megerősítette, hogy az alapvető cél a szerb műveletek beszüntetésének kikényszerítése, ami szerinte a légierő segítségével elérhető lesz. Mindez azonban előrevetíti annak lehetőségét, hogy a műveletek akár a hét végén is folytatódhatnak.

Magyar Nemzet: Valószínűtlen a szárazföldi offenzíva (03.31)

A szakértő szerint a veszteségeket nem viselnék el a tagállamok

A koszovói népiirtás felerősödése siettette a csapások jelenleg is zajló második szakaszának megindítását, a szárazföldi támadásokat is feltételező harmadik periódusról azonban egyelőre inkább csak beszélnek - értékelte a friss hadieseményeket Nagy László nyugalmazott ezredes, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem tanára. Úgy véli, szárazföldi hadműveletekre nem kerül sor, mert azokban olyan elviselhetetlen mértékű veszteségeket szenvednének el a NATO-erők, ami a koszovói akcióval szemben már ma is tapasztalható ellenérzéseket kritikus

mértékig fokozná a tagországokban. Ráadásul a koszovói atrocitásokkal szemben, azok sem lehetnének sokkal hatékonyabbak a légi csapásoknál. Az első szakaszt a politikai célok szempontjából értékelve, azt sohasem mondták Brüsszelben, hogy hány nap alatt vélik elérhetőnek a sikert, a szerbek reagálását tekintve azonban a NATO kissé elszámította magát, a társadalmat nem sikerült a vezetés ellen fordítani. Katonai szempontból sem sokkal rózsásabb a helyzet. Az első szakasz fő célját, a jugoszláv légvédelem megsemmisítését ugyanis csak részben sikerült megvalósítani. A mintegy nyolcvan darab MIG-nek - köztük 15 MIG-29-esnek - csupán kevesebb, mint tíz százalékát pusztították el. Elsősorban azért, mert nem, "dobták be" őket. Ugyanígy nem volt túlságosan aktív a mintegy hatvan darab szovjet gyártmányú SA-6-os föld levegő légvédelmi rakétaindító állvány és a radarállomások sem. A második szakasz célja a szárazföldi erők - a haditechnika, a páncélozott harci járművek, a harckocsik, a tüzérségi eszközök és a katonák - pusztítása. Itt elsősorban a Koszovóba és a közelébe települt, valamint az oda tartó csapatokról van szó. Értelemszerűen a két szakaszban bevetett harci eszközök is különböznek. Az első napokban elsősorban vadászgépeket vetettek be, amelyeket többek között szembejövő gépek ellen használható fegyverekkel szereltek fel. Fegyverzetükbe tartoztak még a radarállomások hullámaira "ráülni" képes, a nagy magasságból indított, a műholdas és repülőgépes észlelés összevetésével célra irányított lézervezérlésű bombák. A második szakasznál, azonban nem egy helyre telepített, hanem mozgó, földi, csupán rövid ideig fölbukkanó célokra kell csapást mérni. Ez azt jelenti, hogy alacsonyabban és lassabban is kell repülni, s olyan irányzású fegyvereket kell alkalmazni, amelyekben az automatizmus kevésbé, a most még nagyobb veszélyben lévő pilóták tudása viszont annál jobban érvényesül.

Magyar Nemzet: Milosevics feltételeket támaszt (03.31.)

Újabb célpontokat bombázott az atlanti légierő

ÚJVIDÉK- Milosevic kész leállítani a koszovói hadműveleteket és kész fokozatosan kivonni erőit a tartományból, ha a NATO azonnal beszünteti a légicsapásokat. A kedd késő esti hírek ismeretében csak ennyit sikerült elérni a Primakov kormányfő vezette orosz küldöttségnek, amely még aznap este Bonnban folytatta konzultációit Schröder kancellárral, az EU soros elnökével. Mielőtt elhagyta volna Belgrádot, Primakov a Milosevic-el folytatott hatórási tárgyalásokról úgy nyilatkozott, hogy "vannak eredmények". A Primakov vezette küldöttség Belgrádban megtapasztalhatta a valódi háborús légkört. Primakovék gépe azon a megrongált repülőtéren landolt, amelynek környéke a napokban erős légitámadásnak volt kitéve, a közelben levő katonai repülőteret pedig néhány órával érkezése előtt rakétával lőtték már har-

madszor a NATO erői. Hajnalban Újvidék is robbanásokra ébredt. A tartományi székváros környékén lévő katonai célpontokat érte találat, köztük a repülőteret. Meg nem erősített hírek szerint Temerin térségében lelőttek egy gépet. Pilótáját, aki szerencsésen földet ért majdnem meglincselték. A pancsovai (Vajdaság) repülőgyárat ugyancsak lőtték, de több más városból is támadásokról tudósítottak. Podgorica térségében éjfél tájban kezdődtek a robbanások. Jugoszláv katonai források szerint itt is lelőttek egy NATO-gépet, valószínűleg Harriert", közölte a szerbiai televízió. Vranjénél is lezuhant egy gép. Pilótája katapultált. Aleksinacnál pedig egy pilóta nélküli repülőt semmisítettek meg. Pristina keddre virradóra is heves rakétázást élt át. Ismét találat érte a kaszárnyát. A NATO-légierő először vetette be a "repülő tankokat", az A-10-es harci gépeket, amelyek képesek alacsonyan is manőverezni, és éppen a tankok, páncélosok és a mozgó célpontok megsemmisítésére alkalmasak. A NATO-támadásnak ebben a szakaszában ugyanis csapásokat mérnek a koszovói szerb harci eszközökre. NATO-források szerint a jugoszláv légierő és a légvédelem meggyengült; nincs már olyan ellenállás, mint az első napokban volt. Adataik szerint a jugoszláv harci gépek egy része köztük több MIG-29-es is - harcképtelenné vált, a radarrendszerekben is nagy károkat okoztak. Jóllehet a Nyugat üdvözölte a moszkvai diplomáciai kezdeményezést, de a hadműveleteket kedd este sem állította le. Mindaddig folytatják, közölték, amíg Belgrád nem enged, s amíg nem szünteti be koszovói offenzíváját, s nem fogadja el a megállapodást. Boriszlav *Milosevic* moszkvai nagykövete, az elnök testvére szerint, az összekötő csoport a múlté, Rambouillet szintén, az okmány pedig annyit sem ér, mint az aláírásra felhasznált tinta. Jugoszláviában szigorúan eljárnak a rendkívüli rendeletek megszegőivel, az árdrágítókkal, a devizával kereskedőkkel, a benzinárusokkal szemben. Életbe lépett a kormányrendelet, amely szerint a 18-60 éves férfiak nem hagyhatják el az országot. A katonai szolgálatot megtagadó vagy a behívónak nem engedelmeskedők súlyos büntetéssel számolhatnak, a katonaszökevény pedig még súlyosabbal, a halálbüntetéssel.

Magyar Nemzet: Olasz humanitárius akció Albániában (03.31.)

A NATO és a BT tagországai a Vatikánban egyeztettek

RÓMA - A Szívárvány albán-olasz humanitárius akció keretében kedden Durresba érkezett a San Marco olasz hadihajó, amely élelmiszert, gyógyszert, járműveket és sátrakat vitt az ENSZ helyszínen dolgozó menekültügyi szervezetének, de azóta már további hajók is elindultak az albán partok felé. Attól tartva, hogy a menekültek az emberkereskedők kezére kerülhetnek, az olasz hatóságok készek akár hadihajókkal átszállítani a koszovóiakat a félszigetre, ahol három tábor várja őket: kettő a déli Pugliában, egy pedig Friuliban. Az olasz belügyminiszter közben

az albán-koszovói határon levő Kukesbe látogatott el, a polgári védelem felelőse a Tirana mellett felállított sátorvárosba, szerdán pedig Emma *Bonino* Macedóniába készül, hogy a helyi hatóságokkal tárgyalva felmérje a menekültek egészségügyi, szállás- és szállítási körülményeit. Az Európai Bizottság humanitárius ügyekért felelős olasz tagja szerint a koszovóiak a szomszédos országokban szeretnének maradni, hogy minél könnyebben visszatérhessenek hazájukba. Bonino úgy fogalmazott, a koszovói menekültdráma már egy éve tart. Tavaly február óta félmillió ember bolyong a tartományban; az elmúlt októberi megállapodások után csak töredékük térhetett vissza otthonába. Az a tény, hogy Albániába már közel százezer, Macedóniába pedig ennél jóval kevesebb menekült érkezett, azt mutatja, hogy a szerbek előzetes terv alapján ürítik ki a tartomány részeit, hangsúlyozva, hogy sokkal jobban aggasztja az a másfélmillió koszovói, aki még nem tudta elhagyni a tartományt. A humanitárius biztos kijelentette, hogy a bombázás leállítására komoly tárgyalási szándékra van szükség: Milosevic "be nem tartott ígéreteivel tele vannak a boszniai és a koszovói tömegsírok". Kedd délután rendkívüli találkozóra került sor a Vatikánban: Angelo *Sodano* szentszéki államtitkár az egyébként püspökválasztásra használt tanácssterembe szólította a NATO tagállamok és az ENSZ Biztonsági Tanácsa országainak vatikáni nagyköveteit, kiemelt hangsúllyal az amerikai és az olasz diplomáciai képviselő tagjaira, hogy megoldás szülessék a háború leállítására; ami még a Rambouillét-ban született megállapodás felülvizsgálását is jelenthetné. Magyarországot a tanácskozáson Tar Pál nagykövet képviselte.

Magyar Nemzet: Varsói állásfoglalás (03.31.)

Lengyelország kedden nyilatkozatban ítélte el a jugoszláv-hatóságok által Koszovóban folytatott etnikai tisztogatásokat. A NATO fegyveres akciója jelenleg az egyetlen eszköz Jugoszlávia visszakényszerítésére a tárgyalóasztalhoz. Varsó felhívta a belgrádi vezetést a felháborító etnikai tisztogatások azonnali és teljes beszüntetésére, figyelmeztetve a szerbeket, hogy a növekvő erőszakért és gyűlöletért minden felelősség a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság vezetőit terheli.

A teljes semlegesség mellett foglalt állást a románok döntő többsége, 70,9 százaléka - derült ki a Jugoszlávia elleni NATO-támadás után készült első közvélemény-kutatási adatokból. Egyidejűleg több román lap részletesen ismertette azt az interjút, amelyet Vuk Draskovics jugoszláv miniszterelnök-helyettes adott a PRO FM bukaresti rádióknak. "Egy emberként állunk készen arra, hogy megvédjük az országot" A Romapia Libera azt a kijelentést tartotta a legfontosabbnak, hogy "a szerbek Golgotát járnak, a NATO pedig Pilátus szerepét játssza", A semlegesség hangsúlyozására osztrák részről is sor került. Brüsszeli körökben rosszállják,

hogy Ausztria nem engedi át a légtérén a Jugoszláviába tartó NATO-gépeket, értesült a Die Presse, Viktor Klima osztrák kancellár viszont a Der Standardnak adott nyilatkozatában megismételte az ország semlegességére vonatkozó álláspontját.

Szárazföldi csapatainak bevetését ajánlja megfontolásra a NATO-nak a szövetség szavahihetőségének megőrzésére Henry Kissinger volt amerikai külügyminiszter. A Newsweek hasábjain megjelent elemzésében annak a véleményének adott hangot, ha Belgrád nem adja be a derekát a légicsapások hatására sem, nincs más megoldás, mint folytatni és fokozni a háborút. A politikus szerint az észak-atlanti szervezet végét jelentené, ha most lemondana a katonai küzdelemtől, célja a tömeggyilkosságok felszámolásának elérése nélkül. Kissinger, aki Koszovó függetlenné válását végeredményben elkerülhetetlennek tartja, a légicsapások lezárását három feltételhez kötné: az azonnali tűzszünet megkötéséhez, a rambouillet-i tárgyalások kezdete óta Koszovóba vezényelt szerb erők kivonásához, valamint a tartomány autonómiájáról szóló tárgyalások azonnali megkezdéséhez.

A tűzszünet önmagában kevés - állította Robin Cook brit külügyminiszter, aki a BBC-nek nyilatkozva méltatta Jevgenyij Primakov orosz miniszterelnök belgrádi látogatásának jelentőségét. Rögvest hozzátette azonban: "Nem fogadhatjuk el csak azt, hogy Milosevic tűzszünetet hirdessen, úgy, hogy továbbra is ellenőrzése alatt maradnak azok a térségek, ahonnan elűzte az albánokat. Bármilyen megoldásnak magában kell foglalnia, hogy a menekültek biztonságban, félelem nélkül, nemzetközi biztosítékok mellett visszatérhessenek otthonaikba" - hangsúlyozta Robin Cook. Egyidejűleg pedig azt jósolta: a mostani erőszakcselekmények után is szükség lesz a nemzetközi katonai jelenlétre a térségben, noha elismerte, nehéznek bizonyulhat hiteles erőt felállítani úgy, hogy abból kihagynák a NATO tizenkilenc tagállamát.

Magyar Nemzet: Teljes az egyetértés a hat párt között (03.31.)

Konzultáció a koszovói akcióról

A magyar politikai erők között széles körű egyetértés mutatkozik abban, hogy a Jugoszlávia-ellenes katonai akciók jogosak-ezt *Orbán* Viktor jelentette be kedd délutáni sajtóértekezletén. A magyar kormányfő azt hangoztatta: hazánkat nem fenyegeti veszély, hiszen Jugoszlávia számára ésszerűtlen lenne a konfliktus kiterjesztése, ezen kívül pedig Magyarország a NATO teljes védeltségét élvez. A NATO eddigi katonai akcióival kapcsolatban három megbeszélés is zajlott: Orbán Viktor találkozott *Göncz* Árpád köztársasági elnökkel, ezután részt vett a külügyi bizottság ülésén, végezetül tanácskozott a hat parlamenti párt vezetőjével. Ezt követő sajtóértekezletén a miniszterelnök mindenekelőtt leszögezte: a magyar politikai élet teljes

összhangot mutat a NATO-akciók ügyében. A hatpárti megbeszélésen a MIÉP elnöke, *Csurka István* bejelentette, hogy bár álláspontjuk ismeretes az atlanti szövetség ügyében nem kívánják kihasználni a jelenlegi helyzetet arra, hogy NATO-val kapcsolatos ellenérzéseket keltsenek; ezt a miniszterelnök nagy eredménynek tartotta. Orbán Viktor a továbbiakban beszámolt arról, hogy a parlamenti pártok jogosnak tartják a NATO-beavatkozást Jugoszláviában. Ennek okaként a magyar kormányfő a tavaly elkezdődött etnikai tisztogatási akciókat nevezte meg. Hazánk álláspontja, hogy a koszovói albánok elleni véres leszámolásokat csak a NATO katonai akcióival lehet megakadályozni. Egyetértés mutatkozott abban is, hogy további erőteljesebb katonai fellépésre van szükség. Nem számítunk gyors sikerre - fogalmazott a kormányfő -, de reméljük, hogy belátható időn belül megszűnnek az etnikai tisztogatások. A jugoszláviai helyzettel kapcsolatban Orbán Viktor kiemelte, hogy nem tudna sokkal fenyegetőbb állapotot elképzelni, mintha Magyarország most nem lenne a NATO tagja, így viszont a katonai szövetség teljes védelmét élvezzük. A miniszterelnök véleménye szerint Magyarországot nem fenyegeti veszély, mert kellően felkészült, Jugoszlávia számára ésszerűtlen lenne a konfliktus kiterjesztése. Orbán Viktor a vajdasági magyarok ügyében azt mondta: Magyarország világossá tette a jugoszláv kormány számára, hogy a háború utáni, két ország közötti együttműködések elindítása nagymértékben függ attól, hogy a vajdasági magyarokat mennyire érintik az események. A magyar állam elvárása, hogy egyetlen magyar nemzetiségű állampolgárt se sorozzanak be a jugoszláv hadseregbe. A továbbiakban a kormányfő arról beszélt, hogy várhatóan tovább folytatódnak a Jugoszlávia elleni NATO-akciók, amelyek remélhetőleg kikényszerítik a politikai megállapodást, s ez által megállítják az etnikai tisztogatást és a menekültáradatot. Újságírói kérdésre válaszolva Orbán Viktor közölte: a NATO támadási tervének harmadik szakasza minősített titok, éppen ezért ne csodálkozzon senki azon, ha az illetékesek a szárazföldi erők esetleges bevetésével kapcsolatban eltérő információkat közölnek. A sajtótájékoztatón részt vevő *Martonyi János* külügyminiszter egy másik kérdésre válaszolva leszögezte: a segélyszállítmányok magyarországi áthaladásához nem szükséges külön engedély, kivéve, ha fegyverről van szó.

Magyar Nemzet: Nincs pánikhangulat a Vajdaságban (03.31.)

Szabadka polgármestere szerint a lakosság higgadtan viszonyul a helyzethez

"Az elmúlt napokat hatalmas feszültség és bizonyos fokú félelem jellemezte a vajdaságban. De a bombázások ellenére sincs pánikhangulat. A vajdasági magyarság félelemmel ugyan, de higgadtan viszonyul a helyzethez" - nyilatkozta a Magyar Nemzetnek *Kasza József*, Szabadka polgármestere, a Vajdasági Magyarok Szövetségének elnöke.

Kasza József megerősítette, hogy néhány vajdasági városban lévő katonai objektumot is ért találat, de a károk mértékét nem tudta megítélni. Erre vonatkozóan nem rendelkezik pontos információkkal. Az azonban bizonyos, hogy személyi sérülés nem történt.

A félelmekkel kapcsolatban a polgármester arra utalt, hogy Magyarország engedélyezte légterének és repülőtereink használatát a NATO átrepülő gépei számára. Ennek ürügyén egyes jugoszláv sajtóorgánumok ellenséges állításokat terjesztenek Magyarországról. Olyan hírek jelennek meg, hogy Magyarország területéről berepülések voltak a jugoszláv légtérbe; onnan lőtték ki rakétákat. Az állami szervek, tudatosan szítják ezt az ellenségképet Magyarországgal, mint a legfiatalabb NATO-tagországgal szemben. Szavai szerint mindez egyfajta hangulatkeltésre ad lehetőséget a vajdasági magyarság ellen. Kasza József nagyon fontosnak nevezte Magyarország biztonságát, ugyanakkor figyelemmel kell lenni arra is, hogy *háromszázötvenezer magyar él a Vajdaságban.*

A VMSZ elnöke hangsúlyozta, hogy a félelmek ellenére nincs menekülthullám, s reményét fejezte ki, hogy nem is lesz. A vajdasági magyarok katonai behívásával kapcsolatban azt mondta, hogy "Háborús körülmények között háborús parancsok vannak, és ilyen helyzetben normális, hogy a katonaság végzi a feladatát. Vannak behívások, magyarokat és szerbeket egyaránt soroznak be a hadseregbe." Jugoszlávia és a NATO - nagyon messzire elment, s ebből fakadóan a gyors megoldásra csekély a lehetőség. Az egyetlen kiút szerinte az lenne, ha mind a két fél letenné a fegyvert, és tárgyalóasztalhoz ülne. A magyarok és a szerbek vajdasági együttélése eddig jó volt és remélhetően az is marad. Nem állítható azonban, hogy az elmúlt napok eseményei után feszültebbé vált a viszony. Arról azonban nem szabad megfeledkezni, hogy vannak olyan szélsőséges jobboldali elemek, amelyek ezt a kapcsolatot szeretnék teljesen feldúlni, és arra törekszenek, hogy bizonyos atrocitásokat készítsenek elő. Kasza József szerint a VMSZ "nagyon keskeny csatornán" tart fenn kapcsolatot a belgrádi kormánnyal, a biztonsági szerveken keresztül. Számára a leglényegesebb a lakosság biztonságának a szavatolása. Állandó a kapcsolat a magyar kormánnyal, amelytől támogatást és megértést remél. Értékelése szerint *Martonyi* János külügyminiszter mindent megtesz, amit a magyar diplomácia megtehet. A magyar sajtót illetően, mindenekelőtt objektív tájékoztatást vár. Ezzel összefüggésben Kasza József úgy vélte, hogy egyes magyar televíziós csatornák pontatlan, szenzációhajhász tájékoztatást folytatnak, fél információkat közölnek, és ezzel növelik a feszültséget a Vajdaságban.

Az eddigi vajdasági helyszíni tudósítások inkább a közhangulat feltérképezésére irányultak, a Magyar Nemzet jelenlegi cikke az első, amelyik inkább a hivatalos álláspontra fókuszál. Kasza József egy személyben tölti be a polgármesteri illetve a Vajdasági Magyarok Szövetségének elnöki posztját, így első kézből sikerült higgadt, reális helyzetértékelő keretein belül tájékoztatni az olvasókat a vajdasági helyzetről.

Magyar Nemzet: Háború a békéért (03.31.)

Kétségtelen, hogy ez a háború nem jó senkinek. Nem jó Jugoszláviának, de a NATO-nak és természetesen Magyarországnak sem. Érthető a kétely, miért van szükség az atlanti szövetség légitámadásaira, amelyek az elmúlt napokban egyelőre csak a koszovói albánok szenvedéseinek fokozódásához vezettek. Nincs igazságos háború, mint ahogy nincs igazi győztes vagy vesztes sem. S noha senki sem számított arra, hogy a NATO bombái napokon belül biztosítják az etnikai megbékélést Jugoszláviában, ma lehetetlen megjósolni, hogy meddig tart az atlanti hadviselés, és eléri-e a kívánt eredményt. Illúzió lenne azonban azt feltételezni, hogy a végső eszköznek számító katonai csapások nélkül jobb belátásra lehetett volna bírni Milosevic-et, aki az elmúlt években már többször is bizonyította, hogy a hatalom megőrzése érdekében számára százezrek élete sem drága. S tudomásul kell venni azt a tényt, hogy ma a NATO az egyetlen olyan katonai és politikai szervezet, amely képes arra, hogy megállítsa a Koszovóban folyó etnikai tisztogatásokat, ahogy ezt Boszniában is tette; de minden kétely ellenére tudomásul kell venni azt is, hogy Magyarország elkötelezte magát bizonyos értékek és az ezeket képviselő szövetség mellett. Ez volt a rendszerváltás legfőbb célja, és ennek elérése jogokat és kötelezettségeket egyaránt jelent. Kétségtelen, szerencsésebb lett volna, ha atlanti tagságunk "mézeshetei" nem az utóbbiak "éles bizonyításával" kezdődnek, de a kényszerítő körülmények nem vágyainkhoz igazodtak. A magyar kormány és a parlament korlátozott szerepvállalásával nem a háborút támogatja, hanem a megbékélést, az általa választott értékek helyreállítását. Ezekkel az értékekkel kapcsolatban korábban is teljes volt az egyetértés a politikai pártok között, ezt szavazta meg a lakosság túlnyomó többsége az 1997. novemberi népszavazáson, s ezt erősítették meg a parlamenti pártok vezetői is. Természetes aggódalmakkal és abban a reményben, hogy a jogos katonai akció eléri célját.

Magyar Nemzet: Médiatámaszpont lett Szeged (03.31.)

Az elmúlt napok időszakába kezd az 1992-1995-ös balkáni háború évjárásához hasonlítani, ugyanis a korábbi képtelen igényekkel jelentkeznek a vendégek - tájékoztatott *Sándor Péter*,

Szeged egyik legnagyobb szállója, a Hunquest-lánchoz tartozó, 300 ágyas Hotel Forrás igazgatója. Európa minden tájáról az iránt érdeklődnek, található-e a szállóban olyan szoba, ahonnan *távcsővel* jól megfigyelhetőek a NATO-csapások következményei. Elmondta, hosszú időbe telik, amíg az extra kíváncsiskodókat meg tudja győzni kérésük teljesíthetlenségéről. Cáfolja azon híradásokat, amelyek arról szólnak, jön a menekülthullám. Sándor Péter szerint ennek nyoma sem tapasztalható, de a szegedi szállodák 50-70 százalékkal több vendéget fogadnak, mint máskor, hasonló időszakban. Sokan jönnek Jugoszláviából, szerbek és magyarok egyaránt, de ők nem tekinthetők menekülteknek, hiszen csak néhány napig tartózkodnak a városban. Ugyanannyian érkeznek Nyugat-Európából, többnyire az ott dolgozó vendégmunkások, akik honfitársaikkal találkoznak a Tisza partján és anyagi támogatást nyújtanak szeretteiknek. A jugoszláv állampolgárságú férfi vendégmunkások azért nem utaznak haza, mert a besorozástól tartanak. Ám ennél is feltűnőbb jelenség, hogy a különös idegenforgalom, az előre hozott szezon vendégei között nagy számban találhatók külföldi újságírók, akik *támaszpontjuknak* tekintik az alföldi várost. Az egyik legmagasabb szálloda tetejére *képtovábbító erősítő állomást* szereltek. Sokan tréfásan azt mondják: *a hírszerzők városa* lett Szeged, hiszen több nyugati hírügynökség óvatosságból felhúzódtott a Balkánról, s a szegedi szállodákból indulnak naponta jugoszláviai riportútra. Becslések szerint a Tiszaparti településen tartózkodó külföldi zurnaliszták száma eléri a kétszázat. A különös idegenforgalom jóvoltából pillanatnyilag valamennyi vendégfogadónak élénk a forgalma, de a szállodavezetők aggódnak: az igazi szezonban a turisták elkerülik majd a déli régiót, ugyanis az ismert okok miatt a nyaralók majd nem tekintik célpontnak az Adriai-tenger jugoszláv szakaszát. Hasonló okok miatt, négy évvel ezelőtt 20 százalékra esett vissza a szegedi hotelek forgalma, amelyen még a bevásárló turizmus sem lendített.

A cikk jól érzékelteti a háború többféle velejáróját, a katasztrófa turizmus megjelenését, a média hatalmas gépezetének beindulását, s mindazokat, akik valamilyen okból kifolyólag szeretnének hasznot húzni a háborúból. Sajnos a borzalmakon kívül, döbbenetes az egyes emberek viszony a háborúhoz, mások szenvedéseikhez.

Népszava: Primakov tárgyalása nem járt sikerrel (03.31.)

A magyar diplomácia Jugoszlávia számára világossá tette, hogy a háború utáni magyar jugoszláv kapcsolatok szempontjából döntő fontosságú, hogy a Koszovóba küldött magyar nemzetiségű katonák számát a minimálisra, lehetőleg nullára csökkentsék. "Az akció miatt Magyarországnak nincs mitől tartania, Jugoszlávia részéről ésszerűtlen lenne, hogy

Magyarországot megtámadja, de nem is lenne esélye egy katonai akciónak, mivel hazánk megfelelően felkészült” - mondta Orbán Viktor miniszterelnök.

A jugoszláv vezérkari főnök magyar kollégájának küldött üzenetében egyértelműsítette: Jugoszlávia részéről kizárt bármiféle katonai offenzíva Magyarország ellen. Végh Ferenc vezérkari főnök, a Magyar Honvédség parancsnoka a Népszavának megerősítette, hogy március 22-től csapatmozgásokat észleltek a határ túloldalán.

A vezérkari főnök a Budapestre akkreditált légügyi attasé közvetítésével vette fel a kapcsolatot jugoszláv kollégájával, akitől a csapatmozgások céljára várt magyarázatot. A Végh Ferencnek küldött üzenet szerint semmiféle harcászati manővert nem végeznek a jugoszláv csapatok a magyar határ közelében, a mozgások védelmi célúak. A NATO már az első légitámadások során megsemmisítette azokat a rakétakilövő állásokat, amelyek elvben veszélyeztethették volna Magyarországot, illetve a taszári bázist. Információik szerint, eddig nem történt olyan eset, amiből a jugoszláv légierő hazánk ellen irányuló tevékenységére lehetne következtetni. Egy ízben ugyan előfordult, hogy két jugoszláv vadászgép a magyar határhoz viszonylag közel, észak felé vette az irányt, de még saját légtérben visszafordult a NATO-rajok felfejlődése után. Jevgenyij Primakov orosz kormányfő, tegnap délután négykor fejezte be belgrádi megbeszéléseit, majd Bonnba indult. A jugoszláv elnök elfogadta az orosz miniszterelnök javaslatát, mely szerint a NATO bombázásainak leállítását követően kivonják a jugoszláv biztonsági erők egy részét Koszovóból. A jugoszláv elnök a kivonás feltételeként szabta, hogy a NATO szüntesse be a koszovói terroristák támogatását. A közleményben kiemelték, hogy a válság békés megoldása a Balkán jövője szempontjából is fontos, és Jugoszlávia "nem fog lemondani szabadságáról, amiben Oroszország is támogatja". Bonnban *Gerhard Schröder* német kancellár, Primakovval történő mintegy másfél órás tanácskozás után állt a sajtó munkatársai elé, s leszögezte, az orosz kormányfő által előadott s Belgrád keze nyomát magán viselő javaslat nem képezheti alapját a koszovói probléma politikai megoldásának. "Koszovóban népi pirtás folyik, ezért azok a kísérletek, amelyeknek célja összekeverni az okot és az okozatot, nem vezetnek eredményre" - hangoztatta a német kancellár. Milosevic-nek világos jelzést kell adnia, hogy hajlandó komoly béketárgyalásokra és a békeegyezségek tiszteletben tartására. Az első és legfontosabb jelzés, hogy a jugoszláv katonai és félkatonai alakulatokat maradéktalanul kivonják Koszovóból. Ezután pedig lehetővé kell tenni a menekültek visszatérését - mondta Schröder.

Az Európai Unió tagállamainak nevében a soros elnök közölte az orosz miniszterelnökkel, hogy az EU nagyra értékeli Moszkva építő jellegű közvetítői szerepét a balkáni válságban, s arra a jövőben is számít. Milosevic ajánlatait a Nyugat akkor fogja komolyan venni, ha látható

jelét adja annak, hogy kész komolyan tárgyalni és tiszteletben tartani a létrejött szerződéseket. Ezzel eddig adós maradt a jugoszláv elnök. A német kancellárhoz hasonlóan a brit kormány is elutasította a Primakov orosz miniszterelnök által közvetített jugoszláv javaslatot. *Tony Blair* kormányfő szóvivője annyit mondott, hogy "nem a szavak számítanak, csak a tettek, Milosevic feltételei elfogadhatatlanok."

Bill Clinton amerikai elnök Milosevic "feltételeit" nem említve, mégis azokra mintegy válaszul, kijelentette: a NATO légitámadásai folytatódnak. A NATO-szövetségesek egységesen abban a felháborodásban, ami a koszovói szerb atrocitásokat övezi, állapította meg az elnök, s egyben aláhúzta: nem változik a Koszovóval kapcsolatban eddig követett politika, a NATO katonai műveletei folytatódnak a célpontok korábbinál szélesebb köre ellen. *Hasiyn Taci*, a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK) politikai képviselője az RTL francia rádióknak nyilatkozva elvetett mindenfajta kompromisszumot Milosevic jugoszláv elnökkel, és szorgalmazta, hogy a NATO folytassa légi csapásait Jugoszláviában. Az albán politikus szerint Primakov és Milosevic tárgyalásain arra ment ki a játék, hogy "megmentsék a jugoszláv elnököt, aki a külföld szemében elveszítette becsületét".

Martonyi János külügyminiszter a tervek szerint részt vesz a csütörtökre összehívott bonni megbeszélésen, ha azonban előre nem látható okok miatt nem tudna ott lenni, Magyarország akkor is megfelelő szinten képviselteti magát a tanácskozáson. A hivatalos meghívást ma reggel adják át a magyar diplomácia vezetőjének. A Balkánon kialakult helyzetről tartandó bonni tanácskozásra Németország Ausztria és Finnország mellett a Jugoszláviával határos nyolc ország - köztük Magyarország - külügyminiszterei kapnak meghívást. Csatlakozik hozzájuk az EBESZ soros elnöke, *Knut Vollebaek*, az ENSZ menekültügyi főbiztosa, *Ogata Szadako*, valamint a kelet-európai, illetve a humanitárius ügyekért felelős két EU-biztos, *Hans van den Broek* és *Eynma Bonino*.

Népszava: Ismét támadták Újvidéket a NATO harci gépei (03.31.)

Újvidék

A Népszava cikkének címe nem sejtet, nem próbál elkendőzni semmit, de ugyanakkor nem kiállt szenzációért sem. Egyszerűen tényközlő.

Tegnap hajnalban, fél ötkor hatalmas robbanás rázta meg Újvidéket. A város északnyugati pereméről még néhány bombarobbanás hallatszott. A hivatalos információk szerint a város közelében lévő Vaternik és Kiszács falvaknál csapódtak be a lövedékek. Nem hivatalos hírek szerint a NATO-gépek célpontja egy, a város környéki mezőkön lévő hordozható radar volt, s a találat következtében négyen életüket veszítették. A támadás ellenére a városban a nap

folyamán nyugalom volt, a boltok nyitva tartottak, sőt délben a főtéren több ezer polgár részvételével tiltakozó hangversenyt rendeztek a NATO légi csapásai ellen. Keddre virradóra, valamint délelőtt fél 9-kor ismét lőtték Pancsovát. A város északi részét érte találat, immár harmadszor az UTVA repülőgépgyárat. Az a hír, miszerint találat érte a pancsovi olajfinomítót, nem fedi a valóságot, tudtuk meg Halász Béla tiszteletestől. Szabadka környékén elterjedt a hír, hogy a városba igyekvő piacozókat bandába verődő útonállók fosztogatják. A szabadkai belügy értesítése szerint ez a hír nem igaz. A rendbontások, betörések, rablások nem öltöttek nagyobb mértéket. Hétfőn este hivatalosan is megszületett az a rendelet, amely már néhány napja érvényben van. A kormány elrendelte, hogy a 18-60 éves katonaköteles férfiak nem hagyhatják el az országot.

A cikkben nincsenek sejtető, valamire utaló fél információk, még a híresztelések is hivatalos forrásokra támaszkodva, cáfolva vannak, nincsenek benne túlzó szófordulatok, szenzációhajhász kifejezések, csak a valóság; ezért tűnhet az olvasók számára teljesen hitelt érdemlőnek az írás.

Népszava: Magyarországnak nincs mitől tartania (03.31.)

Orbának magyarázkodnia kellett a honvédelmi miniszter nyilatkozata miatt

A parlamenti pártok támogatják a Jugoszlávia elleni katonai akciót, még a NATO-ellenes MIÉP álláspontja is közeledett a többi pártéhoz. Tegnap egyeztetési nagyüzem zajlott az Országházban. A külügyi bizottság ülését hatpárti tárgyalás követte a kialakult helyzetről. Sajtótájékoztatóján Orbán Viktor miniszterelnök leszögezte: az akció miatt Magyarországnak nincs mitől tartania. Kovács László, az MSZP elnöke javasolta, vállaljon nagyobb szerepet a magyar külpolitika a válság rendezésében. Némi zavart okozott Szabó János honvédelmi miniszter félreérthető nyilatkozata a NATO szárazföldi erőinek esetleges bevonásáról. A kormányfő erről úgy nyilatkozott, a csapatmozgások NATO-titkot képeznek. Annyit mégis elárult: a NATO-akció harmadik fázisa nem foglalja magába a szárazföldi csapatok bevetését. A miniszterelnök tegnap *Göncz Árpád* köztársasági elnökkel is tárgyalt a kialakult helyzetről. A kormányfő szerint a magyar diplomácia számára nehéz feladatot jelent annak a helyzetnek a kezelése, hogy hazánk a NATO tagjaként támogatja az akciót, ugyanakkor nem akar konfliktusba keveredni Jugoszlávia népeivel. A magyar diplomácia Jugoszlávia számára világossá tette, hogy a háború utáni kapcsolatok szempontjából döntő fontosságú, hogy a Koszovóba küldött magyar nemzetiségű katonák számát a minimálisra, lehetőleg nullára csökkentsék. Az akció miatt Magyarországnak nincs mitől tartania, mondta Orbán Viktor. Jugoszlávia részéről ugyanis ésszerűtlen lenne, hogy Magyarországot megtámadja, de nem is

lenne semmi esélye egy katonai akciónak, mivel hazánk megfelelően felkészült. Arra a kérdésre, hogy a NATO-akció harmadik fázisa magába foglalja-e szárazföldi csapatok bevetését, a miniszterelnök határozott nemmel válaszolt. Mint mondta, a magyar kormány mozgásterét a parlamentnek azok a határozatai jelölik ki, amelyek engedélyezik a légtér és a katonai repülőterek átengedését. A NATO-tól nem érkezett felkérés ettől eltérő magyar közreműködésre. A Népszavának arra a kérdésére, hogy Szabó János honvédelmi miniszter miért nyilatkozott úgy, hogy a harmadik fázis része lesz a szárazföldi akció, Orbán Viktor azt válaszolta: *"Az, hogy mi része egy-egy fázisnak, NATO-minősített titkot képez. Ezért nem várható, hogy a nyilvánosság előtt katonai műveletekről nyilatkozó állami vezetők szavai egy nyomba vágjanak. Nagy baj lenne, ha így történne "*. *„Azt, hogy a harmadik fázisban nem lesz szárazföldi akció-ezt kizárólag azért közöltem, hogy Magyarországon ne legyen nyugtalanság. "*

Kovács László az MSZP elnök-frakcióvezetője, a hatpárti tárgyalás zárt ülésén azt javasolta, hogy legyen a későbbiekben is folyamatos megbeszélés, kapjon alaposabb tájékoztatást a lakosság, illetve vállaljon nagyobb szerepet a magyar külpolitika a válság rendezésében, s végül küldjön Magyarország üzenetet a szerb népnek arról, hogy nem Jugoszlávia ellen folyik a háború, hanem a koszovói rendezés érdekében. Torgyán József kispártelnök kijelentette: nincs olyan adat, amely arra utalna, hogy a vajdasági magyarságot hátrányos helyzetbe hoznák a jugoszláv katonai sorozások kapcsán. Torgyán kijelentette: Magyarország az akcióban semleges álláspontot foglal el. A parlament külügyi bizottsága tegnapi ülése után Martonyi János elmondta: nem hiszi, hogy Magyarország számára alkalmas lenne, egy úgynevezett közvetítői szerep a válság rendezésében. Szabó János honvédelmi miniszter hétfői kijelentésére úgy reagált: vannak ilyen magánjellegű felvetések. A külügyi bizottság SZDSZ-es elnöke, Szent-Iványi István elmondta: a Vajdaságban nem volt tapasztalható kirívó jogsértés, ám folyamatban vannak a kényszersorozások, de kiugró etnikai esetről nincs tudomásunk. A pártok egyetértettek abban, hogy nagy hiba lenne a pánikkeltés, hiszen erre nincs ok. Molnár Gyula, a bizottság szocialista alelnöke szerint a magyar szerepvállalást pontosítani kell, s fel kell számolni az esetleges kommunikációs szakadékot a helyzet kezelése érdekében. A Népszava értesülései szerint a NATO központjából - Szabó János honvédelmi miniszter hétfői nyilatkozatát követően „fokozott megfontoltságra” hívták föl a magyar kormánytagok figyelmét. Szabó közvetve Macedóniából kiinduló szárazföldi NATO-csapatmozgásokat helyezett kilátásba. Lapunk úgy tudja, a NATO központjában "kommunikációs zavarként" értékelték Szabó nyilatkozatát. Tegnap ugyanakkor a minisztert erősítette meg a legnagyobb kormánypárt lapunknak nyilatkozó politikusa is. A NATO-

légicsapás három fázisát előre meghirdették, és így köztudomású, hogy a harmadik szakaszban szárazföldi csapatok indulnak Szerbiába - nyilatkozta lapunknak Simicskó István, a Fidesz külügyi kabinetjének vezetője. A képviselő úgy vélte, Szabó János nem árult el semmiféle titkot kijelentésével: senki sem gondolhatta komolyan, hogy a koszovói helyzetet kizárólag légitámadásokkal meg lehet oldani - tette hozzá. Lányi Zsolt az Országgyűlés honvédelmi bizottságának kisdzsidapárti elnöke nem kívánta kommentálni "a lakosságot feltehetően megnyugtató szándékozó miniszteri nyilatkozatot", azt azonban leszögezte: semmilyen körülmények között nem tudja elképzelni, hogy Magyarország részt vegyen egy esetleges szárazföldi hadműveletben, sem harci alakulattal, sem a NATO-haderők szárazföldi bázisaként.

A Népszava cikkének alcíme már jelezte, azt a nagyon komoly „elszólást” a honvédelmi miniszter részéről, ami nem kis kavargást és magyarázkodást igényelt a diplomácia és a kormányrészéről. Érdekes, hogy csak a Népszava tett említést erről az incidensről, a többi napilap meg sem említette. A kétségtelenül kényes „elszólás”, s az azt követő magyarázkodás, a adhat okot egyfajta kétkedésre kialakult helyzettel kapcsolatban, amit bizonyára jobbnak látott elkerülni a többi napilap.

Népszava: Koszovó - két tűz között (03.31.)

Ha valaha egy térségre, egy népcsoportra el lehetett mondani, hogy két tűz közé szorult, akkor Koszovó jelenlegi helyzetére minden bizonnyal illik ez a meghatározás. Egyrészt a szó közvetlen értelmében a jugoszláv fegyveres erők és a NATO több tagországának légiereje közé szorult e sokat szenvedett térség és lakossága. Közvetett értelemben pedig a koszovói válság megoldása "szorult be" a hidegháború kétpólusú szembenállását idéző nagyhatalmi nézeteltérés erővonalai közé. Ki tagadhatná ugyanis, hogy ha Oroszország felsorakozna a NATO katonai akciója mögé (vagy legalább mellé), az meggyorsíthatná a kibontakozást?

Nem véletlenül említettem a hidegháború időszakát. Abban a négy évtizedben többször is előfordult, hogy egy lokális, regionális válsághelyzet felidézte egy világméretű - magától értetődően nukleáris - összecsapás veszélyét. Elegendő utalni a berlini (1961) vagy a kubai (1962) válságra. Mióta megszűnt a kétpólusú, konfrontatív biztonsági felállás, azóta elszoktunk attól, hogy egy helyi válság kapcsán hasonló végzetes következmények esélyét latolgassuk. Most első ízben újra gondolnunk kell ilyesféle "forgatókönyvekre". Éppen ezért megkockáztatom a kijelentést, hogy a jugoszláv fegyveres erők ellen március 24. óta folytatódó légicsapások az észak-atlanti szövetség fennállásának legkockázatosabb, legnehezebb döntésének eredményeképpen kezdődtek meg. Adott egy regionális válság: az évek

óta húzódó válságsorozat legújabb fejleményeként nagyjából egy évvel ezelőtt váltott át Koszovóban a passzív ellenállás a fegyveres harc szakaszába, amelyet a többségi albán lakosság fegyveresei robbantottak ki. A megtorló akciókat törvényszerűen követte a fegyveres összecsapások eszkalálódása, a végtelen polgári áldozatok számának, a jugoszláv válság során másutt már gyakorolt etnikai tisztogatás méreteinek aggasztó növekedése. Tízezrek kényszerültek arra, hogy elmeneküljenek lakóhelyükről, s valóban humanitárius katasztrófa volt kibontakozóban. A nemzetek közössége ezúttal gyorsabban reagált, mint Boszniában tette. Egy hatalmas összekötő csoport (brit és francia társelnökök vezetésével, német, olasz, orosz és amerikai részvétellel) kidolgozott egy kompromisszumos béketervet. "Beidéztek" (meghívták Franciaországba) a két háborúskodó felet, de közülük a belgrádi (jugoszláv-szerb) küldöttség nem fogadta el a megállapodást. A hat, hatalmi csoportból öt hatalom a kényszerítő eszközök mellett tört lándzsát, Oroszország viszont ragaszkodott a meggyőzés politikai-diplomáciai eszközeinek alkalmazásához. A NATO-országok két nagyon rossz lehetőség közül választhattak. Az egyik lehetőség a válság további eszkalálódása, újabb szerb megtorló akciók a lakossággal szemben, a menekültek számának további növekedése (ami elviselhetetlen terheket rótt volna Albániára és Macedóniára, és nehezen vállalható terheket sok más európai országra); a koszovói térséggel szomszédos államok óhatatlan belesodródása a fegyveres küzdelembe: egy újabb balkáni háború. Márpedig az utóbbi évek egyik legfontosabb biztonságpolitikai tanulsága, hogy a háborúkat meg kell előzni, mert kezelni azokat sokkal drágább, és sokkal nehezebb. A másik lehetőség az erőszak alkalmazása a belgrádi vezetéssel szemben, a béke-megállapodás elfogadásának kikényszerítése érdekében, de ez egyet jelenthet a viszony tragikus megromlásával a NATO és Oroszország között, semmissé teheti az utóbbi tíz év sok-sok erőfeszítésének eredményét, amelyek mind Oroszország bevonására irányultak az európai biztonsági struktúrába. A NATO tizenkilenc tagországa, - köztük hazánkkal együtt - az épp csak felvett új tagországok a második lehetőséget választották. Nem a konfrontációt Oroszországgal, de a béke kikényszerítését Koszovóban. Nem háborút Jugoszlávia ellen, de légicsapások sorozatát a jugoszláv fegyveres erőkkel szemben. Nem Koszovó elszakítását Jugoszláviától, nem a szerb nép megbüntetését (miként némely propagandisztikus állítás fogalmaz), hanem egy tömeges népirtás megál-
lítását. A hosszú, kimerítő egyeztetések után elfogadott NATO-akció vezetői világos politikai és katonai célokat tűztek ki maguk elé. Politikai vonalon rá kívánják bírni a belgrádi vezetést, hogy fogadja el a béketervet. Katonai téren meg kívánják gyengíteni a jugoszláv fegyveres erők képességét koszovói tevékenységének folytatására. Az első napok eredményei a következők: bebizonyosodott, hogy a belgrádi politikusok félrevezették saját népüket. Annak

ellenére, hogy pontosan tudták, milyen következményei lesznek a megállapodás elutasításának, erről nem tájékoztatták a polgári lakosságot. Ráadásul félretájékoztatták a NATO valódi szándékait, másrészt bebizonyosodott (és ezt a tervezők valószínűleg nem látták előre), hogy a NATO politikusai nem elég pontosan mérték fel a katonai akció várható hatását a szerb nép körében, amely - nem kis részben a megfelelő hazai propaganda hatására - egyértelműen támogatja a belgrádi vezetést, és elítéli az agresszióknak minősített légitámadásokat. A Jugoszláviából származó információk szerint a légirobbantások idején férfiak, nők és gyermekek gyülekeznek a katonai objektumokban, hogy "testükkel védjék" azokat. A politikusai által befolyásolt szerb nép (egyébként tiszteletre méltó) nemes elszántsággal védelmez egy (egyébként sajnos nemtelen) ügyet. Bebizonyosodott az is (és ezt a tervezők valószínűleg előre látták), hogy Oroszország nem viszi kenyértörésre a dolgot. Igaz, az első reakciók ijesztőek voltak. Primakov miniszterelnök repülőgépe Washington felé főlútról fordult vissza (az orosz miniszterelnök csak arra kért ígéretet, hogy washingtoni tartózkodása idején nem kerül sor a légitámadásokra, de ezt sem kapta meg). A védelmi miniszter Moszkvában kilátásba helyezte harcászati atomrakéták elhelyezését Belorusszia területén, tehát az új NATO-tagállamok határainak közelében. Magasabb harckészültségbe helyezték az Oroszországi Föderáció fegyveres erőit. Hadihajók futottak ki a Balti-tengeri kikötőkből. A дума leállította START-2 megállapodás amúgy is egy helyben topogó ratifikációs eljárását. A kardcsörtetésre azonban csak a látszat kedvéért került sor. Bár a katonák körében aláírásokat gyűjtöttek önkéntesek Jugoszláviába indulása tárgyában, de Jelcin elnök világossá tette, hogy egyetlen orosz katona sem halhat meg Jugoszláviában. Bár Moszkva fenntartotta magának a jogot, hogy fegyveres segítséget nyújtson Belgrádnak, ilyenre még fegyverszállítás formájában sem került sor. Bár Moszkva megszakította a diplomáciai és együttműködési kapcsolatokat a NATO-val, ez csak arra az időre szól, amíg folynak a légitámadások. Oroszország olyan enyhén reagált, amennyire csak megehinthette az adott helyzetben. Márpedig a helyzet bonyolult: egyrészt Oroszország igenis rá van utalva az együttműködésre a Nyugattal, másrészt maga is az egyik kidolgozója a béke-megállapodásnak, és jelenleg is arra igyekszik rávenni a belgrádi vezetést, hogy fogadja azt el. A helyzet bonyolult, de sokféle kiutat kínál Moszkvának is. A légitámadásokkal ugyanis automatikusan felértékelődött az esetleges közvetítők szerepe (ezek sorából a NATO tagországai gyakorlatilag kiestek, talán az egy Görögország kivételével, amely csak fél szívvvel támogatja a kényszerítő eszközök alkalmazását, fél szívvvel pedig a szerbekkel szimpatizál). Valószínűleg Richard Holbrooke, amerikai diplomata sem csupán kikapcsolódni maradt öt napig Budapesten. Közvetítésre vállalkozott az ukrán külügyminiszter is, aki Gajdár előtt egy nappal utazott ugyancsak

Budapesten keresztül, Belgrádba, s most Primakov, orosz miniszterelnök is próbálkozik, egész csapatával.

Visszatérve a katonai műveletekre, meg kell állapítanunk, hogy a politikai célt nem érték el. Ellenkezőleg, a belgrádi álláspont szilárd, a koszovói albán lakosság elleni megtorlások pedig fokozódó intenzitással folynak. A légicsapások katonai téren is csak részeredményeket hoztak. A jugoszláv légvédelemnek sikerült ugyan érzékeny veszteségeket okozni, de harcképességét megtörni nem. A jugoszláv katonai vezetés, már jó előre iskolákban, kórházakban és más polgári objektumokban helyezte el a légvédelmi rendszer sok elemét, amelyek még nem kapcsolódtak be a küzdelembe, amelyeket tehát a NATO felderítő eszközei még nem fedeztek fel, manőverező robotrepülőgépei és más csapásmérő eszközei még nem pusztítottak el. Ez a légvédelem még képes meglepetésekre, ezek sorába tartozik az F-117-es "lopakodó" vadászgép szombat éjszakai lelövése is. Öt nap után a szövetség katonai akciója új szakaszába lépett: Solana főtitkár bejelentette; hogy a koszovói atrocitások fokozódása miatt, azok megakadályozása érdekében a támadó gépek megkezdik a szárazföldi csapatok harci technikájának és élőerejének pusztítását is. Minden valószínűség szerint ez a változás megnöveli az áldozatok számát a jugoszláv (szerb) fél soraiban, de jelentősen megnöveli annak kockázatát is, hogy a támadó gépek is veszteségeket szenvednek. Egy vonatkozásban nincs változás: a NATO hivatalos képviselői nyilatkozataikban, egyértelműen kizárják szárazföldi hadművelet indításának lehetőségét. Ez teljességgel érthető, racionálisan gondolkodó katonai vezető nem vihet szárazföldi csapatokat a jugoszláv hegyek közé. Ahogy telnek a napok, egyre nyomasztóbb az a kérdés, amelyet a katonai akció megindítása előtt valószínűleg kevesen fogalmaztak meg: meddig lehet folytatni a légicsapásokat, illetve mi lesz akkor, ha a legsúlyosabb katonai veszteségek sem kényszerítik a belgrádi vezetést a béke-megállapodás elfogadására? Ugyanis az magától értetődő, hogy kifejezetten polgári célpontok bombázása szóba sem jöhet. Mi lesz, ha "elfogynak" a katonai célpontok, és a politikai eredmény még mindig várat magára? Azt megállapíthatjuk, hogy a belgrádi vezetés népszerűsége egyelőre töretlen (bár én óvakodnék azt mondani, hogy szilárdabb, mint valaha). Ezt a népszerűséget Milosevic elnök akár arra is felhasználhatja, hogy megmagyarázza népének egy béke-megállapodás elfogadásának szükségességét. Ha így szándékozik tenni, sietnie kell, mert a népszerűséget gyorsan ki fogja kezdeni a szenvedés és az elkeseredés, amely elvezethet a kiábránduláshoz, a tények logikájának felismeréséhez. Az objektív helyzetmegítélés térnyeréséhez jelentősen hozzájárulhat a kisebbik tagköztársaság, Montenegró eltérő állásfoglalása (amely még markánsabb lenne, ha a légicsapások jobban kímélték volna a montenegrói területet). Nem zárható ki továbbá egy közvetítői szerepvállalás

sem, minthogy ez a tagköztársaság nem szakította meg a diplomáciai kapcsolatokat a NATO vezető hatalmaival. A kiútkereséshez kulcsot szolgáltathat annak elemzése, hogy a hat hatalmi tervezet mely pontjai váltották ki elsősorban Belgrád ellenkezését. Arról van szó, hogy a jugoszláv vezetés gyakorlatilag elfogadhatónak ítélte a koszovói helyzet rendezésének politikai elemeit (bár később ettől is visszalépett). A nemzetek közössége találhat megoldást arra, hogy a béke-megállapodást felügyelő katonai kontingens, ne az észak-atlanti szövetség zászlaja alatt jelenjen meg a térségben, hanem például - az ENSZ vagy még inkább az EBESZ égisze alatt. A NATO-erők megjelenése Koszovóban a légitámadások után amúgy sem könnyen elképzelhető, és ebbe Belgrád még kevésbé egyezhet bele, mint a katonai akció előtt. A másik két változat bármelyike azonban annál is inkább megvalósítható, mert ez esetben Oroszország egyenrangú félként kapcsolódhatna be a megbékélés katonai fázisába is, amint egyenrangú fél volt a tervezet kidolgozása során is.

A jelzett megoldás mellett sok más változat is elképzelhető. Mindenképpen olyan kereteket kell azonban találni; amelyeket a jugoszláv-vezetés a lehető legkisebb presztízsveszteséggel fogadhat el. Most ugyanis a legfontosabb feladat, hogy a békekényszerítő akció valóban meg hozza a békét.

A jugoszláv válság már szolgált példával hasonló megoldásokra, bár néha hajlamosak vagyunk elfeledkezni róla. 1995 kora őszén ugyanis gyakorlatilag ugyanaz játszódott le (természetesen más körülmények között és más arányokkal), aminek jelenleg is tanúi vagyunk. Boszniában lendületes szerb támadás bontakozott ki, amely felborítással fenyegette a háborúskodásban érintett felek viszonylagos egyensúlyát. A NATO ekkor szétbombázta a szerb csapatok vezetési és utánpótlási központjait, állásait; hadoszlopait. Ezt követően a három fél elfogadta a meghívást a tárgyalásokra: megkötötték a daytoni békét. A NATO katonai akcióját joggal nevezhetjük békekikényszerítésnek. A megállapodás véget vetett a boszniai háborúnak, végrehajtására sokezres katonai kontingens felügyel, azóta is. Inगतag a béke, de "működik". Lehet, hogy a koszovói béke is nagyon ingatag lesz. A gyűlölet túlságosan elhatalmasodott. De a békének meg kell születnie és "működnie" kell.

Népszava: Kisgazdák, ha háborúznak (03.31.)

A lét és a tudat összefüggésének új dimenziójára derült fény hétfőn, miszerint attól, hogy bekerültünk a NATO-ba, még nem lettünk okosabbak.

Az elmúlt napokban nagyjából az egész világ azt latolgatta, lesz-e szárazföldi NATO bevonulás Koszovóba. Akadtak néhányan, akik úgy nyilatkoztak: egyelőre nincs napirenden szárazföldi csapatok bevonása a harcokba. Ezt mondta Bill Clinton, Javier Solana, aztán

Lionel Jospin, francia miniszterelnök, és így vélekedett Robin Cook külügyminiszter Londonból. Aztán jött Szabó János, aki megnyugtatóan közölte, hogy a NATO szárazföldi erői nem Magyarországról vonulnak majd Koszovóba, hanem Macedóniából.

Szabó János a Magyar Köztársaság honvédelmi minisztere, vagyis pillanatnyilag egy hadviselő szövetség egyik tagjának legfőbb katonapolitikai vezetője. Mint ilyen, birtokosa hétpecsétetes hadititkoknak, stratégiai terveknek. Igaz persze: nem elhanyagolható tekintélyű szakértők szerint így is, úgy is szükség lesz a szárazföldi csapatok bevonására, de talán nem Szabó János tiszte, hogy ezzel kapcsolatban bejelentéseket tegyen.

Brüsszelben és Washingtonban azonban nem őszinte a mosoly, ha kiderül, hogy valaki a szövetségesek közül kibeszéli a titkokat, vagy egyszerűen csak ostobaságokat fecseg. Különösen háborúban bizony lehetnek valóban komoly következményei az ilyennek. Most pedig háború van, ez minden bizonnyal Szabó János számára is kiderült. Ha magától nem jött rá, most a NATO figyelmeztette erre, mikor fokozott körültekintésre hívta fel a minisztert. Mit mondjunk: kínos. Lehet örvendezni vagy búslakodni, egyre megy, de tény: a katonapolitika irányítására idehaza a Fidesszel kötött koalíciós alkuból következően a kispapok kaptak megbízást. Szabón kívül kispapa politikus a honvédelmi bizottság elnöke, Lányi Zsolt is. Miközben minisztere éppen Bill Clintont cáfolta, Lányi egy 56-os tanácskozáson üldögélt, ahol a háttérben a történelmi Nagy-Magyarország kontúrja volt látható. Csak bizakodhatunk, hogy Lányinak a vészjósló díszlet alatt nincs semmiféle történelmi üzenete, s ezt sem szövetségeseink, sem szövetségeseink ellenfelei nem értik félre.

A cikk tartalma magáért beszél. Egy meglehetősen éles kritika, ironikus stílusban a kispapa miniszterről. Ebben a cikkben egyértelmű nemcsak az alkalmatlanság kiemelése, kifigurázása, hanem a napilap belpolitikai üzenete is.

Népszava: Kudarcot vallott az orosz békekísérlés (03.31.)

Primakov Belgrádban és Bonnban tárgyalta - Folytatódó etnikai tisztogatás Koszovóban

A Népszava cikke az orosz tárgyalások sikertelenségére fókuszált, egyedül az alcím második felében utalt az etnikai tisztogatásokra. A tárgyalások végeredményét az oroszok kudarcának tünteti fel a cikk írója.

A Primakov által közvetített jugoszláv javaslatok nem nyújtanak elégséges alapot a koszovói válság megoldásához - mondta kedd este Schröder német kancellár. Ezzel kudarcba fulladt az orosz miniszterelnök kísérlete, hogy békemegállapodást hozzon létre a NATO és Jugoszlávia között. Clinton elnök a kudarc hallatán Washingtonban kijelentette: Jugoszlávia magatartása megkérdőjelezi Belgrád igényeinek jogosságát, Koszovóra. A NATO változatlan

erővel folytatja a jugoszláv célpontok elleni légitámadásait, nincs ok arra, hogy eltérjünk ettől a döntéstől - összegezte a nyugati választ a német kancellár Bonnban. Az orosz-jugoszláv javaslat szerint a NATO bombázásainak leállítását követően kivonták volna a jugoszláv biztonsági erők egy részét Koszovóból, de csak akkor, ha a NATO beszünteti a "koszovói terroristák" támogatását. Bonnban kedden bejelentették: tizenegy érintett ország - köztük Magyarország - külügyminisztereit csütörtökön Németországba várják, hogy összehangolják a válság sújtotta térség stabilizálását célzó politikai intézkedéseket, és koordinálják a koszovói menekültek helyzetének enyhítését célzó humanitárius segítségnyújtást. Az orosz közvetítési kísérletet követően a NATO tovább erősíti légicsapásait, amelyek eddig már megsemmisítették a jugoszláv légvédelem felét. Újabb repülőgépeket, köztük eddig nem használt B-1B stratégiai bombázókat vezényeltek a térségbe. Tegnap Koszovóban a jugoszláv kormányerők és a szerb szabadcsapatok folytatták a nagy nemzetközi felháborodást kiváltó, a kambodzsai Pol Pot-rezsim népirtásához hasonlított etnikai tisztogatást, az albán lakossággal szembeni kegyetlen leszámolást. Ennek tényét első ízben kedden ismerte el egy magas rangú belgrádi vezető, Draskovics miniszterelnök-helyettes.

A Magyar Nemzet nem csak a cikk tartalmában tesz említést a Pol Pot-rezsimről, hanem már az alcímében is utal a szörnyűségekre: „Kambodzsához mérhető a népirtás”.

Népszabadság: A szövetség egyelőre tartózkodik a szárazföldi beavatkozástól (03.31.)

A brüsszeli NATO-tanácsban nem került szóba a szárazföldi beavatkozás Koszovóban. Miközben a szövetségi illetékesek minden eddiginél súlyosabb humanitárius katasztrófáról beszélnek, továbbra is hangsúlyozzák, hogy a légicsapásokkal kívánnak eredményt elérni.

A katonai szakértők persze a szárazföldi akcióra is gondoltak, és ehhez már tavaly kidolgozták a terveket, de a végrehajtáshoz a 19 NATO-tag egyhangú döntésére lenne szükség. A közvélemény mind erősebb nyomása ellenére, erre több okból sincs esély. A szárazföldi művelethez 100-150 ezer katonát kellene bevetni, megfelelő kiképzés után. Ennyi katonát a tagországokból összegyűjteni igen nehéz, és a rohamosan romló helyzetben a felkészítésükre sem lenne idő, telepítésük több hetet venne igénybe. További nehézséget okozna a hegyvidékes terep Koszovóban. Akár az utakon, akár helikopterekkel és ejtőernyőkkel érkeznének a NATO-csapatok, az invázió mindenképpen sok emberáldozattal járna. Koszovót valószínűleg csak Macedónia felől, egy szűk hegyi átjárón lehetne megközelíteni, de itt a jugoszláv hadsereg akár hetekig is fel tudná tartóztatni a szövetséges erőket. A szárazföldi beavatkozás politikai akadályokba is ütközne. Ha NATO-csapatokkal árasztanák el Koszovót, az már sokkal inkább úgy tünne, mint egy Jugoszlávia elleni háború.

Márpedig az atlanti szövetség tisztviselői nem győzik ismételni, hogy a jelenlegi légicsapások kizárólag a jugoszláv hadsereg, illetve Milosevics elnök rezsimje ellen irányulnak; s ha Milosevics rászánja magát a békemegállapodás aláírására, a szárazföldön azonnal megérkeznek a KFOR erők, akiknek a feladata az egyezmény betartásának ellenőrzése. Javier Solana NATO-főtitkár ugyan elveti a NATO szárazföldi erőinek koszovói bevetését, de hozzáteszi: "nem tudom, hogyan alakulnak majd a dolgok". Philippe Morillon, a boszniai ENSZ-erők egykori parancsnoka szerint a NATO végül is arra lesz kényszerítve, hogy szárazföldi csapatokat vezényeljen Koszovóba. Volker Rühle volt német védelmi miniszter attól tart, hogy az esetleges koszovói békemegállapodás megtartására Macedóniában állomásoztatott 3000 német katona egyszer csak harcoló egységekké, a koszovói intervenciók erők részévé válik. Franciaország határozottan a szárazföldi beavatkozás ellen foglal állást.

Népszabadság: Sikertelen orosz békekíséret (03.31.)

A Népszabadság cikkének címében a „sikertelen” minőségjelzőt használta, ami sokkal enyhébb, feloldóbb, mint a „kudarcot vallott” kifejezés, amit a Népszava használt, ugyanebben a témában. „Kudarcot vallani” kifejezés sokkal negatívabb értéktartomány, mint a „sikertelen” szavunk, holott végeredményben mindkettő ugyanazt jelenti. A Népszabadság kevésbé volt szigorú a tárgyalások megítélésében, mint a Népszava. A cikkben már használja a „kudarcba fulladt” kifejezést, de az magára a tárgyalásokra utal, nem pedig a tárgyaló félre dehonesztáló: „kudarcot vallott az orosz békekíséret”.

A *Primakov* által közvetített jugoszláv javaslatok nem nyújtanak elégséges alapot a koszovói válság megoldásához – nyilatkozta *Schröder* német kancellár. Ezzel láthatóan kudarcba fulladt az orosz miniszterelnök kísérlete, hogy békemegállapodást hozzon létre a NATO és Jugoszlávia között. *Primakov* kedden érkezett Belgrádba, és hat órán át, tárgyalt *Milosevic* elnökkel. *Schröder* kancellár méltatta Moszkva szerepét, annak ellenére, hogy *Primakov*nak sem sikerült józan kompromisszumra rávenni *Milosevic*-et, akit egyik legközelebbi szövetségese, Montenegró első embere, *Djukanovics* is keményen bírálta. Clinton kijelentésével (Jugoszlávia magatartása megkérdőjelezi Belgrád igényeinek jogosságát Koszovóra) az amerikai elnök lényegében azt jelezte, hogy újra rajzolhatják Jugoszlávia térképét. Ez esetben, mint azt Montenegróban már több ízben hangsúlyozták, végleg megszűnik Jugoszlávia. *Borisz Jelcin* orosz elnök a felsőház előtt elmondott üzenetében leszögezte: egyes felelőtlen körök ilyen irányú törekvései ellenére Oroszország nem fog katonailag belesodródni a jugoszláviai konfliktusba. Az USA is reményeket fűz az orosz

kormányfő missziójához, hiszen Albright amerikai külügyminiszter és Ivanov orosz külügyminiszter naponta konzultált és kedden is szót váltottak a helyzetről, a Primakov-útról. A német diplomácia vezetőjének meghívására csütörtökön 11 európai ország külügyminiszterei Bonnban tartanak tanácskozást a Balkánon kialakult helyzetről. A résztvevők az EU-trojka (Németország, Ausztria, Finnország) mellett a Jugoszláviával szomszédos nyolc ország - köztük Magyarország - külügyminiszterei lesznek. Csatlakozik hozzájuk az EBESZ soros elnöke, Knut Vollenbaek, az ENSZ menekültügyi főbiztosa, Ogata Szadako, valamint a kelet-európai, illetve a humanitárius ügyekért felelős két EU-biztos, Hans van den Broek és Emma Bonino. A Bonn melletti Petersbergben tartandó tanácskozás célja: összehangolni a válság sújtotta térség, stabilizálást célzó politikai intézkedéseket.

Népszabadság: A NATO fokozza a Jugoszlávia elleni bombázást (03.31.)

A Népszabadság a címében nem tesz említést a népirtásról, csak annak következményét emeli ki. Az orosz közvetítési kísérlet kudarcával a NATO tovább erősíti légitámadásait, amelyek eddig már megsemmisítették a jugoszláv légvédelem felét. Újabb repülőgépeket, köztük eddig nem használt B-1B stratégiai bombázókat vezényeltek a térségbe. Tegnap Koszovóban a jugoszláv kormányerők és a szerb szabadcsapatok folytatták a nagy nemzetközi felháborodást kiváltó etnikai tisztogatást, az albán lakossággal szembeni kegyetlen leszámolást. Ennek tényét első ízben kedden ismerte el egy magas rangú belgrádi vezető, *Vuk Draskovic*s miniszterelnök-helyettes. Ami a katonai helyzetet illeti, aggasztó, hogy Koszovóban kedden tovább folytatódott a jugoszláv hadsereg és a szerb félkatonai egységek kegyetlen etnikai tisztogatási akciója. Meg nem erősített NATO-hírek szerint a jugoszláv hadsereg ágyúkkal, tankokkal lőtte a Paragusa-völgyet, amelyben ötvenezer menekült zsúfolódott össze. Az öt koszovói vezető (többségük a "mérsékelt", Belgráddal kiegyezésre hajló szárnyhoz tartozott) meggyilkolása nagy nemzetközi megdöbbenést váltott ki, mint ahogy a menekültek lemészárlásáról, albán szakszervezeti vezetők kivégzéséről szóló, már nemzetközi szervezetek által is megerősített hírek. Clinton elnök "rendkívüli aggodalmának" adott hangot a jugoszláv katonaság és a szerb szabadcsapatok a kambodzsai Pol Pot-rezsim népirtásához hasonlított koszovói megtorlóakciók miatt. A NATO bejelentette, a koszovói etnikai tisztogatások megfékezésére tovább fokozzák a bombázások hevesességét, újabb gépekkel egészítik ki a Szövetséges Erő nevű Jugoszlávia elleni légitámadásban részt vevő légierőt, a többi között korszerű B-1B stratégiai bombázókat is bevetnek. Ezt a fegyverrendszert korábban nem alkalmazták. Kedden már napközben is támadták a jugoszláv célpontokat, elsősorban az ország déli részén. A rossz időjárás akadályozta a gépek tevékenységét, a brit Harrierek 60

százaléka dolgvégezetlenül tért vissza támaszpontjára. A NATO-légicsapások megsemmisítették a jugoszláv légvédelem ötven százalékát, ám a megmaradt rakétaütegek veszélyesek lehetnek, az egyre nyíltabban támadó NATO-harcigépek számára. A jelentések szerint egyre nagyobb számban vetik be, elsősorban a koszovói jugoszláv reguláris erők tankjai, szállító gépjárművei ellen a "tankölőnek" elnevezett Varacskos disznó A-10-es, ropant erős fegyverzettel és páncélzattal ellátott, de lassú taktikai közeltámogató repülőgépeket. Ezek 30 mm-es urániumlövedékei képesek átütni a szerb páncélosok páncélzatát.

Népszabadság: Találat érte a pancsovai olajfinomítót (03.31.)

Újvidéki tudósítás

Tegnap hajnalban ismét vajdasági célpontokat bombáztak a NATO gépei. Két óra tájban a pancsovai olajfinomítót, valamivel később az Újvidék melletti Futak, és a többségében szlovák lakta Kiszács környékét érte találat. Szerbia-szerte (Újvidéken is) nagy zenés tüntetéseket tartottak tegnap a NATO-agresszió ellen. A rendezvények (Belgrádban immár a harmadik) déli 12 órakor kezdődnek és egyre fenyegetőbbek, tömegesebbek. A szerb távirati iroda értékelése szerint Romániában és Bulgáriában a lakosság jelentős hányada ellenzi az agressziót. Az új NATO-tagállamokban - Magyarországon is - mindinkább a józan hangok kerekednek felül. Szerb jogászok, egyetemi tanárok levélben fordultak a világ közvéleményéhez, mely szerint le kell állítani a bombázásokat. Közben a jugoszláv hadsereg egyre több parancsnoksága állít fel hadbírószéket, húsz év börtönt helyezve kilátásba a dezertőröknek, a szerb kormány igazságügyi minisztere pedig a halálbüntetés visszaállítását sürgette a jugoszláv parlamentnél.

A Népszabadság cikke nagyon röviden és tömören foglalta össze a tudnivalókat. Kizárólag a tényekre összpontosított, feleslegesen nem szaporította a szót, inkább szerb oldalról adott több információt. A többi lap ugyanebben a témában írt cikkeihez mérten, elmondható, hogy a cikk írója nem törekedett érzelmős hangulatfestésre, pánikkeltésre. Szikár mondatai a ténytudósítást erősítették.

Népszabadság: Skopje, Szófia aggódik (03.31.)

Jelentések Szófiából

Macedóniában és Bulgáriában növekvő aggodalommal figyelik a koszovói fejleményeket. Mindkét szomszédos országot súlyos politikai és gazdasági következmények sújtják. Pristinából érkező hírek szerint a tartományi székváros központját bombatalálatok érték, s az albánok lakta településeken szerb halálbrigádok pusztítanak. Értesülések szerint *Ibrahim*

Rugova albán vezető elmenekült, de hat közeli munkatársát kivégezték. Macedónia egy lépésre áll a háború szakadékatól - jelentette be a macedón külügyminiszter. A Jugoszláviával szomszédos kis ország egyre inkább szerb ellencsapástól tart, és erre hivatkozva sürgősen kéri felvételét a NATO-ba. Az atlanti szövetség tovább erősíti katonai jelenlétét Macedóniában, de változatlanul hangsúlyozzák, hogy egyelőre nem tervezik a szárazföldi támadást. Közben szófiai hírek szerint Törökország kérte Bulgáriát: engedje át területén a Koszovó elleni támadásra készülő török csapatokat. Ezt később bolgár részről felemás módon cáfolták. Maga Bulgária is attól tart, hogy belekeveredik a sokadik balkáni háborúba. Az országnak máris nagyon súlyos gazdasági károkat okoznak a körülmények. Bulgária gyakorlatilag elszigetelődött nyugat felé. Jugoszlávián keresztül a háború, Románián keresztül pedig a feltorlódott forgalom miatt nem haladhatnak át a szállítmányok. A bolgár kormány szerint az országot csak a közlekedésben napi 2 millió márkás veszteség éri. A veszteségek ellensúlyozására Bulgária "új Marshall-tervet" kér a nyugattól. Az országban belpolitikai viták folynak arról, hogy Bulgária átadja-e légifolyosóit a NATO-akciókhoz vagy sem. Közben jelentősen romlott a bolgár-jugoszláv viszony is. Szerbiában feltartóztatják a bolgár hajókat, és letartóztatják a bolgár újságírókat is.

Új "berlini konferencia" a Balkán újraszabdolására? (03.31.)

Szófiában terjengő híresztelések szerint Primakov belgrádi látogatása után ismét "berlini kongresszust" tartanak. Százhusz évvel ezelőtt ugyancsak Berlinben rajzolták újra a Balkán térképét, állítólag most is ez történne. (Furcsa fintora a sorsnak, hogy Primakov Belgrádból, függetlenül missziója kimenetelétől, Bonnba utazott.) A feltételezések szerint *Milosevic* jugoszláv elnök miután körülbelül 700-800 ezer albánt elűdözött Koszovóból, lekanyarítaná a szerbek számára fontos északi részt a tartomány területéből, a többit pedig "odaadná" az albánoknak. Macedóniában és Bulgáriában minden ilyen hír nyugtalanságot kelt. Kinyílhat; Pandóra szelencéje" s a háború szelleme elszabadulván újabb határváltoztatások, lakosságcserek, etnikai tisztogatások történhetnek. A Jugoszláviával szomszédos balkáni államokban nem várnak áttörést Primakov belgrádi missziójától. Itteni szakértők szerint kevés az esély arra, hogy bármiféle, akár átmeneti kompromisszum szülessen. Közben egy lelőtt gép roncsai bolgár területre zuhantak a jugoszláv határhoz közel. Az amúgy is nyugtalan bolgár közvéleményt is megosztja a NATO-akció: egyfelől attól félnek, hogy végzetesen megromlik a viszony Jugoszláviával, másfelől attól, hogy a NATO-akció Bulgáriát is belesodorja a mind szélesedő balkáni konfliktusba.

Népszabadság: A pártok támogatják a NATO-akciót (03.31.)

Orbán Viktor: A harmadik fázisban nincs szó száraz földi erők bevetéséről

A Jugoszlávia elleni NATO-akció harmadik szakasza nem tartalmazza szárazföldi erők bevetését - ezt Orbán Viktor kormányfő mondta a parlamenti pártokkal folytatott tárgyalás után. A magyar külügyminiszter jelenleg nem lát esélyt arra, hogy közvetítéssel békés megoldást találjanak a válságra. Hazánk felkészült a menekültek befogadására, erre azonban egyelőre nincs szükség. Orbán Viktor kedden a NATO Jugoszlávia elleni akciója nyomán kialakult helyzetről konzultált Göncz Árpád államfővel. A miniszterelnök Martonyi János külügyminiszter társaságában egyeztetett az Országgyűlés külügyi bizottságának tagjaival, majd a parlamenti pártok elnökeivel. A tárgyalások után Orbán közölte: a magyar politikai erők között teljes összhang van a NATO jugoszláviai akciójával kapcsolatban. Ez még a MIÉP-re is érvényes, hiszen *Csurka István* pártelnök kijelentette, hogy a most kialakult helyzetet nem óhajtja sem a NATO-val, sem a magyar részvétellel kapcsolatos ellenérzések megerősítésére felhasználni. A kormányfő közölte: "a mi oldalunkon nem egyszerűen a fegyverek ereje, hanem az emberi és a történelmi igazság áll". A köztársasági elnök, a parlamenti pártok vezetői és a külügyi bizottság is egyetértett azzal, hogy szükség van a NATO további, erőteljes katonai fellépésére, hogy meg lehessen akadályozni a koszovói népiertást, az etnikai tisztogatást.

Orbán közölte: hazánkat nem fenyegeti semmilyen támadás, a siker esélyével egyébként nem is fenyegetheti. Hazánk világossá tette Jugoszlávia számára, hogy a két ország jövőbeli együttműködését meghatározhatja, hogy a Vajdaságban ne legyen probléma, és magyar nemzetiségű katonákat ne vigyenek Koszovóba. A NATO jugoszláviai akciójának harmadik fázisa nem tartalmazza szárazföldi erők bevetését. Arra a felvetésre, hogy Szabó János honvédelmi miniszter ugyanakkor egy Macedóniából induló NATO szárazföldi akció lehetőségéről beszélt, Orbán úgy válaszolt, titoknak minősül a katonai akciók tartalma. A lakosság megnyugtatása érdekében mondta el, hogy a harmadik fázis nem tartalmazza szárazföldi erők bevetését. Torgyán József, kispártelnök szerint az ország jövője szempontjából rendkívül fontos, hogy amikor a határok mentén bizonytalansági tényező merül fel, akkor a parlamenti pártok között egyetértés legyen. A pártelnök nem kommentálta a kispártelnök honvédelmi miniszter idézett kijelentését a NATO esetleges szárazföldi akciójáról. Az ellenzéki MSZP és SZDSZ is üdvözölte a hatpárti tárgyalásokat. Kovács László szocialista pártelnök elmondta: ő elégedett azzal, hogy a miniszterelnök pozitívan reagált az MSZP kezdeményezésére, és összehívta a parlamenti pártok konzultációját. Erre azért is volt szükség, mert az elhúzódó koszovói válság minden jel szerint hatást gyakorolhat

Magyarország biztonságára, gazdaságára. Az MSZP azt javasolta, hogy a kormány és a pártok folyamatosan egyeztessenek. A lakosság kapjon részletes tájékoztatást a krízis okairól, a megoldás lehetőségeiről. A magyar külpolitika vállaljon aktívabb szerepet a rendezés előmozdításában. Kovács e tekintetben nem közvetítő szerepre gondolt. Az MSZP azt is javasolta, hogy hazánk küldjön pozitív üzenetet a szerb népnek, nyilvánítsa ki, hogy nem ellenük folyik a háború, hanem a válság politikai rendezésének kikényszerítése a katonai akció célja. Szent-Iványi István szabaddemokrata ügyvivő javasolta, hogy a NATO-akciót támogató pártok hangolják össze a beavatkozással kapcsolatos kommunikációjukat. Ez azért fontos, hogy a közvélemény ne forduljon szembe a NATO-val. Csurka István, a MIÉP elnöke közölte, hogy a törvényhozás igyekezzék minél jobb és minél biztonságosabb körülményeket teremteni a határon túli és a magyarországi magyarság számára ebben a háborús helyzetben. Csurka nem lát lehetőséget a NATO katonai akciójának gyors befejezésére. Szükségesnek tartja ugyanakkor, hogy a kormány a maga eszközeivel szavatolja a lakosság nyugalalmát.

Népszabadság: Hazánkban nincs jele komolyabb menekülthullámnak (03.31.)

Orbán Viktor kormányfő és Martonyi János külügyminiszter kedden találkozott a parlament külügyi bizottságának tagjaival is. A találkozó után Szent-Iványi István, a testület vezetője elmondta: a Martonyi által kezdeményezett találkozón jelen volt a NATO-akció katonai eredményeiről beszámoló *Végh Ferenc* vezérkari főnök, valamint több vezető beosztású külügyi tisztviselő is. Szent-Iványi szerint a kormányzati vezetőkkel abban is egyetértettek, hogy a jelenlegi helyzetben nagy hiba volna a pánikkeltés vagy a hazai közvélemény szembefordítása a NATO-val. A kormányfő megerősítette: a magyar hatóságok felkészültek a menekültek fogadására, egyelőre azonban nincs jele annak, hogy a Vajdaságból vagy Jugoszlávia más részeiből tömegek menekülnének Magyarországra. Orbán és Martonyi tájékoztatása szerint a Vajdaságban az elmúlt időben nem történt kirívó magyarelles jogsértés vagy incidens. A kényszersorozásokban sem lehet kiugró etnikai aránytalanságot tapasztalni, bár senki sem tudja pontosan, hogy hány magyar nemzetiségű katonát vittek Koszovóba.

Népszabadság: Pelle János: Szegény szerbek, szegény szkipetárok (03.31.)

A magyar közvéleményt, amelynek kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy odafigyeljen, mi zajlik előbb Boszniában, majd Koszovóban, és miről folytak a franciaországi tárgyalások, felkészületlenül érte a NATO jugoszláviai intervenciója. Az információk eljutottak ugyan hozzánk, de médiánk óvakodott attól, hogy bármiféle, a hazai viszonyainkkal összefüggésbe

hozható következtetést vonjon le belőlük. Most pedig, amikor az egykor Magyarországhoz tartozó Újvidék laktanyáit bombázzák és Szegeden is megremegnek a házak, a véleményformáló magyar értelmiség széttárja a karját: mit is tehetnénk? Nagyobb erők, működnek annál, hogy befolyásolhassuk őket, örülünk annak, hogy a század folyamán először egy abszolút túlerőben lévő katonai szövetség, a NATO tagjai közé fogadott bennünket. Anélkül, hogy sejteném a koszovói konfliktus megoldását, vagy kétségbe vonnám politikusaink majdnem egységesen követett, alternatíva nélkül álló atlanti orientációját, ajánlom, gondolkodjunk el néhány alapkérdésen a konfliktus okaival kapcsolatban. Itt van például, rögtön, a többség és a kisebbség feszült viszonya, mely végső soron indokolta a világ leghatalmasabb légierejének beavatkozását annak ellenére, hogy hasonló helyzetekben a nemzetközi közösség általában "mossa kezeit", vagy legrosszabb esetben megelégszik egy elítélő ENSZ-határozattal. Tudni való, hogy csonka Jugoszlávián belül a szerbek többségben, az albánok kisebbségben vannak, Koszovón belül azonban éppen fordított a helyzet: a tartományban a 90 százalékot is meghaladja a szkipetároknak is nevezett albánok aránya. Ráadásul szerb demográfusok állítják, hogy a szerbség bölcsőjének tekintett Koszovóban a század elején még a szerbek voltak többségben, vagyis néhány nemzedék alatt borult fel a népesség arányának egyensúlya részben az albánok bevándorlása, részben a gazdaságilag és kulturálisan egyaránt elmaradottabb albánoknak a szerbeknél jóval magasabb népszaporulata miatt. Ezt a folyamatot a szerb nacionalisták "etnikai agresszióknak" nevezik. Nem kell különösképpen hangsúlyozni, hogy ez a megközelítés elfogadhatatlan és a terminológia szoros kapcsolatban áll az "etnikai tisztogatás" gyalázatos, tömeggyilkosságokat idéző fogalmával. Viszont az is tény, hogy a radikális kulturális és vallási változást eredményező demográfiai változásokat egy nemzet tudata rendkívül nehezen dolgozza fel. Gondoljunk itt arra, hogy Erdélyben már a XVIII. század óta többségben éltek a románok, elvesztése 1920-ban a trianoni szerződés során milyen sokkot idézett elő a magyarságban.

A koszovói konfliktus azonban nem egyszerűen két marakodó balkáni etnikum között zajlik, és nem kezelhető lokálisán. A hazai kisebbségi problémához hasonlóan van szociális és gazdasági vetülete is, és ilyen értelemben a megszerzett, kedvező pozíciójához ragaszkodó fejlett világ és a terjeszkedő, siralmas helyzetben lévő harmadik világ összecsapásának tekinthető. Továbbá vallási aspektusa is van, amennyiben a kereszténység és az iszlám konfrontációjának tekinthető, és erre a szempontra az arab népekkel és országokkal együttműködést kereső és az iszlám fundamentalizmustól okkal tartó Nyugat messzemenően tekintettel van. Nyugati elemzők hívják fel a figyelmet arra, hogy évszázadok óta most fordul elő először, hogy megtört a "keresztény szolidaritás", és az iszlám területet hódít el a

kereszténységtől más keresztény hatalmak támogatásával. Nyilvánvalóan írott malasztnak tekinthető ugyanis, ami az autoriter és demagóg Milosevic által visszautasított rambouillet-i szerződésben szerepel, hogy tudniillik Koszovó, Jugoszlávia része marad azután is, hogy odaérkeznek a NATO szárazföldi csapatai. Amikor a szerb közigazgatás és a szerb rendfenntartó erők távoznak a tartományból, végleg elvész Belgrád számára. Érthető továbbá, hogy a szerb közvélemény attól is tart, hogy a boszniai muzulmánok, majd a koszovói albánok nacionalista törekvéseinek sikerét látva követelésekkel állnak elő a montenegrói határ mellett elterülő Szandzsák, többségben lévő muzulmánjai; a területnek az első és a második világháború alatt önálló státusa volt. Ismeretes továbbá, hogy Macedóniában is jelentős albán-muzulmán kisebbség él, nincs kizárva, hogy Koszovó példája hat a bulgáriai törökökre is. Nem világos, hogy mi lesz a Szerbiáról előbb-utóbb leváló Koszovó sorsa. Nemzetközi igazgatás alá kerül? Önálló államot alkot? Csatlakozik Albániához?

Ez a perspektíva még akkor is kockázatosnak tűnne, ha az albán államiság szilárd lábakon állna. Erről azonban szó sincs, hiszen a formálisan 1912 óta független, valójában azonban folyamatosan megszállt, majd egy ázsiai típusú kommunista diktatúra terhe alatt nyögő Albániában a civil társadalom kezdeményei sem alakultak még ki, az országban folyamatos bandaháború dúl. Nincs kizárva, hogy a közeljövőben újabb katasztrófa következik be; hogy ez mivel jár, azt a menekültek tízezreivel foglalkozni kényszerült Európai Unió - közelebbről Itália - már megtapasztalta. A NATO, illetve a mögötte álló Egyesült Államok beavatkozásának indokait sem lehet vitatni, az ismétlődő tömegmészárlások láttán, amelyeknek áldozatai albán civilek. A világ közvéleménye megrettent a borzalmaktól, és már legalább egy éve követeli, hogy történjék már végre valami, szűnjenek meg az etnikai gyűlölet rémtettei. Ezzel a hatással azonban a konfliktus résztvevői is tisztában vannak, bizonyos értelemben a koszovói gerillák, az UCK által kezdeményezett harcok célja nem is a szerb erők kiszorítása volt a tartományból (pontosan tudták, hogy erre katonailag nem képesek), hanem az, hogy a rajtaütésektől és a merényletektől feldühödött szerbek veszítsék el a fejüket, és válogatás nélküli bosszút álljanak az albánokon. A média által bemutatott mézszárlások kényszerítették ki azután a beavatkozást, amelyet ezúttal az ENSZ biztonsági Tanácsa sem hagyott jóvá, mint például Irak esetében, tehát nemzetközi jogi téren is precedens nélküli.

Koszovóban két, eltérő értékrendű etnikum konfliktusa zajlik. Belgrádban úgy vélik: a NATO, illetve a nyugati közvélemény olyan normák szerint ítéli meg a konfliktust, amely az albánoknak kedvez. A szerbek meg vannak győződve arról, hogy az ő kultúrájuk fejlettebb, magasabb rendű, mint a szkipetároké, amit a hálátlan Nyugat, mely elfeledkezett a szerbek első és második világháborús áldozatairól, nem hajlandó elfogadni.

A nyugati média multikulturális szemlélete szerint, ahogy az emberek személyiségi jogai, úgy a kultúrájuk és a vallásuk között sem lehet különbséget tenni. Ezt az elméleti igazságot, amelyet senki sem vitathat, meglehetősen nehéz átültetni napjaink gyakorlatába, hiszen különösképpen az iszlám hajlamos arra, hogy csak addig fogadja el ezeket a normákat, ameddig számára kedvezőek. Elég, ha itt csak utalok arra a heves vitára, amely néhány éve Franciaországban robbant ki a körül, hogy az arab bevándorlók második és harmadik generációhoz tartozó leányai, akik be kívánják tartani az iszlám törvényeit, járhatnak-e csadorban az állami iskolákban. A francia hatóságok végül úgy döntöttek, hogy a csador viselete - bár egyes liberális ideológusok szerint személyiséghez fűződő jog és a kulturális identitás része - a francia állami iskolákban nem megengedhető. Ez a döntés azonban nem akadályozza Franciaországot abban, hogy repülőgépeket küldjön régi, önfeláldozó szövetségese, Szerbia ellen, tekintettel a Közel-Kelethez fűződő érdekeire.

Magyarország számára tényleg nincs más alternatíva, mint a NATO védőernyője alá húzódva viszonylagos távolságban maradni az eseményektől. Lehetőségeinkhez képest be kell fogadnunk a menekülteket, és nemcsak a magyar nemzetiségűeket, hanem a szerbeket és a szkipetárokat is, ha már szegények nem találnak jobb helyet annál, mint hogy a mi menekülttáborainkban húzzák meg magukat. Az az idegengyűlölő hang, amelyet Csurka István, a MIÉP elnöke használt a bombázások megkezdése után a menekültek befogadása kapcsán a parlamentben, a legszörnyűbb emlékeket idézte. Magyarország a boszniai háború során tanúsított emberséges magatartásával jó benyomást keltett Nyugaton, és ezt az új keletű hagyományt - mást amúgy sem igen tehetnénk - folytatni kell. Tudomásul kell azonban vennünk, hogy az újabb tragédia közelében egyelőre nincs lehetőségünk rá, hogy a tényleges harmadik világból (Afrikából, Ázsiából) származó, Nyugat-Európába igyekvő, és végül nálunk "landoló" nyomorultakat befogadhassuk, úgy, ahogy ezt néhány, a multikulturalizmustól elbűvölt, médiaformáló értelmiségi követeli tőlünk.

(A szerző író, történész)

Népszabadság: Aczél Endre: Egy döntés kockázatai (03.31.)

A bombázásban közvetlenül vagy közvetve részes NATO-tagállamok közül Jugoszlávia csak négyvel szakította meg a diplomáciai kapcsolatokat, tizeneggyel nem. Nem szakított azzal az öt országgal sem (Magyarország, Lengyelország, Csehország, Görögország, Izland), amelyek a hadműveletekben semmilyen formában nem vesznek részt. Voltaképpen ennyi választ el bennünket attól, hogy a délvidéki magyar kisebbség és az anyaországi magyarság egymással

de facto hadban állónak minősüljön. Bár Belgrád meghirdette a hadiállapotot saját maga és a "NATO" között. Mely utóbbinak ugyebár tagjai vagyunk.

Akárhogyan is, a magyarságnak ez a két eleme egészen biztosan a barikád ellenkező oldalára került. A NATO támadásai, amelyekkel mi, magyarországi magyarok szolidárisak vagyunk, kárt okoznak vagy okozhatnak a jugoszláviai magyarság életében és vagyonaiban. Ez a tény felejtethető, de nem tagadható. Ami viszont sem nem felejtethető, sem nem tagadható, az a délvidéki magyarok helyzetének egyedisége. A NATO-nak, a németeket is ideértve, rajtunk kívül egyetlen olyan tagnemzete sincs, amelyik önnön véreit jelentős kisebbségként tartaná számon Jugoszláviában. Amiből sajnos az következik, hogy az amúgy is virulens szerb nacionalizmus a Vajdaságban élő sokfajta kisebbség (az összlakosság úgy negyven százaléka) soraiból a magyart - a "NATO-agresszort" - fogja célpontnak tekinteni. Hacsak a jugoszláv állam nem tesz eleget annak az elemi kötelességének, hogy ezt a közösséget mindenfajta alantas támadással, a seseljista sovinszták és az Arkan-féle "szabadcsapatok" garázdálkodásával szemben megvédje. Erre egyébként csak a jugoszláv (szerb) állam képes, a NATO, szárazföldi rendészeti erők híján, aligha. A délvidéki magyarság a titói Jugoszláviában remekül élt autonómia nélkül is, amivel nem mondok sokat, mert a koszovói albánok is összehasonlíthatatlanul jobb sorban voltak, mint anyaországbeli testvéreik E. Hodzsa sztálinista-maoista örjögésének évtizedeiben. Amióta viszont Jugoszlávia összeomlott, és egymást követték a háborúk, ez az állapot gyökeresen megváltozott. A Tito által még eltiport nacionalizmus államvallássá lett az utódállamokban (Horvátországban is), és ennek a levét jócskán isszák a magyarok. De ha ez nem (lett) volna elég, azok a szerbek, akik kénytelenek voltak Horvátországból és (kisebb mértékben) Boszniából elmenekülni, természetesen nem Koszovóba, hanem inkább a Vajdaságba települtek be. A magyarság által lakott települések etnikai összetétele a magyarok rovására jelentősen megváltozott. És ha még ez sem (lett) volna elég, a magyar származású jugoszláv állampolgárokat olyan háborúkba vonták be, amelyeket ők sem hazafiasnak, sem honvédőnek nem tekinthettek. A legfrissebb példa Koszovó. Feltételezésem szerint a szerb hatalomban van annyi cinizmus, hogy ebben - az ugyancsak etnikai jellegű - konfliktusban nem szerb, más szóval a szerbség Koszovóval kapcsolatos érzelmeiben nem osztozó, egészen másfajta történelmi-kulturális háttérű embereket véreztessen ki. A magyarországi magyarság számára a helyzet annyira új, hogy nem tud mit kezdeni vele. Más választása nem lévén, bízik előljáróiban, hogy bölcsen döntöttek, amikor bevitték bennünket a NATO-ba. Előbb-utóbb azonban szembe kell néznie azzal, hogy euro-atlanti integrálódásra (ideértve az EU-t is) a Vajdaságban élő negyedmillió magyarnak belátható időn belül szemernyi esélye sincsen. Mindenesetre kevesebb, mint a

romániai vagy a szlovákiai magyarságnak. Talán csak az ukrainainál áll egy fokkal jobban, de nála sem sokkal jobban, mert amikor bármely nyugati határon előveszi a jugoszláv útlevelét, úgy néznek rá, mint egy pestisesre. Keserű vigasz, hogy ebben a tekintetben semmivel sem rosszabb a helyzete, mint bármely szerbnek vagy montenegróinak, esetleg koszovói albánnak.

Magyar Hírlap: Primakov hiába próbálkozott Belgrádban (03.31.)

A Magyar Hírlap fogalmaz az eddigiekhez képest talán a legenyhébben Primakov tárgyalásával kapcsolatban. A „hiába próbálkozott” kifejezés, Őt személy szerint felmenti, hiszen hiába tett meg szinte mindent, a tárgyalások mégis kudarcba fulladtak.

Belgrád kész visszavonni fegyveres erőinek egy részét Koszovóból, és újra kezdeni a politikai tárgyalásokat, ha a NATO felhagy az agresszióval, közölte Milosevic az orosz miniszterelnökkel. Jevgenyij Primakov Jugoszláviából való elutazásakor bizakodóan kijelentette, hogy "bizonyos eredményt" értek el Bill Clinton amerikai elnök és Gerhard Schröder német kancellár egyet értettek abban, hogy Milosevic javaslatai nem lehetnek alapjai a jugoszláviai válság rendezésének - jelezte a Fehér Ház. Primakov Belgrádból való távozása után ismét megszólaltak a légitámadást jelző szirénák.

Magyar Hírlap - Újvidék (03.31.)

Primakovval, folytatott csaknem hatórás tanácskozása után Milosevic nem lépett a nyilvánosság elé, ahogyan korábban jelezték, hanem csak közleményt adtak ki a szerb-orosz tárgyalásokról. Ebben először hangzott el, hogy visszavonják a fegyveres-erők egy részét Koszovóból, és leülnek a tárgyalóasztalhoz, ha a NATO abbahagyja "bűnös agresszióját". Jugoszlávia hajlandó visszafogadni a külföldre távozott albán menekülteket, és teljes egyenrangúságot szavatolni számukra az egységes Szerbiában. Jevgenyij Primakov miniszterelnök, Igor Ivanov külügy- és Igor Szergejev védelmi miniszter Belgrádból Bonnba vette útját. Nem sokkal az orosz vendégek távozása után Belgrádban és más városokban újra megszólaltak a szirénák. A delegáció tartózkodása alatt a főváros körzetében nem volt légitámadás. Két nap alatt kétszer is bevetették az A-10-es típusú ("mennydörgés", illetve "varacskos disznó" elnevezésű) amerikai repülőgépeket. A gépek különösen mozgó célpontok elleni bevetésre alkalmasak és páncéltörő rakétákat hordoznak.

A NATO-gépek a batajnica-i repteret és a pancsovai repülőgépgyárat támadták, már harmadszor. Két szárnyas rakéta csapódott be a Podgorica közelében levő golubovci repülőtéren. A jugoszláv légvédelem az egyik támadó gépet - egy brit Harriert - állítólag eltalált, s az lezuhant. Pristinánál és Vranje közelében is találat ért egy-egy ellenséges repülőt,

állította a belgrádi rádió. Pristina ismét súlyos csapást szenvedett, kedden hajnalban a kaszánya épületét bombázták. Újvidéken hajnalban volt légitámadás, a várostól nem messze fekvő Veternik és Kiszács településekre hullott öt rakéta. A légitámadások csak anyagi károkat okoztak, sebesülés nem volt. A katonaköteleseknek hivatalosan tilos elhagyniuk Jugoszláviát. A belgrádi tévé cáfolta a külföldi hírügynökségek hétfői jelentését, miszerint Pristinában felgyújtották Ibrahim Rugova albán vezető házát. A bemutatott képsorok tanúsága szerint a ház épségben van, Rugova pedig munkatársaival együtt "külföldön tartózkodik".

Magyar Hírlap: Jelcin többpólusú világrendet sürget (03.31.)

A jugoszláviai válság bizonyította annak megalapozottságát, hogy Oroszország következetesen elutasítja a NATO keleti irányú bővítését - hangsúlyozta Borisz Jelcin orosz elnök a Szövetségi Gyűléshez intézett éves üzenetében. Elfogadhatatlannak ítélte a NATO arra irányuló törekvéseit, hogy megpróbálja helyettesíteni az ENSZ-t, az EBESZ-t, és erőszakos megoldásokat kényszerítsen rá másokra Európában és a kontinensen kívül is. Jelcin ismét a többpólusú világrend elvének gyakorlati megvalósítását szorgalmazta.

Elégtelennek tartja a NATO a jugoszláv államfő engedményeit (03.31.)

Nem sikerült Primakov közvetítő kísérlete - Folytatódnak a légi csapások

Kudarcot vallott az orosz miniszterelnök tegnapi közvetítési kísérlete a koszovói konfliktus megoldására: az Európai Unió soros elnöke, a német kancellár elégtelennek minősítette a jugoszláv-vezetés által felkínált engedményeket. Az észak-olaszországi Aviano légi támaszpontjáról az esti órákban, sűrű egymásutánban szálltak fel a NATO harci gépei, hogy folytassák légitámadásaikat Jugoszlávia kijelölt célpontjai ellen.

Hatpárti egyetértés (03.31.)

Más eszközökkel nem lehetett volna megállítani a koszovói vérontást - ebben egyetértett a hat parlamenti párt. A magyar politikai élet a MIÉP-et is beleértve teljes összhangot mutat a jugoszláv NATO légi csapások megítélésében - jelentette ki Orbán Viktor miniszterelnök az e tárgyban összehívott halpárti egyeztetés után. A konzultáción az SZDSZ kivételével a parlamenti pártok elnökei jelentek meg. A szabad demokratákat Szentiványi István, a külügyi bizottság vezetője képviselte.

A Magyar Hírlap rendkívül velős, rövid cikkekben írja meg kizárólag a lényegét; a többi napilap sokkal részletesebben fejti ki ezeket a témákat.

Magyar Hírlap: Milosevic minden hidat feléget (03.31.)

Brüsszelben tegnap felröppent a hír, hogy a szerb erők Urosevac környékén tüzérséggel lőtték a menekülő koszovói albánokat. A NATO-ban egyre inkább erősödik az a meggyőződés, hogy a jugoszláv elnök minden hidat feléget maga mögött.

Miközben a NATO légierője egyre hevesebben támadja a szerb katonai és belügyi egységeket, Belgrád hasonló intenzitással üldözi el otthonukból a koszovói albánokat. Bár a NATO még ellenőrzi a hír valóságtartalmát, Brüsszelben nem hagytak kétséget a felől, hogy Milosevic "felégetett föld" taktikája még keményebb válaszokat provokál ki a szövetségből. Egy NATO-forrás úgy fogalmazott, hogy a szövetség várhatóan a húsvéti ünnepek idején sem szakítja félbe a légi csapásokat, amelyek most már elsősorban a terepen kegyetlenkedő szerb fegyvereseket célozzák. A tudatosan megtervezett népiertás és Belgrád egyre brutálisabb bánásmódja az albánokkal arról győzheti meg a szövetség tagjait, hogy lassanként leírják a rambouillet-i béketervet, amelyet csak a koszovói albánok írtak alá. „Rambouillet gyakorlatilag halott” - ismerte el egy NATO-diplomata. Egyelőre nem látható, hogy a Nyugat miként fordítja új politikai célokra ezt a következtetést. A katonai célok megvalósítása elsőbbséget élvez. A jugoszláv elnöknek ki kell vonnia csapatait Koszovóból, ha meg akarja állítani a légi offenzívát. Jamie Shea, NATO-szóvivő ezt kiegészítette azzal, hogy Milosevicnek a menekültek visszatérésére is garanciát kell adnia, ha el akarja kerülni a további légi csapásokat.

Magyar Hírlap: Mindennapos menekült dráma (03.31.)

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága szerint a kétmillió Koszovó lakosságának bő egynegyede menekülőben van; 460 ezren már a NATO légitámadásai előtt elhagyták otthonukat, s az utóbbi napokban kilencvenezzerrel gyarapodott az etnikai tisztogatás elől menekülő koszovói albánok száma - nyilatkozta Kris Janowski, a szervezet szóvivője. A francia külügyminisztérium becslése szerint hozzávetőleg százötvenezer koszovói albán menekült a szomszédos államokba, és további 160 ezer keresi az alkalmat a határ átlépésére. A Reuters helyszíni jelentése szerint vontatottan halad a koszovói albán menekültek átléptetése a macedón határon. "Bürokratikus az ügykezelés, óránként legfeljebb 25 ember jut át a határon" - közölte egy segélyszervezet szóvivője, ezért sokan kényszerültek szabad ég alatt hálgni a két határ közötti senki földjén. Az Európai Bizottság kedden tízmillió eurós újabb segélyről határozott - jelentette be a testület egyik szóvivője Brüsszelben. Ezt az összeget az Albániába menekült százezernyi koszovói albán ellátására szánják. A Macedóniába menekült

húszezernyi koszovói segélyezésére az EU már a múlt hét végén felajánlott kétmillió eurót. Montenegró nemzetközi humanitárius segítséget kért a területére menekültek ellátására.

Kedden megérkezett az albániai Durres kikötőjébe az első jelentős olasz segélyszállítmány, mely több tízezer ember ellátásához elegendő felszerelést vitt magával. Claire Short brit nemzetközi fejlesztési miniszter elmondta, hogy a nemzetközi segélyszerveknek megvannak a szükséges forrásai, most biztosítani kell a térségbe való szállítást, ehhez a britek felajánlották a légierő szállítógépeit. A Koszovóból menekülni kényszerülők nagy számával arányos segítséget ígért Japán is. Ausztria 10 millió schillinges segítyt ad a menekültek támogatására, de azt szeretné, ha ezt az összeget Koszovó közelében használnák fel. A segély célja, hogy ne induljon el menekültáradat Ausztria és/vagy Olaszország felé. Ezt Wolfgang Schüssel osztrák alkancellár-külgyminiszter mondta kedden az osztrák ORF déli krónikájának adott nyilatkozatában.

Magyar Hírlap: Szabó János elszólta magát a NATO terveiről (03.31.)

Szabó János honvédelmi miniszter elszólhatta magát, amikor a minap elmondta: a NATO tízezer katonája már Macedóniában várja a bevetést. Orbán Viktor miniszterelnök ezért magyarázkodni kényszerült: a NATO Jugoszlávia elleni offenzívájának harmadik fázisa nem tartalmazza a szárazföldi erők bevetését. A honvédelmi miniszter ugyanis kijelentette, hogy a NATO szárazföldi egységeinek bevetésére hamarosan sor kerül Koszovóban, tízezer katona várja a bevetést Macedóniában. Orbán először cáfolta, hogy az offenzíva harmadik fázisa ilyen tervet nem tartalmaz, majd hozzátette, mindezt csak azért mondta, hogy ne keltsen nyugtalanságot Magyarországon. A hat parlamenti párt képviselője és Orbán Viktor miniszterelnök a Jugoszláviát ért NATO-csapás eddigi eredményeiről és a várható folytatásról egyeztetett, mely szerint teljes az egyetértés a parlamenti pártok képviselői között a tekintetben, hogy szükség volt az Észak-atlanti Szövetség közbelépésére.

Gyévai Zoltán: A NATO koszovói dilemmái (03.31.)

NATO lassan egy hete azért rombolja a levegőből a jugoszláv katonai célpontokat, hogy a koszovói albánokat megmentse a biztos pusztulástól. A katonai beavatkozásnak azonban messzeható következményei lehetnek, és az akció a szövetség számára is politikai kockázatokkal jár. Az atlanti szervezet kétségkívül átlépte a Rubicont, amikor az ENSZ Biztonsági Tanácsának felhatalmazása nélkül intézett támadást egy szuverén állam ellen. A nemzetközi jog két esetben ismeri el jogszerűnek az erő alkalmazását: ha igazolt önvédelemről van szó, vagy ha a BT hozzájárulását adta. A humanitárius megfontolások akár

űrügként is szolgálhatnak az intervencióhoz, ezért az ENSZ alapokmánya kategorikusan elutasítja az erő alkalmazását. A küszöbön álló humanitárius katasztrófa mégis arra indította a Nyugatot, hogy Moszkva és Peking biztosra vehető vétője miatt a BT felhatalmazása nélkül cselekedjék. Ezt az egyoldalú lépést általában két nézőpontból támadják. Az egyik érv a nyugatiak által alkalmazott kettős mércét említi. Ha morális kötelességüknek érzik a koszovói albánok megsegítését, miért tűrik el a törökországi kurdokat ért hasonló atrocitásokat?

A következetlenség vádja jogos, de nem lehet érv a koszovói beavatkozás ellen. A nemzeti szuverenitás egyetlen országot sem hatalmaz fel arra, hogy semmibe vegye saját állampolgárainak alapvető emberi jogait. Naivitás lenne azt hinni, hogy a NATO ugyanolyan eréllyel lépne fel hasonló esetben Oroszország és Kína ellen. Ám ha valahol, Európában ma már igazán elvárható ennek az elvnek az érvényesítése. A beavatkozás ellenzőinek az a másik kifogásuk, hogy a NATO megfelelő jogi háttér nélküli föllépése veszélyes precedenst teremthet. Ezután bárki vehetné magának a bátorságot, hogy önkényesen rendezze számláját szomszédjával. (Az is igaz, hogy az ENSZ-tagállamait - elég Etiópiára és Eritreára gondolni - ma sem akadályozza meg semmi abban, hogy egymás torkának essenek.) Az öreg földrészen viszont - amelynek lassanként a keleti felén is más politikai kultúra hódít teret -19 demokratikus berendezkedésű NATO-tagország mellett több partnerállam is megálljt akar parancsolni az állami terrornak és az etnikai tisztogatásoknak. A katonai akcióhoz nyújtott közvetett segítség legalábbis erről tanúskodik. A NATO ENSZ-mandátum nélküli fellépése a világszervezet jövőjét illetően is újabb kételyeket ébreszt. Van-e létjogosultsága egy olyan szervezetnek, amelyet a hidegháború utáni Európa legnagyobb kihívása, az etnikai konfliktus rendre megoldhatatlan feladat elé állít? A világszervezet a két nagy politikai-katonai tömb fönnállása idején betölthette szerepét. De vajon változatlan formában vészeli-e át a hidegháború végét, és nem kellene-e inkább regionális csoportosulásokra bízni a helyi konfliktusok kezelését? A Jugoszlávia ellen intézett légi csapások súlyosan megterhelik a NATO és Oroszország nagy gonddal kialakított kapcsolatát. De a hivatalos Moszkvának a látszat ellenére nem a szláv testvérek bántalmazása miatt fáj a feje. Az ENSZ marginalizálódásával Oroszország egykori nagyhatalmi létének utolsó kritériumait is elveszíti - ez mindennél jobban zavarja a Csecsenföldön kezüket vérrel beszennyező Jelcint és embereit. Mindezzel együtt rendkívül kétes kimenetelű kalandba bocsátkozott a NATO a Balkánon. Koszovóban ugyanis nem csak pilótáinak életét és gépeit kockáztatja, hanem bizonyos tekintetben a szövetség jövőjét is. Milosevicnek mostantól beleszólása lesz milyen jelleget ölt a XXI. századba lépő atlanti szervezet. A NATO alig egy hónap múlva, a washingtoni csúcson a regionális válságok menedzselésében kívánja meghatározni jövőbeni küldetését. Az

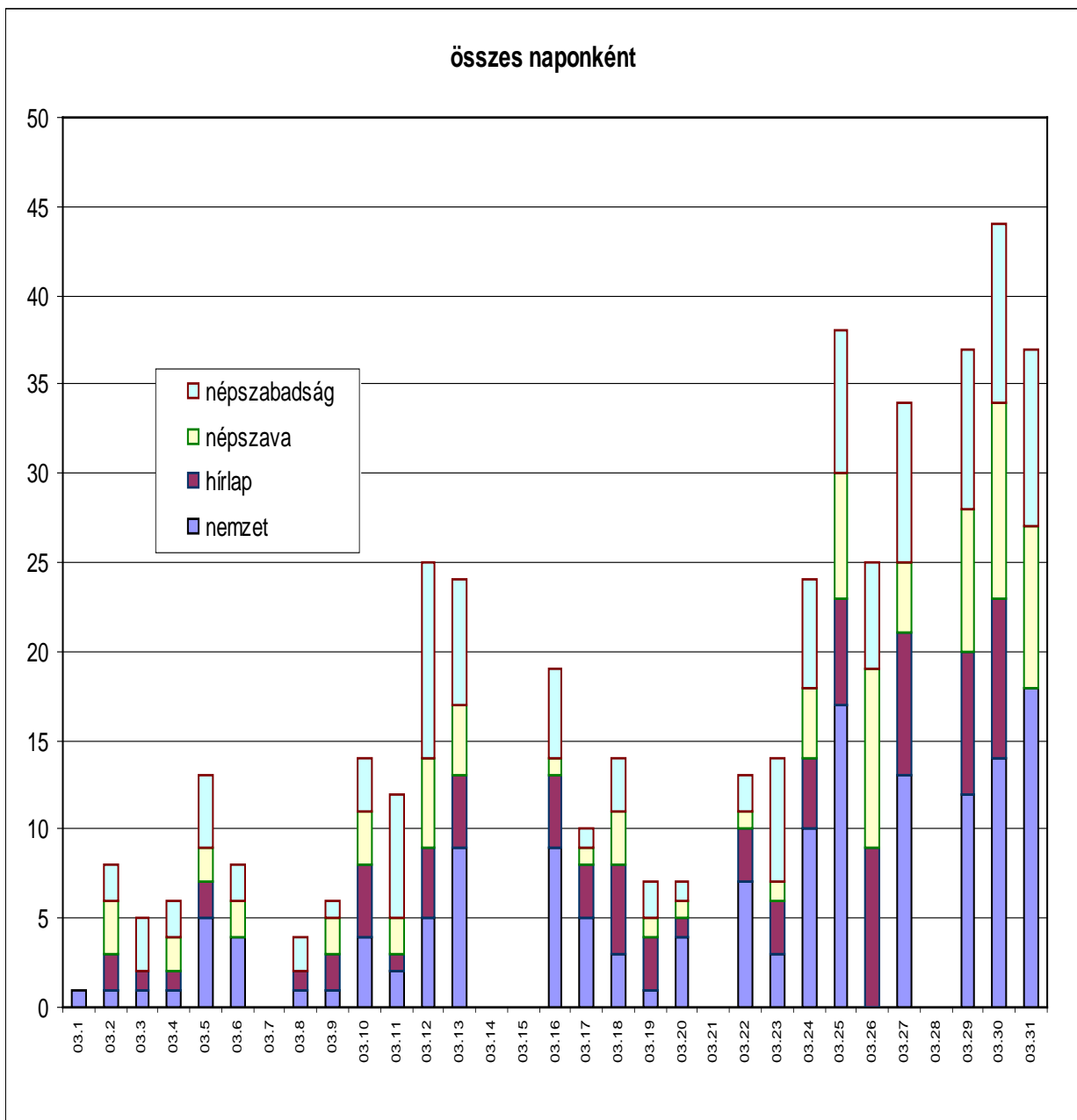
ambiciózus tervet azonban könnyen keresztülhúzhatja, ha a szövetség kudarcát beismerve lógó orral hagyná maga mögött Koszovót. Az ellendrukkerek, élükön Moszkvával, habozás nélkül kihasználnák a fiaskót. A szövetségnek pedig annyira kedvét szeghetné a sikertelen vállalkozás, hogy a tágabb térség stabilitásának megteremtése helyett kizárólag a jelenlegi tagok kollektív védelmére helyezné a hangsúlyt. Koszovóban nagy a tét, s a NATO emiatt sem engedhet meg magának egy hosszan elhúzódó légi háborút. A békéhez szokott amerikai és nyugat-európai lakosság visszaretten annak a gondolatától, hogy katonái egy vadidegen országban leljék halálukat. Az atlanti szövetség számára semmi sem lenne katasztrofálisabb annál, hogy összetartó erejének megroppanása miatt dolgvégezetlenül távozzon Jugoszláviából. Az akciónak e nélkül is éppen elég nagy a kockázata. A NATO ugyanis olyan politikai célokat fogalmazott meg Koszovóban, amelyeket a terepen katonai eszközökkel felettébb nehéz megvalósítani. A szerb katonai erő felmorzsolása egy idő után olyan szintet érhet el, hogy Belgrád a tartomány felett teljesen elveszíti ellenőrzését. Márpedig Koszovó függetlenné válása nem áll szándékában a Nyugatnak, hiszen azzal, az egész térség destabilizálása valósulna meg, s egyben lökést adna a Nagy-Albánia megteremtésére irányuló törekvéseknek. A szövetség tehát, ha nem jár el körültekintően, pont az ellenkezőjét érheti el annak, amire kezdettől fogva törekedett.

4.5. Kvantitatív elemzés

A négy véleményvezér magyar napilap 1999. március hónapban megjelent cikkeinek kvantitatív elemzése, értékelése.

Március 12-én csatlakozott Magyarország a NATO-hoz, majd két héttel később megkezdődtek a NATO légi támadásai, március 24-én. A július végétől október végéig tartó időszakban és a most vizsgált márciusi hónapban a legszembetűnőbb különbség a mennyiségi volt: az első időszakban megjelent cikkek száma (majdnem három hónap!), jóval kevesebb volt, mint a támadás hónapjában, márciusban megjelent írások száma. Ekkor a négy napilapban, 449 írás foglalkozott a válsággal, valamint a NATO tagsággal, míg a július végétől október végéig tartó időszakban összesen 143. A különbség óriási, bár nem véletlen, hiszen az események igazából csak márciusban éleződtek ki, pörögtek fel annyira, hogy a cikkek nagy számát indokoltá tegyék.

Érdeemes először a mennyiségi mutatókat megnézni, laponként hány cikk jelent meg az egyes napokon:

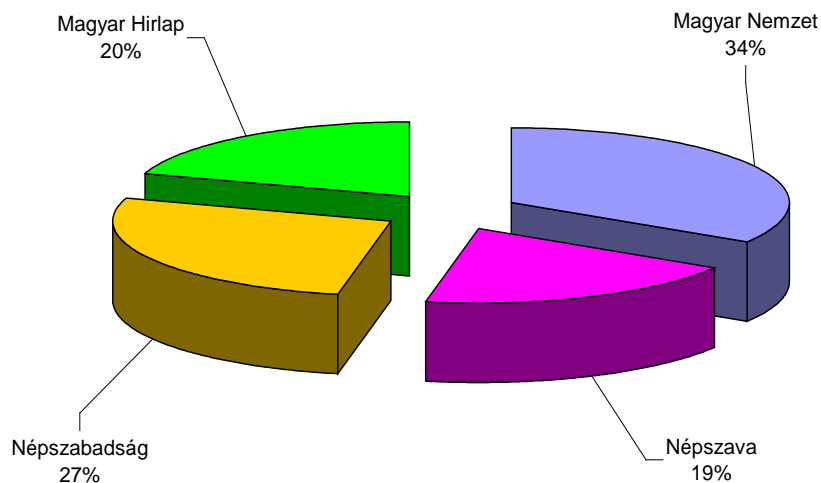

8. ábra

Az 1999. március hónapban megjelent cikkek számarányának összehasonlítása a vizsgált négy napilapban
(A szerző saját forrása, szerkesztése)

Az ábrán látható, hogy a legtöbb cikk március hónapban a NATO-csatlakozás környékén, valamint a támadás utáni napokon, majd a menekültáradat megindulásakor íródott.

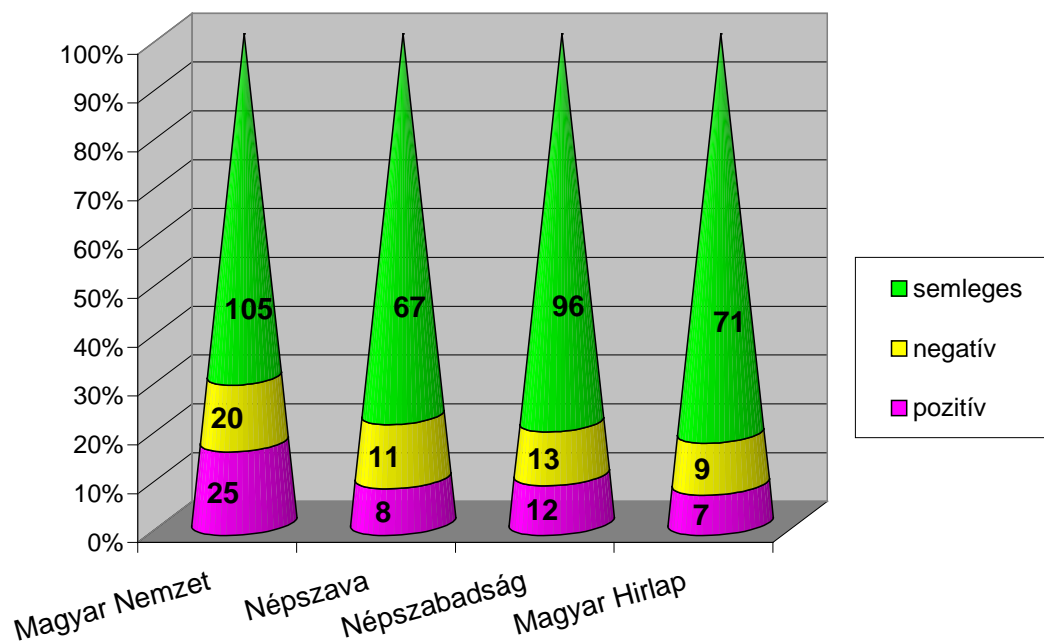
A cikkek eloszlása a következő volt:

9. ábra
1999. március hónapban megjelent cikkek százalékos számaránya megoszlása a négy napilapban
(A szerző saját forrása, szerkesztése)

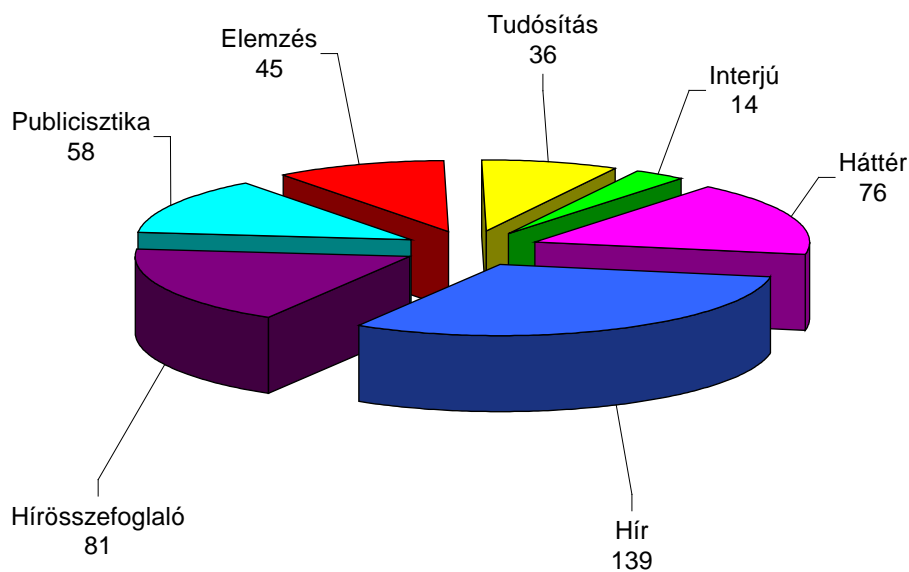
A cikkek több mint egyharmada a Magyar Nemzet hasábjain volt olvasható, a Népszabadság nem sokkal 7%-al közöl kevesebb cikket, mint a Magyar Nemzet; az összes megjelent cikk 27%-val. A legkevesebb cikk a Magyar Hírlap (20%), illetve a Népszava (19%) hasábjain jelent meg, fej-fej melletti arányokkal. A legjelentősebb különbség, összesen 15 %, a Magyar Nemzet 34%-a, illetve a Népszava 19%-a között van. Ennek oka a téma jelentőségének hangsúlyozásában keresendő.

A megjelent cikkek legnagyobb része nem közvetített hatásvadász érzelmeket, sem pozitív, se negatív értelemben. A cikkek nagy részben semleges hangvételűek voltak, ahogy ezt a következő ábra is mutatja:

10. ábra
A négy napilapban megjelent cikkek hangvételének megoszlása
 (A szerző saját forrása, szerkesztése)

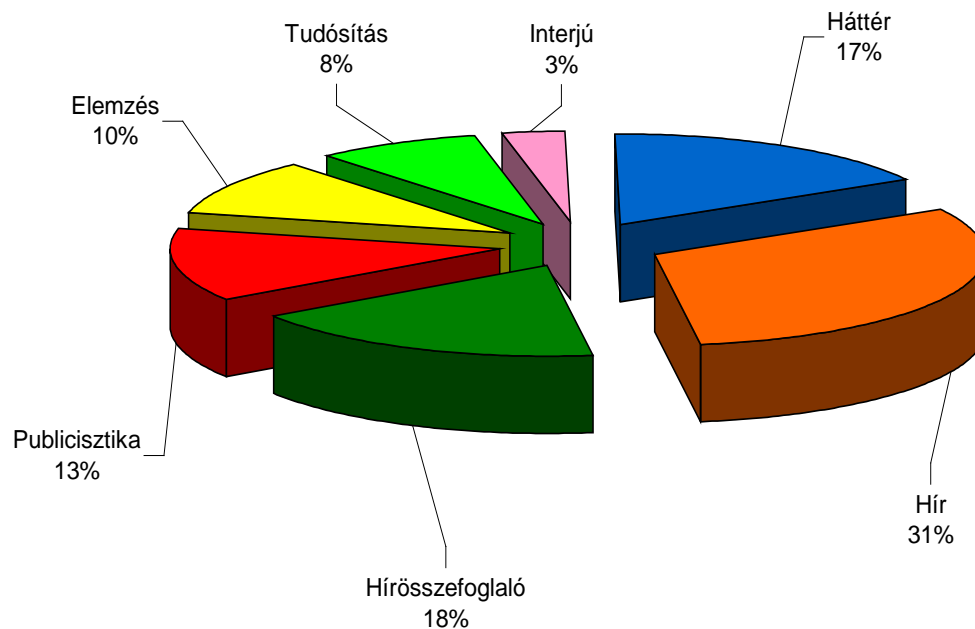
Az ábrán egyértelműen látszik, hogy a pozitív, negatív és a semleges hangvételű cikkek aránya napilaponként nagyjából megegyezik. A műfajokat tekintve a megoszlás a következő táblázaton látható:

11. ábra
Műfajonkénti megoszlás esetszámra (A)
 (A szerző saját forrása, szerkesztése)

A legtöbb írás, az összes majdnem egyharmada, mintegy 139 cikk, a hír műfajához sorolható. Szintén sok, majdnem egyötöd rész, 81 cikk volt hírösszefoglaló, valamint hírháttér 76 cikk. Publicisztikákat is szép számmal közölt a négy napilap, egész pontosan 58 cikket. A kialakult koszovói helyzettel kapcsolatos elemzések 45 esetben, tudósítások összesen 36 esetben jelentek meg, ami a többi műfaji jelenléthez képest nem mondható soknak. A legkevesebb esetben, 14 alkalommal nyúltak az újságírók az interjú műfajához, ami jelen esetünkben a témát tekintve érthető is.

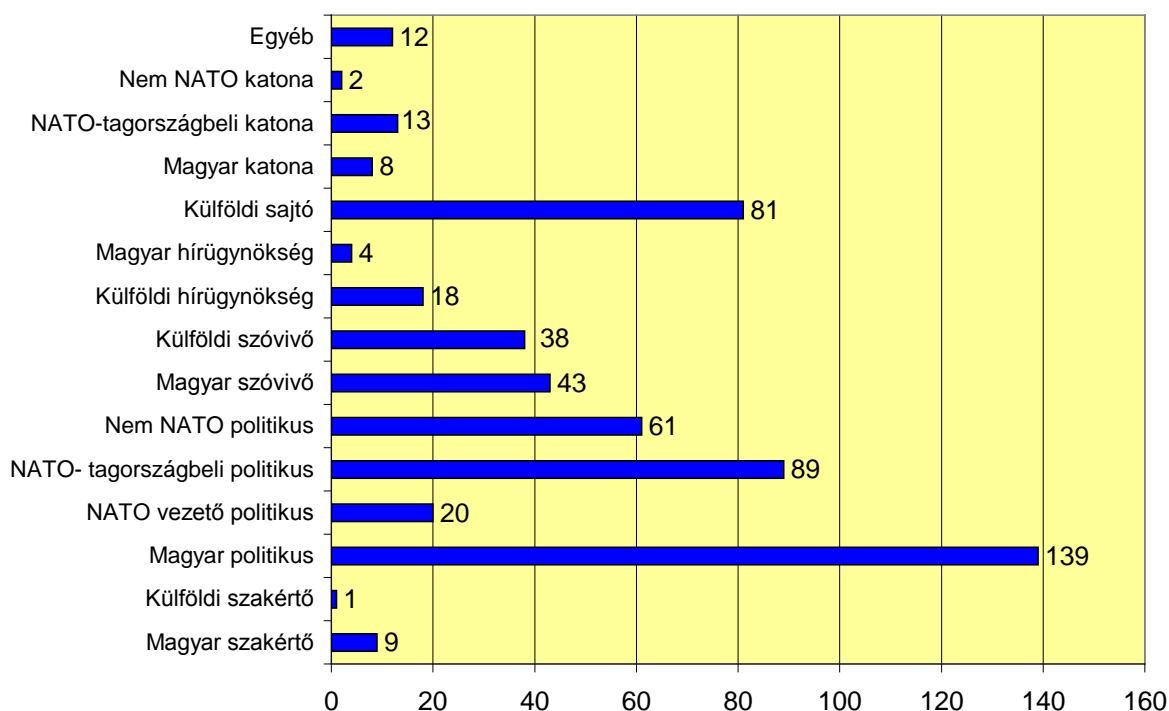
A következő ábra százalékosan mutatja a műfajonkénti megoszlást:

12. ábra
Műfajonkénti megoszlás százalékosan (B)
 (A szerző saját forrása, szerkesztése)

A szerzők írásaik során különböző forrásokra hivatkoztak.

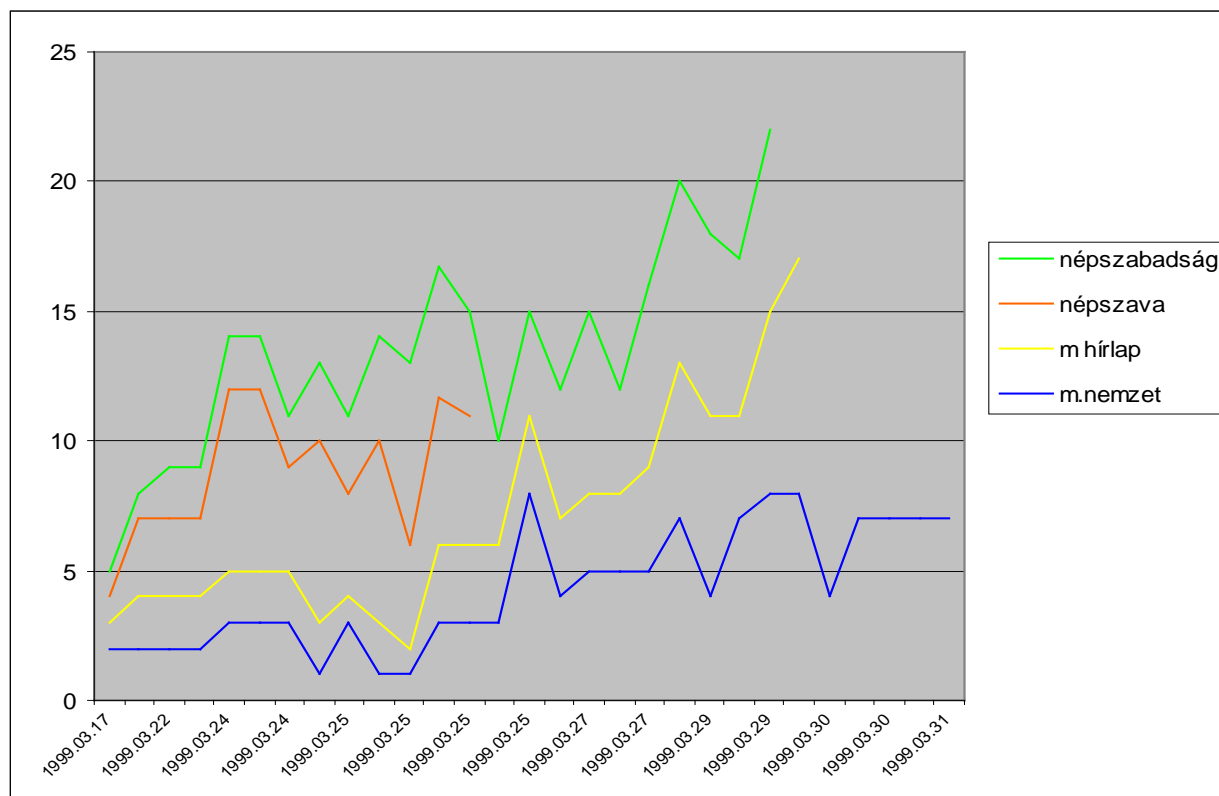
A következő ábra a négy újság összesített hivatkozásait tartalmazza:

13. ábra
A különböző forrásokra történő hivatkozások
 (A szerző saját forrása, szerkesztése)

A grafikon tanúsága szerint a legtöbbet a magyar politikusokra hivatkoztak, ami nem véletlen, hiszen egy ilyen kiélezett külpolitikai helyzetben több a médiajelenlétük, s részükről várható az üggyel kapcsolatban a leghitelesebb, legbiztosabb tájékoztatás, de a NATO-tagországok politikusainak véleménye, valamint a külföldi sajtóban megjelentek is hiteles forrásként szolgáltak a magyar újságírók számára. A magyar hírigyűnékségekre meglehetősen kevésszer hivatkoztak, inkább előnyben részesítették a külföldi hírigyűnékségeket, rájuk közel ötször többször hivatkoztak, ami érthető, hiszen feltételezhetjük, hogy az események alakulásáról így közvetlenül, „első kézből” megbízhatóbb információkhoz juthatnak. A magyar illetve a külföldi szóvivőkre szinte azonos súlyban támaszkodtak. Ilyen komoly háborús időszakban szinte természetesnek mondható, hogy megnő a szerepük, megbízható forrássá válnak a szóvivők. A nem NATO politikusokra háromszor annyiszor hivatkoztak, mint a NATO vezető politikusaira. Ez a számarány jól mutatja, hogy biztosabb forrásnak tartották azokat a politikusokat, akik nem a NATO kötelékében politizáltak. Bizonyos fokú elfogultságot feltételezhetünk irányukba az újságírók, de az is könnyen elképzelhető, hogy eleve kevesebbszer nyilatkoztak. Nem NATO katonákra hivatkoztak a legkevesebbszer, ami érthető, hiszen jóval kevesebb nyilatkozási felületük volt, mint a NATO-beli, vagy akár a magyar katonáknak.

Az egyes napilapok a háborús célok eléréséhez használt különböző katonai eszközöket (csapások, bombázások) változó jelzőkkel, hol erősebb, hol enyhébb kifejezésekkel jellemezték. Ezt az időszakot 03.17-03.31-ig vizsgáltam naponta, a megfogalmazások intenzitására és hosszára tekintettel.

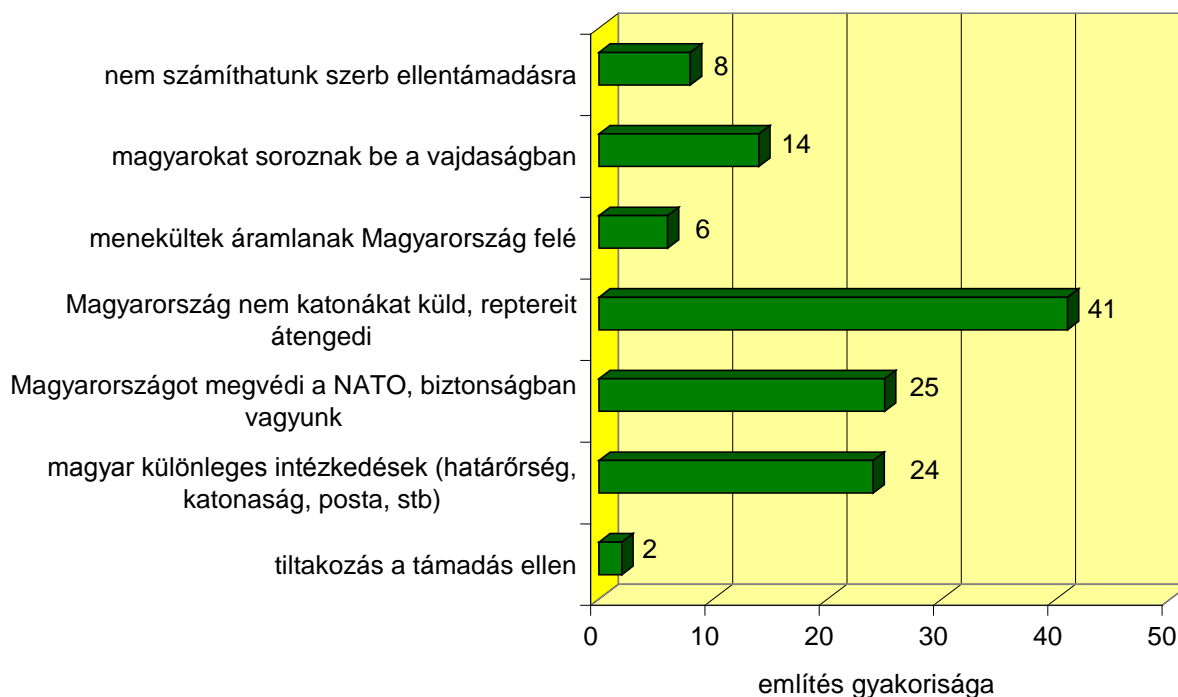
14. ábra

A bombázások, a különböző katonai csapások erősebb, gyengébb jelzőinek, illetve az intenzitásuk és időtartamuk ábrázolása a grafikonon, a napilapok megoszlása szerint
(A szerző saját forrása, szerkesztése)

A legtöbb ilyen témájú cikk a Magyar Nemzetben jelent meg, a vizsgált időszak 03.17-03.31. minden napján. A megfogalmazásokat tekintve, igyekeztek mérsékeltebb jelzőket használni, két napot (03.25. 03.29.) kivéve. A Népszabadság, 03.29-ig jelentősen több cikkben és erősebb jelzőkkel írt a csapások jellegéről, mint a Magyar Nemzet. A Népszabadság e tekintetben a másik két napilaphoz képest is jóval többször, s jóval keményebben fogalmazott. A Népszava viszonylag rövid ideig, 03.17-25-ig foglalkozott a bevetések jellemzésével, de akkor nagyon intenzíven, erős jelzőkkel illetve azokat. A Magyar Hírlap fokozatosan egyre többet írt a támadásokról, mind erőteljesebb kifejezéseket használt, egészen 03.29-ig.

Az erősebb jelzők használata 03.25-én kiugró volt ugyanúgy, mint a Magyar Nemzetnél.

Magyarország, Jugoszlávia közvetlen szomszédjaként, a Vajdaságban élő magyarok miatt, érintettségünk már az első perctől fogva meghatározta, hogy mit tehetünk egy ilyen konfliktushelyzetben, hogyan, milyen konkrét szerepet vállalva vehetünk részt egy esetleges NATO akcióban. A következő ábra arra próbál választ adni, hogy egy esetleges NATO-akció milyen hatással lehet az országra, mire számíthat a lakosság, biztonságban érezheti-e magát, milyen a felkészültsége a különböző hivatalos szervezeteknek.

15. ábra

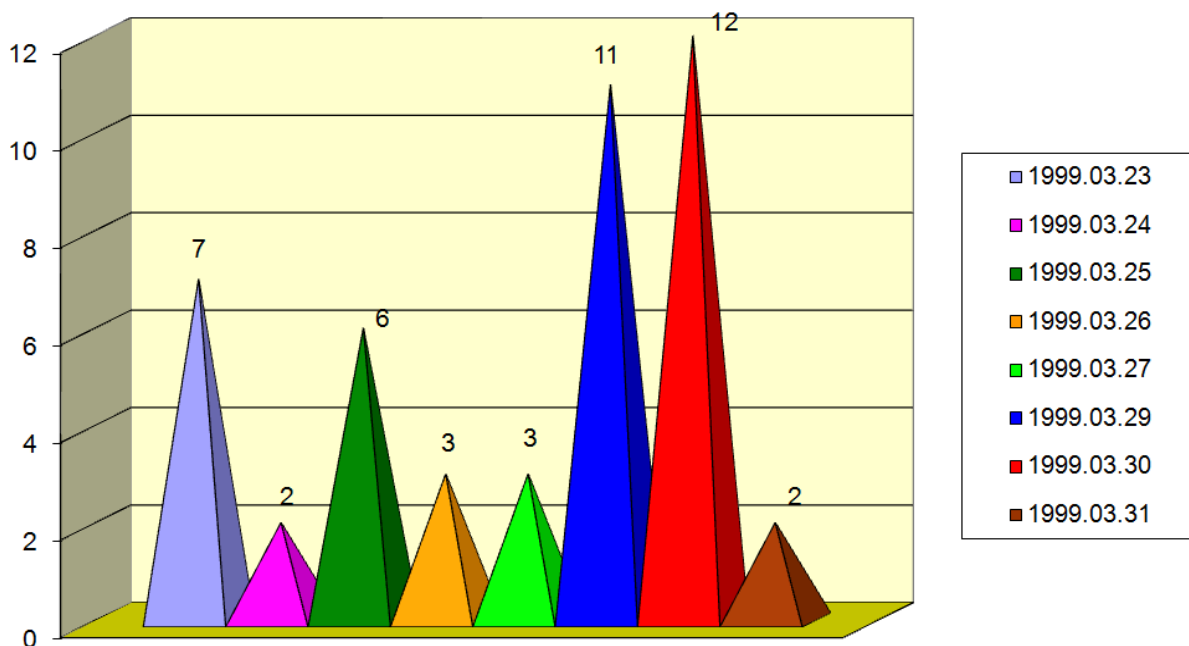
Egy esetleges NATO katonai szerepvállalás magyarországi következményei, az ország biztonságára vonatkozóan.

(A szerző saját forrása, szerkesztése)

Magyarország biztonsága, a lakosság biztonságérzete kiemelt fontosságú a vizsgált időszakban, így nem véletlen, hogy ezzel a kérdéskörrel kapcsolatos témákkal foglalkoztak a legtöbbször. Ezen belül is a magyar szerepvállalással, azzal a határozott állásponttal, hogy Magyarországnak nem áll szándékában katonákat küldeni Koszovóba, de átengedi a légtérét, repülőtereit, műszaki segítséget nyújt, technikai személyzetet biztosít a leszálló repülőgépeknek, ha erre igényt tartanak. Amennyiben a NATO részéről felkérés érkezik, egészségügyi csapatokat is tudunk küldeni, de harcoló alakulatokat nem. A közvélemény megnyugtatója a biztonságérzet garanciájának több oldalról történő biztosítása is gyakran

szerepelt a napilapok hasábjain. 25 alkalommal szóltak arról, hogy Magyarországot nem fenyegeti veszély, de ha mégis szó lenne külső támadásról, a NATO megvédené az országot. Szintén a biztonságérzet növelését célozták a különböző magyar hivatalos szervek, a határőrség, a katonaság, a posta, a volán óvintézkedéseikről, felkészültségükről szóló cikkek. Ezekben világosan a lakosság tudtára adták, hogy ezek a szervezetek felkészültek minden eshetőségre, tudnak védekezni egy esetleges ellentámadás esetén is. Kardinális kérdés volt a vajdasági magyarok besorozása, így nem véletlen, hogy a negyedik leggyakrabban említett téma volt. Összesen nyolc alkalommal írtak a szerb ellentámadás lehetőségéről. A Magyarország felé tartó menekültekről már kevesebb szó esett, ugyanúgy, ahogy a NATO-támadások elleni tiltakozásokról, ezekről inkább képaláírásokból értesülhettünk, vagy rövidebb hírekből.

A menekültekről csak a támadás megkezdése után kezdtek el többet írni az újságok.

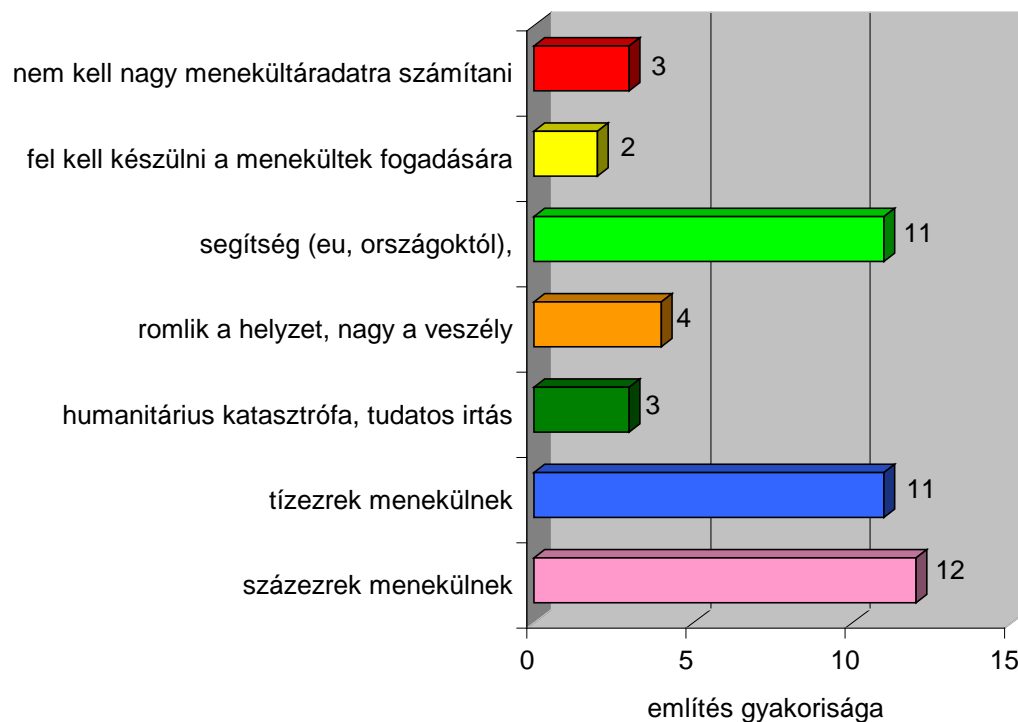
16. ábra

A menekült áradat, illetve a humanitárius katasztrófa naponkénti megjelenítése
(A szerző saját forrása, szerkesztése)

A 03.23-03.31-ig tartó időszakban, viszont rendkívül sokat foglalkoztak a menekült kérdéssel, a kialakulóban lévő humanitárius katasztrófával; a legtöbbet március 29-én és 30-án.

A vizsgált időszak két utolsó napján, a támadás első hetének végén. Értelemszerűen a legkevesebbet a támadás másnapján és a hónap utolsó napján foglalkoztak a témával, hiszen

akkor a bombázások kerültek a középpontba, ami szintén érthető az előző két nap túlsúlya után. Igyekeztem olyan szóösszetételeket, szövegkörnyezetet keresni, ahol megemlítték a menekülteket, illetve olyan ráutaló kontextusokat, amelyekből egyértelműen kiderül humanitárius katasztrófa veszélye.

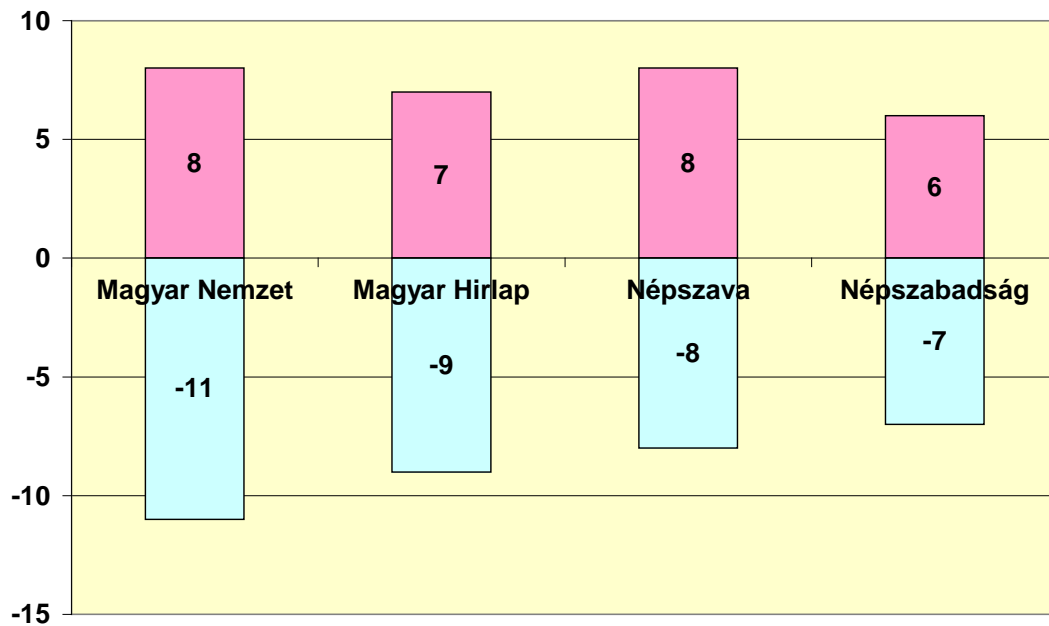

17. ábra

A menekült-kérdés és a hozzá kapcsolódó kérdéskör gyakorisága az elemzett lapokban
(A szerző saját forrása, szerkesztése)

A leggyakrabban a menekültek számát említették, összesen 23 alkalommal; a tízezres illetve a százazres számok óriási tömeget, s egyben komoly, megoldásra váró problémát is jeleztek előre a befogadó országok számára. Viszonylag sokszor, 11 alkalommal írnak az egyes országok, szervezetek segítségnyújtásáról, áldozatos szerepvállalásáról. Jóval kevesebb szó esik a tudatos népirtásról, a humanitárius katasztrófáról, ebben a vizsgált időszakban, a bombázások után indult meg a menekültáradat, ami a bekövetkezett tragédia kezdeti fázisának tekinthető, s ekkor még nem körvonalazódott olyan élesen egyik meghatározás sem. A későbbiekben mindez sokkal meghatározóbb lesz. A romló helyzetre, a nagy veszélyre sem utalnak sokszor, összesen háromszor. A lakosságot célzó, nyugtató kifejezések, mely szerint nem kell nagy menekültáradatra számítani, de azért fel kell készülni a fogadásukra, háromszor, illetve kétszer szerepeltek a vizsgált újságcikkekben.

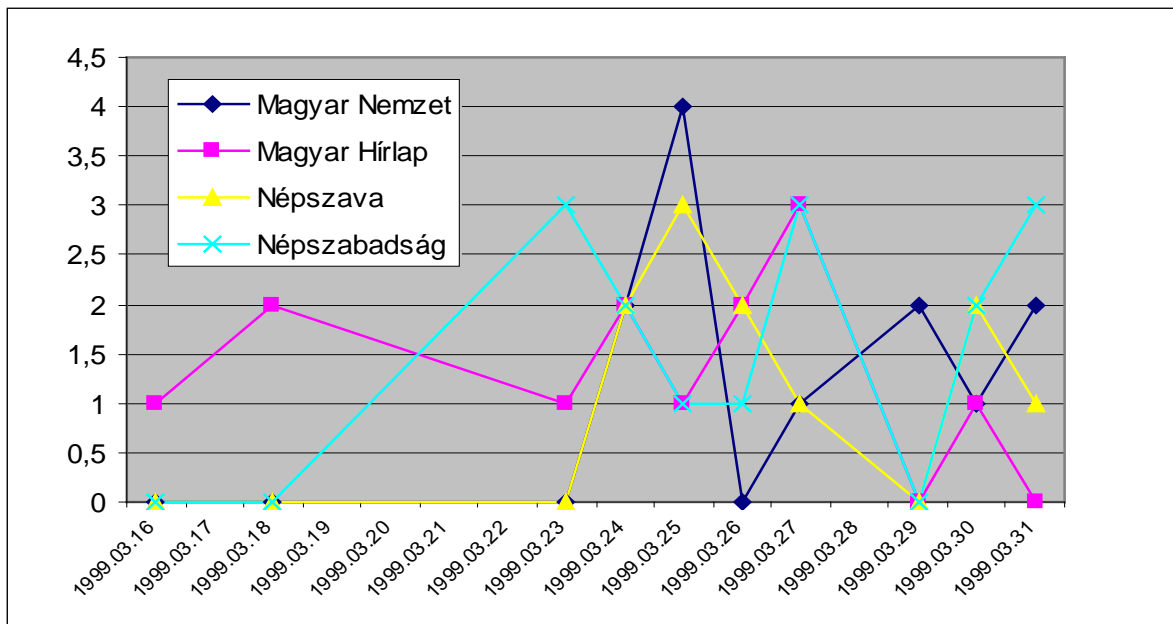
A vizsgált négy napilap számára a külföldi reakciókból a legfontosabb az orosz vélemény volt. A volt nagyhatalmi szerepét megőrizni kívánó Oroszország, a pánszláv testvériségre hivatkozva még a bombázások megindítása előtt komoly diplomáciai erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy békés úton, tárgyalóasztal mellett szülessen megoldás a koszovói válságra, de sajnos nem jártak sikerrel. A következő ábra az orosz vélemények értékét jelzi, pozitív és negatív értéktartományban a vizsgált négy napilapban:

18. ábra
A témával kapcsolatban az orosz vélemények negatív és pozitív értéktartományának gyakorisága
 (A szerző saját forrása, szerkesztése)

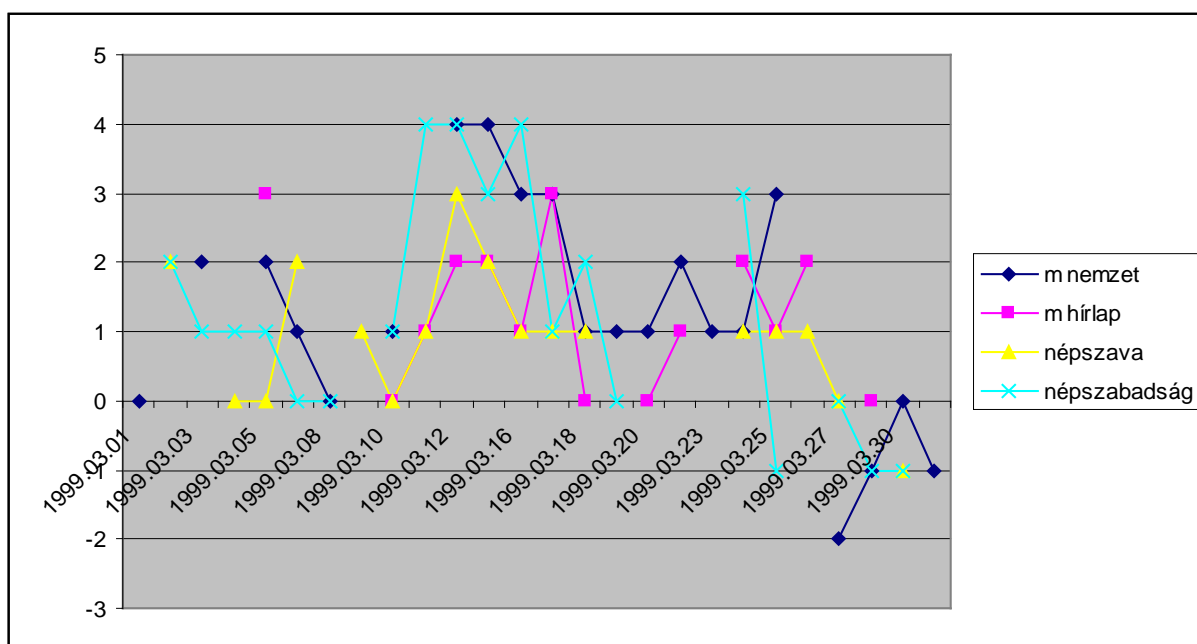
Mind a négy lapnál jól látható, hogy a mérleg nyelve inkább negatív irányba mozdult el, a Magyar Nemzetnél a pozitív-negatív vélemények különbségének aránya a legnagyobb (8:11), kevesebb említési gyakorisággal, de hasonló aránnyal (7:9) rendelkezik a Magyar Hírlap is. A Népszabadság esetében a viszonylag kevés említési gyakoriság mellett, szintén a negatív értéktartomány dominál. (6:7); egyedül a Népszava esetében azonosak a pozitív és a negatív értékek (8:8). Moszkva a pánszláv összetartásra hivatkozva állt ki a legvégsőig Szerbia mellett, a politikai megoldást támogatva, elítélve a katonait. Azonban nem mehetett túl messzire, ha nem akarta kockáztatni a NATO-val, valamint a többi nyugati hatalommal kialakulóban lévő jó kapcsolatát, a gazdasági érdekeit kedvező konstrukcióban felvehető hiteleit.

A szerb fél reakcióiról jóval kevesebbet írtak a napilapok. A grafikonon is jól látható, hogy leginkább az 1999. március 16. és 31. közötti időszakban fókuszáltak Szerbiára.

19. ábra
A szerbek reakciójának gyakorisága az elemzett lapokban
 (A szerző saját forrása, szerkesztése)

A Magyar Nemzet írt a legtöbbször szerb reakciókról. A vizsgált négy napilap szinte azonos módon, azonos hangsúlyokkal mutatta be a kialakult helyzetet: a szerb kormány a hazafias televízió és rádióadásokkal buzdította a népét arra, hogy álljon ellen a támadásoknak; Milosevic a katonaságot, és a légierőt többször is dicséretben részesítette hősiességéért. A szerb médiában természetesen végig az ellenpropagandát erősítették a NATO támadások ellen, a végén már a náci bombázásokhoz hasonlították a katonai akciót, és minden kisebb, a jugoszlávok által elért sikert felnagyítva mutattak be. (pl.: Lopakodó lelövése, több olyan NATO-repülőgép lelövése, melyet később a NATO-központban cáfoltak, hogy lelőttek volna, stb.) Magyarország NATO-csatlakozása is ebben a hónapban fejeződött be a hivatalos okmányátadással, és zászlófelvonásokkal. Magyarország természetesen nagyon örült a csatlakozásnak, hiszen ez egy “történelmi mérföldkő” volt, ahogy egyes szónoklatokban olvashattuk. Kérdés, hogy a média megítélése is ennyire pozitív volt-e egész március hónapban azután is, hogy megkezdődtek a NATO támadásai.

20. ábra
NATO csatlakozásunk támogatottságának vizsgálata
 (A szerző saját forrása, szerkesztése)

A grafikon jól mutatja a véleményeket, látszik az egyértelmű támogatás a hónap közepe felé, tehát, március 12. és 16. között. A görbék csak azért nem mentek magasabbra, mert a NATO-csatlakozást nem mindenki támogatta itthon sem: a parlamenti pártok közül a MIÉP ellenkezett folyamatosan, a civil szervezetek közül pedig az Alba Kör hallatta a hangját: alkotmányellenesnek titulálva a csatlakozást. A hónap vége felé egyre negatívabb hangvételűek a cikkek, többen írnak arról, hogy túl korán jött a NATO-tagság próbája, “két héttel a csatlakozásunk után már háború” van. Még mélyebbre is mehettek volna a görbék, ha minden újság a vizsgált időszakban nem írt volna, nyugtatásul a NATO védelemről, s arról, hogy nem kell tartanunk ellencsapástól.

A koszovói válság gyorsan pergő, rendkívül fordulatos eseményei próbára tették a nemzetközi és hazai sajtót egyaránt. Különösen nagyot csalódtak a médiumok, amikor a szerb hatóságok minden NATO tagállam újságíróját kiutasították. Emiatt a magyar napilapok is döntően hírügynökségekre hivatkozva tudtak csak írni az eseményekről. A vezető magyar napilapok terjedelemben közel azonosan, tartalmilag és a közlés módját tekintve viszonylag kis eltérésekkel, hangsúly-eltolódásokkal tárták olvasóik elé az eseményeket, döntően a tárgyilagosságot szem előtt tartva. A bizonytalanokodó tájékoztatásban esetenként a hírforrás hiánya, a hivatalos közlések késedelme okozott problémát. Alapvetően mind a négy napilap

kényesen ügyelt arra, hogy Magyarország érdekeit hangsúlyozva, a lapok célközönségének megfelelően tájékoztasson az eseményekről. Valamennyi mutató mentén látszott az egyes lapok alapbeállítódásából, politikai orientáltságából fakadó stílus és hangsúlykülönbség. Egyik újság sem képviselt kirívóan eltérő véleményt, ami nagy valószínűséggel közrejátszott abban, hogy a lakosság véleménye (közvélemény) ebben az időszakban nem változott kedvezőtlenül az események megítélését és a NATO-hoz való viszonyt illetően.

Ebben a helyzetben fontos kommunikációs szerepet játszottak a politikai és katonai vezetők. Mind a NATO részéről, mind a nyugati országok véleményvezérei részéről esetenként előfordult tájékoztatási hiba, de mindezek ellenére megállapítható, hogy alapvetően sikerült a közvélemény számára viszonylag megnyugtatóan kommunikálni az eseményeket. Ebben a szerepben a magyar politikusok, szóvivők némi bizonytalansága csupán abból fakadt, hogy a NATO katonai, tájékoztatási szabályai szerint kellett a közvélemény elé állni, ami gyakran – óvatosságból fakadóan- várakozásra készítette a médiumokat és a közvéleményt is. A magyar média mindenesetre megnyugtatóan próbált hatni a közvéleményre, tudatosan kerülte a pánikkeltést. Nagy hangsúlyt helyeztek a vezető napilapok a katonai tájékoztatásra, erősítve a hitelességet sok katonai szakértőt szólaltattak meg. A NATO koszovói beavatkozása érezhetően megosztotta a közvéleményt. A felmérések szerint a légicsapások kezdetén 48: 39 % arányban voltak többségben a NATO beavatkozást támogatók, négy héttel később ez az arány 54: 44 % volt, ebben a pozitív arányváltozásban nagy szerepe lehetett a négy vizsgált médiumnak is.

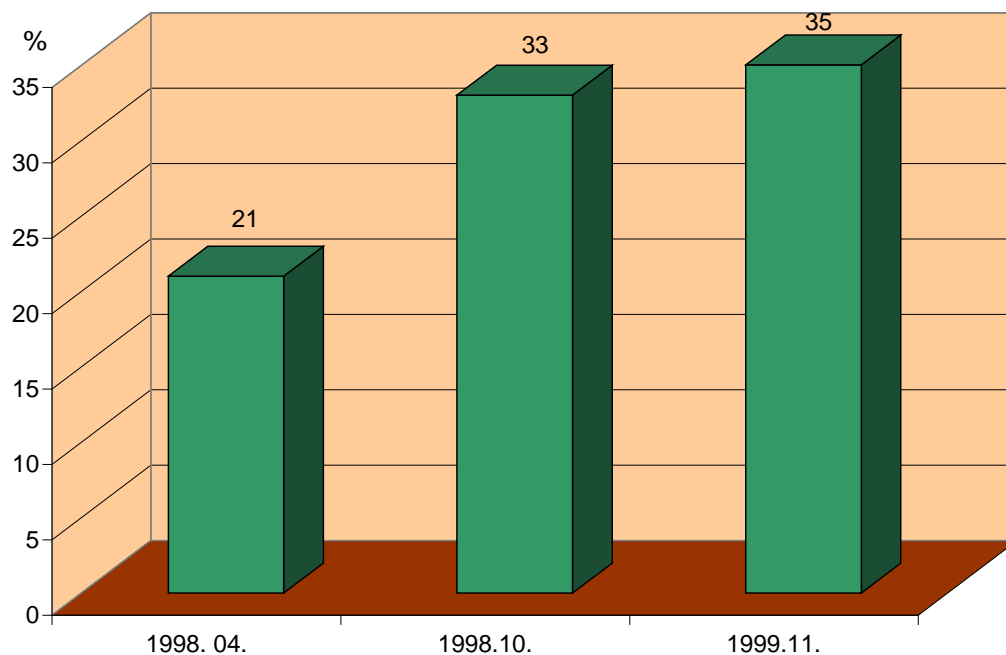
A magyar lakosság véleménye a NATO jugoszláviai beavatkozásáról és Magyarország szerepvállalásáról. A Magyar Gallup Intézet több alkalommal szondázta a hazai lakosságot, a közvéleményt az általános biztonságpolitikai kérdésekről, valamint a környezetünkben kialakuló válsághelyzetek idején a konkrét eseményekkel kapcsolatban. A következőkben ezek eredményeiből mutatok be markáns véleményáramlatokat. Mint a Gallup alábbi diagramjaiból látjuk, a magyar felnőtt népesség fenyegetettség-érzete a koszovói válság időszakában szignifikáns emelkedést mutatott. Hogy a vélt támadás mely irányból érheti hazánkat, arra 1998 októberében még a fenyegetettséget észlelők háromnegyede, míg a válság oldódásával 1999 novemberében már csak 50%-uk jelölte meg Szerbiát.

A Gallup adatai mutatják, hogy a jugoszláviai légicsapásokkal a kezdeteknél még a lakosság meggyőző többsége értett egyet, majd a légi háború elhúzódásával láthatóan növekedett az ellenzők, a kételkedők aránya, s az egyetértőkkel majdnem paritásban voltak május végére az elutasítók. Az esetleges szárazföldi NATO-akció támogatása az egész időszak alatt végig elenyésző volt, különösen, ha ahhoz igénybe vették volna hazánk területét.

Az 1998. októberi Gallup-mérés szerint a magyar felnőttek 63%-a értett egyet az Országgyűlés döntésével, melynek értelmében a NATO repülőgépei használhatták a magyar légitereket a koszovói válság rendezését célzó akciókban. Jelentősen nőtt azok aránya, akik helyeselték a Magyar Honvédség szerepvállalását a Balkánon. Míg 1996. áprilisában a boszniai békefenntartásban való magyar részvétellel (IFOR-SFOR) a lakosságnak csak 52%-a értett egyet, 1999. novemberében a koszovói békefenntartó, béke-ellenőrző erők (KFOR) keretében a magyar katonák bevetését már a válaszadók 72%-a helyeselte.

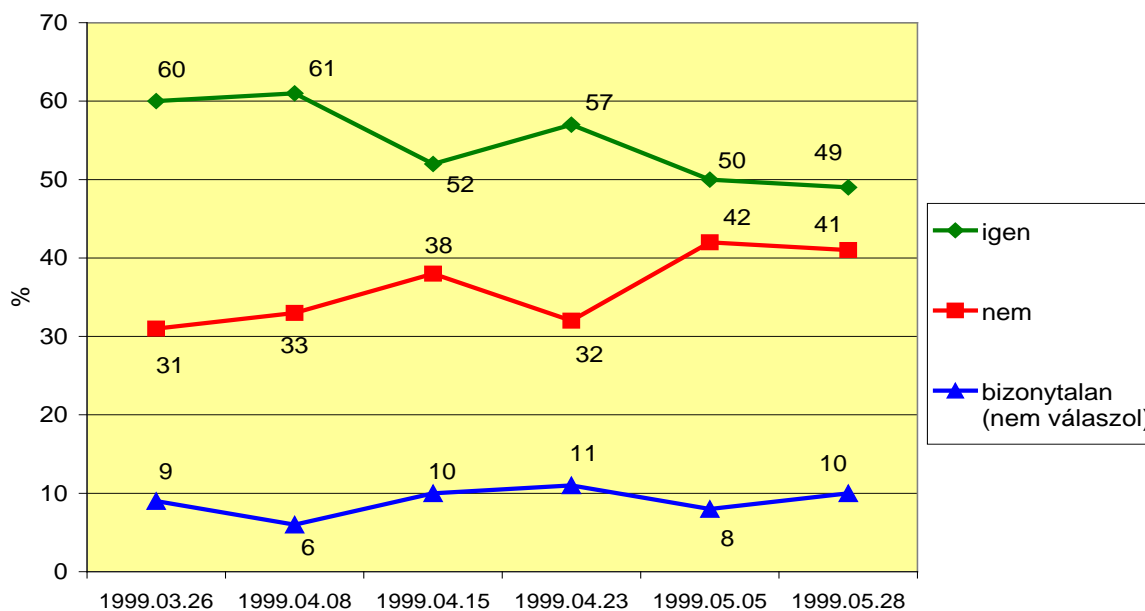
A Gallup elemzése kiemeli az állampolgárok erős megosztottságát abban, hogy mennyire féltek a konfliktus áttérjedésétől Magyarországra területére. A férfiaknak valamivel több, mint egyharmada, míg a nőknek kétharmada tartott ettől. A pesszimista várakozással rendelkezők a légi háború vége felé már stabil háromötödös többséget alkottak. A NATO-garanciák kinyilvánításának hatására 1998 októberében a lakosság háromnegyede, 1999. novemberre pedig már 87%-a vélte úgy, hogy ha egy másik állam részéről támadás érné hazánkat, akkor a Szövetség megvédené az országot az agresszióval szemben. Természetesen ebben jelentősen közrejátszott az is, hogy ekkor nyolcadik hónapja voltunk de jure és de facto NATO-tagok, így a Szerződés V. cikkelye ránk is érvényes volt.

A "Média a jövőért" alapítvány 1999. júniusban valamint, 2000. márciusban végzett hazánk NATO-tagságával és a NATO koszovói légi háborújával kapcsolatban lakossági közvélemény-kutatást. A megkérdezettek több mint fele szerint a Szövetség beavatkozása jogos volt, és a két felmérés között eltelt idő 42%-ról 17%-ra csökkentette az ezzel ellentétesen vélekedők arányát. A beavatkozást mindkét mérés esetében a polgárok kicsivel több, mint 40%-a minősítette eredményesnek. A kutatók a tömegkommunikációs médiumok hatásának tudták be a légicsapásokat sikeresnek tartók relatíve alacsony részarányát, mert szerintük mind az elektronikus, mind az írott sajtó szisztematikusan sikertelennek mutatta be a Szövetség katonai, politikai erőfeszítéseit.

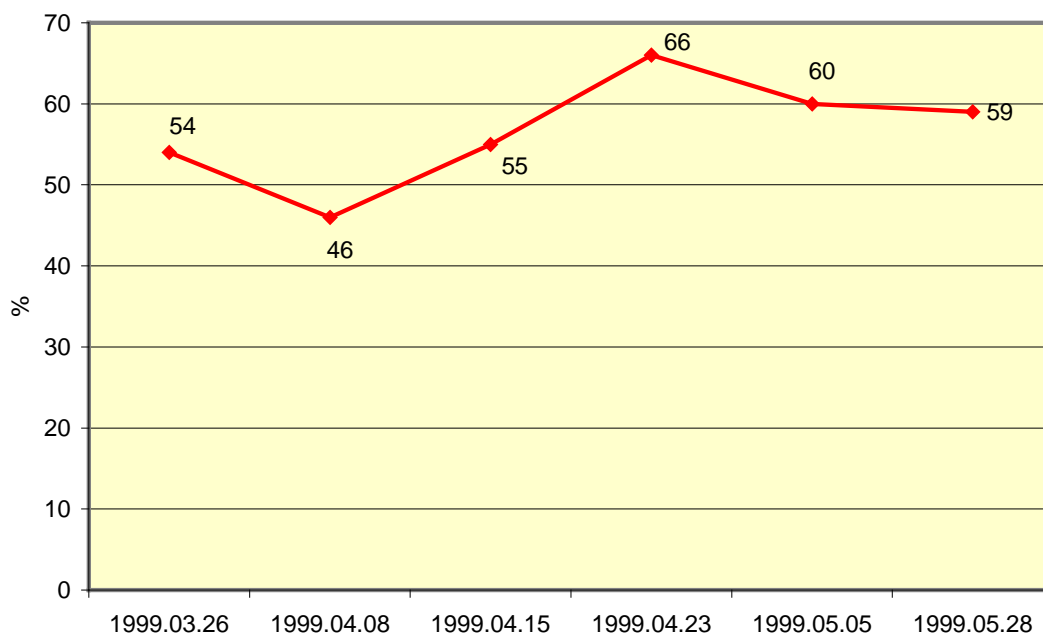
21. ábra

A "Média a jövőért" alapítvány 1999. június és 2000. március között végzett felmérései 1.
(Forrás: Média a jövőért Alapítvány 2001)

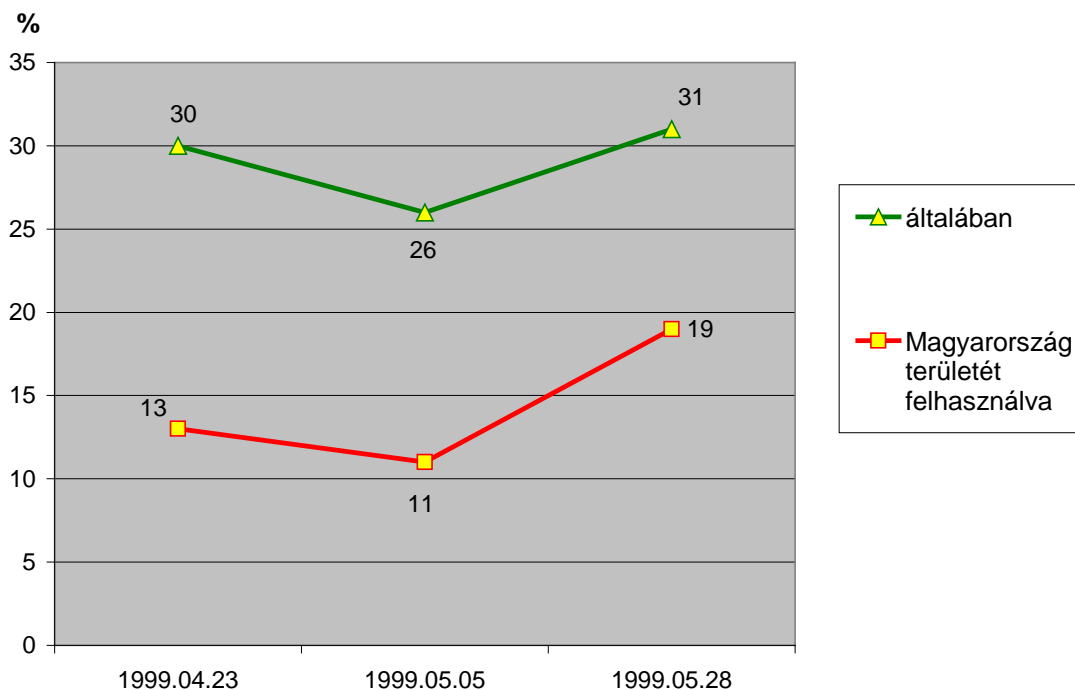
22. ábra

A "Média a jövőért" alapítvány 1999. június és 2000. március között végzett felmérései 2.
(Forrás: Média a jövőért Alapítvány 2001)

23. ábra

A “Média a jövőért” alapítvány 1999. június és 2000.március között végzett felmérései 3.
(Forrás: Média a jövőért Alapítvány 2001)

24. ábra

A “Média a jövőért” alapítvány 1999. június és 2000.március között végzett felmérései 4.
(Forrás: Média a jövőért Alapítvány 2001)

4.6. Összegzés

Összegzésképpen elmondható, hogy az 1999-es koszovói légbombázásokat, mint a NATO egyik legvitatottabb, „humanitárius agresszióként” is emlegetett beavatkozását, mind a négy napilap igen nagy részletességgel mutatta be. A vizsgált időszakban valamennyi napon, a címlapon közölték a folyamatosan változó koszovói eseményeket, a diplomáciai tárgyalások hátterét, a bombázások elindítását, folytatását, az esetleges szárazföldi beavatkozás esélyének latolgatását, az ellenzéki és a kormánypárti politikai erők állandó egyeztetését, a beavatkozás tekintetében az egyetértésüket, s nem utolsósorban a vajdasági magyarok helyzetét, az esetleges atrocitásokat, illetve a besorozásokat. Széles társadalmi vitát megindítva, számos, a témához kapcsolódó írás jelent meg a lapok hasábjain. Hazánk geopolitikai érintettsége miatt sokkal nagyobb figyelmet szenteltek a koszovói háborúnak, mint más Európán kívül zajló fegyveres konfliktusnak. A külpolitikai elemzéseken és az általános hírösszefoglalókon túl, a helyszíni tudósítások egész sorával, riportokkal, interjúkkal színesítették az aktuális lapszámok tartalmát, illetve különösen nagy hangsúlyt fektetett mind a négy napilap, a határon túli magyarság helyzetére. A Vajdaságban élő magyar kisebbség, sajátos kiszolgáltatott helyzete több írásnak is az alapját képezte, különösen abban a vonatkozásban, hogy a NATO-hoz újonnan csatlakozott tagállam képviselőjeként a magyar kormánynak ügyesen kellett „lavíroznia”, a határon túli magyarság érdekvédelme, hazánk NATO iránti lojalitásának kihangsúlyozása, és a légicsapások támogatása között. Természetesen a négy napilap, a politikai orientáltságának megfelelően, másként értékeli, másként mutatja be ezeket a folyamatokat, értelemszerűen az adott célközönség elvárásainak megfelelően, az adott olvasótábor igényeit kielégítve, de közel sem nagy különbségekkel, inkább csak árnyalati hangsúlyokkal. Talán éppen a már említett geopolitikai közelségből fakadóan megállapítható, hogy az újságírók, mindegyik lapnál nagyon nagy alaposággal utána jártak a koszovói események láncolatában meghúzódó politikai döntések és háttéralkuk okainak. Korrekten, sokszor szakértő véleményét is kikérve vázolták a katonai eseményeket, fejleményeket. Példaértékűen mutatták be a bevetett haditechnikai eszközöket, úgy hogy a „civil” olvasóközönség számára is közérthető legyen, ilyen volt például az F-117-es Lopakodó stratégiai előnyeinek a felvázolása. A Magyar Nemzet című napilap szinte valamennyi belpolitikai vonatkozású cikke aláhúzza az első Orbán-kormány (1998-2002) politikájának rendkívüli helyzetét. A NATO-csatlakozás után gyakorlatilag napokkal egy igen kielezett szituációban kellett helyt állni, a katonai szövetség iránti lojalitásunkat bizonyítani, miközben

a vajdasági magyarság védelmét is garantálni kellett. A napilap egyértelműen azt a képet közvetíti, hogy a kormány tökéletesen ura a helyzetnek; a diplomáciai színtereken a nyugati nagyhatalmak egyenrangú tárgyalópartnereiként jeleníti meg hazánkat. Érdekeinket, véleményünket figyelembe veszik, hazánk abszolút védelmet élvez a jugoszláv (szerb) agresszióval szemben, a többször hangsúlyozott NATO Washingtoni Szerződésének V. cikkelye értelmében. A lap újságírói, a cikkek megírásakor zömmel kormánypárti politikusok, különösen Martonyi János külügyminiszter nyilatkozatait vették alapul, amit ebben a helyzetben nem feltétlenül a napilap jobboldali orientáltságának lehet betudni, sokkal inkább az adott helyzetben a leginkább feltételezett hiteles információforrásnak. A lap nagy figyelmet, egész oldalas cikkeket szentelt a koszovói megoldást kereső fontosabb külföldi politikusok, diplomaták magyarországi tartózkodásának. Richard Holbrooke amerikai koszovói főmegbízott és Jegor Gajdar egykori orosz miniszterelnök ferihegyi diplomáciai tárgyalásáról, a magyar kormány és Richard Holbrooke egyeztetéséről oldalakon keresztül írtak és jelentős diplomáciai sikerként mutatták be a találkozókat. Ezzel szemben a másik három sajtóorgánium csak rövidebb tudósításokat közöl ezekről a látogatásokról. A lap munkatársai nagy hangsúlyt helyeztek a NATO tagságot hazánkkal együtt megszerzett Lengyelország és Csehország reakcióinak bemutatására. Jellemző, hogy a légitámadásokat támogató lengyelek magatartását többször, igaz burkoltan, de méltatja a lap, míg a hezitáló csehekről és a NATO-ellenes prágai tüntetésekről csak rövid hírekben számol be. Összességében a cikkek a NATO megbonthatatlan egységét, hazánk megfelelő reagáló képességét, a kialakult helyzet kézben tartását, a konfliktus kezeléséhez szükséges politikai érettséget közvetítik. Helyszíni tudósításokkal az újságírók Újvidékről, Washingtonból és Brüsszelből jelentkeztek, bár sok esetben nem lehetett eldönteni, hogy a szerző ténylegesen részt vett-e az egyes eseményeken vagy csak külföldi sajtótermékekből dolgozott. A cikkeket illusztráló fotókat általában az MTI fotóarchívumából kölcsönözték, alig jelentkeztek saját fotóriporter által készített helyszíni fényképekkel. A cikkek felépítését vizsgálva elmondható, hogy a címlapon általában egy vezércikk, illetve egy keretbe foglalt glossza foglalkozott a koszovói eseményekkel, majd a második és a harmadik oldalon folytatódtak a témával kapcsolatos írások. A publicisztikai írásokat általában a negyedik oldalon közölte a lap, illetve a hétvégi szám nyolcadik oldalán, egész oldalas, kifejezetten az érzelmekre ható képekkel, félig szakértői, félig publicisztikai jellegű írásokat jelentettek meg. Az első napokban még csak diplomáciai, tárgyalási kudarcként emlegetett koszovói válság, fokozatosan a népiirtás, a terror, az erőszakhullám jelzőket kapta, és a cikkekhez mellékelte fotók is a kilátástalanságot, a reménytelenséget tükrözték. A kezdeti, főként politikai kulcsszereplőket, a nyugati, illetve az

orosz partnereket, a haditechnikai eszközöket ábrázoló fotókat szinte napokon belül felváltották a menekültek reménytelen, szívszorító képei, a síró albán nők és gyermekek portréi. A Népszabadságban megjelent cikkek többsége a nemzetközi helyzet objektív leírására törekedett, inkább a publicisztikai írásokban volt tetten érhető a kormány bírálata, mint például a „nem vagyunk elég érettek a probléma kezelésére” állapot többszöri felemlegetése. Mind a négy lap igyekezett a politikai orientáltságtól elvonatkoztatva, objektíven, az események pontos rekonstruálásával követni a történéseket. Igyekeztek tárgyilagosak maradni, a pánikhangulatot elkerülve, megnyugtanni a magyar lakosságot. Szemben a többi újsággal, a Népszabadságnak volt a legtöbb helyszíni tudósítója. Újságírói tudósítottak: Újvidékről, Belgrádból, Szabadkáról, Bonnól, Szkopijéből, Rómából, Washingtonból és Brüsszelből. A helyszíni tudósításoknak a nagy előnye, az helyszíni riporton túl, az adott környezetben, egyéni látásmódban elkészített fotók, felvételek készítése. Az újságírók Koszovóból való kitoloncolása után elsősorban a nagyobb hírügynökségektől szereztek be a fotókat, elsősorban a Reuters és az AP felvételeit használták fel a cikkek illusztrálására. Mind a négy lapra jellemző, de a legtöbbször a Népszabadságban kértek fel ellenzéki politikusokat, szabadgondolkodókat véleményük leírására. A publicisztikai írások, glosszák, jegyzetek igen erős hangvételűek, némelyik elég élesen bírálta a NATO akcióját. Kényes, többször előforduló kérdés volt a magyar népesség koszovói háborúhoz való viszonyulásának alátámasztása különböző szociológiai kimutatásokkal. Síklaki István szociálpszichológus véleménye, mely szerint minél inkább nyugtatják a kormánysszervek a lakosságot, az annál jobban fél, véleményem szerint ebben a konstellációban nem feltétlen igaz. A Népszabadság és a Népszava sokkal részletesebben számolt be a NATO ellenes tüntetésekről, mint a Magyar Nemzet és a Magyar Hírlap. Mind a négy lap tudatosan törekedett arra, hogy a koszovói válságban érintett rendvédelmi, igazgatásrendészeti szervek szóvivőit (ORFK, HM, Határőrség, BM, Bevándorlásügyi Hivatal) megszólaltassák a menekülthelyzet kezelése kapcsán, ezáltal is nyugtatva a magyar lakosságot. A lapok mindegyike pontos és megegyező információkat közölt a Volán, a Malév és a MÁV jugoszláviai járatainak törléséről. A bombázások leállítására törekvő felhangok megjelenésével, felerősödésével a békéltetést szorgalmazó történelmi egyházak magyar képviselőivel, egyedül a jobboldali konzervatív értékrendet képviselő Magyar Nemzet nem készített interjút. Magyarázatul talán az szolgálhat, hogy a magyar kormány hivatalos álláspontját, a háborús beavatkozás támogatását, gyengítette volna egy békéltetést hangsúlyozó, az egyházi szereplők által megfogalmazott vélemény. Összességében elmondható, hogy mind a négy napilap az adott időszakban címlapon foglalkozott a koszovói

válsággal, s minden esetben kép is társult a cikkekhez, a Magyar Nemzet és a Népszabadság esetében fekete-fehér képek, a Népszava és a Magyar Hírlap esetében színes képek szerepeltek a címlapon. A vezércikk a második, harmadik oldalon folytatódott, jellemzően helyszíni jelentésekkel, beszámolókkal, a publicisztikai írások minden esetben hátrább, a hatodik-nyolcadik, néhol a kilencedik oldalon jelentek meg. A cikkeket kísérő fotókról elmondható, hogy az első egy-két napban, még viszonylag tárgyilagos képek (technikai eszközök, gépek) szerepeltek a címlapokon, a harmadik-negyedik naptól kezdődően, amint elkezdődtek a bombázások, egyre inkább átvették a szerepet, a részvétet, szánalmat, együttérzést ébresztő képek. A menekült áradat megindulásával aztán még fokozódtak az emóciókra ható, a szenvedést, a kilátástalan helyzetet ábrázoló képek (menekülő asszonyok, gyerekek). Az idő előre haladtával, természetesen egyre csökkent a címlapon szereplő cikkek száma, illetve a hossza. Meglepő részletességgel számoltak be a napilapok a légítámadásokról, az alkalmazott fegyverek típusáról, számáról, a támadások helyéről, reakcióiról. A szerzők igyekeztek alaposan körüljárni az adott témákat, a lehető legtöbb aspektusból bemutatták a történéseket, alapos volt a nemzetközi környezet, illetve a nemzetközi reakciók, vélemények bemutatása is. Összességében úgy gondolom, hogy a lapok mindegyike az objektivitásra törekedett, a pozitív, illetve a negatív felhangok ebben a kiélezett helyzetben, inkább csak burkoltan, főképp a publicisztikai írásokban voltak érzékelhetők. A túlzott drámaiság nem volt igazán tetten érhető az írásokban, Milosevic démonizálása is inkább csak a különböző lapszemlék kapcsán, a nyugati sajtóorgánumoknál volt jellemző. (például: Milosevic fasiszta, ismét egy világháború kezdete, Amerika újabb Vietnámja, stb.) A különböző állami vezetők nyilatkozatait nagyon sokszor közölték a lapok, nyilván nem véletlenül, mivel a szerkesztők, újságírók, úgy gondolhatták, hogy az első kézből származó információk erősítik a hitelességet, megbízhatóságot, a tárgyilagosság hozzájárulhat az olvasók megnyugtatóhoz. A pánikkeltés, a szenzációhajhászás egyik lapra sem volt jellemző, nem akartak félelmet kelteni a magyar olvasókban, inkább arra törekedtek, hogy hangsúlyozzák azt, hogy a magyar lakosság nincs veszélyben, a határokat megerősítették, a támadások nem fognak áttérjedni, a hatóságok felkészültek a menekültek érkezésére, mindent kézben tartanak. Egyértelműen igazolódtak azok a hipotéziseim, amelyek szerint a véleményvezér magyar írott sajtó felelősséggel tájékoztatta olvasótáborát, nem gerjesztett feleslegesen feszültséget, inkább a közvélemény megnyugtatóra törekedett. Az aktuális kormányzat az ellenzék támogatásával igyekezett a lakosságot tartalmasan, jelentős fáziseltolódások nélkül tájékoztatni a válság legaktuálisabb eseményeiről.

5. A 2004-es koszovói zavargások

A téma történelmi kontextusba és a nemzetközi viszonyrendszerbe helyezett vizsgálata indokolta, hogy a koszovói válság öt évvel későbbi sajtóképét is elemezzem.

Szinte napra pontosan öt évvel a 1999-es koszovói bombázások elindítása után, 2004 tavaszán, 03.17/18-án, ismét zavargások törtek ki Koszovóban; 48 óra leforgása alatt 28 ember halt meg, közel 900 pedig megsebesült. Ezek az összetűzések egyértelművé tették, hogy Koszovó biztonsági helyzetére vonatkozó korábbi értékelések, elemzések a valóságosnál sokkal kedvezőbb képet mutattak, az 1999-es „rendezés” során nem sikerült teljes egészében megoldani, legfeljebb csak orvosolni a már régóta húzódo problémákat.

A meglehetősen lassúra nyúlt rendezési koncepció konzerválta a tartományban meglévő feszültségeket. Az ENSZ rendezési tervében felvázolt stabil, soknemzetiségű és demokratikus Koszovó 2004-ben még csak álom volt.

A közel egy hétig tartó összecsapásokról természetesen írtak a napilapok is. A megjelent cikkeket a tartomelemzés objektív módszere segítségével elemeztem. A magyarországi négy napilapon kívül a Vajdaságban megjelenő magyar nyelvű napilapban írtakat sem lehetett megkerülni, hiszen a koszovói zavargások, kihatással voltak az egész térségre; nem mindegy, hogy az adott sajtóorgánum, milyen megközelítéssel, hogyan közölte az eseményeket.

A 2004. év márciusában ismételten fegyveres összecsapásban realizálódott a szerb –albán etnikai konfliktus. A közel egy hetes zavargások, összetűzések kapcsán érdemes összehasonlítani a Magyarországon megjelenő négy vezető napilapban / Népszabadság, Magyar Nemzet, Népszava, Magyar Hírlap /, és az újvidéki Magyar Szóban megjelent újságcikkeket.

Természetesen mind az öt napilap esetében egyforma a vizsgált időszak, amely 2004. március 18-tól március 28-ig terjed. Az összehasonlító elemzés célja, hogy bemutassa az öt sajtóorgánum viszonyát az eseményekhez. Természetesen a napilapok politikai irányultságától, a térség közelségétől nem lehetett elvonatkoztatni. Az elemzés során választ kapunk arra is, hogy a jelenlegi újságírói kultúra szerint az erőszakos cselekményeknek, fegyveres konfliktusoknak, vagy a reális tényzerű információközlésnek van nagyobb hírértéke? Ebből az alapkérdésből természetesen még számtalan más kérdés is adódik, ami többek között a média „szenzáció éhségére” vonatkozik; ez a kifejezés már a hétköznapiakban is szinte közhelyszerűen köszön vissza a sajtóelemzéssel-kutatással nem foglalkozók szájából

is. Valóban felnagyítva, torzítva jelentkeznek az ilyen típusú hírek? Ha igen, milyen mértékben? Esetleg próbál a sajtó valóságghú, viszonylag reális információkat közölni?

Az olvasók, a közvélemény befolyásolása milyen mértékű? / ha igen, milyen célból, minek kiknek az érdekében történik? Hiszen nem bulvársajtóról van szó, ahol a példányszám megduplázását is jelentheti egy-egy felnagyított vagy megmásított hír.

Az összehasonlító elemzés módszere azért is hathatós, mert a viszonyítási alap: az öt különböző sajtótermék. Konkretizálva a kérdéseket: a koszovói válság esetében az újságírók mennyire tartották fontosnak az „etnikai tisztogatás” illetve a „függetlenség” szavak használatát akkor, amikor egyértelműen tudjuk, hogy a zavargások kirobbanását ez a két kifejezés nagyban meghatározta? Mivel fegyveres összetűzésről van szó, milyen mértékben használtak erőszakra, fenyegetésre utaló szavakat, indulatszavakat? Milyen gyakorisággal használtak mozgásra, cselekvésre utaló igéket?

A fenti megállapításokból kiindulva, felállítottam egy olyan kategória- szótárt, amelynek segítségével objektív választ kaphatunk minden felmerülő kérdésre.

A kategória- szótárt a következő szempontok szerinti csoportosítottam:

1. erőszakra, fenyegetésre utaló szavak, indulatszavak használata, a mozgást, cselekvést, tette készsége kifejező igék gyakorisága,
2. a függetlenség szó használata;
3. az etnikai tisztogatás kifejezés gyakori előfordulása.

A kategória szótár felállítása mellett megnéztem, hogy a vizsgált időszakban, napokra lebontva hány cikk, milyen címmel jelent meg az öt napilapban. Egy cikkben belül van –e kommentár, vagy megmarad a cikk leíró, tényközlő jellege; mit emelnek ki, mit hallgatnak el egymáshoz képest?

5.1. A napilapok szerinti kvantitatív adatok, táblázatok

MAGYAR HÍRLAP	1. erőszakra, fenyegetésre utaló szavak	2. függetlenség	3. etnikai tisztogatás
03.18	46		
03.19	60	1	1
03.20-21.	33	-	4
03.22	27	-	1
03.23.	21	-	2
03.24.	-	-	-
03.25.	-	-	-
03.26.	-	-	-
03.27-28.	16	2	-
Összegzés	203	3	8

MAGYAR SZÓ	1. erőszakra, fenyegetésre utaló szavak	2. függetlenség	3. etnikai tisztogatás
03.18	56	-	-
03.19	38	-	-
03.20-21.	37	2	8
03.22	24	-	-
03.23.	27	-	2
03.24.	18	-	1
03.25.	43	-	4
03.26.	19	-	2
03.27-28.	8	-	-
Összegzés	270	2	17

NÉPSZAVA	1. erőszakra, fenyegetésre utaló szavak	2. függetlenség	3. etnikai tisztogatás
03.18	25	-	-
03.19	37	1	1
03.20-21.	26	-	1
03.22	15	-	-
03.23.	11	-	2
03.24.	-	-	-
03.25.	8	-	1
03.26.	-	-	-
03.27-28.	-	-	-
Összegzés	122	1	5

MAGYAR NEMZET	1. erőszakra, fenyegetésre utaló szavak	2. függetlenség	3. etnikai tisztogatás
03.18	16	-	-
03.19	38	1	2
03.20-21.	18	1	4
03.22	27	-	1
03.23.	11	-	4
03.24.	9	-	1
03.25.	11	-	-
03.26.	-	-	-
03.27-28.	-	-	-
Összegzés	130	2	12

NÉPSZABADSÁG	1. erőszakra, fenyegetésre utaló szavak	2. függetlenség	3. etnikai tisztogatás
03.18	-	-	-
03.19	45	2	2
03.20-21.	52	-	4
03.22	28	-	1
03.23.	-	-	-
03.24.	19	-	2
03.25.	-	-	-
03.26.	-	-	-
03.27-28.	-	-	-
Összegzés	144	2	9

Összesítve az öt napilap eredményei a vizsgált időszakban:

	1. erőszakra, fenyegetésre utaló szavak	2. függetlenség	3. etnikai tisztogatás
Magyar Hírlap	203	3	8
Magyar Nemzet	130	2	12
Népszabadság	144	2	9
Népszava	122	1	5
Magyar Szó	270	2	17

5.2. A táblázatokban szereplő adatok értékelése, elemzése

Az összesített táblázatból egyértelműen kiderült, hogy a zavargásokat elindító legfőbb okot, a koszovói albánok régóta áhított függetlenségét a Népszava egyszer, a Magyar Nemzet, a Népszabadság, és a Magyar Szó csak kétszer, míg a Magyar Hírlap háromszor említi.

Ha szeretnénk magyarázatot találni minderre, nem szabad megfeledkezni arról, hogy a „függetlenség” kifejezés „csak „közvetve indukálta az eseményeket; a tudósítások viszont már a konkrét zavargásokról történtek, így elképzelhető, hogy az újságírók ezért nem tulajdonítottak nagy jelentőséget a szó gyakori használatának. Természetesen lehet keresni erre egy másik magyarázatot is: ha ugyanis a kelleténél többet használják a „függetlenség” szót, akkor az úgy is tűnhet, mintha alátámasztaná, jogossá tenné a véres zavargások kiobbantását. Ezt nyilván egyik sajtóorgánium sem akarta sugallni, ezért inkább eltekintettek a szó gyakori használatától.

A fegyveres konfliktust kiváltó „etnikai tisztogatás „kifejezés szintén elenyésző számban fordult elő, függetlenül a napilapok politikai orientáltságától.

Talán a Népszava az egyetlen, ahol kiugróan keveset szerepel / 5 /, a Magyar Hírlap / 8 /, és a Népszabadság / 9 / esetében ezek az értékek közel azonosak, a hazai napilapok közül a Magyar Nemzet /12/ használta a legtöbbször, de összességében óriási különbségek nincsenek.

A Magyar Szó / 17 / e tekintetben túlszárnyalja az összes vizsgált napilapot.

Erre még a részletes elemzés előtt lehetett számítani, ami természetesnek tekinthető, hiszen a földrajzi közelség a fenyegetettség érzetet, a félelmet, jobban felerősítheti. A konkrét kifejezést még a hivatalos szervek is csak nagyon óvatosan, néha körülírva használták; ami nem csoda, hiszen ennek a szóösszetételnek olyan súlya van, amit érthető okok miatt diplomatikusabb, bölcsebb nem hangoztatni akkor, amikor még- a kifejezés igazolását tekintve - nem áll kellő bizonyíték a rendelkezésre. Ha bebizonyosodik és elfogadott lesz az etnikai tisztogatás ténye, az a koszovói albánok nemzetközi megítélését komolyan befolyásolhatja, negatív színben tüntetheti fel, amivel párhuzamosan a szerbek megerősíthetik saját pozíciójukat a Koszovó függetlenségéről szóló tárgyalások kapcsán.

A nyílt felvállalása és hangoztatása ennek a fajsúlyos kifejezésnek, tehát nem véletlen Oroszország esetében, a szerbek részéről pedig teljesen természetes.

Összességében megállapítható, hogy az etnikai tisztogatás és a függetlenség hangsúlyozása, jóval kevesebb szerepet kapott a vártnál. A döbbenetes események úgy látszik felülírták a kiváltó okokat is. Az erőszakra, fenyegetésre utaló szavak viszont szembeötlően sokszor

szerepelnek mindegyik napilapban. A kérdés csupán az, hogy ez minek tekinthető? „Szenzáció-hajhászás”-nak, az események kapcsán elszabadult indulatok reális leírásának, figyelem felkeltésnek vagy egy esetleges elrettentésnek?

A politikai irányultságot tekintve érdekes, hogy a jobboldalinak számító Magyar Nemzet / 130 / illetve a baloldalinak számító Népszava / 122 / számadatai közelítenek leginkább egymáshoz; e tekintetben érdekes párosítást jelent a liberálisnak számító Magyar Hírlap / 203 / kétszázat meghaladó, és az újvidéki Magyar Szó / 270 / kétszázás értéket jóval túlszárnyaló, már-már a háromszázhoz közelítő értékei. A Népszabadságban / 144 / a Magyar Nemzetben /130/, illetve a Népszavában / 122 / a kialakult értékek némi lépcsőzetességet mutatnak egymáshoz képest, de a különbségek még így sem jelentősek. Kiugróan nagy eltérés a Magyar Hírlap / 203 / és a Magyar Szó / 270 / esetében van. Egyértelmű, hogy ebben az esetben nem csak egymáshoz képest van nagy eltérés, hanem a másik három vizsgált napilaphoz képest is.

A fenti számokból is jól látható, hogy a napilapok politikai orientáltsága nem ebből a szempontból meghatározó a vizsgált cikkek esetében. Inkább a tragikus események diktálták az erőszakra utaló szavak gyakori használatát. Ez nyilván nem volt elkerülhető, ha valóban hiteles, valóságghú leírást akartak produkálni a szerzők.

A „szenzáció-hajhászsást „egyértelműen elvetném; hiszen ha erről lenne szó, akkor annak olyan elemet is kellene tartalmaznia, amiről később bebizonyosodik, hogy nem felel meg a valóságnak. Tudomásom szerint a vizsgált napilapok esetében ez nem történt meg.

A figyelemfelkeltés már lehetett cél, ami a legtermészetesebb egy sajtóorgánium tekintetében; de az elrettentés nyilvánvalóan nem volt szándékukban.

5.3. Az öt napilapban megjelent cikkek értelmezése

Magyar Hírlap

A 03.18-án megjelent lapszámban két oldalon keresztül csak a koszovói atrocitásokkal foglalkozik az újság. Feltűnően nagy, egész oldalas képekkel illusztrálva a leírtakat.

Talán a tájékoztatás hitelességét alátámasztva, idéznek egy albán újságíró, akinek véleménye szerint, a helyi és a külföldi szakértők jó része úgy véli: a krízis kirobbanásának valódi oka az volt, hogy a nemzetközi hatóságok lehetővé tették a tartományban a párhuzamos intézményrendszer kialakulását. Emellett még a rendkívül rossz gazdasági körülmények, a szerbek közötti nagy munkanélküliség is közrejátszott a válság kirobbanásában. Említést tesznek a Szerbia-szerte kitört forrongásokról, tiltakozó megmozdulásokról, az Újvidéki

Színházat ért szélsőséges megnyilvánulásokról. Írnak a vajdasági magyar pártok kéréséről is, hogy ne vezényeljének magyar kiskatonákat Koszovóba.

Az aggodalomra okot adó híreket mintegy feloldva, tájékoztatják az olvasókat, hogy nincs készültség a magyar határon, sőt még a zöldhatáron sem próbált senki átjönni a zavargások óta. Mindebből arra lehet következtetni, hogy nem akarnak feleslegesen pánikot kelteni, de a történeteket sem szeretnék elhallgatni. Igyekeznek korrekt tájékoztatást adni.

Az események kapcsán a nemzetközi véleményeknek is hangot adnak. Az ominózus NATO-parancsnok nyilatkozatát sem hallgatják el, mely szerint már-már etnikai tisztogatás zajlik a tartományban. Az ENSZ BT-ülése után kiadott nyilatkozat nem fogalmaz ilyen sarkosan, sőt magát a kifejezést is kerüli, amit több szerb politikus azonnal bírált.

Jaap de Hoop Scheffer a NATO főtitkára egyértelműsítette, hogy erőszakkal nem jutnak közelebb az albánok céljaikhoz. Carl Bildt, az ENSZ volt balkáni főmegbízottja szerint a zavargásokban komoly felelősség terheli a Nyugatot, amely még mindig nem volt képes megfelelő megoldást találni a problémára.

Az újság igyekezett hangot adni többféle néha egymásnak ellentmondó véleményeknek, sem az elhallgatás, sem az olvasók tudatos félre tájékoztatása nem volt céljuk.

Népszabadság

„ Javier Solana tart attól, hogy a KFOR nem lesz képes uralni a helyzetet. A NATO is így vélekedik, ezért 750 brit kommandós érkezik a tartományba „- ez a megállapítás szinte szóról-szóra megegyezik a Magyar Hírlapban írtakkal. Ebből természetesen az következik, hogy vannak olyan tényyszerű megállapítások, amit egyszerűen nem lehetett kikerülni, így természetes, hogy több helyen is szerepelt.

Az ENSZ BT. elítélte az erőszakhullámot, az etnikai villongások beszüntetésére szólított fel, de sem etnikai tisztogatásról, sem terrorizmusról, sem pedig szervezett erőszakról nem tett említést. Állásfoglalásaiban többnyire beérte a koszovói politikai és etnikai vezetők felelősségének hangoztatásával és a párbeszéd sürgetésével. Még az ENSZ békefenntartásért felelős főtitkárhelyettese is a biztonsági helyzet, kedvező változásáról beszélt Mitrovicában, alig néhány nappal az összecsapások előtt.

Az UNMIK több alkalommal is figyelmeztette a világszervezetet az etnikai konfliktus kiújulásának a veszélyére, de úgy látszik nem sok sikerrel.

Nem mindegy, hogy a mostani zavargásokat minek minősítik. Belgrád érdeke az lenne, ha etnikai tisztogatásnak állítanák be az atrocitásokat, mert így az eddig áldozatként szereplő

albánokról kiderülne, ők sem különbek a szerbeknél. A NATO főtitkár csak albán szélsőségesek erőszakkampányáról beszélt, tisztogatásról nem.

Carl Bildt, az EU és az ENSZ volt balkáni megbízottja a londoni Financial Timesban azt írta: a tisztogatás kitervelői meg akarták tépázni az ENSZ tekintélyét, és próbára akarták tenni a NATO-t. Népszabadság főleg a nemzetközi véleményekre fókuszált, az újvidéki atrocitásokról, a vajdasági magyar pártok véleményéről egyáltalán nem tett említést. Csupán egyetlen cikkben írtak a belgrádi tüntetésekről. Sajnálatos a fent említett témák kihagyása/elhallgatás, hiszen nagyban elősegítette volna az olvasók szélesebb körű tájékoztatását. Az is elképzelhető, hogy nem tartották annyira súlyosnak, meghatározónak ezeket az incidenseket, így jobbnak látták, ha nem írnak a történetekről, elkerülve az esetleges „pánik keltést”.

Magyar Nemzet

A Magyar Nemzet kellő részletességgel számolt be az újvidéki megmozdulásokról, kiemelve annak szélsőséges megnyilvánulásait:

„a rendbontó csoportok – amelyeknek tagjai jórészt részeg fiatalokból álltak- leszaggatták a vajdasági zászlót a tartományi kormány épületéről és elégették.”

A vajdasági magyar pártok nyilatkozatára is felhívták a figyelmet, mely szerint a párizsi megállapodás ellenére magyar nemzetiségű kiskatonákat ne vezényeljenek Koszovóba, ne vonják be őket a szerbek és az albánok konfliktusába. Beszámolnak a szerb részről aggasztóan elszaporodó magyarelles atrocitásokról.

„Az albánokkal szemben kiújult konfliktus ismét sovinszta irányba tereli őket „– figyelmeztetett Mauer Oszkár, az Egyesült Magyar Ifjúság elnöke a Délvidéki Magyarok Közösségével együtt tartott sajtótájékoztatóján. „A Délvidéken a közös nevező a félelem , amelyről az anyaországban kevés szó esik . A közelmúlt szerb béketüntetései a magyarság számára a béke helyett a terror és a félelem korát hozták el.”A „félelem” a „terror „szavak meglehetősen erős kifejezések, használatuk az incidensek komolyságára utal. Ezekben a cikkekben egyértelműen próbálták érzelmileg befolyásolni az olvasóikat . A tárgyilagos hírközlés csak az események leírásánál volt jellemző. A nemzetközi vélemények tekintetében szó esett az ENSZ Biztonsági Tanácsának nyilatkozatáról, annak kapcsán Belgrád nehezményezéséről, hiszen sem a terrorizmusról, sem az etnikai tisztogatásról nem tett említést a BT, annak ellenére, hogy az etnikai tisztogatást már egy NATO parancsnok is elismerte. Harri Holkerinek az UNMIK vezetőjének kijelentését is megemlíti, aki szerint, a zavargások legelején spontán volt az erőszakhullám, később manipulálták a tömegeket szélsőséges csoportok. Belgrád bírálta Holkerit, aki azt találta mondani: „az etnikai tisztogatás

talán erős megfogalmazás a történetekre. Putyin orosz elnök egyik megnyilvánulását is idézték, mely szerint „etnikai tisztogatás folyik a szerbekkel szemben; Oroszország nem nézheti tétlenül, ami ott történik. „ Ez a kijelentés sugall egyfajta beavatkozási szándékot is, aminek meglehetősen komoly súlya van, hiszen nem szabad megfeledkezni arról, hogy Oroszországnak, még ma is vezető szerepe van a nagypolitikában.

Népszava

Az ENSZ BT nyilatkozatában elítélte a koszovói erőszakhullámot, és az etnikai villongások beszüntetésére szólított fel. A BT ülésén felszólalt Gorán Svilanovic, szerbia-montenegrói külügyminiszter, aki a testületnek kinyilvánította, hogy Koszovóban nem etnikumok közötti erőszak zajlik, hanem a szerb nép szervezett etnikai tisztogatása.

H. Holkeri az UNMIK finn vezetője nem tulajdonított különösebb jelentőséget a tartományban kitört erőszaknak, tekintettel arra, hogy csak néhány szerb kolostor és intézmény ellen követte el támadásokat az albánok. Holkeri ezzel ellent mondott Gregory Johnsonnak, a NATO déli szárnya parancsnokának, aki úgy foglalt állást, hogy Koszovóban etnikai tisztogatás folyik. Szergej Sojgu , a rendkívüli helyzetek orosz minisztere Belgrádba utazott, hogy felmérje , Moszkva milyen segítséget tud nyújtani a Koszovóból Szerbia-Montenegróba menekült szerbeknek. A Népszava esetében szintén hiányosság, hogy nem tesznek említést az újvidéki atrocitásokról, a Szerbia-szerbe megindult megmozdulásokról, a vajdasági magyar pártok véleményeiről. Ez esetben csak ismételni tudnám a Népszabadságnál leírtakat.

Magyar Szó

Az események leírása meglehetősen részletező; az áldozatokat név szerint említik, hivatkoznak a pristinai médiumok jelentéseire is. Részletesen írnak arról is, hogy összetűzés volt az albánok és a nemzetközi erők között, amelyben 11 francia katona megsebesült, 5 meghalt. Az EU és a NATO elítélte a nemzetek közötti erőszakot és figyelmeztetett arra, hogy ez egyben visszalépés a multietnikai és demokratikus társadalom létrehozása tekintetében.

Javier Solana szerint „az ilyen jellegű, bűnöző cselekedetek „teljesen elfogadhatatlanok és nagymértékben veszélyeztetik Koszovó jövőjét. Jamie Shea, a NATO szóvivője a Beta hírügynökségnek kijelentette: „ilyen erőszak, a KFOR katonái az UNMIK rendőrsége elleni támadások súlyosan veszélyeztetik a demokratikus mércék érvényre juttatását és a multietnikus , demokratikus Kosovo kialakítását. /A szerb kormány rendkívüli ülésén követeli az ENSZ BT sürgős összehívását./Több helyi / koszovói / sajtó véleményét is közzé teszik,

amit nálunk a hazai napilapok nem tettek meg; inkább csak a Beta hírügynökség állásfoglalásait adták közre. A kosovói albán nyelvű Koha Ditore írta: a kosovói tragikus események egyrészt az intézménybeli és politikai űrnek, másrészt a tartománnyal kapcsolatos politikai koncepció sikertelenségének következményei.

Zeri napilap véleménye szerint, a legújabb események igen veszélyesek Kosovóra nézve, mert köztudomású, hogy kinek kedveznek a zavargások a tartományban.

A felhívások ideje elmúlt, a kosovói politikusoknak nagyon gyorsan fel kell fogniuk, mit kell tenniük, hogy megfeleljenek ennek a 1999 utáni legnagyobb kihívásnak.

A Bota sot napilap szerint Szerbia kosovói párhuzamos rendszere nemcsak, hogy nem gyengült és nem esett szét, hanem különböző lépések azt mutatják, hogy ellenőrzése alatt tartja a kosovói helyzetet. A lap a nemzetközi terrorizmussal hozta összefüggésbe a Kosovóban elkövetett támadásokat, a gyakori incidenseket. Állításuk szerint mind e mögött szerb szervezetek állnak. A nagyköveti tanács döntése értelmében, az erőszak megfékezése érdekében további csapatokat küld a NATO Kosovóba./ 2000 fő erősítés; SFOR 4 százada, brit, francia zászlóalj, boszniai békeerők / Az ENSZ BT elítélte az erőszakot, s egyben megkérdőjelezte a kosovói függetlenségi reményeket. A BT ülésén felszólalt Gorán Svilanovic Szerbia-Montenegro külügyminisztere, szerinte nem etnikumok közötti erőszak zajlik, hanem a szerb nép szervezett etnikai tisztogatása. Ennek ellenére a BT-nyilatkozat nem tett említést sem etnikai tisztogatásról, sem terrorizmusról, sem arról, hogy szervezeten folyik az erőszak.

A BT nem módosította az 1244-es kosovói határozatát, hogy felhatalmazást adjon Belgrádnak arra vonatkozóan, hogy csapatokat küldjön Kosovóba a szerbek védelmére.

Washingtonban Goran Svilanovic tárgyalta Bush-sal. A kiadott közlemény szerint:

„Kétség nem férhet hozzá, az ilyen típusú etnikai konfliktus semmi jót nem hoz Kosovó számára. Semmissé teszi azokat az eredményeket, amelyeket Kosovó elért a nemzetközi közösség által kitűzött standardok átvételében, s aláássa a tartomány bármiféle közeledését az euroatlanti intézményekhez. „Gregory Johnson amerikai tengernagy, a NATO déli szárnyának a parancsnoka etnikai tisztogatásnak nevezte a Pristinában végigsöprő erőszakhullámot.

„Az ilyen cselekedetek valójában etnikai tisztogatásnak nevezhetők, amelynek nem szabad folytatódnia, s emiatt vagyunk itt. „- nyilatkozta Harri Holkeri UNMIK vezetővel folytatott tárgyalását követő sajtótájékoztatóján. Az orosz parlament nyilatkozata szerint, a NATO vezette kosovói békeerő, a KFOR kudarcot vallott. Véleményük szerint a KFOR és az ENSZ-misszió összes eddigi intézkedése lényegében a konfliktus tartósításához vezetett. Egyben

szorgalmazták a BT külön határozatának meghozatalát, és az albánok lakta tartomány feletti Szerbia és Montenegrói szuverenitás megerősítését.

Az orosz lapok szintén a kosovói rendezés teljes kudarcáról cikkeztek, elmarasztalva az ENSZ-t és a NATO-t, amiért képtelenek megvédeni a szerbeket az albánoktól. Moszkva keményebb fellépést vár a KFOR-tól, de egyben az együttműködési készségét is kinyilvánította, a válság rendezése érdekében. A moszkvai külügyminisztérium közleménye szerint a KFOR megerősítése újabb NATO csapatokkal nem elegendő, az ENSZ-misszióval együtt rá kell kényszeríteni a kosovói albán vezetőket a BT által meghatározott rendezési elvek teljesítésére. Putyin az etnikai tisztogatás következtében esetlegesen meginduló menekült áradatra felkészülve, a segélyszükségletek felmérésére Szergej Sojgut rendkívüli helyzetek miniszterét is Belgrádba küldte.

A szlavisztikai és balkanisztikai intézet igazgatója szerint a kosovói probléma megoldhatatlan az albánok és a kisebbségi szerbek területi elkülönítése nélkül.

Vlagyimir Volkov úgy vélte, hogy a kosovói albán vezetés tovább fogja élezni az erőszakot válaszul a szerbiai választásokra. Az albán vezetés a dél-szerbiai tartomány teljes függetlenségére törekszik, végső célja egy iszlám Nagy-Albánia létrehozása, ami az egész európai helyzetet megváltoztatná - mondta az orosz kutató, aki a NATO-t, és az ENSZ-t hibáztatta, amiért védnökségük alatt legalizálták az UCK albán gerilláit; sőt a megfelelő ellenőrzés hiányában még a brit és a németországi drogterjesztést is az albán kábítószer kereskedők tartják kézben. A Kommerszant c. lap szerint a nemzetközi közösségnek van egy aduja a kosovói albán vezetők visszafogására; ugyanis a hágai nemzetközi törvényszék tekintélyes mennyiségű terhelő adatot gyűjtött össze több kosovói politikusról, a '90-es évek végén elkövetett bűncselekményekről. Az orosz külügyminisztérium üdvözölte az ENSZ BT albán felet elítélő állásfoglalását. /Oroszország, a szerbek hagyományos pártfogója a Balkánon, 2003 derekán kivonta 650 fős kontingensét a kosovói békeerőből./

Bajram Rexepi kosovói kormányfő felszólította az albánokat, hogy ne folytassák tovább az erőszakot. Továbbá azzal vádolta az ENSZ missziót, hogy felelős a tartományban kirobbant erőszakért. „A KFOR az UNMIK a felelős, hogy Kosovóban rosszabbodott a helyzet, mert nem reagált kellő időben és eredményesen. Ez persze nem jelenti a saját felelősség kizárását.” Szerbia több városában középiskolások, egyetemisták tüntettek a kialakult kosovói helyzet miatt. Szabadkán betörték egy albán pékség kirakatát. Nagybecskerekén – eltekintve néhány falfirka megjelenésétől – viszonylag nyugalom volt, nem történt nagyobb kilengés az itt élő albán nemzetiségű polgárok ellen. A vajdasági Újvidéki Színházat ért atrocitásokról itt is meglehetősen részletesen esett szó.

5.4. Összegzés

Az öt napilap anyagát összevetve talán a legérdekesebb, hogy a hazai napilapokban nem találtam egyetlen olyan témát sem, amelyet kizárólag csak egy napilap említett volna, szemben a felvidéki napilappal, ahol több olyan témát is feszegettek, amit a hazai napilapok szinte meg sem említettek. Mindez természetes, hiszen a helyi sajtóvélemények már eleve színesítették a palettát. Ennek ellenére nem mondanám azt, hogy nagyon különbözik az összkép. Voltak kikerülhetetlen állandó témák, a többség ilyen volt, de nyilvánvalóan akadtak olyanok is, amit vagy az egyik, vagy a másik újság hagyott ki.

Az átláthatóság miatt célszerűnek tartottam a csoportosítást, így három nagyobb blokkba soroltam be a témákat:

1. A NATO, az ENSZ, illetve az UNMIK viszonya az eseményekhez;
2. A Szerbia-szerte megindult megmozdulások a magyar lakosságot érintő vajdasági atrocitások, / Újvidéki Színház /
3. Moszkva szerepvállalása, állásfoglalása a történekről.

A Magyar Hírlap tájékoztatott talán a legszélesebb horizonton, egyedül Moszkva szerepvállalását, és az UNMIK állásfoglalását nem említették. De volt szó a Szerbia –szerte megindult forrongásokról, az Újvidéki Színházról ért atrocitásokról, a Vajdasági magyar pártok nyilatkozatairól, az ENSZ BT által kiadott közleményekről, az azok elleni szerb bírálatokról, a NATO főtitkárának és az ENSZ balkáni megbízottjának véleményéről, a NATO egyik parancsnokának nyilatkozatáról, amelyben a hivatalos NATO állásponttal ellentétesen, nyíltan etnikai tisztogatásnak nevezi a Koszovóban történeteket.

A Népszabadság nem írt a vajdasági atrocitásokról, az ENSZ nyilatkozatok szerb bírálatairól, az orosz álláspontról. A Szerbia-szerte megnyilvánuló megmozdulásokról is csak érintőlegesen, a hangsúlyt inkább a nemzetközi véleményekre helyezte./ Solana, Carl Bildt, ENSZ BT, UNMIK. / Érdekesség, hogy a NATO parancsnok véleményét, mely szerint a térségben etnikai tisztogatás zajlik nem említette, csak az ENSZ BT nyilatkozatát melyben , mint tudjuk kerülték , nem mondták ki az etnikai tisztogatás kifejezését.

A Magyar Nemzet azokról a témákról írt bővebben, amit a Népszabadság kihagyott. / gondolom nem beszéltek össze, hogy így olvasottabb legyen mindkét napilap! /

Nyilván nem felejthetjük el, hogy politikai napilapokról van szó, mindkettő próbál a célközönségéhez szólni, így nem véletlen mit hallgatnak el, s mit emelnek ki. A Magyar Nemzet esetében a tárgyilagos tényközlésen kívül, jellemző volt egy hangulati elem, a

félelemkeltés beemelése is. Ennyire markánsan még a Népszava sem különböztethető meg. Igaz ugyan, hogy az újvidéki atrocitásokról, a vajdasági magyar pártok megnyilvánulásairól nem írt, de a moszkvai segítséget, az ENSZ BT nyilatkozatát megemlítette. Itt is- hasonlóan a Magyar Nemzethez - volt még egy érdekesség: két szögesen eltérő véleményt, ill. álláspontot közölt egy azon cikkben: az UNMIK vezetője nem tartotta etnikai tisztogatásnak a történeteket, a NATO parancsnoka vele ellentétben viszont igen.

A Magyar Szóban megjelent cikkekben sokkal részletesebb volt az események leírása. A konkrét történések részletezésén túl több publicisztika, kommentár, közlemény szerepelt a témával kapcsolatban, mint a hazai napilapokban.

Csak azokat a nemzetközi véleményeket említették, ahol egyértelmű volt az állásfoglalás az etnikai tisztogatás tekintetében. / Holkeri nyilatkozata, a NATO parancsnok véleménye, a szerbek felszólalása több nemzetközi fórumon/

Szerbia azonnali cselekvését jelezte Goran Svilanovic washingtoni tárgyalása is, amit az amerikai elnökkel Bush-sal folytatott. / a hazai sajtó nem említette /

A kiadott közlemény szintén olyan óvatosan fogalmaz, mint ahogy már láttuk a hasonló nemzetközi nyilatkozatoknál; kizárólag etnikai konfliktusról beszélt, kerülte az etnikai tisztogatás kifejezését. Az UNMIK és a KFOR felelősségéről több politikus is beszélt.

Érdekesség még a koszovói sajtó- vélemények megjelentetése, amivel sokkal színesebbé tették a tájékoztatást. Az Újvidéki Színházról ért atrocitásokról, a Szerbia-szerte megindult diáktüntetésekéről semmivel sem volt több információ, mint a hazai lapokban.

A fő hangsúlyt inkább az orosz véleményekre, álláspontokra helyezték.

A fent leírt összehasonlítást kiegészítve csak azt tudom megerősíteni, hogy a hangsúlyok nyilvánvalóan eltértek; a Magyar Szó jóval részletesebb, kitekintőbb, sokkal többet foglalkozott a témák leágazásával, mint a hazai lapok.

Összegzett végkövetkeztetések

Összességében – a magyarországi sajtóanyag megismerésén keresztül – megállapítható, hogy a történelmi múlton kívül a kulturális hagyományok ismerete hozzájárul a helyi konfliktusok megértéséhez. A szerbek görcsös ragaszkodása az albánok lakta Koszovó területéhez, illetve a koszovói albánok függetlenségi vágyának megértése szinte lehetetlen lett volna a történelmi előzmények ismerete nélkül. A történelem, az eltérő kulturális gyökerek, hagyományok ismerete mindenképpen hozzátartozik a szerb-albán etnikai konfliktus teljes képének kialakításához. A különböző médiumok és a közönség viszonyának talán a legfontosabb kérdése a befolyásolhatóság. Gyakran felvetődik a kérdés, hogy hogyan hat az emberek gondolkozására, viselkedésére a média? Az tagadhatatlan tény, hogy a modern tömegkommunikációs eszközök megváltoztatták szinte mindannyiunk életét, hiszen elsődleges információforrásunkká váltak, ami egyben lehetővé tette távoli eseményekről, háborúkról, helyi konfliktusokról, az azonnali tájékoztatást, biztosítva a legfrissebb híreket. De nem szabad elfelejteni, hogy a befolyásolás ennél jóval összetettebb kategória, s a média csak az egyik szociológiai ágens.

Jelen esetünkben a vezető magyar napilapok terjedelemben közel azonosan, tartalmilag és a közlés módját tekintve kisebb eltérésekkel, hangsúly-eltolódásokkal tárták olvasóik elé az eseményeket, döntően a tárgyilagosság talaján. A bizonytalankodó tájékoztatásban esetenként a hírforrás hiánya, a hivatalos közlések késedelme okozott problémát. Nagy hangsúlyt helyeztek a katonai tájékoztatásra, sok katonai szakértőt szólaltattak meg, erősítve a hitelességet. Alapvetően mind a négy újság kényesen ügyelt arra, hogy Magyarország alapvető érdekeit hangsúlyozva, ugyanakkor a lapok célközönségének igényeit is szem előtt tartva tájékoztasson az eseményekről. Valamennyi mutató mentén látszott az egyes lapok alapbeállítódásaiból, politikai orientáltságából fakadó stílus és hangsúlykülönbségek. Egyik újság sem képviselt kirívóan eltérő véleményt, ami nagy valószínűséggel közrejátszott abban, hogy a lakosság véleménye ebben az időszakban nem változott kedvezőtlenül az események megítélését és a NATO-hoz való viszonyt illetően.

Össességében megállapítható, hogy igazolódtak azok a hipotéziseim, amelyek szerint a véleményvezér magyar írott sajtó, felelősséggel tájékoztatta olvasótáborát, nem gerjesztett feleslegesen feszültséget, nyugtatóan hatott a közvéleményre, nem volt pánikkeltő, szenzációhajhász. Nem volt tetten érhető a tudatos félrevezetés, inkább a valós helyzet ismertetése volt a sajtó célja, ami a különböző politikai orientáltságú sajtóorgánumokra egyaránt jellemző volt. Az aktuális kormányzat az ellenzék támogatásával igyekezett a lakosságot tartalmasan, jelentős fáziseltolódások nélkül tájékoztatni a válság legaktuálisabb eseményeiről, amelyben komoly szerepet játszottak a szóvivők is. Az általam különböző szempontrendszer szerint elemzett több száz cikk ennek az időszaknak a hű lenyomata, egyfajta kordokumentum. Idővel ez a feldolgozott sajtóanyag a történészek számára egy jelentős forrássá válhat, a korszak többi dokumentuma mellé.

Új tudományos eredmények

1. Átfogó sajtóelemzéssel bizonyítottam be, hogy ebben a hazánk szempontjából kényes nemzetközi helyzetben az ország vezetésében meghatározó szereplők és a legjelentősebb hazai írott sajtó együttműködése korrekt volt, amivel hozzájárultak a kül- és belpolitikai feszültségek csökkentéséhez, a lakosság megnyugtatásához, a pánikhangulat megelőzéséhez.

2. Igazoltam, hogy a vizsgált – Magyarországon meghatározó – írott sajtóorgánumok tényszerű, tárgyilagos tájékoztatásukkal, szerepüket megértve, küldetésüknek megfelelően jártak el, igyekeztek objektív és kellően informatív tájékoztatást adni olvasóiknak a koszovói válságról.

3. Kutató munkám további eredménye, hogy az általam megvizsgált, s a meghatározott szempontrendszer szerint feldolgozott, rendszerezett nagy mennyiségű anyag (közel hatszáz cikk) kordokumentumnak tekinthető, fontos tényanyagokat tartalmaz, ezáltal további kutatások bázisává válhat.

Ajánlások és javaslatok az értekezés gyakorlati felhasználására

Az értekezés gyakorlati felhasználását illetően úgy gondolom, hasznos lehet egyetemi jegyzet, tansegédlet felhasználásához. Az eredmények hasznosíthatók az oktatásban, az alap-és a mesterképzésben egyaránt. További válságokkal, konfliktusokkal foglalkozó kutatók számára hasznos kiindulási alapot adhat a történeti fejezet. A sajtókutatással foglalkozók számára az írott sajtó elemzésének fejezete tovább folytatható az elektronikus sajtó különböző területein.

Irodalomjegyzék

Hivatkozott irodalom:

1. Angelusz R. – Tardos R. : Médiahasználat vagy médiafogyasztás? Jel-Kép, 3. sz. Bp., 1998.
2. Bajomi-Lázár Péter: Manipulál-e a média? Médiakutató, Bp., Nyár, Hatásrovat 2006.
3. Barbara Jelavich: Balkán története II. kötet 20. század Osiris Kiadó Bp.,1996.
4. Buda Béla-Sárközy Erika: Közéleti kommunikáció Akadémiai Kiadó, Bp., 2001.
5. Csaplár-Degovics Krisztián: Szerb-albán konfliktus Koszovó területén. História történelmi folyóirat Bp., 2009/05-06.szám
6. Denis McQuail: A tömegkommunikáció elmélete, Bp.,2003. Osiris Kiadó
7. Dessewffy Tibor-Gayer Zoltán: A múltkényv kép jármában Bp., Replika 1999.
8. Göndör András-H. Bencze Irén- Dr. Boros Mária: Üzleti kommunikáció. PSZF, Bp.,1999.
9. Horvát János: A negyedik hatalmi ág? JEL-KÉP 1997/2
10. Jakusné Harnos Éva: A propagandaszövegek tartalmának elemzési lehetőségei. Honvédelem, 1986/7
11. Jostein Gripsrud: Médiakultúra, médiatársadalom. Új Mandátum Könyvkiadó, Bp., 2007.
12. Juhász Gábor: Az országos minőségi napilapok piaca, 1990-2002. Médiakutató 2003.tavaszi
13. Juhász József- Márkus László- Tálás Péter-Valki László: Kinek a békéje? Háború és béke a volt Jugoszláviában Zrínyi Kiadó, Bp., 2003.
14. Juhász József-Magyar István-Tálás Péter-Valki László: Koszovó Egy válság anatómiája. Osiris Kiadó, Bp., 2000.
15. Kapronczay Péter: A koszovói konfliktus történeti, politikai, kulturális háttere. A Balkán-háborúk és a nagyhatalmak. Napvilág Kiadó Bp.,1999.
16. Katona Péter: A koszovói konfliktus történeti háttere. Adalékok egy etnikai konfliktus okainak megértéséhez. Árvay Viktor; Bodnár Erzsébet, Demeter Gábor (szerk.): A Balkán és a keleti kérdés a nagyhatalmi politikába Hungarovox Kiadó, Bp.,2005.
17. Kocsis Károly: Egy felrobbant etnikai mozaik esete. Az etnikai konfliktusok történeti-földrajzi háttere a volt Jugoszlávia területén. Teleki László Alapítvány Bp., 1993.

18. Mommsen, Hans, Die Sozial-Demokratie und die nationale Frage 1. kötet. Das Ringen um die supranationale Integration in der zisleithanischen Arbeiterbewegung 1867-1907., Europa, Wien, 1963.
19. Montágh Imre: Figyelem vagy fegyelem (átdolgozásban) Holnap Kiadó, Bp., 1996.
20. Neményiné Dr. Gyimes Ilona: Kommunikációelmélet, Szöveggyűjtemény. Perfekt Kiadó, Bp., 2004.
21. Németh Erzsébet: Közszerelés. Osiris Kiadó, Bp., 1999.
22. Niederhauser Emil: Kelet-Európa története. História Könyvtár MTA Történettudományi Intézete Bp., 2001.
23. Niederhauser Emil: Nemzet és kisebbség /válogatott tanulmányok. Lucidus Kiadó Bp., 2001. Nyelv és történelem. Nemzeti hagyományok Kelet-Európában
24. O'Sullivan, Tim –Dutton Brian-Rayner Philip: Médiaismeret. Bp., Korona Kiadó 2002.
25. Pratkanis, Anthony-Aronson, Elliot: A rábeszélőgépek Bp., 1992. Ab Ovo Kiadó
26. Róka Jolán: Kommunikációtan. Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából. Századvég Kiadó, Bp., 2002.
27. Romsics Ignác: Nemzet, nemzetiség és állam. Napvilág Kiadó Bp., 2004.
28. Szecskő Tamás: A tömegkommunikáció társadalmi hatásai. Oktatókutató Intézet Bp., 1994.
29. Valki László: A koszovói válság és a humanitárius intervenció. Acta Humana, 2002. 46-47. szám
30. Veikko Pietila: Tartalomelemzés Bp. 1979. Tömegkommunikációs Kutatóközpont
31. Vincze Lajos (szerk.): Kommunikációkultúra. Buda Béla: A kommunikáció tudománya, jelenségvilága és alkalmazása. ZMNE, Bp., 2004.

Felhasznált irodalom:

1. II. Nyelv és szituáció Bp. Typotex Kiadó 2008.
2. A kommunikációs technológiák története Homérosztól Heideggerig. Áron Kiadó, Bp., 1998.
3. A strukturalizmus I-II. Európa Kiadó, Bp., 1972.
4. Angelusz Róbert: Kommunikáló társadalom. Gondolat Könyvkiadó, Bp. 1983
5. Angelusz Róbert-Tardos Róbert: Kulturális – kommunikációs rétegződés,

6. Angelusz Róbert-Tardos Róbert: Társadalmak rejtett hálózata. Magyar Közvélemény- kutató Intézet,1991.
7. Aronson, Elliot: A társas lény, Bp. KJK, 2000.
8. Barthes, R. A napihír struktúrája, szerk: Hankiss Elemér
9. Benson Katalin: A kommunikáció elmélet Bp. SOTE Magatartáskutatás 1994.
10. Béres István – Horányi Özséb Társadalmi kommunikáció. Bp., Osiris Kiadó, 1999.
11. Bíró A. Zoltán- Bodó Julianna: Tévécockák, Jel-Kép, 1991/1-2. 49-63.p.
12. BudaBéla-Sárközy Erika: Közéleti kommunikáció, Akadémiai Kiadó 2001.69-79.p.
13. Canetti , Elias: Tömeg és hatalom Európa Kiadó,Bp.,1991.
14. Csepeli György: Előítéletek és csoportközi viszonyok, KJK, Bp., 1980.
15. Denis McQuail: A tömegkommunikáció elmélete Bp. Osiris Kiadó 2003.
16. Frydman, Marcel Televízió és agresszió, Pont Kiadó, Bp., 1999.
17. Gianpietro Mazzoleni: Politikai kommunikáció Bp. Osiris Kiadó 2002.
18. Goffman, E. A mindennapi élet szociálpszichológiája, Gondolat Kiadó, Bp., 1980.
19. György Péter: Művészet és média találkozása a boncasztalon. Bp. Kulturtrade. 1995.
20. Habermas, Jürgen: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása, Osiris, Kiadó. 1999.
21. Haraszti Miklós. A cenzúra esztétikája, Magvető, 1991.
22. Ivo H. Daalder és Michael E. O’Hanlon: Wining Ugly, NATO’s War to Save Kosovo
23. Jakusné Harnos Éva: A kereskedelmi és a politikai propaganda nyelvi eszközei Magyar Nyelvőr Bp., 2005. pp. 419-436.
24. Jakusné Harnos Éva: A metaforák a nyomtatott sajtó politikai híreiben Magyar Nyelv Bp., 2002. pp. 442-450.
25. Jakusné Harnos Éva: A nyomtatott sajtó hírei a diskurzuselemzés szemszögéből. Magyar Nyelvőr Bp., 2002. pp. 142-156.
26. Jakusné Harnos Éva: A tartalomelemzés elméleti alapjai Felderítő Szemle Bp., 2002. 1. évf. 1. szám pp. 145-151.
27. Jostein Gripsrud: Médiakultúra, médiatársadalom Új Mandátum Könyvkiadó Bp., 2007
28. Józsa Péter: Kód, kultúra, kommunikáció, NPI, 1976.
29. Jürgen Habermas: A kommunikatív cselekvés elmélete Bp. ELTE 1999.
30. Kapitány Ágnes-Kapitány Gábor: A tömegkommunikáció szimbolikus üzenetei. Sajtóház Kiadó, 2006.

31. Kloskowska, A.: Tömegkultúra, KJK, 1971.
32. M. Griffin: Bevezetés a kommunikáció elméletébe Harmat Kiadó Bp. 2001.
33. Nercsik-Raácz: Kommunikáció szóban és írásban Bp. Krónika Nova Kiadó 2001.
34. Nyíri Kristóf-Szécsi Gábor: Szóbeliség és írásbeliség.
35. Nyíri-Kovács: Virtuális egyetem Magyarországon Bp. Typotex Kiadó 2003.
36. Nyíri-Szécsi: Szóbeliség és írásbeliség Bp. Áron Kiadó 1998.
37. Philippe Breton: A manipulált beszéd Bp. Helikon Kiadó 2000.
38. Pratkanis, A. R. – Aronson, E. : A rábeszélőgépek. Ab Ovo 1992.
39. Riesmann, David: A magányos tömeg, KJK, 1968.
40. Sárközy Erika- Bajomi Lázár Péter (szerk.): Magyar médiatörténet a késő Kádár-kortól az ezredfordulóig Akadémiai Kiadó, Bp., 2005.
41. Síklaki István: Szóbeli befolyásolás I. Nyelv, gondolkodás, kultúra
42. Szecskő Tamás: A tömegkommunikáció társadalmi hatásai, Oktatókutató Intézet, 1994.
43. Szilágyi Erzsébet: A tömegkommunikációs sorozatok néhány műfaji jellegzetessége, Jel-kép, 1995/ 3-4.
44. Tannenbaum, P. H. : A televíziózás szociálpszichológiája, MRT TK, Bp., 1985.
45. Vásárhelyi Mária- Halmai Gábor (szerk.): Nyilvánosság rendszerváltása, Új Mandátum Könyvkiadó Bp., 1998.
46. Véssey Péter (szerk.): NATO kommunikáció Kód Piac-, Vélemény-és Médiakutató Intézet Bp., 1999.
47. Zsolt Péter: Tömegkommunikációs elméletek EU-Synergon Kft, Vác,2004.
48. Zsolt Péter: Médiaháromszög EU-Synergon Kft, Vác, 2006.

Publikációs jegyzék:

1. Koszovó sorsdöntő éve. Új Honvédségi Szemle 2005/7 p.125-137.
2. Koszovó és a térség, változásokra készül. Új Honvédségi Szemle 2006/4 pp. 95-107.
3. A 2004-es koszovói zavargások sajtóelemzése, négy hazai és egy vajdasági napilap tükrében. Új Honvédségi Szemle 2007/1 pp. 107-119.
4. Kosovo's independence policy, anhistorical background of Serbian-Albanian ethnical AARMS 2007/5. pp. 301-317.
5. A délszláv konfliktusok kultúrtörténeti háttére- egyetemi jegyzet. 2009. E-jegyzetek pp. 2-32.
6. Helyi háborúk az írott médiában. Hadtudományi Szemle 2009/2. évf. 4. szám pp.119-123.
7. Társadalmi kommunikáció - egyetemi jegyzet 2012. E-jegyzetek, pp. 2-49.
8. Influence and reception analyses, 2014/1. Hadtudományi Szemle, 2014/7.évf.1.szám pp. 152-157.

Függelék

1. A 2004-es zavargások újságcímeik szerinti csoportosítás

MAGYAR SZÓ

03.18. Erőszakhullám Kosovóban.

A NATO és az EU reagálása .

03.19. Kostunica: Nem adjuk Kosovót!

A NATO elvetette a védelmi tanács követelését. / Beta hírügynökség/.

A NATO újabb csapatokat küldött Kosovóba .

Huszonkét halott, ötszáz sebesült.

03.20-21.

A NATO erősítést küld Kosovóba.

Vandalizmussá fajuló kegyeletadás – Újvidéken uszító demonstráció.

Józanul és higgadtan – VMSZ közleménye.

A BT elítélte az erőszakot Kosovóban .

Kudarcot vallott a KFOR – az orosz parlament nyilatkozata.

A NATO erősítést küld Kosovóba .

Az értelem / remélhetőleg / fölülkerekedik az erőszakon – zombori reagálások a kosovói eseményekre.

Súlyosabb incidensek nélkül – egy útzárlat Közép-Bánságban.

Rexhepi: Az UNMIK / is / felelős.

Elözönlötték a főteret – szünetel a tanítás a szabadkai középiskolák zömében.

03.22. Félárbócon a zászlók - két albán gyerek temetése.

Moszkva keményebb fellépést vár a KFOR-tól.

Az EU nyugalomra int / a tizenötök külügyminiszterei az erőszak azonnali beszüntetését követelik /.

Moszkva megvitatja a NATO-val a kosovói válságot.

Kosovóban nincs helye az erőszaknak / a NATO-főtitkár pristinai látogatása /.

Fegyverrel fenntartott béke - félszázezren vettek részt a zavargásokban.

03.24. Prodi Kostunica segítségét kéri a kosovói rendezéshez.

Új Kosovo-koncepció kell.

Az erőszak gátolja Kosovo végleges státuszának meghatározását- Szolomon Paszi EBESZ –elnök nyilatkozata.

03.25. Paszi a bűnösök felelősségre vonásáért – az EBESZ soros elnökének belgrádi megbeszélései a kosovói zavargásokról.

Nincs helye az erőszaknak – Javier Solana és Chris Patten kosovói látogatása.

Orosz humanitárius segély a kosovói szerbeknek.

03.26. Brüsszeli követelés Pristinához – J. Solana és Chris Patten nyilatkozata.

03.27-28.

Rezolúció Kosovóról – Kostunica: A szerbeknek területi autonómiát kell biztosítani Visszalépés a kosovói rendezésben.

MAGYAR HÍRLAP

03.18. Véres Koszovói zavargások.

03.19. Szerb exodus /Koszovóban újra tombol az erőszak/.

03.20-21.

„Etnikai tisztogatást akarnak”

Érkezik a NATO erősítés.

Közápor az Újvidéki Színházra.

Szerbia –szerte, tiltakozó megmozdulások, szélsőséges megnyilvánulások.

03.22. Eltemették az albán kislányokat Koszovóban.

A vajdasági magyar pártok kérték, ne vezényeljenek magyar kiskatonákat Koszovóba.

03.23. Koszovó: etnikai tisztogatás vagy „csak” lázadás?

03.27-28.

Koszovó válaszában.

NÉPSZABADSÁG

03.19. Erősítést küldött a NATO Koszovóba.

A magyar rendfenntartók két tűz között.

A gyűlölködés ördögi köre.

Boldogtalan Koszovó.

03.20-21.

Tűzparancs a koszovói KFOR-nak.

Haragos tüntetőkkel Belgrádban.

03.22. Temetés Cabrában.

Érezni lehetett a tragédia előszelét.

03.24. Koszovó: jövőkép az erőszak ellen.

MAGYAR NEMZET

03.18. Tombol az erőszak Koszovóban.

03.19. Pokol Koszovóban.

03.20-21.

Etnikai tisztogatás zajlik Koszovóban?

03.22. Megérkezett a NATO erősítés.

03.23. Pristina cáfolja az etnikai tisztogatást.

03.24. Diplomáciai offenzíva.

Délvidéki aggodalmak.

03.25. Újabb gyilkosságok Koszovóban.

NÉPSZAVA

03.18. Összeapások Koszovóban.

03.19. Gyógyíthatatlan seb Európában.

03.20-21. Nehezen csillapul az erőszak Koszovóban.

03.22. Nyugalom és gyász Koszovóban.

03.23. Letartóztatások Koszovóban.

03.25. Ötvenezer albán a szerbek ellen.

2. Az új típusú kihívások és kockázatok

Összehasonlítás a hidegháború és a jelenkor jellemzőiről

Kategóriák	A hidegháború időszakának jellemzői	A jelenkor jellemzői
Világrend	Kétpólusú világ Két szuperhatalom	Többpólusú világ Egy szuperhatalom
Háború veszélye	Nukleáris Világháború Katonai szövetségi rendszerek között	Regionális konfliktus veszélye Országokon belüli konfliktusok
Hadseregek jellemzői	Tömeghadseregek (Speciális alakulatok -Főerők - Tartalék erők)	Feladat-orientált összhaderőnemi, többnemzetiségű, alkalmi kötelékek (reagáló erők – fő védő erők – tartalék erők)
Készenléti idők	Állandó harcckészültség rövid készenléti időkkel Teljes mozgósítási rendszerek	Állandó harcckészültség rövid készenléti időkkel Szelektív riasztási rendszer
A fegyveres erők feladatainak időszakai	Békeidőszak Konfliktus-időszak Háború	Békeidőszak Konfliktus-időszak Háború Konfliktus után
A fegyveres erők feladatai	Békefeladatok (harckészültség, hadrafoghatóság, kiképzés) Elrettentés, visszatartás konfliktus időszakban Aktív katonai lépések konfliktus időszakában Háborús feladatok I. generációs békefenntartó feladatok (megfigyelés, szétválasztások)	Békefeladatok Részvétel a migráció kezelésében Elrettentés, visszatartás konfliktus- időszakban Aktív katonai lépések konfliktus időszakában Béketeremtő műveletek (Preventív diplomácia, Konfliktus- megelőzés, Békekikényszerítés, Béketeremtés, Békeépítés) Háborús feladatok II. időszakos békefenntartó feladatok

(Szerkesztette: Resperger István)